

ISSN 1822-5101

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

**LIETUVOS
ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS**

AGRICULTURE AND FOOD SECTOR
IN LITHUANIA

2008

VILNIUS, 2009

UDK 338.43(474.5)

Li 334

Leidinį parengė Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
Published by the Lithuanian Institute of Agrarian Economics

Autorių kolektyvo vadovė
General Editor

dr. Rasa Melnikienė

Mokslinis redaktorius
Scientific Editor

prof. habil. dr. Antanas Poviliūnas

Recenzentas
Reviewer

doc. dr. Sigitas Vaitkevičius

TURINYS

CONTENTS

PRATARMĖ	5
<i>FOREWORD</i>	
I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES BŽŪP KONTEKSTE	7
<i>I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE CONTEXT OF EU CAP</i>	
1. Žemės ir maisto ūkio sektorius šalies ekonomikoje.	7
Rasa Melnikienė	7
<i>1. Agricultural and food sector in the national economy</i>	
2. ES ir nacionalinė parama ir jos įtaka Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai. Agnė Čiapaitė, Vilma Dapkutė	13
<i>2. EU and national support and its impact on the development of agricultural and food sector in Lithuania</i>	
3. Žemės ir maisto ūkio išteklių	21
<i>3. Agricultural and food resources</i>	
3.1. Žmogiškieji išteklių ir jų ugdymas. Dalia Vidickienė	21
<i>3.1. Human resources</i>	
3.2. Žemės išteklių ir jų valdymas. Artūras Lakis	27
<i>3.2. Land stock and management</i>	
3.3. Techniniai ir energetiniai išteklių. Irena Skrebutėnienė, Jonas Liaukonis	32
<i>3.3. Technical and energy resources</i>	
3.4. Ūkių kreditavimas. Danguolė Čukauskienė, Jeronimas Kraujelis	38
<i>3.4. Farm credits</i>	
II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS BENDROJOJE RINKOJE	41
<i>II. LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR IN THE SINGLE MARKET</i>	
1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje.	41
Albertas Gapšys	41
<i>1. Changes of trade of agricultural and food products in the domestic market</i>	
2. Užsienio prekybos žemės ir maisto ūkio produktais tendencijos.	44
Tamara Petuchova, Audronė Laskauskienė	44
<i>2. Tendencies for foreign trade in agricultural and food products</i>	
3. Žemės ir maisto ūkio produktų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose	56
<i>3. Competitiveness of agricultural and food products in the domestic and foreign markets</i>	
3.1. Grūdai. Vidmantas Bradūnas	56
<i>3.1. Cereals</i>	
3.2. Pienas. Deiva Mikelionytė	74
<i>3.2. Milk</i>	
3.3. Mėsa. Albertas Gapšys	86
<i>3.3. Meat</i>	
3.4. Cukriniai runkeliai. Viktoras Vaikutis	102
<i>3.4. Sugar beet</i>	
3.5. Bulvės. Ingrida Lukošūtė	105
<i>3.5. Potatoes</i>	

3.6. Daržovės. Ingrida Lukošiu­tė	109
3.6. <i>Vegetables</i>	
3.7. Vaisiai ir uogos. Laura Petrauskaitė	116
3.7. <i>Fruit and berries</i>	
3.8. Rapsai. Vidmantas Bradūnas	120
3.8. <i>Rapeseed</i>	
3.9. Žuvininkystės produktai. Arina Motova	125
3.9. <i>Fisheries products</i>	
III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO STRUKTŪRINIAI POKYČIAI	129
<i>III. STRUCTURAL CHANGES IN THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR</i>	
1. Bendroji žemės ūkio produkcija. Irena Kriščiukaitienė, Selemutė Andrikienė	129
1. <i>Gross agricultural production</i>	
2. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektų struktūra. Nijolė Pelanienė, Aldona Stalgienė, Aistė Galnaitytė	131
2. <i>Structure of agro-food industry entities</i>	
3. Ūkių veiklos rezultatai. Arvydas Kuodys, Vaidotas Kučas, Rima Daunytė	144
3. <i>Results of farm business survey</i>	
4. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių veiklos rezultatai. Nijolė Pelanienė, Aldona Stalgienė	163
4. <i>Survey of manufacture of food products and beverages</i>	
5. Alternatyvių žemės ūkiui verslų plėtra kaimo vietovėse. Erika Ribašauskienė	170
5. <i>Development of alternative businesses in rural areas</i>	
6. Ekologinis žemės ūkis. Aldona Stalgienė, Virgilijus Skulskis, Virginijus Masionis	179
6. <i>Organic agriculture</i>	
7. Vidaus vandenu žuvininkystė. Viktoras Vaikutis	188
7. <i>Inland fisheries</i>	
REZIUMĖ	194
<i>SUMMARY</i>	

PRATARMĖ

Tai – dešimtas leidinys iš Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) žemės ūkio, perdirbamosios pramonės, žuvininkystės ir kaimo plėtros tematikos kasmetinių analitinių ekonominių apžvalgų. Ši apžvalga parengta pagal statistinę informaciją, šio šalies ekonomikos sektoriaus įmonių atskaitomybės duomenis, LAEI darbuotojų atliktų tyrimų rezultatus.

Leidinio skaitytojai turi gerą progą panagrinėti Lietuvos žemės ir maisto ūkio laimėjimus, problemas, iškilusias per penkerius metus po Lietuvos įsijungimo į Europos Sąjungos (ES) valstybių bendriją ir jos bendrąją rinką, ES ir mūsų šalies agrarinės politikos būdus ir metodus joms spręsti.

LAEI parengtos ankstesnės Lietuvos žemės ir maisto ūkio apžvalgos, apėmusios penkerių metų laikotarpį iki ES narystės, suteikia puikią dviejų laikotarpių lyginimo galimybę. Atkreiptinas dėmesys į 2004 metų leidinį, kuriame skelbti duomenys apie penkerių metų iki įstojimo į ES laikotarpį.

Jeigu skaitytoją domintų dar ankstesnis Lietuvos žemės ir maisto ūkio raidos, jos problemų ir jų sprendimo būdų laikotarpis, apie tai informacijos galima rasti 1999 ir 2000 metų LAEI leidiniuose.

Visose dešimtyje šių apžvalgų duomenys buvo pateikti laikantis bendros metodologijos ir struktūros, norint išsaugoti pagrindinių tendencijų lyginimo galimybę.

Šiame leidinyje pateikti pastarųjų penkerių metų žemės ir maisto ūkio plėtros rodiklių pokyčiai, daugiau dėmesio skirta 2008 metų įvykiams, dokumentams ir šio ekonomikos sektoriaus veiklos rezultatams. 2008 metai svarbūs ir tuo, kad tai buvo sunkmečio išvakarių metai, žemės ir maisto ūkio įmonių veiklos analizė leidžia pajusti rengimosi sunkmečiui pradžią.

Kaip ir kiekvienais metais, naudoti kai kurie išankstiniai 2008-ųjų statistiniai rodikliai. Galutiniai rodikliai ir 2008 metų ekonominiai bei finansiniai rezultatai atsispindės vėliau išleistuose Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (LRV) leidiniuose ir kitų metų LAEI apžvalgoje.

Leidinyje skiriamas visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkio rezultatais ir problemomis. Naudingos medžiagos jame ras žemės ūkio specialistas ir mokslininkas, ūkininkas ir verslininkas, dėstytojas ir studentas.

Nuoširdžiai dėkojame Statistikos departamento prie LRV ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (ŽŪM) vadovams ir darbuotojams už statistinę informaciją ir patarimus. Laukiame ir Jūsų, gerbiami skaitytojai, pastabų ir pasiūlymų.

Lietuvos agrarinės ekonomikos
instituto direktorė

Dr. Rasa Melnikienė

I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES BŽŪP KONTEKSTE

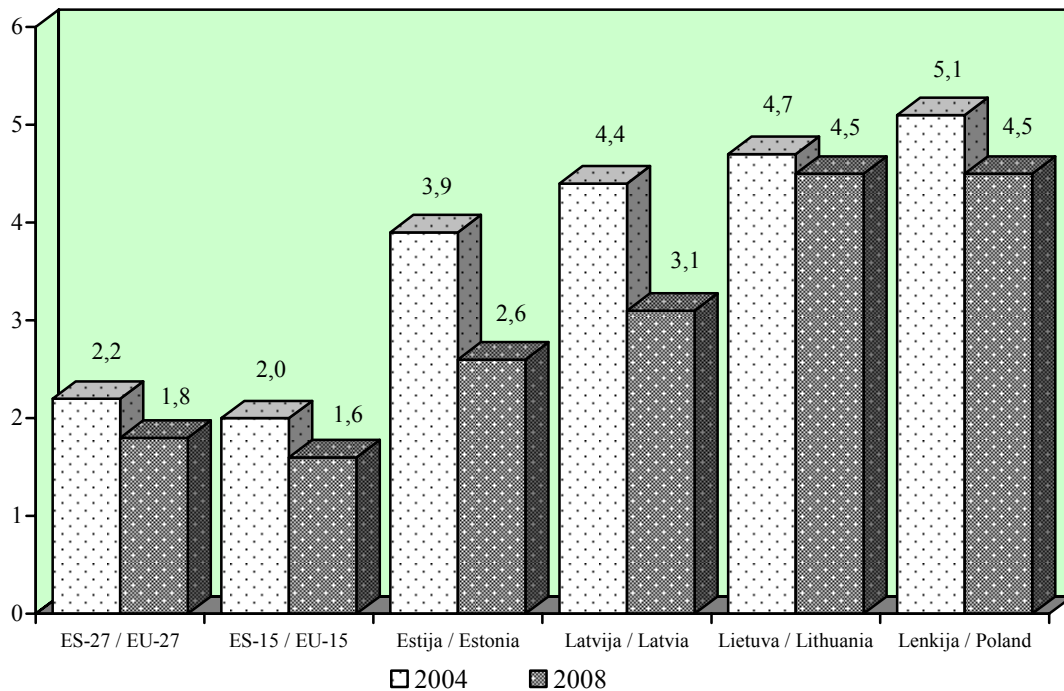
I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE CONTEXT OF EU CAP

1. Žemės ir maisto ūkio sektorius šalies ekonomikoje

1. *Agricultural and food sector in the national economy*

Lietuva atšventė narystės ES penkmetį. Per šį laikotarpį Lietuvos žemės ir maisto ūkis pasinaudojo naujomis bendrosios rinkos galimybėmis, tačiau kartu turėjo įveikti iššūkius dėl nuolat augančios konkurencijos ir didėjančių vartotojų reikalavimų. Svarbus veiksnys šiems iššūkiams įveikti buvo ES parama, paskatinusi pažangias permainas: augo gamybos apimtys bei žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, gerėjo ūkių struktūra, augo darbo našumas ir žemdirbių pajamos. Palankios tendencijos žemės ir maisto ūkyje buvo spartesnės nei kituose sektoriuose. Kita vertus, per pastaruosius penkerius metus Lietuvos žemdirbiai patyrė, kad Lietuvos žemės ūkis yra veikiamas ne tik pokyčių pasaulinėse žemės ūkio produktų rinkose, bet ir globalaus atšilimo sukeltos klimato kaitos. 2008 metais įsibėgėjusi pasaulinė ekonominė krizė dėl sugriežtėjusios bankų vykdomos politikos ir sumažėjusių teikiamų paskolų apimčių tapo sektoriui sunkia ekonomine našta. Tačiau net ir ekonominių sunkumų sąlygomis žemės ūkis išlieka vienu stabiliausiai dirbančių Lietuvos ūkio sektorių.

Žemės ir maisto ūkio produkcija. Lietuvos ūkio struktūros pokyčių analizė rodo, kad per 2004–2008 metų laikotarpį žemės ūkis (įskaitant medžioklę ir miškininkystę) pridėtinės vertės kūrimo, užimtumo ir eksporto plėtojimo požiūriu išliko vienu svarbiausių ekonomikos sektorių. Nors 2008 metais žemės ūkiui tenkanti pridėtinės vertės dalis išliko tokia pati kaip ir 2007-aisiais – 4,4 proc. ir per 2004–2008 metų laikotarpį kito nežymiai, tačiau vertine išraiška per 2004–2008 metus Lietuvos žemės ūkyje sukurta pridėtinė vertė (bazinėmis einamosiomis kainomis) išaugo 1,7 karto (13 proc. punktų padidėjo per 2008 m.) ir 2008 metais sudarė 4393,4 mln. Lt. Lietuvos žemės ūkio indėlis į ūkio raidą kur kas svaresnis nei daugelyje ES šalių, kuriose ekonomikos struktūroje dominuoja pramonės ir paslaugų sektoriai. Senosiose ES šalyse žemės ūkio ir su juo susijusių sektorių sukuriama pridėtinė vertė 2008 metais tesiekė 1,6 proc., palyginti su 2004-aisiais sumažėjo 0,4 proc. punkto. Vertinant ES-27 šalių vidurkį, šis rodiklis buvo kiek didesnis ir 2007 metais siekė 1,8 proc. Palyginti su kaimyninėmis ES šalimis, Lietuvos žemdirbių sukuriama pridėtinės vertės dalis yra panaši į sukuriamą Lenkijoje ir daug didesnė nei kitose Baltijos šalyse.

1.1 pav. Žemės ūkyje sukurta pridėtinės vertės dalis bendrojoje pridėtinėje vertėje 2004 ir 2008 metais, proc.

Fig. 1.1. The share of value added created in agriculture in the total value added in 2004 and 2008, in per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Vertinat sektoriaus raidos tendencijas per penkerius narystės ES metus, matyti, kad žemės ūkyje sukurta pridėtinė vertė augo sparčiau nei vidutiniškai šalies ūkyje, kur pridėtinė vertė nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo 1,5 karto. Tačiau būtina pažymėti, kad žemės ūkio sukurtos pridėtinės vertės augimą daugiau nei kituose sektoriuose lėmė žemės ūkio produkcijos kainų augimas ir didėjanti parama žemės ūkiui. Vertinant žemės ūkio pridėtinės vertės, išreikštos grandine susieta apimtimi, augimą, pokytis per 2004–2008 metų laikotarpį siekė 5 proc. punktus. Tuo tarpu žemės ūkio produkcijos metinis kainų indeksas 2005 metais buvo 104,7 proc., 2006 metais – 106,5 proc., 2007 metais – 117,6 proc. Nors 2008-aisiais kai kurių žemės ūkio produkcijos rūšių (pieno, javų ir kt.) pradėjo mažėti, bendras metinis kainų indeksas išliko teigiamas – 110,0 proc.

Sparčiai augo ir maisto produktų bei gėrimų ir tabako pramonėje sukurta bendroji pridėtinė vertė. Ji 2008 metais sudarė 3493,3 mln. Lt, palyginti su 2007 metais, padidėjo 8,3 proc., o su 2004-aisiais – net 1,6 karto. Tačiau maisto produktų bei gėrimų ir tabako pramonės dalis šalies bendrosios pridėtinės vertės struktūroje lėtai mažėjo ir 2008 metais sudarė 3,5 proc. (2004 ir 2005 m. – 3,8 proc.).

**1.1 lentelė. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus makroekonominiai rodikliai
2004–2008 metais**

Table 1.1. Macroeconomic indicators of the agricultural and food sector in 2004–2008

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008*
Bendrasis vidaus produktas veikusiomis kainomis, mln. Lt / <i>Gross domestic product, at current prices, mill. Litas</i>	62697,8	72060,4	82792,8	98138,7	111498,7
Bendroji žemės ūkio produkcija veikusiomis kainomis, mln. Lt / <i>Gross agricultural production, at current prices, mill. Litas</i>	4552,3	5117,3	4913,0	6912,2	7092,1
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje, mln. Lt / <i>Gross value added created in agriculture, hunting and forestry, mill. Litas</i>	2595,6	3086,4	3154,9	3873,1	4393,4
Žemės ūkio, medžioklės ir miškininkystės dalis bendrojoje pridėtinėje vertėje, proc. / <i>Share of agriculture, hunting and forestry in gross value added, %</i>	4,6	4,7	4,2	4,4	4,4
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta maisto produktų ir gėrimų ir tabako pramonėje, mln. Lt / <i>Gross value added created in manufacture of food products, beverages and tobacco products, mill. Litas</i>	2 178,6	2 463,5	2 683,2	3 225,0	3 493,3
Maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonės dalis bendrojoje pridėtinėje vertėje, proc. / <i>Share of manufacture of food products, beverages and tobacco products in gross value added, %</i>	3,8	3,8	3,6	3,7	3,5
Eksportuotų žemės ūkio ir maisto produktų vertė, mln. Lt / <i>Exports of agricultural and food products, mill. Litas</i>	2956,5	4208,8	5416,6	7345,6	8876,0
Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame eksporte, proc. / <i>Share of agricultural and food products in total exports, %</i>	11,5	12,8	13,9	17,0	16,0
Importuotų žemės ūkio ir maisto produktų vertė, mln. Lt / <i>Imports of agricultural and food products, mill. Litas</i>	2954,6	3699,1	4952,8	6097,3	8105,2
Žemės ūkio ir maisto produktų dalis visame importe, proc. / <i>Share of agricultural and food products in total imports, %</i>	8,6	8,6	9,3	9,9	11,2
Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas, mln. Lt / <i>Foreign trade balance of agricultural and food products, mill. Litas</i>	1,9	509,7	463,8	1248,3	770,8

* Išankstiniai duomenys / *Preliminary data.*

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV, Eurostato duomenys.

Eksporto dinamika ir struktūra. Lietuvos žemės ūkio subjektai ir maisto pramonės įmonės sugebėjo pasinaudoti po įstojimo į ES atsivėrusiomis laisvo prekių judėjimo bendrojoje rinkoje privalumais bei išsaugojo tradicines Lietuvos rinkas už ES ribų. Eksportas yra vienas svarbiausių kriterijų, parodančių sektoriaus potencialą ir konkurencingumą. Dar iki narystės ES Lietuvos žemės ir maisto ūkio sektoriui teko svari Lietuvos eksporto dalis. Statistikos departamento duomenimis, 2004-aisiais žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertė sudarė 11,5 proc. viso šalies eksporto. Per penkerius narystės ES metus žemės ūkio ir maisto produktų eksportas išaugo 3,0 kartus ir 2008-aisiais pasiekė 16,0 proc. bendros šalies eksporto vertės. 2008 metais žemės ūkio ir maisto produktų eksportuota už 8876 mln. Lt. Žemės ūkio ir maisto produktų importas taip pat didėjo. 2008 metais jo vertė siekė 8105,2 mln. Lt, palyginti su 2007 metais, padidėjo 1,3 karto, o su 2004-aisiais – 2,7 karto.

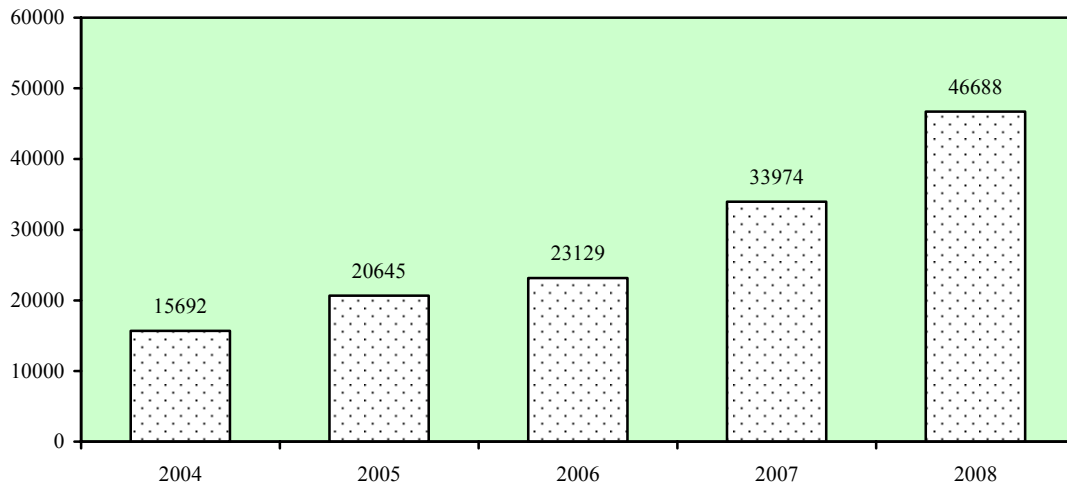
Užsienio prekybos apyvarta 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, išaugo 1,3 karto – iki 17,0 mlrd. Lt. 2004 metais teigiamu tapęs užsienio prekybos maisto produktais balansas, 2008-aisiais siekė 770,8 mln. Lt.

Svarbiausios 2008 metų užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais partnerės buvo Rusija, Latvija, Vokietija, Lenkija, Estija, Jungtinė Karalystė. 2008 metais eksportas į ES-27 sudarė 5088,9 mln. Lt. Kaip ir 2007-aisiais, didžioji žemės ūkio ir maisto produktų dalis buvo eksportuojama į ES-15 šalis (30,0 proc. viso Lietuvos eksporto). Tuo pačiu metu Lietuvos gamintojai sugebėjo išlaikyti pozicijas ir tradicinėse Rytų rinkose, kuriose lietuviški prekės ženklai yra gerai žinomi. 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, eksportas į trečiašias šalis išaugo 1,6 karto ir sudarė 42,7 proc. viso eksporto. Didžiausias lyginamasis svoris žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūroje tradiciškai teko pienui ir jo produktams (14,3 proc.), tačiau dėl kritusių pieno produktų kainų eksportas, palyginti su 2007 metais, sumažėjo 4,4 proc. Ženkliai – 2,1 karto – išaugo grūdų eksportas, jo vertė siekė 1117,2 mln. Lt. Iš viso iš Lietuvos eksportuota 1604 tūkst. t įvairių javų: 1127 tūkst. t kviečių, 316 tūkst. t miežių, 60 tūkst. t rugių, 48 tūkst. t grikių, 38 tūkst. t kukurūzų, 13 tūkst. t avižų, daugiau nei 2 tūkst. t kitų grūdų.

Nors po įstojimo į ES Lietuva išlieka stabiliai augančio žemės ūkio ir maisto produktų eksporto šalimi, turinčia teigiamą šių produktų užsienio prekybos balansą, būtina įvertinti tam tikras neraminančias tendencijas. Lietuvos eksportuotojai neturi užsienio svarbiausiose eksporto rinkose pripažintų prekių ženklų, todėl, išskyrus NVS rinkas, turi mažai galimybių eksportuoti didesnės pridėtinės vertės produktus. Lietuvos eksporte vis dar svarią dalį sudaro neperdirbti žemės ūkio produktai. Pieno produktų struktūroje dominuoja pramoninis sūris – palyginti mažos pridėtinės vertės produktas. Šios aplinkybės lemia, kad Lietuvos žemdirbiams už daugelį jų užaugintos produkcijos rūšių mokamos kainos yra mažesnės, nei mokamos kaimyninių šalių ūkininkams. Tai savo ruožtu lėtina ūkių technologinį atsinaujinimą, o ilgalaikėje perspektyvoje brangstant žmogiškiesiems ištekliams gali tapti sektoriaus vystymosi stabdžiu.

Užimtumas, darbo našumas ir pajamos. Augantis našumas žemės ūkyje ir didėjančios žemdirbių pajamos yra svarbus sektoriaus konkurencingumo augimo veiksnys ilgalaikėje perspektyvoje.

Per 2004–2008 metų laikotarpį žemės ūkyje (įskaitant miškininkystę ir medžioklę) per metus sukurta pridėtinė vertė, tenkanti sąlyginiam darbuotojui (SD), padidėjo nuo 15,7 tūkst. Lt iki 46,7 tūkst. Lt, t. y. beveik 3 kartus, o 2008 metais, palyginti su 2007 metais – 1,4 karto. Lietuvos žemės ūkio našumo rodikliai vis dar atsilieka ir nuo ES-15, ir nuo ES-27 šalių vidurkio. 2007 metais žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje sukurta pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD, Lietuvoje siekė 44 proc. ES-15 šalių ir 82 proc. ES-27 šalių atitinkamo rodiklio.

1.2 pav. Pridėtinė vertė, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui 2004–2008 metais, Lt

Fig. 1.2. Value added per average working unit (AWU) in 2004–2008, in Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Našumo žemės ūkyje augimą lėmė dideliais tempais mažėjantis užimtųjų žemės ūkyje skaičius. 2008 metais Lietuvoje buvo 1520,0 tūkst. užimtų gyventojų, arba 1,0 proc. mažiau nei 2007-aisiais, tačiau 5,8 proc. daugiau nei 2004 metais. Žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje visą nagrinėjamą laikotarpį užimtųjų skaičius stabiliai mažėjo. Mažėjimo tendenciją lėmė natūralūs demografiniai pokyčiai, dideli emigracijos mastai ir dalies žemės ūkio darbuotojų pasinaudojimas Lietuvos kaimo plėtros 2004–2006 ir 2007–2013 metų planų siūloma priemone anksčiau pasitraukti iš žemės ūkio gamybos.

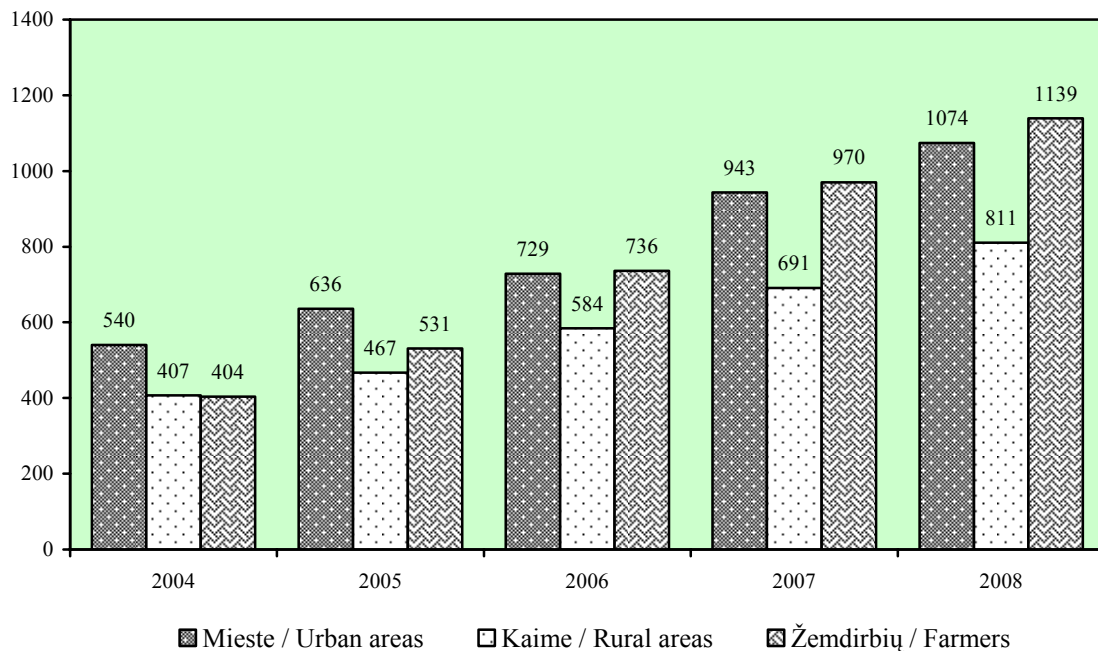
Žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje 2008 metais buvo užimta 116,6 tūkst. darbuotojų, palyginti su 2007-aisiais, 25,7 proc. mažiau, palyginti su 2004 metais – net 48,3 proc. Minėtose veiklos srityse mažėjo ir užimtųjų dalis (iš visų šalies užimtų gyventojų). 2008 metais žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje dirbo 7,7 proc. visų užimtųjų, t. y. 2,5 proc. punkto mažiau nei 2007 metais ir 8,0 proc. punkto mažiau nei 2004-aisiais. Darbo rinkoje vykstantys pokyčiai rodo, kad Lietuvoje užimtumo struktūra palaipsniui artėja prie postindustrinėms šalims būdingos užimtumo struktūros, tačiau Lietuvoje šio sektoriaus vaidmuo darbo rinkoje vis dar reikšmingas ir smarkiai viršija ES-15 atitinkamą rodiklį. 2008 metais, palyginti su ES-27 šalimis, užimtųjų žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje gyventojų dalis buvo 3,3 proc.

punkto, o palyginti su ES-15 šalimis – 4,5 proc. punkto didesnė. Lietuvoje užimtųjų mažėjimo tendencija, viena vertus, vertinama teigiamai, nes šis dydis palyginti per didelis, kita vertus, neigiamai, nes tai vyksta kvalifikuotų darbuotojų sąskaita.

Maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonėje SD skaičius 2004–2008 metų laikotarpiu išliko stabilus. Išankstiniais duomenimis, 2008 metais joje dirbo 44,3 tūkst. SD, t. y. 4,1 proc. nuo šalies vidutinio SD skaičiaus. Tuo tarpu darbo našumas maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonėje sparčiai augo: nuo 48,9 tūkst. Lt pridėtinės vertės, tenkančios SD per metus, 2004 metais iki 78,8 tūkst. Lt 2008-aisiais, t. y. net 1,6 karto.

Vis dėlto našumas šiame sektoriuje, kaip ir žemės ūkyje, gerokai atsilieka ir nuo ES-27, ir ES senųjų šalių vidurkio.

Palankios tendencijos žemės ūkyje lėmė spartų žemdirbių pajamų augimą. 2008 metais žemdirbių namų ūkių vidutinės mėnesinės disponuojamos pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui, sudarė 1139 Lt, šiek tiek viršijo miesto ir gerokai pralenkė vidutines visų kaimo gyventojų pajamas. Per 2004–2007 metų laikotarpį žemdirbių namų ūkių disponuojamos pajamos padidėjo 2,8 karto, kaimo gyventojų – 2 kartus. Jų augimui įtakos turėjo pagerėjusios žemės ūkio veiklos sąlygos: didesnė parama, stambesni ir modernesni ūkiai, palankesnės prekybos sąlygos, išaugusi žemės ūkio produktų paklausa, o 2007 metais – ir žemdirbiams itin palankios žemės ūkio produktų kainos.

1.3 pav. Namų ūkių vidutinės disponuojamos pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui per mėnesį 2004–2008 metais, Lt

Fig. 1.3. Average monthly disposable household income per capita in 2004–2008, in Litai

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Sparčiai augo ir darbo užmokestis žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje. Šias tendencijas lėmė ne tik sėkminga žemės ūkio raida, bet ir bendra situacija darbo rinkoje – spartus darbo užmokesčio augimas visame ūkyje ir iki 2008 metų paskutiniojo ketvirčio mažėjęs nedarbo lygis. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje 2008 metais buvo 1 637 Lt, palyginti su 2007-aisiais, 23,5 proc. daugiau, o palyginti su 2004 metais – 2 kartus. Svarbu paminėti, kad darbo užmokestis žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje augo šiek tiek sparčiau nei vidutiniškai šalyje, todėl mažėjo atotrūkis tarp vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio šalyje ir darbo užmokesčio žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje. Žemės ūkyje ir medžioklėje 2004 metais vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis sudarė 70,1 proc. šalies vidurkio, o 2008-aisiais – 72,6 proc.

Prielaidas darbo našumui žemės ir maisto ūkyje augti sudarė investicijos, finansuojamos ūkio subjektų nuosavomis ir ES paramos lėšomis. Statistikos departamento duomenimis, vien tik juridinių asmenų materialinės investicijos 2008 metais į žemės ūkį, medžioklę, miškininkystę ir žuvininkystę siekė 564,3 mln. Lt, palyginti su 2004 metais, išaugo 85,8, o palyginti su 2007 metais – 21,7 karto. Materialinės investicijos į maisto pramonę per 2004–2008 metus padidėjo 53,2 proc. Ūkių apskaitos duomenų tinklo (ŪADT) duomenys rodo, kad per 2004–2007 metų laikotarpį prekinį ūkių apsirūpinimas kapitalu, skaičiuojant 1 ha žemės ūkio naudmenų (ŽŪN), išaugo 1,8 karto. Tačiau žemdirbiams išnaudoti visus investicijų, visų pirma skirtų naujai technikai įsigyti, pranašumus, siekiant padidinti našumą, trukdo dėl žemės gražinimo buvusiems savininkams susiformavusi smulki žemėnauda. Viena skubiai sprendinų problemų, siekiant tolimesnio spartaus našumo žemės ūkyje augimo, yra žemėnaudos struktūros gerinimas.

Apibendrinant žemės ūkio vystymosi 2004–2008 metais tendencijas, galima teigti, kad šis sektorius per pirmuosius penkerius narystės ES metus buvo vienas dinamiškiausių Lietuvos ūkio sektorių. Nors jo sukurta bendrosios pridėtinės vertės dalis šalies pridėtinėje vertėje palaipsniui mažėjo, kaip ir užimtųjų žemės ūkyje skaičius, tačiau, augant gamybos apimtims, darbo našumui ir gerėjant produkcijos kokybei, žemės ir maisto ūkis išlaikė eksporto potencialą svarbiausiose eksporto rinkose ir ekonominės krizės laikotarpiu yra svarbus užtikrinant šalies ekonomikos stabilumą.

2. ES ir nacionalinė parama ir jos įtaka Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai

2. EU and national support and its impact on the development of agricultural and food sector in Lithuania

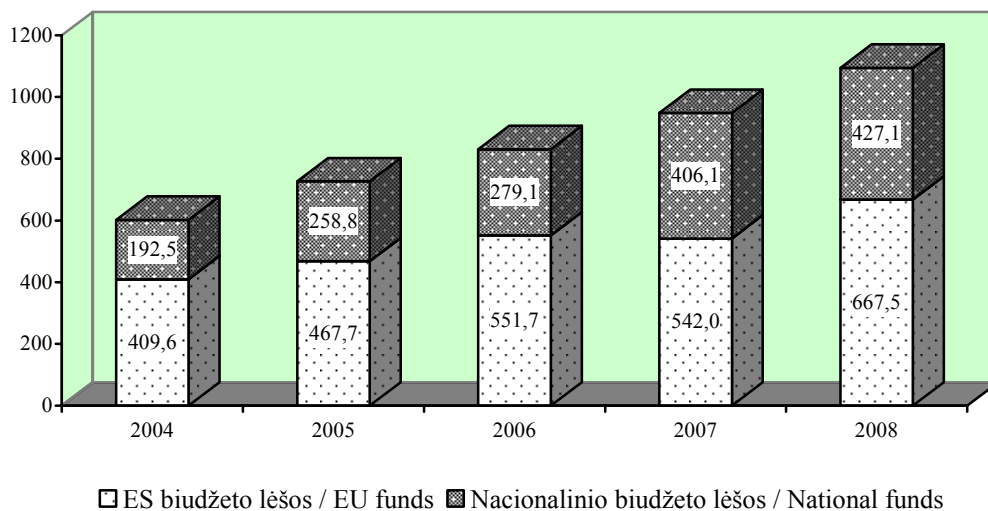
2004 metais, Lietuvai tapus ES nare, žemės ūkio finansavimas gerokai išaugo – įdiegti nauji tiesioginės ir investicinės paramos instrumentai, reformuotos valstybės paramos priemonės. Lietuvos biudžete lėšų dalis, skirta žemės ūkiui finansuoti, išaugo 2,16 karto – nuo 1359,9 mln. Lt 2004 metais iki 2930,7 mln. Lt 2008-aisiais. Iš jų ES dalis atitinkamai sudarė 477,7 mln. Lt ir 1587,6 mln. Lt.

Pasibaigus 2004–2006 metų bendrojo programavimo dokumento (BPD) įgyvendinimo laikotarpiui, 2007 metais buvo patvirtinta Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa (KPP). Naujoji programa numato 4 programines kryptis, ją sudaro 25 priemonės. 2007 metais buvo patvirtinta ir to paties laikotarpio žuvininkystės

sektorius veiksmų programa, kuria tęsiamos ankstesnės ir numatytos naujos paramos priemonės. 2007 metais pasibaigus pereinamajam laikotarpiui, pasikeitė ir valstybės paramos priemonių sudėtis, kito tiesioginių išmokų, mokamų iš nacionalinio biudžeto, skyrimo principai – dalis jų buvo atsietos nuo produkcijos gamybos einamaisiais metais ir mokamos už istoriniu periodu augintų augalų plotus, laikytus gyvulius ar parduoto pieno kieki.

2008 metais išryškėjus naujiems poreikiams, imta koreguoti paramos skyrimo taisyklės pagal Lietuvos 2007–2013 metų KPP priemones, kito eksporto gražinamųjų išmokų mokėjimo tvarka, buvo pradėtos svarstyti ES bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) raidos kryptys, priimti nauji teisės aktų projektai, todėl šie žemės ūkio politikos pokyčiai turės įtakos tolimesnės paramos žemės ūkio ir maisto produktų gamintojams teikimo sąlygoms, apimčiai, administravimo nuostatoms bei jų darnai.

Tiesioginės išmokos ir rinkos reguliavimo priemonės. Nuo 2004 metų Lietuvoje buvo pritaikyta vadinamoji Vienkartinės išmokos už plotus schema, pagal kurią iš ES biudžeto lėšų mokamos tiesioginės išmokos už geros agrarinės būklės ŽŪN ir iš valstybės biudžeto mokamos papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos už javų, rapsų, pluoštinių linų, ankštinių, baltyminių, energetinių augalų bei daugiamečių žolių sėklai ir pašarinių augalų mišinių pasėlius, taip pat už bulius, karves žindenes, skerdžiamus suaugusius galvijus, ėriavedes, kvotinį pieną ir cukrų. Tiesioginių išmokų lygis iki 2008 metų kasmet augo (1.4 pav.). Visa už 2008 metais deklaruotus ŽŪN plotus, gyvulius ir pieną Lietuvos ūkininkams skirta ES ir nacionalinė parama – 1094,6 mln. Lt. Iš ES biudžeto dalies mokamos tiesioginės išmokos už ŽŪN buvo 667,5 mln. Lt (2004 m. – 409,6 mln. Lt), valstybės biudžeto lėšos, skirtos papildomoms nacionalinėms tiesioginėms išmokoms – 427,1 mln. Lt (2004 m. – 192,5 mln. Lt).

1.4 pav. Lėšos tiesioginėms išmokoms 2004–2008 metais, mln. Lt

Fig. 1.4. Funds for direct payments in 2004–2008, in million Litai

Šaltinis: NMA duomenys.

Nuo 2007 metų Lietuvoje palaiapsniui įgyvendinamas nacionalinės dalies paramos atsiejimo nuo gamybos principas. Papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos yra tik iš dalies siejamos su gamybos apimtimis paraiškos teikimo metais, o kitos išmokų dalies dydis priklauso nuo istorinių konkretaus ūkio gamybos apimčių. Referencinis periodas, pagal kurį nustatoma istorinė gamybos apimtis, skiriasi priklausomai nuo remiamo objekto rūšies: už grūdinius augalus, rapsus, linus, baltyminius augalus – 2006 metais augintas jų plotas; už bulius – vidutinis bulių, už kuriuos buvo išmokėta ekstensyvumo išmoka, skaičius, laikytas pareiškėjo 2004–2006 metų laikotarpiu; už karves žindenes – 2007 m. kovo 31 d. laikytas paramai tinkamų žindenių skaičius; už paskerstus galvijus – 2004–2006 metais buvęs vidutinis skersti pristatytų galvijų skaičius; už ėriavedes – 2004–2006 metais laikytų ėriavedžių, už kurias buvo išmokėta parama, skaičiaus vidurkis; už pieną – 2006 m. balandžio 1 d. – 2007 m. kovo 31 d. kvotiniais metais pristatytas pieno kiekis.

2008 metais, kylant bendram paramos tiesioginėmis išmokomis lygiui, papildomų tiesioginių išmokų dydžiai kito netolygiai – parama už augalininkystės kultūrų auginimą mažėjo, o už gyvulininkystės produkciją mokamų – augo (1.2 lentelė). Atsižvelgus į nepalankią rinkos situaciją, 2008 metais papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos už pieną buvo padidintos iki didžiausio leistino tiesioginių išmokų lygio – nuo planuotų 53 Lt/t iki 87 Lt/t, be to, šios išmokos buvo išmokėtos rugsėjo mėnesį, nelaukta mokėjimo termino pabaigos.

1.2 lentelė. Tiesioginių išmokų dydžiai Lietuvoje 2004–2008 metais

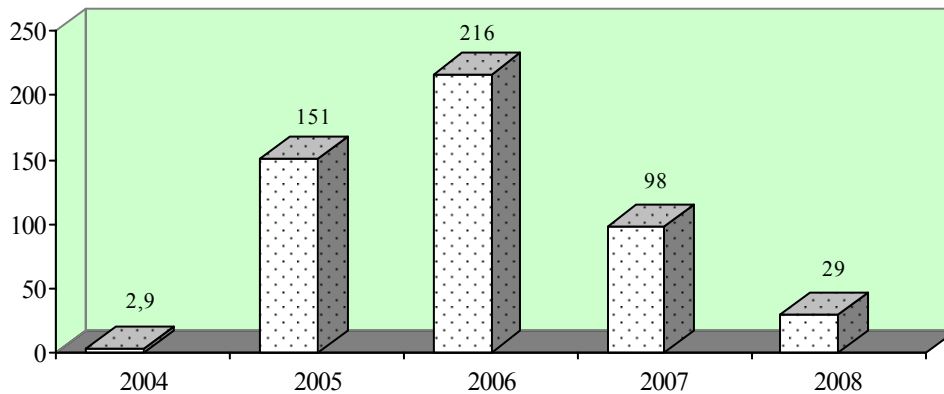
Table 1.2. Direct payments in Lithuania in 2004–2008

Išmokos rūšis / Kind of payment	2004	2005	2006	2007*	2008*
Bazinė išmoka, Lt/ha / Basic payment, Lt/ha	111	140	169	198	248
Kvotinio cukraus išmoka, Lt/t <i>Quota sugar payment, Lt/t</i>	-	-	219	269	318
Papildomos išmokos už produkciją: <i>Additional payments for production:</i>					
grūdinius augalus, rapsus, Lt/ha <i>grain crops, rapeseed, Lt/ha</i>	196	195	195	170	144
baltyminius augalus, Lt/ha / <i>protein crops, Lt/ha</i>	196	274	275	256	251
pluoštinius linus, Lt/ha / <i>fibre flax, Lt/ha</i>	463	446	415	392	348
daugiametės žolės sėklai ir pašarinių augalų mišinius, Lt/ha / <i>perennial herbs for seed and fodder crop mix, Lt/ha</i>	-	-	-	170	100
energetinius augalus, Lt/ha / <i>energy crops Lt/ha</i>	-	-	-	170	144
karves žindenes, Lt/vnt. / <i>suckler cows, Lt/head</i>	500	559	559	559	610
bulius, Lt/vnt. / <i>bulls, Lt/head</i>	510	552	552	551	593
skerdžiamus suaugusius galvijus, Lt/vnt. <i>slaughtered adult cattle, Lt/head</i>	89	193	193	193	250
ėriavedes, Lt/vnt. / <i>ewes, Lt/head</i>	30	42	42	48	53
kvotinį pieną, Lt/t / <i>quota milk, Lt/t</i>	110	48	48	53	87

*2007–2008 m. papildomų nacionalinių tiesioginių išmokų dydis rodo bendrą susietos ir atsietos dalių sumą / *In 2007–2008 additional national direct payments is equal to the sum of coupled and decoupled payment.*

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Lietuvai įstojus į ES, iš ES biudžeto pradėtos mokėti eksporto gražinamosios išmokos už į trečiąsias šalis eksportuojamą produkciją. Šios išmokos mokamos už mėsos, grūdų, pieno ir kai kuriuos kitus produktus. Daugiausia eksporto gražinamųjų išmokų sumokėta 2006 m. – net 216 mln. Lt. Esminis BŽŪP pasikeitimas 2008 metais buvo Europos Komisijos sprendimas nebeskirti gražinamųjų eksporto išmokų už pieno ir jo produktų, cukraus bei javų sektoriaus produktus, todėl bendra eksporto išmokų suma sumažėjo nuo 98 mln. Lt 2007-aisiais iki 29 mln. Lt 2008 metais (1.5 pav.).

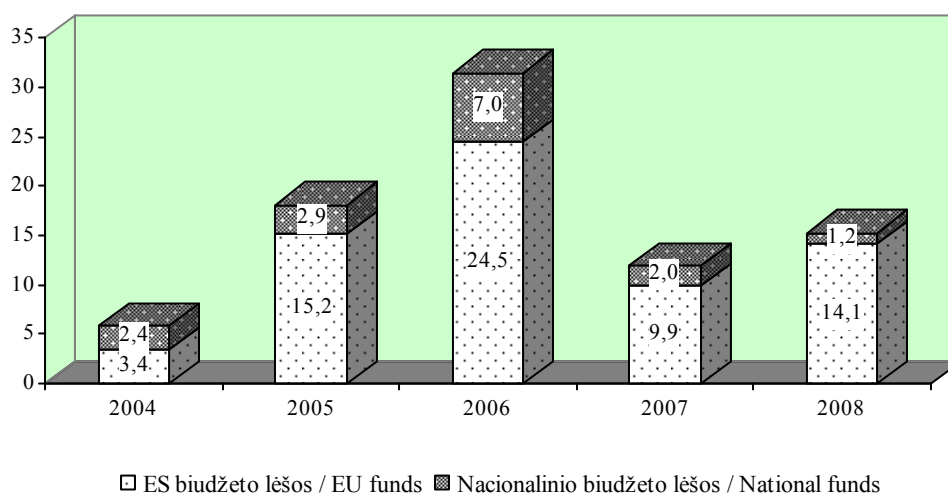
1.5 pav. Lėšos eksporto subsidijoms 2004–2008 metais, mln. Lt

Fig. 1.5. Funds for export subsidies in 2004–2008, in million Litai

Šaltinis: NMA duomenys.

Daugiausia subsidijų 2008 metais gavo įmonės, eksportavusios mėsos produktus (24 mln. Lt). Pieno produktų eksportuotojų pajamos iš subsidijų, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo daugiau kaip 70 proc., nes nuo 2008 metų gegužės šių išmokų mokėjimas buvo nutrauktas. Pieno produktų pardavimas vidaus rinkoje 2008 metais išaugo 14 proc., eksportuota 5,7 proc. mažiau produkcijos nei 2007-aisiais. Be to, pasikeitė ir eksporto kryptys – daugiau produkcijos išvežama į ES, mažiau – į trečiąsias šalis. Smarkus eksporto subsidijų sumažėjimas ir jų panaikinimas turi įtakos žemės ūkio bei maisto pramonės produkcijos gamybos apimtims, sumažina interesą eksportuoti produktus ir daro neigiamą įtaką tam tikrų kryptių žemės ūkio ir maisto produktų gamintojų sprendimams plėsti ūkius, o kartu ir kreiptis paramos, siekiant juos modernizuoti ar didinti produktų pridėtinę vertę.

Dar vienas BŽŪP rinkos reguliavimo instrumentas yra intervenciniai pirkimai – valstybės vykdomi žemės ūkio produkcijos pirkimai, superkant jos perteklių ir siekiant palaikyti rinkos kainas, taip apsaugant žemės ūkio subjektus nuo žlugimo. Šių pirkimų finansavimui naudojamos ir ES, ir nacionalinio biudžeto lėšos. Intervencinių pirkimų apimtys kiekvienais metais labai nevienodos, priklauso nuo rinkos kainų lygio. Daugiausia intervencinių pirkimų nuo Lietuvos įstojimo į ES dienos įvykdyta 2006 metais – iš ES biudžeto šioms priemonėms finansuoti panaudota 24,5 mln. Lt, iš nacionalinio biudžeto – 7 mln. Lt. Dažniausiai į intervencinius sandėlius pristatomi grūdai – kviečiai ir miežiai. 2007–2008 metais, pakilus žemės ūkio produkcijos supirkimo kainoms, į intervenciją produkcijos supirkta nedaug.

1.6 pav. Intervencinių pirkimų finansavimas 2004–2008 metais, mln. Lt

Fig. 1.6. Funds for intervention purchase in 2004–2008, in million Litas

Šaltinis: NMA duomenys.

Kaimo plėtros priemonės. 2007 metais prasidėjo naujas programavimo periodas. Jo metu bus baigti vykdyti išpareigojimai pagal pasirašytas sutartis už 2004–2006 metų BPD bei 2004–2006 metų Kaimo plėtros plano paramos priemonės ir pradėtas įgyvendinti naujas priemonių paketas pagal 2007–2013 metų KPP.

2007–2013 metų laikotarpiui numatytas 7483,8 mln. Lt finansavimas (1.3 lentelė).

1.3 lentelė. Kaimo plėtros priemonių finansavimas 2007–2013 metais

Table 1.3. Funds for rural development measures in 2007–2013

Priemonės pavadinimas / Measure	Skirta lėšų, mln. Lt Allocated funds, mill. Lt	Dalis visų lėšų Share in total funds, %
Žemės ūkio valdų modernizavimas Modernisation of agricultural holdings	1386	18,52
Agrarinės aplinkosaugos išmokos / Agri-environment payments	1260	16,84
Parama ūkininkaujantiems vietovėse su kliūtimis Payments to farmers in areas with handicaps	991	13,24
Ansktyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos Early retirement	577	7,71
Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas Processing of agricultural products and increasing of value added	475	6,34
Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas Implementation of local development strategies	438	5,86
Parama verslo kūrimui ir plėtrai Support for business creation and development	337	4,51
Kaimo turizmo veiklos skatinimas Encouragement of rural tourism services	284	3,80
Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos	261	3,49

Priemonės pavadinimas / <i>Measure</i>	Skirta lėšų, mln. Lt <i>Allocated funds, mill. Lt</i>	Dalis visų lėšų <i>Share in total funds, %</i>
<i>Diversification into non-agricultural activities</i>		
Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas / <i>Setting up of young farmers</i>	215	2,87
Pirmas žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku <i>First afforestation of agricultural land</i>	204	2,73
Žemės ūkio ir miškininkystės plėtra ir pritaikymo infrastruktūra <i>Improving and developing infrastructure related to the development and adaptation of agriculture and forestry</i>	203	2,71
Pirmas ne žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku <i>First afforestation of non-agricultural land</i>	157	2,10
Naudojimas konsultavimo paslaugomis / <i>Consulting services</i>	126	1,68
Pusiau natūrinis ūkininkavimas / <i>Semi-subsistence farming</i>	103	1,38
Natura 2000 išmokos / <i>Support for Natura 2000 territories</i>	88	1,18
Miškų ekonominės vertės didinimas <i>Improvement of economic value of forests</i>	71	0,95
KAimo atnaujinimas ir plėtra / <i>Rural renewal and development</i>	69	0,92
Profesinio mokymo ir informavimo veikla <i>Vocational training and information actions</i>	57	0,76
Miškininkystės potencialo atkūrimas <i>Restoring forestry potential</i>	52	0,69
Pelno nesiekiančios investicijos miškuose <i>Non-productive investments into forests</i>	35	0,46
Miškų aplinkosaugos išmokos / <i>Forest environment payments</i>	35	0,46
Natura 2000 išmokos, susijusios su direktyva 2000/60/EB <i>Natura 2000 payments linked to directive 2000/60/EC</i>	26	0,35
Parama VVG veiklai / <i>Support for running the LAG</i>	20	0,27
Tarteritorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas <i>Interregional and international cooperation</i>	14	0,19
Iš viso / <i>Total</i>	7484	100,00

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Užtrukus naujos programos aprobavimui, 2007 metais pradėtos įgyvendinti tik kelios priemonės: parama ūkininkaujantiems vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietoves, agrarinės aplinkosaugos išmokos bei Natura 2000 išmokos, susijusios su direktyva 2000/60/EB. 2008 metais priemonių įgyvendinimas suintensyvėjo. 2008 metais skirta apie 1 120 mln. Lt paramos, t. y. apie 17 proc. visos 2008–2013 metams numatytosios. Iš jų 862 mln. Lt sudaro Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšos. Daugiausia lėšų buvo skirta pirmosios krypties (žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas) priemonėms įgyvendinti – 49 proc. visų paramos lėšų. Konkurencingumo didinimą siekiama užtikrinti ūkininkaujantiems sudarant galimybes modernizuoti ūkį ir didinti žemės ūkio produktų pridėtinę vertę – šiems subjektams ketinama išmokėti atitinkamai apie 54 proc. ir 13 proc. (šios paramos gavėjai gali būti ir perdirbimo įmonės) pirmajai

krypčiai skirtos paramos sumos. Su šalies konkurencingumu susijęs žemės ūkio restruktūrizavimo procesas skatinamas per tęsines priemones: jaunųjų ūkininkų įsikūrimą (12,6 proc. pirmosios krypties lėšų) ir vyresnių žemdirbių ankstyvą pasitraukimą iš prekinės žemės ūkio gamybos (0,2 proc.). Ir toliau daug dėmesio skiriama pajamų netolygumui, susidarantiems dėl nevienodų ūkininkavimo sąlygų, išlyginti. Žemės ūkio veikos subjektams, dirbantiems žemę mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, skirta daugiau nei 19 proc. visų 2007–2013 metų KPP lėšų. Vis svarbesnės tampa ir atitinkamai intensyviau finansuojamos yra aplinkosaugos priemonės. 2008 metais aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimo priemonėms įgyvendinti skirta 26 proc. visų per metus skirtų lėšų, o per visą programavimo laikotarpį – net 36,5 proc. visų lėšų.

Paramos skyrimas ir išmokėjimas po paraiškų pateikimo pagal daugelį KPP priemonių dėl vertinimo proceso užtrunka, todėl nemaža dalis einamaisiais metais skirtų lėšų išmokama per kelerius vėlesnius metus. Dėl šios priežasties konkrečiais metais išmokėtas lėšas reikėtų vertinti kaip suminę kelerių metų paramą. 2008 metais išmokėta beveik 300 mln. Lt paramos. Ja labiausiai naudojosi ūkininkaujantieji mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (53 proc.) ir jaunieji ūkininkai (20,7 proc.). Apie 12 proc. paramos išmokėta kaip agrarinės aplinkosaugos išmokos.

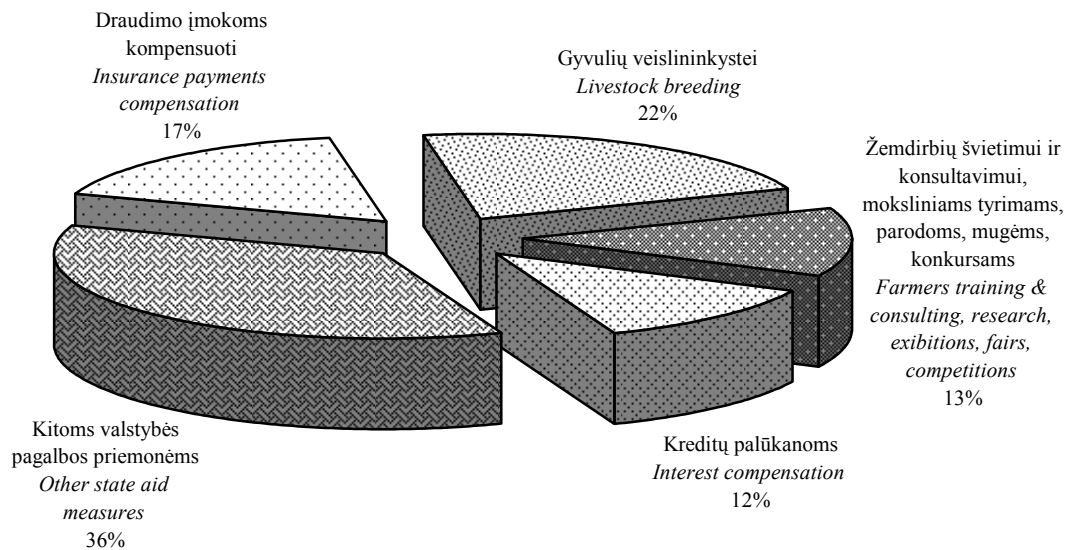
Tęsimas paramos priemonių pagal Lietuvos 2004–2006 metų BPD ir 2004–2006 metų kaimo plėtros planą administravimas. Per 2008-uosius už 2004–2006 metus surinktas paraiškas buvo išmokėta: pagal KPP priemones – 307,4 tūkst. Lt, pagal BPD priemones – 140 tūkst. Lt.

Priemonių pagal naująją kaimo plėtros programą įgyvendinimo efektyvumą ir naudą kol kas sunku įvertinti, tačiau, remiantis ankstesniais laikotarpiais suteiktos paramos įgyvendinimo rodikliais, parama pagal kaimo plėtros priemones, palyginti su kitomis paramos rūšimis, yra viena labiausiai orientuotų į konkretų rezultatą ir viena efektyviausių.

Valstybės pagalba. Valstybės pagalbos priemonių finansavimo lygis kiekvienais metais kyla. 2008 metais iš nacionalinio biudžeto suteikta valstybės paramos už 112 mln. Lt. Didžiausia lėšų dalis, kaip ir ankstesniais metais, teko veislininkystės sistemos plėtrai. Nors nuo 2007-ųjų vidurio parama veisliniams gyvuliams įsigyti nebeteikiama, ir toliau remiama veislininkystės priežiūra bei produkcijos kokybės gerinimas, siekiant užtikrinti jos konkurencingumą ES. Nemaža valstybės pagalbos dalis buvo skirta draudimo įmokų bei kreditų palūkanų kompensavimui – atitinkamai 17 ir 12 proc. (1.7 pav.).

2007 metų pabaigoje pradėjus veikti pasėlių draudimo sistemai, draudimo įmokų kompensacijoms buvo skirta daugiau kaip 14 mln. Lt, 2008-aisiais numatyta skirti apie 29 mln. Lt, tačiau panaudota tik daugiau nei 19 mln. Lt. Apdraustų 2008 metų derliaus pasėlių plotas – 70 tūkst. ha, draudimo suma – apie 135 mln. Lt. Nepaisant nedidelės draudžiamų pasėlių dalies, ūkininkai aktyviau naudojami draudimo paslaugomis, o kartu ir teikiama valstybės pagalba – vien tik žieminių 2009 metų derliaus pasėlių apdraustas plotas – apie 58 tūkst. ha, o 2008-aisiais jis tesiekė 20 tūkst. ha.

Naujojo programavimo laikotarpio (2007–2013 m.) pradžioje suintensyvėjo dalyvavimas paramos programose ir žemės ūkio subjektų skolinimasis bei naudojimas valstybės pagalba kreditų palūkanoms kompensuoti. 2008 metais pagalba kreditų palūkanoms kompensuoti sudarė beveik 13,5 mln. Lt.

1.7 pav. Valstybės pagalbos priemonių struktūra 2008 metais

Fig. 1.7. Structure of state-financed measures in 2008

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

2008 metais buvo numatytos keturios naujos valstybės pagalbos priemonės: dalies draudimo įmonių išlaidų, susidariusių išmokant draudimo išmokas už nuostolius, patirtus dėl stichinės sausras, kompensavimas (7,5 mln. Lt), parama perkant naudotą įrangą linų sektoriuje (0,1 mln. Lt), parama bitininkystei (1,8 mln. Lt) bei kompensacinės išmokos žemės valdytojams ir savininkams už saugomose teritorijose, kurias įsteigė valstybės institucijos, nustatytus veiklos apribojimus (1 mln. Lt).

Nuo 2007 metų vidurio nebeteikiama valstybės pagalba pagal priemones „Parama veislinių gyvulių išsigijimui“ ir „Parama sertifikuotos augalų dauginamosios medžiagos išsigijimui“. Pastarosios panaikinimas poveikio sertifikuotos augalų dauginamosios medžiagos išsigijimams kiekiams ir su tuo susijusiems veiksniams beveik neturėjo, tuo tarpu veislinių gyvulių augintojams šios paramos panaikinimas turėjo neigiamų pasekmių. Dėl didelių pradinių investicijų ir ilgo atsiperkamumo laikotarpio veislinių gyvulių, ypač galvijų, auginimo verslą sunku pradėti ar plėsti be paramos.

Žuvininkystės sektoriaus plėtros skatinimo priemonės. 2008 metais žuvininkystės sektoriuje toliau įgyvendinamos Lietuvos 2004–2006 metų BPD žuvininkystės priemonės. Kaip ir žemės ūkio, šiame sektoriuje 2007 metais prasidėjo naujas programavimo laikotarpis. Parama teikiama pagal Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų veiksmų programą – keturias prioritetines kryptis.

Vienas svarbiausių paramos teikimo tikslų yra žvejybos pajėgumų suderinimas su žuvų ištekliais. Siekiant šio tikslo, dalis žvejybos laivų bus modernizuojama, dalies atsisakoma, nutraukiant veiklą. Svarbios paramos kryptys yra akvakultūros ir perdirbimo įmonių modernizavimas, žvejybos uosto ir prieplaukų plėtra, socialines pasekmes mažinančios priemonės ir aplinkosauginės priemonės.

2008 metais vyko kvietimai teikti paraiškas pagal 4 priemones: laivų žvejybos veiklos nutraukimas visam laikui (gauta 19 paraiškų, prašoma paramos suma – 11,3 mln. Lt), akvakultūra (4 ir 3,8 mln. Lt), žvejyba vidaus vandenyse (24 ir 32,6 mln. Lt) ir kolektyviniai veiksmai (4 ir 2,2 mln. Lt).

Lietuvos žemės ūkio, žuvininkystės ir maisto sektoriuose ryškėja teigiamos tendencijos – stambinami ir modernizuojami ūkiai, gerėja produkcijos kokybė, vis daugiau investuojama į pridėtinės vertės didinimą, taip pat stebima aplinkosauginių reikalavimų laikymosi ir tvaraus ūkininkavimo plėtros tendencija. Pamažu didėja verslų įvairovė kaimo teritorijose, gerėja kaimo žmonių gyvenimo kokybė. Didelės įtakos šiems pokyčiams turėjo vykdomos žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos priemonės. Naujuoju programavimo laikotarpiu per platesnį subsidijuojamų sričių spektrą ir per didesnę jiems skiriamą bendrą finansavimą dar labiau išplėstos pasinaudojimo parama galimybės, todėl manytina, kad tokios priemonės turės teigiamos įtakos ūkių konkurencingumo didinimui, kaimo plėtrai ir kaimiškųjų vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimui.

3. Žemės ir maisto ūkio ištekliai

3. Agricultural and food resources

3.1. Žmogiškieji ištekliai ir jų ugdymas

3.1. Human resources

Kaimo vietovės 2004–2008 metų laikotarpiu vaidino svarbų vaidmenį šalies ūkyje. 2008 metais jos apėmė 63,6 tūkst. km² plotą. Tai sudarė 97,4 proc. visos Lietuvos teritorijos. 2008-ųjų pradžioje Lietuvos kaime gyveno 1115,6 tūkst. žmonių. Nors, palyginti su 2007 metais, jų skaičius sumažėjo 1 proc., o palyginti su 2004-aisiais – 3 proc., kaimo gyventojų dalis jau ilgą laiką išlieka stabili – sudaro lygiai trečdalį visų Lietuvos gyventojų. 2004–2008 metais ji svyravo tik 0,1–0,2 proc. punkto.

Gyventojų struktūra pagal lytį analizuojamuoju laikotarpiu taip pat buvo stabili. 2008 metų pradžioje 51,5 proc. Lietuvos kaimo gyventojų sudarė moterys, tačiau lyčių disproporcija kaime darbingiausio ir šeimai kurti tinkamo amžiaus grupėje susiklosčiusi vyrų nenaudai – 15–59 metų amžiaus grupėje 1000 vyrų teko tik 915 moterų. Moterys dominuoja vyriausiųjų gyventojų pogrupyje. 2008 metų pradžioje 60-mečių ir vyresnių grupėje 100-ai kaimo vyrų teko 152 šio amžiaus moterys.

Toliau vyko kaimo senėjimo procesai. Senėjimo indeksas per metus paaugo apie 3 proc. punktus ir 2008 metais buvo 134. Nors šis procesas lėtesnis nei mieste, kaime 65-erių ir vyresni kaimo gyventojai sudaro didesnę dalį nei mieste. 2008 metų pradžioje į šią amžiaus grupę pateko 18,2 proc. visų kaimo gyventojų, nors vidutiniškai šalyje 65-erių ir vyresni kaimo gyventojai tesudarė 15,8 proc. Gyventojų iki 15 metų dalis kaime nuo 19,4 proc. 2004 metais sumažėjo iki 16,7 proc. 2008-aisiais.

Gyvenimo trukmės rodiklis kaime per 2004–2008 metais nepagerėjo, be to, jo reikšmė žymiai blogesnė nei mieste: vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė kaime 2008 metais sudarė tik 69 metus, o mieste – 72 metus. Išliko žymus vyrų ir moterų vidutinės gyvenimo trukmės atotrūkis. 2008 metais vyrų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė buvo 63, o moterų – 76 metai.

Gyventojų skaičiaus mažėjimą sąlygojo ne tik neigiama kaimo gyventojų natūrali kaita (2007 m. natūralus sumažėjimas, skaičiuojant tūkstančiui gyventojų, sudarė 3,9), bet ir emigracijos procesas, nes nuo 2002 metų tarptautinės migracijos saldo Lietuvos kaime buvo neigiamas. Emigrantų į užsienio šalis srautas ypač padidėjo pirmaisiais Lietuvos narystės ES metais. Tarp kaimą palikusių asmenų didžiausią dalį sudarė darbingo amžiaus asmenys su vaikais. Tai prisidėjo prie nepalankių kaimo gyventojų struktūros tendencijų. Tačiau nuo 2006 metų ir visoje Lietuvoje, ir kaime emigracijos procesas sulėtėjo, kartu pagerėjo tarptautinės migracijos balansas (1.4 lentelė).

1.4 lentelė. Tarptautinės migracijos saldo 2004–2008 metais, tūkst.

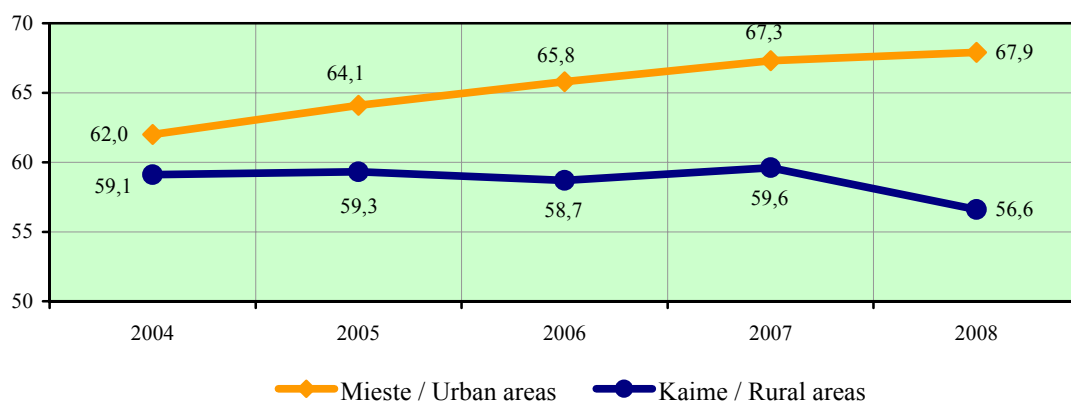
Table 1.4. International net migration in 2004–2008, in thousands

Migracijos saldo / Net migration	2004	2005	2006	2007	2008
Mieste / Urban areas	-8,53	-7,51	-4,01	-4,27	-6,33
Kaime / Rural areas	-1,08	-1,27	-0,85	-0,97	-1,39
Iš viso / Total	-9,61	-8,78	-4,85	-5,24	-7,72

Šaltiniai: Demografijos metraštis (2004–2008 m. katalogai). Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

Lietuvos kaimo gyventojų skaičiui šiek tiek įtakos turėjo ir vidinės migracijos srautų krypties pasikeitimas. 2001–2004 metais kaimui labai palankias tendencijas rodė vidinės migracijos saldo, nuo 2005-ųjų persisvėrė į neigiamą pusę. 2004 metais dėl vidinės migracijos kaime gyventojų skaičius padidėjo 3,4 tūkst., o 2005 metais sumažėjo 0,1 tūkst., 2006-aisiais – 0,5 tūkst., 2007 metais – 0,01 tūkst., 2008-aisiais – net 9,8 tūkst. žmonių.

Bendras užimtumo lygis kaime 2004–2008 metų laikotarpiu kito nežymiai. Nors 2002 metais šis rodiklis kaime dar buvo didesnis nei mieste, nuo 2004 iki 2008 metų užimtumo lygis mieste išaugo net 5,9 proc. punkto, o kaime tokio pastebimo augimo nebuvo. 2008 metais minėtas rodiklis buvo tik 2,5 proc. punkto didesnis nei 2004-aisiais (1.8 pav.). Lietuvos kaime 2008 metais buvo 418,3 tūkst. užimtų gyventojų, o bendras užimtumo lygis kaime – 56,6 proc.: vyrų – 61,8 proc., moterų – 51,0 proc.

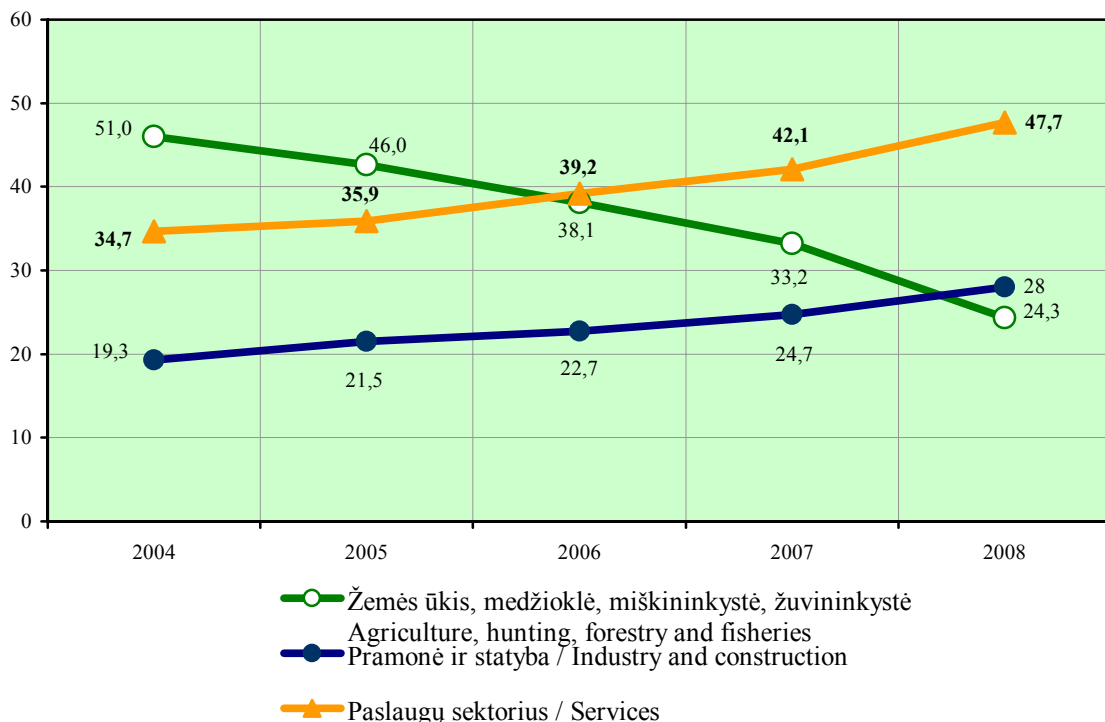

1.8 pav. Užimtumo lygis mieste ir kaime 2004–2008 metais, proc.

Fig. 1.8. Employment rate in urban and rural areas in 2004–2008, in per cent

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Nors kaime bendras užimtumo lygis gana stabilus, matyti akivaizdžių struktūrinių užimtumo pokyčių. Ypač jie ryškūs, analizuojant kaimo gyventojų užimtumą pagal ekonominės veiklos rūšis. Kaimo gyventojų, užimtų agrariniame sektoriuje, dalis per šį laikotarpį sumažėjo daugiau kaip per pusę. Iki 2006 metų daugiausia kaimo gyventojų dirbo žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, bet nuo 2006 metų agrarinis sektorius buvo nustumtas į antrą, o nuo 2008 metų – į trečią vietą, pirmenybę užleisdamas paslaugų sektoriui, kuriame 2008 metais dirbo beveik pusė kaimo užimtųjų (1.9 pav.).

1.9 pav. Kaimo gyventojų užimtumas pagal ekonominės veiklos sektorius 2004–2008 metais, proc.

Fig. 1.9. Employment rate in rural areas by economic activity in 2004–2008, in per cent

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Šalies mastu užimtųjų dalis žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje taip pat tebe mažėja: 2003 metais ji sudarė 17,9 proc., 2007 metais – 10,4 proc., o 2008-aisiais – tik 7,9 proc. visų šalies užimtųjų gyventojų.

Greitais tempais mažėjant kaimo gyventojų užimtumui žemės ūkyje, jiems tenka ieškoti kitų pajamų šaltinių. Tai viena iš priežasčių, kodėl 2004–2008 metų laikotarpiu kaime sparčiai daugėjo mažų ir vidutinių įmonių (MVĮ). Ypač aktyviai šiuo laikotarpiu buvo steigiamos statybos veikla užsiimančios MVĮ, jų skaičius padvigubėjo. Toliau, nors jau lėtesniais tempais, augo vietų kaimo turizmo sodybose skaičius: palyginti su 2004-aisiais, 2008 metais vietų padaugėjo 1,9 karto, o per 2008-uosius – 6,1 proc. Tačiau kaimo turizmo sodybų skaičiaus augimas nuo 2006-ųjų sustojo. 2006 metais,

palyginti su 2004-aisiais, jis buvo didesnis 1,5 karto, o per 2007–2008 metus padidėjo tik 3 proc. Lietuvos kaimo MVĮ veiklų struktūroje dominuoja prekyba užsiimančios įmonės. 2008 metais jos sudarė 35 proc. visų Lietuvos kaime veikiančių MVĮ. Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės veikla Lietuvos kaime 2008 metais užsiėmė tik 11,1 proc. MVĮ. Iš viso Lietuvos kaime 2008 metais MVĮ dirbo net 109,7 tūkst. žmonių. Tai sudarė 26,2 proc. visų kaimo užimtų gyventojų.

Nors bendra kaimo namų ūkių ekonominė būklė vis dar išlieka gerokai prastesnė nei mieste, atotrūkis sumažėjo. 2008 metais vidutinės mėnesinės namų ūkių disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui kaime siekė 235 eurus (811,2 Lt), t. y. 75,5 proc. analogiško pajamų rodiklio mieste. Palyginti su 2004 metais, vidutinės mėnesinės namų ūkių disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui kaime ir mieste augo tuo pačiu tempu ir padidėjo 2 kartus.

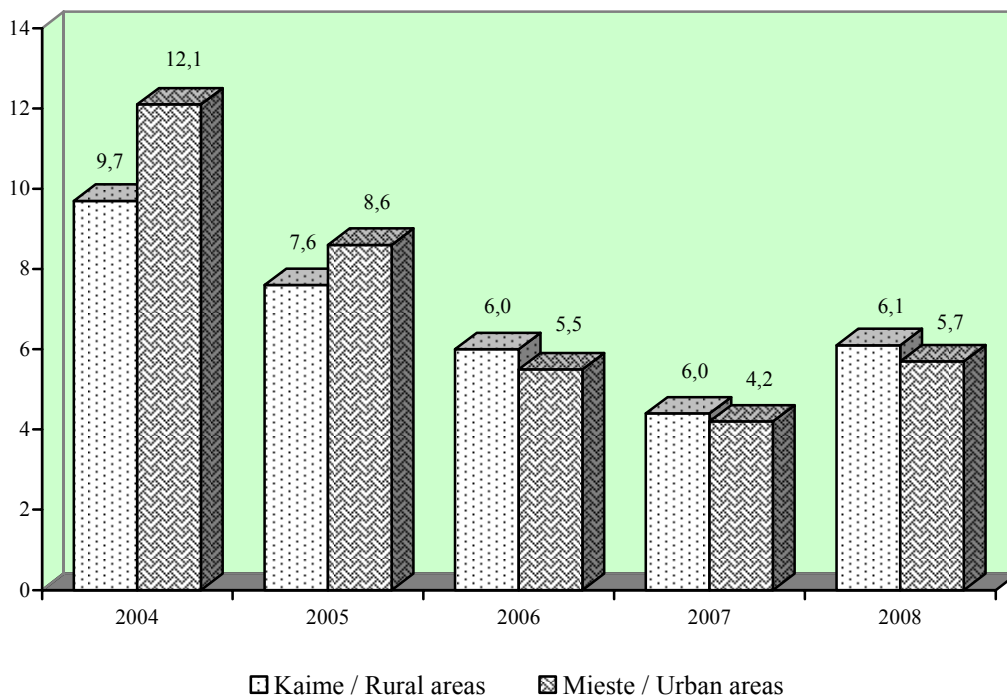
Ypač sparčiai augo žemdirbių namų ūkių vidutinės mėnesinės disponuojamos pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui. 2005 metais jos viršijo kitų kaimo gyventojų pajamas, o 2006-aisiais – ir miestiečių pajamas. Jų augimui įtakos turėjo pagerėjusios žemės ūkio veiklos sąlygos: didesnė parama, stambesni ir modernesni ūkiai, palankesnės prekybos sąlygos, išaugusi žemės ūkio produktų paklausa ir 2007 metais žemdirbiams itin palankios žemės ūkio produktų kainos.

ES parama turėjo įtakos ir tam, kad sumažėjo atotrūkis tarp vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio šalyje ir darbo užmokesčio žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje. Žemės ūkyje ir medžioklėje 2004 metais vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis sudarė 70,1 proc. šalies vidurkio, 2005-aisiais – 70,4 proc., 2006 metais – 71,0 proc., 2007-aisiais – 73,5 proc., o 2008 metais – 72,6 proc. Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis žemės ūkyje ir medžioklėje 2008 metais sudarė 1637 Lt – 23,5 proc. daugiau nei 2007-aisiais, 2 kartus – nei 2004 metais. Tačiau miškininkystėje, medienos ruošoje ir susijusių paslaugų veikloje atotrūkis nuo vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio šalyje buvo sumažėjęs tik 2004 metais, o nuo 2005-ųjų didėjo. 2004 metais vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis šioje ekonominėje veikloje sudarė 96,3 proc. vidutinio šalies darbo užmokesčio, o 2007 metais – 90,1 proc., ir tik 2008-aisiais smarkiai išaugo ir tapo netgi 4,4 proc. didesnis už šalies vidurkį (sudarė 2356 Lt). Taigi miškininkystė tampa vis patrauklesne alternatyva žemės ūkio veiklai.

Pastebimai pasikeitė kaimo ir žemdirbių namų ūkių pajamų šaltiniai. Kaimo namų ūkiuose mažėjo pajamų iš verslo ir individualios veiklos dalis (2004 m. ji sudarė 32 proc., 2007 m. – 27,3 proc., 2008 m. – 20,5 proc.) ir augo iš samdomo darbo gautos pajamos (2004 m. jos sudarė 31 proc., 2007 m. – 39,1 proc., 2008 m. – net 48,9 proc. visų disponuojamų pajamų). Tuo tarpu žemdirbių ūkiuose vyko priešingas procesas: augo pajamų iš individualios veiklos, plėtojamos daugiausia žemės ūkyje, dalis; ji padidėjo nuo 66,3 proc. 2004 metais iki 79,9 proc. 2007-aisiais. Taip pat žymiai sumažėjo socialinių išmokų dalis, atitinkamai nuo 21,7 proc. iki 10,7 proc. Tačiau veiklos diferenciacija žemdirbių ūkiuose vyko vangiai, pajamų dalis iš ne žemės ūkio verslo ir individualios veiklos per 2004–2007 metų laikotarpį netgi sumažėjo. 2004 metais jų dalis visose disponuojamose namų ūkių pajamose iš verslo, tenkančiose vienam nariui, sudarė 2,2 proc., o 2007-aisiais – 1,9 proc.

Dėl spartaus Lietuvos ekonomikos augimo, emigracijos 2004–2008 metų laikotarpiu žymiai sumažėjo bedarbių skaičius ir nedarbo lygis kaime. 2007 metais bedarbių kaime sumažėjo iki 20,5 tūkst., t. y. jų buvo 2,2 karto mažiau nei 2004-aisiais. Tačiau 2008 metais dėl ekonominės krizės bedarbių skaičius kaime, palyginti su 2007-aisiais, išaugo iki 27,1 tūkst., taigi sumažėjimas, palyginti su 2004 metais, besudarė 1,7 karto.

2008 metais nedarbo lygis kaime siekė 6,1 proc., palyginti su 2004-aisiais, 3,6 proc. punkto mažiau. Tačiau, palyginti su miestu, nedarbo lygio mažėjimo tempas buvo lėtesnis, todėl nuo 2006 metų situacija tapo palankesnė mieste, nors iki tol nedarbo lygis Lietuvos kaime ilgą laiką buvo mažesnis (1.10 pav.).

1.10 pav. Nedarbo lygis Lietuvos kaime ir mieste 2004–2008 metais, proc.

Fig. 1.10. Unemployment rate in rural and urban areas in 2004–2008, in per cent

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Smarkiai sumažėjęs užimtumas žemės ūkyje nesukėlė didelių problemų tarp šios srities darbuotojų. Bedarbių, anksčiau dirbusių agrariniame sektoriuje, dalis tarp visų anksčiau dirbusių Lietuvos bedarbių netgi sumažėjo nuo 10,7 proc. 2004 metais iki 6,7 proc. 2008-aisiais.

2004–2007 metų laikotarpiu ypač sėkmingai buvo mažinamas jaunimo nedarbas. Jaunimo nedarbo lygis kaime (15–24 m. amžiaus grupėje), 2004 metais buvęs 20,4 proc., 2007-aisiais besudarė 6,7 proc. (mieste – 9,0 proc.). Tačiau 2008 metais jaunimo nedarbas vėl padidėjo iki 11,6 proc., ir padidėjimas šioje amžiaus grupėje buvo daug didesnis nei vidutiniškai kaime.

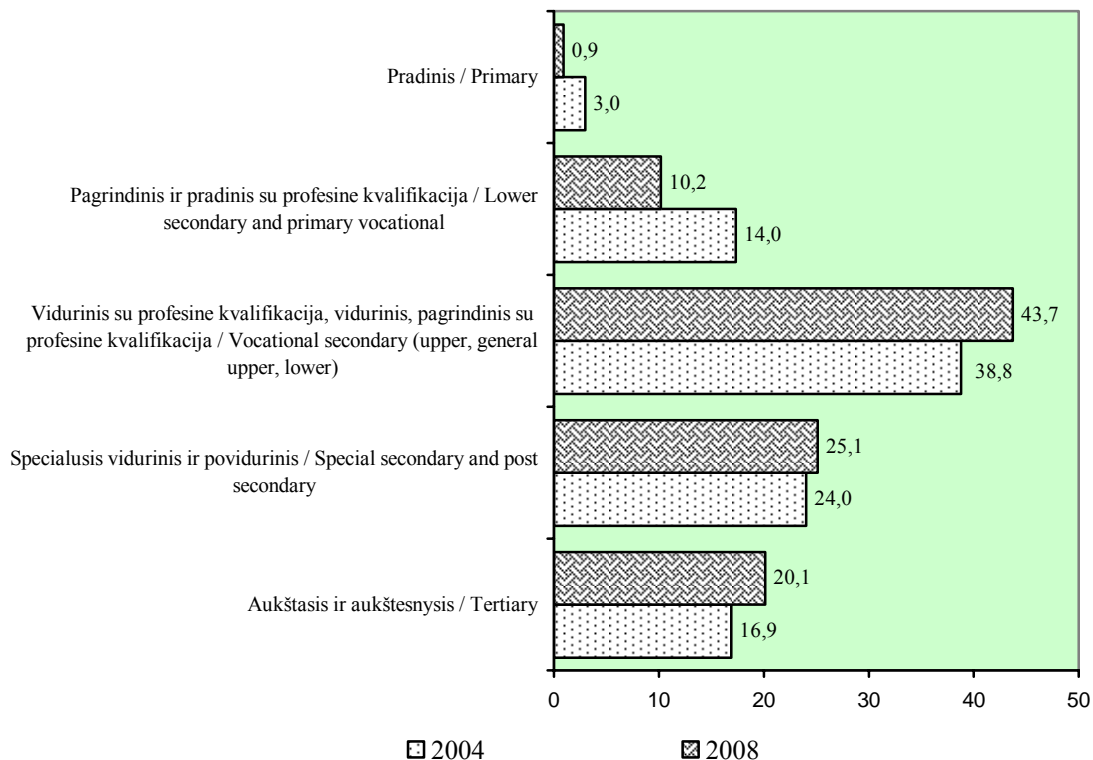
Per analizuojamą 2004–2008 metų laikotarpį beveik išsilygino skirtumai tarp kaimo vyrų ir moterų nedarbo lygio. 2004 metais vyrų nedarbo lygis buvo 10,4 proc., o moterų – 9,1 proc. 2008 metais šis rodiklis sudarė: vyrų 6,1 proc., moterų – 6,0 proc.

Tačiau per 2008-uosius ypač išaugo jaunų moterų nedarbas. 15–24 metų amžiaus grupėje moterų nedarbo lygis 2008 metais sudarė net 17,6 proc., o šios amžiaus grupės vyrų nedarbo lygis buvo tik 8,6 proc. 2004 metais skirtumas tarp jaunų vyrų ir moterų nedarbo lygio buvo ne toks žymus: vyrų nedarbo lygis sudarė 19,2 proc., o moterų – 22,9 proc.

Dalis kaimo gyventojų, net ir turėdami darbą, susiduria su skurdo problema. Skurdo rizikos lygis 2007 metais kaime sudarė 32,2 proc., palyginti su 2006-aisiais, 1,8 proc. punkto mažiau, tačiau išliko daug didesnis nei mieste, kur 2007 metais tesudarė 12,7 proc. Išliko didelis atotrūkis ir tarp kaimo bei miesto dirbančių žmonių, patenkančių į skurstančiųjų grupę. 2007 metais dirbančių kaimo gyventojų skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų (išskyrus pensijas), nors ir sumažėjo nuo 2006-ųjų 3,9 proc. punkto, sudarė 38,5 proc., o mieste – tik 19,1 proc.

Pačių gyventojų vertinimu, atotrūkis tarp miesto ir kaimo nėra toks didelis. Namų ūkių tyrimų duomenimis, 2007 metais kaip labai sunkiai arba sunkiai besiverčiančius kaime save nurodė 31,3 proc. namų ūkių, o mieste – 24,9 proc.

Gerinti ekonominę situaciją kaime labiausiai trukdo tai, kad užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra išliko daug prastesnė nei mieste. Kaime užimtų gyventojų turinčių aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą, dalis 2008 metais sudarė 20,1 proc., o mieste – 40,2 proc. Nors per 2004–2008 metų laikotarpį buvo palankių pokyčių – tokių užimtųjų dalis kaime padidėjo 6,5 proc. punkto (1.11 pav.) – sumažinti atotrūkio nuo miesto nepavyko, nes mieste aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turinčių užimtųjų dalis augo šiek tiek sparčiau – per analizuojamą laikotarpį padidėjo 6,5 proc. punkto.

1.11 pav. Užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra 2004 ir 2008 metais, proc.

Fig. 1.11. Employed rural population by education level in 2004 and 2008, in per cent

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Situaciją šiek tiek pagerino ES parama, teikiama mokymui, perkvalifikavimui, kompetencijos didinimui, teikiama 2004–2006 metais pagal BPD priemonę. Įgyvendinant šią paramos programą, buvo suorganizuota daug mokymo kursų ūkininkams, įmonių darbuotojams, gyventojams, vietos veiklos grupėms, bendruomenėms. Jie kaimo žmonėms sudarė galimybes kelti kvalifikaciją ir tobulinti verslumą, ieškant alternatyvių žemės ūkiui veiklos formų bei įsisavinant ES paramą. Tai iliustruoja 2004 ir 2005 metais padidėjęs kaimo gyventojų aktyvumas, dalyvaujant mokymosi visą gyvenimą procese. Tačiau baigiantis 2004–2006 metų programavimo laikotarpiui, ėmė mažėti ir besimokančių žmonių, nes dalis jų, vieną kartą sudalyvavę mokymuose, mano, kad įgijo pakankamai žinių ir nebejaučia poreikio toliau to daryti. 2007 metais besimokančių 25–64 m. amžiaus gyventojų dalis sudarė 2,6 proc. (2004 m. – 2,9 proc., 2005 m. – 3,2 proc., 2006 m. – 2,4 proc.). 2008 metais, pradėjus įgyvendinti 2007–2013 metų Kaimo paramos programos priemones, besimokančių suaugusiųjų dalis vėl padidėjo iki 3,4 proc. Tačiau Lietuvos kaime šis rodiklis labai mažas, palyginti ir su Lietuvos miestu (2008 m. – 5,3 proc.), ir su šio rodiklio reikšmėmis ES šalyse. Be to, išliko ypač mažas vyrų suinteresuotumas mokytis. 2008 metais besimokiusių 25–64 m. amžiaus kaimo moterų dalis sudarė 4,2 proc., o vyrų – tik 2,7 proc.

Padidėjęs kaimo gyventojų socialinis aktyvumas, jungiantis į bendruomenes ir VVG, paskatintas ES paramos, padėjo geriau spręsti vietos socialines ir gamtosaugines problemas, rasti naujų idėjų, kokių verslu užsiimti kaime vietoje ūkininkavimo, įsteigti kooperatines bendroves. 2008 metais Lietuvoje buvo 1,3 tūkst. registruotų kaimo bendruomenių, aktyviai veikiančių – apie 1,1 tūkst. Palyginti su 2004 metais, bendruomenių skaičius išaugo 3 kartus. ES parama taip pat paskatino spartų vietos veiklos grupių kūrimosi procesą. 2003 metais tebuvo įsikūrusi 1 VVG, 2004 metais – 28, o 2007-aisiais – jau 45. 2007 metais buvo įkurta VVG vienijanti asociacija „Vietos veiklos grupių tinklas“. 2008 metais minėtos grupės, apimančios daugiau nei vieną savivaldybę, pradėjo skaidytis, todėl jų skaičius padidėjo iki 48.

Nepaisant visų minėtų teigiamų poslinkių, žmoniškųjų išteklių valdymas išlieka vienu pagrindinių iššūkių Lietuvos kaimo politikos formuotojams, ypač tobulinant žmoniškųjų išteklių struktūrą pagal tokias svarbias žinių ekonomikai charakteristikas, kaip išsilavinimas, noras mokytis, esant vyresnio amžiaus, pilietinis aktyvumas, verslumas.

3.2. Žemės ištekliai ir jų valdymas

3.2. Land stock and its management

Žemės fondo struktūra. Lietuvos Respublikos žemės fondas – 6530,0 tūkst. ha. Pagal tikslinę žemės panaudojimo paskirtį šalies teritorija skirstoma į kategorijas (1.5 lentelė).

Per 2004–2008 metus žemės sudėtis pagal tikslinę paskirtį kito nežymiai. Didžiausią žemės fondo dalį sudaro žemės ūkio paskirties – 60,6 proc. ir miškų ūkio paskirties – 30,2 proc. žemė.

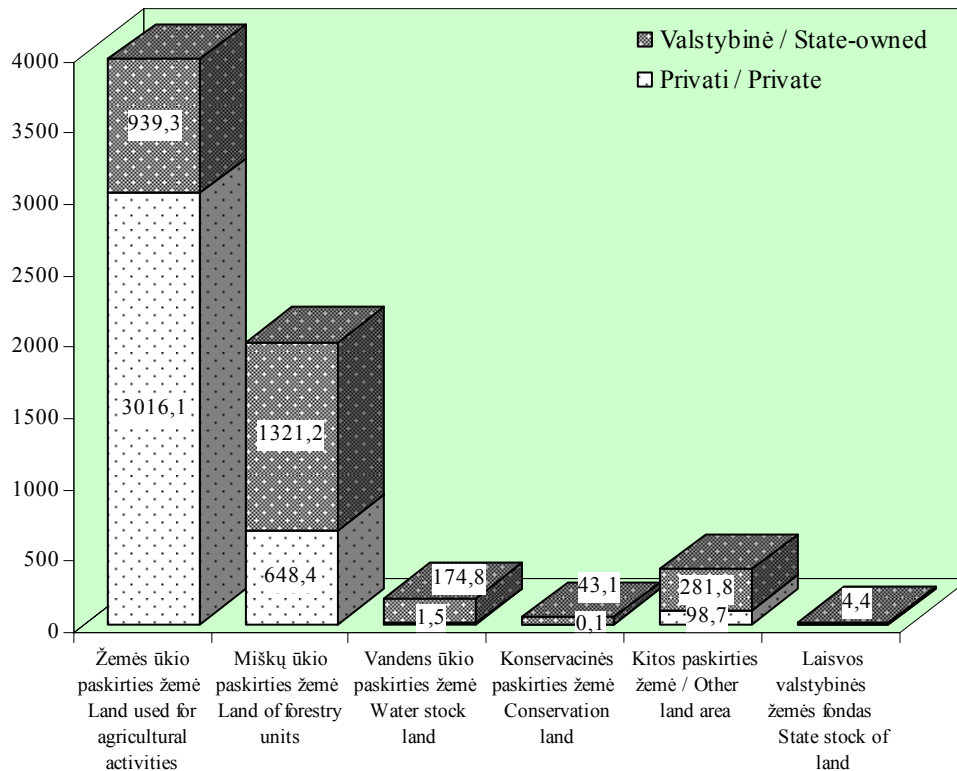
1.5 lentelė. Žemės fondo sudėtis 2009 m. sausio 1 d.*Table 1.5. Total land area as of 1 January 2009*

Žemės fondo kategorija / <i>Category of land area</i>	Plotas / <i>Area</i>	
	tūkst. ha / <i>thou ha</i>	%
Bendras žemės plotas / <i>Total land area</i>	6530,0	100,0
iš jo: / <i>of which:</i>		
žemės ūkio paskirties žemė <i>land used for agricultural purposes</i>	3955,5	60,6
miškų ūkio paskirties žemė <i>land of forestry units</i>	1969,6	30,2
vandens ūkio paskirties žemė <i>water stock land</i>	176,3	2,7
konservacinės paskirties žemė <i>conservation land</i>	43,2	0,7
kitos paskirties žemė / <i>other land area</i>	381,0	5,8
laisvos valstybinės žemės fondo žemė <i>state stock of land</i>	4,4	0,1

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Žemės ūkio paskirties žemės plotai per 2004–2008 metus mažėjo. Per 2008 metus jie sumažėjo 0,6 tūkst. ha, o palyginti su 2004 metais – 7,0 tūkst. ha. Miškų ūkio paskirties žemės plotai kito netolygiai – per 2008 metus sumažėjo 1,0 tūkst. ha, tačiau palyginti su 2004 metais, padidėjo 9,9 tūkst. ha. Taip pat nežymiai padidėjo konservacinės ir kitos paskirties žemės plotai. Laisvos valstybinės žemės fondo plotai mažėjo kasmet ir per penkerius metus sumažėjo nuo 7,9 iki 4,4 tūkst. ha.

Žemės naudojimas. 2004 metų pabaigoje valstybinės ir valstybės valdomos žemės buvo 3286,1 tūkst. ha, o privačios – 3243,8 tūkst. ha. 2008 metų pabaigoje valstybinės ir valstybės valdomos žemės plotai sumažėjo iki 2764,6 tūkst. ha, o privačios – išaugo iki 3764,8 tūkst. ha, dar 0,6 tūkst. ha žemės priklausė savivaldybėms. Absoliučiais dydžiais labiausiai pakito privatūs žemės ir miškų ūkio paskirties žemės plotai. 2004 metais privati žemės ūkio paskirties žemė užėmė 2618,1 tūkst. ha (tai sudarė 66,1 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės), o privati miškų ūkio paskirties žemė – 557,4 tūkst. ha (28,4 proc. visos miškų ūkio paskirties žemės). Iki 2008 metų pabaigos privačios žemės ūkio paskirties žemės plotai išaugo 398,0 tūkst. ha – iki 3016,1 tūkst. ha (76,2 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės), privačios miškų ūkio paskirties žemė – 91,0 tūkst. ha – iki 648,4 tūkst. ha (32,9 proc. visos miškų ūkio paskirties žemės).

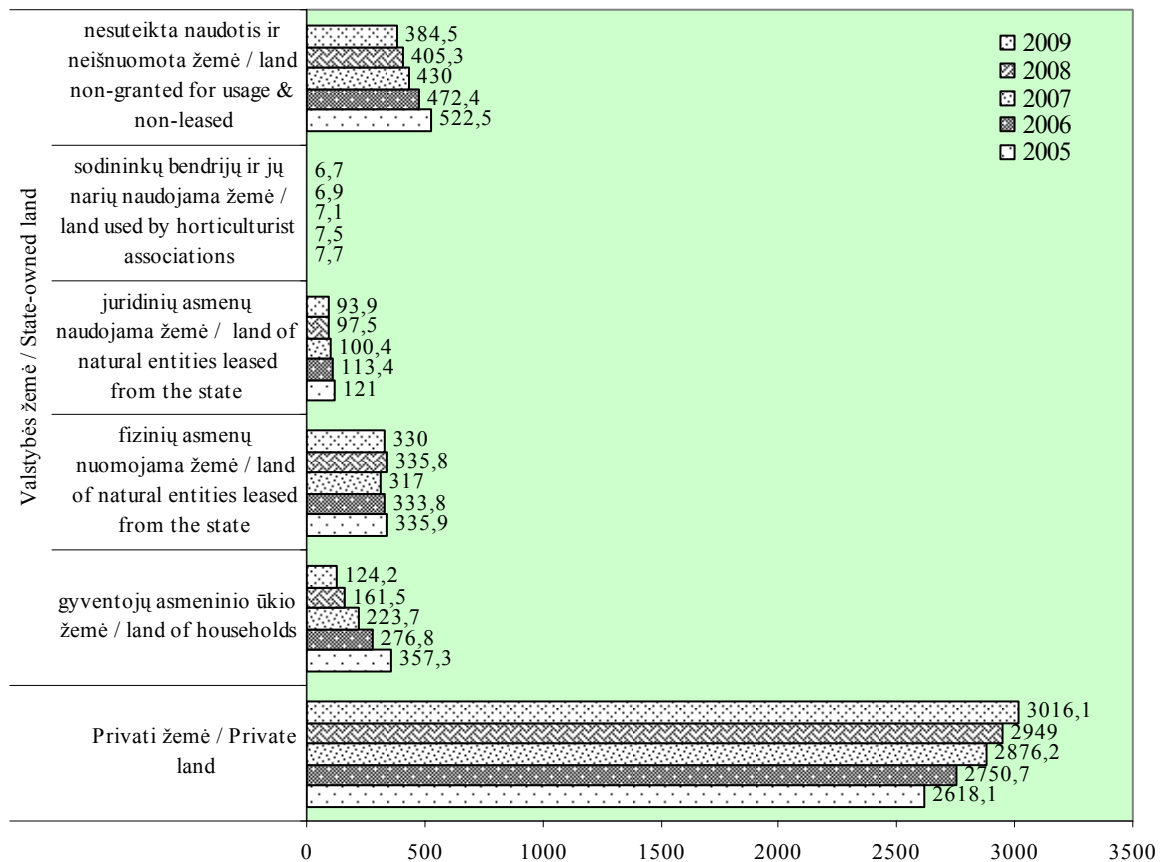
**1.12 pav. Žemės fondo pasiskirstymas pagal nuosavybės formas
2009 m. sausio 1 d., tūkst. ha**

Fig. 1.12. Total land area by ownership type as of 1 January 2009, in thousand hectares

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Valstybei priklausantis žemės plotas nuolat mažėja. Tai susiję su nuosavybės teisių į turėtą žemę atkūrimu ir valstybinės žemės privatizavimu. Iki 2009 m. sausio 1 d. buvo pateikta 718714 prašymų atkurti nuosavybės teises kaimo vietovėje, prašomas gražinti žemės plotas – 3994,8 tūkst. ha. Pagal šiuos prašymus priimti 728098 sprendimai atkurti nuosavybės teises, o gražintas plotas sudaro 3894,0 tūkst. ha (97,5 proc. prašyto ploto). Miestų teritorijose padėtis sudėtingesnė – pateikti 51249 prašymai gražinti 42,5 tūkst. ha žemės, patenkinti 33337 prašymai ir gražinta 27,2 ha žemės (53,9 proc. prašyto ploto).

2009 m. sausio 1 d. duomenimis, valstybei priklausė 939,3 tūkst. ha žemės ūkio paskirties žemės, iš jų 124,2 tūkst. ha (13,2 proc.) sudarė gyventojų asmeninio ūkio žemė, 330,0 tūkst. ha (35,1 proc.) – fizinių asmenų nuomojama žemė, 93,9 tūkst. (10,0 proc.) ha – žemės ūkio bendrovių (ŽŪB), valstybės įmonių ir kitų juridinių asmenų nuomojama žemė ir net 384,5 tūkst. ha (40,9 proc.) – nesuteikta naudotis ir neišnuomota žemė. Šis plotas sudaro 9,7 proc. visos žemės ūkio paskirties žemės (1.13 pav.).

1.13 pav. Žemės ūkio paskirties žemė pagal naudotojus 2005–2009 m. sausio 1 d., tūkst. ha

Fig. 1.13. Land used for agricultural activities by users as of 1 January 2005–2009, in thousand hectares

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre (valdų registre) 2009 m. sausio 1 d. buvo užregistruotos 343828 valdos. Joms priklausė 2589,4 tūkst. ha ŽŪN. Nuo 2004 metų valdų skaičius padidėjo 28638 valdomis.

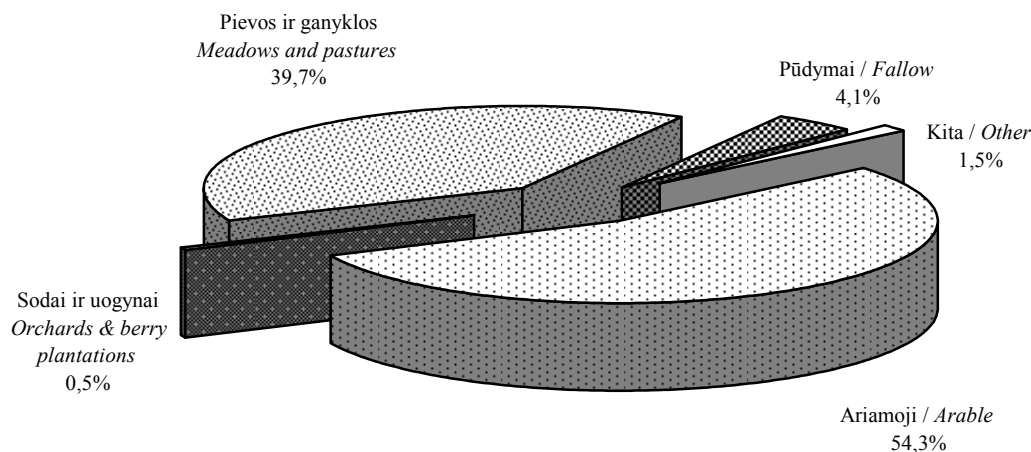
Lietuvos Respublikos ūkininkų ūkių registro duomenimis, šalyje 2009 m. sausio 1 d. buvo įregistruoti 107974 ūkininkų ūkiai. Jų valdomas žemės plotas sudarė 1279,6 tūkst. ha, o vidutinis ūkininko ūkis siekė 11,9 ha. Analizuojant ūkininkų ūkių vidutinį dydį pagal apskritis, akcentuotina tai, kad stambiausi ūkiai yra Šiaulių (19,5 ha), Utenos (15,1 ha) ir Panevėžio (14,4 ha) apskrityse, o smulkiausi – Vilniaus (7,6 ha) ir Kauno (9,0 ha) apskrityse.

Nacionalinės mokėjimo agentūros (NMA) duomenimis, 2008 metais pasėlius deklaravo 182841 pareiškėjas, o bendras deklaruotų pasėlių plotas buvo 2629,2 tūkst. ha. Palyginti su 2004 metais, pareiškėjų sumažėjo beveik 55 tūkst. (2004 m. buvo 237463), o deklaruotų pasėlių plotas išaugo beveik 52 tūkst. ha (2004 m. buvo 2577,5 tūkst. ha). Vidutinis deklaruotų pasėlių plotas išaugo nuo 10,9 ha 2004 metais iki 14,4 ha 2008-aisiais.

Pareiškėjų skaičius mažėja dėl keleto veiksnių. ES teikia paramą vyresnio amžiaus žemdirbiams, kurie pasitraukia iš prekinės žemės ūkio gamybos ir savo ūkius

perleidžia jaunesniems ūkininkams. Be to, deklaruojamiems žemės plotams yra keliami geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės reikalavimai, todėl dalis pareiškėjų, negalinčių vykdyti šių reikalavimų, paraiškų nebeteikia.

Deklaruotos žemės plotų struktūros analizė (1.14 pav.) rodo, kad didžiausią dalį sudaro ariamoji žemė – 54,3 proc. bei pievos ir ganyklos – 39,7 proc.

1.14 pav. Deklaruotos žemės plotų struktūra 2008 metais

Fig. 1.14. Structure of the declared land area in 2008

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Iš ES remiamų pasėlių labiausiai didėjo vasarinių pasėlių plotai – nuo 2004 metų išaugo 120,1 tūkst. ha (1.6 lentelė). Kitų pasėlių plotai nežymiai didėjo, ir tik ankštinių augalų sumažėjo.

1.6 lentelė. ES remiami pasėlių plotai 2004–2008 metais, tūkst. ha

Table 1.6. EU supported crop area in 2004–2008, in thousand hectares

Pasėliai / Crops	2004	2005	2006	2007	2008
Žieminiai pasėliai / Winter crops	448,5	412,3	368,2	422,1	469,1
Vasariniai pasėliai / Spring crops	458,9	553,7	621,7	568,1	579,0
Ankštiniai augalai / Leguminous crops	36,9	38,4	47,1	40,2	34,4
Techniniai augalai / Industrial crops	100,8	110,0	151,0	191,3	111,6

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Žemės rinka. Žemės rinka 2008 metais išliko aktyvi, daugiausia privataus sektoriaus dėka, nors aktyvumas, palyginti su 2007 metais, sumažėjo. Per 2008 metus užregistruota 120318 privačios žemės perleidimo sandorių, pagal kuriuos perleista 184,1 tūkst. ha žemės, tai 45,3 tūkst. ha (beveik 20 proc.) mažiau nei 2007 metais. Perleidžiamos žemės struktūra išlieka panaši kaip ir ankstesniais metais – daugiausia perleista žemės ūkio paskirties žemės – 150,1 tūkst. ha (81,5 proc. visos perleistos žemės) bei miškų ūkio paskirties – 25,6 tūkst. ha (13,9 proc.).

Per 2008 metus užregistruotas 49081 valstybinės žemės perleidimo sandoris, tai 1778 sandoriais mažiau nei 2007 metais, tačiau perleistos žemės plotas tik nežymiai sumažėjo – nuo 28970 ha 2007 metais iki 28650 ha 2008-aisiais (1.7 lentelė). Perleidžiamos valstybinės žemės struktūroje vyravo žemės ūkio paskirties žemė – 24,0 tūkst. ha, arba 83,9 proc. visos perleistos žemės, taip pat namų valdos žemė – 3,4 tūkst. ha, arba 12,0 proc.

1.7 lentelė. Valstybinės ir privačios žemės perleistas plotas 2007 ir 2008 metais, ha
Table 1.7. State-owned and private land transfers in 2007 and 2008, in hectares

Žemė / Land	Valstybinė žemė <i>State-owned land</i>		Privati žemė <i>Private land</i>	
	2007	2008	2007	2008
Žemės ūkio paskirties (be mėgėjiškų sodų) <i>Land used for agricultural purposes (horticulturist associations excl)</i>	24470	24372	186543	150091
Mėgėjiškų sodų / <i>Land of horticulturist associations</i>	141	171	730	386
Miškų ūkio paskirties / <i>Land of forestry units</i>	39	36	31911	25588
Namų valdos / <i>Households</i>	3574	3444	2727	3467
Kitos paskirties / <i>Other</i>	747	583	4737	3004

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Išliekantis žemės rinkos aktyvumas ir žemės ūkio paskirties žemės paklausa ir toliau lėmė žemės kainų kilimą. Aukščiausia žemės kaina buvo didžiųjų miestų rajonuose, kur daugiausia žemė buvo perkama gyvenamųjų namų ir komercinės paskirties objektų statybai, čia vidutinė žemės kaina pakilo nuo beveik 3000 Lt/ha 2004 metais iki 60000 Lt/ha 2008-aisiais. Rekreacijai tinkamuose rajonuose žemės kaina 2008 metais pakilo iki 6000–10000 Lt/ha (2004 m. ji nesiekė 2000 Lt/ha). Palankiose ūkininkauti vietovėse, kuriose vyrauja derlinga žemė, vidutinė žemės kaina nuo 966 Lt/ha 2004 metais išaugo iki 3394 Lt/ha 2008-aisiais. Mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse vidutinės žemės kainos augimo tempai nedaug atsiliko nuo kainų augimo palankiose ūkininkauti vietovėse, čia per 2004–2008 metų laikotarpį vidutinė žemės kaina pakilo nuo 700 Lt/ha iki beveik 2316 lt/ha.

Nors vidutinė žemės ūkio paskirties žemės kaina per penkis pastaruosius metus kilo kasmet, pastebimas augimo tempų sulėtėjimas – ankstesniais metais kaina kasmet padidėdavo 1,5–2 kartus, o per 2008 metus ji tepakilo 24 proc.

3.3. Techniniai ir energetiniai ištekliai

3.3. Technical and energy resources

Svarbiausi šalies žemdirbių uždaviniai – gaminti aukštos kokybės, konkurencingus žemės ūkio produktus, laikytis gamtosauginių reikalavimų, mažinti energetinių ir materialinių išteklių reikmes.

Šiuolaikinė žemės ūkio technika leidžia kokybiškai atlikti visas reikiamas technologines operacijas, taupyti energetinius ir materialinius išteklius (degalus, elektros energiją, trąšas, pesticidus, sėklinę medžiagą ir kt.). Gaminama technika tenkina daugumos specializacijų žemės naudotojus, sudaro prielaidas rentabiliai gamybai, tenkinančiai griežtus aplinkosauginius reikalavimus. Tačiau investicijos į žemės ūkio techniką turi būti reikiamo dydžio. Daugelyje Vakarų Europos šalių pagrindinė pajamų dalis (60–65 proc.) skiriama žemės ūkio technikai įsigyti, o kai kuriose pokomunistinėse šalyse investicijos mašinoms sudarė 85–95 proc. Vokietijoje traktoriams, kombainams ir žemės ūkio mašinoms skiriama apie 820 Lt/ha ŽŪN, Danijoje – apie 760 Lt/ha.

Šalies žemės ūkio produktų gamintojų investicijos į žemės ūkio techniką yra nepakankamos ir gerokai atsilieka nuo Vakarų Europos šalių. Tačiau nuo 2003 metų pradėjus realiai veikti Specialiajai žemės ūkio ir kaimo plėtros programai (SAPARD), o vėliau – ir kitai paramai, finansuojamai iš ES biudžeto, šalies žemdirbiai pradėjo daugiau investuoti į žemės ūkio techniką (1.8 lentelė).

1.8 lentelė. Įvairių dydžių ūkininkų ūkių investicijos į gamybinius pastatus ir žemės ūkio techniką 2002 ir 2007 metais, Lt/ha

Table 1.8. Investments into farm buildings and agricultural machinery in family farms of different size in 2002 and 2007, Lt/ha

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	Investicijos į gamybinius pastatus <i>Investment into farm building</i>		Investicijos į žemės ūkio techniką <i>Investment into agricultural machinery</i>	
	2002	2007	2002	2007
<10	-	8,1	19	859
10–20	12	30,9	83	283
20–30	16	46,7	92	369
30–40	33	39,8	168	286
40–50	20	13,3	104	444
50–100	59	45,1	209	496
100–150	15	96,4	167	494
>150	24	78,1	211	781

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai 2007. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2008;

Žemės ūkio respondentinių ūkių duomenys 2002. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2003.

Investicijų į gamybinius pastatus ir žemės ūkio techniką dydis priklauso nuo valdomos žemės ploto. Išimtį sudarė labai smulkių ūkių (iki 10 ha ŽŪN) investicijos technikai pirkti 2007 metais. Tačiau ši žemės ūkio naudotojų grupė beveik nestatė gamybinių pastatų.

Ūkininkų šeimos ūkiai, valdantys 10–150 ha, traktoriams, kombainams ir žemės ūkio mašinoms skiria apie 1,5–2 kartus mažiau finansinių išteklių už Vakarų Europos šalių žemdirbių investicijas. Tik stambūs ūkininkai, valdantys per 150 ha ŽŪN, traktoriams, kombainams ir žemės ūkio mašinoms skiria 781 Lt/ha, t. y. panašiai, kaip Vakarų Europos žemdirbiai.

Žemės ūkio modernizavimas, gamybinių pastatų statyba ir rekonstravimas priklauso nuo finansinių galimybių. Respondentinių ūkininkų ūkių duomenų analizė rodo, kad investicijos į gamybinius pastatus labai priklauso nuo gamybinės krypties: daugiausia stato gyvulininkystės krypties ūkiai (1.9 lentelė). Specializuoti javų ir rapsų, daržininkystės ir pienininkystės, žolėdžių gyvulių ir kiaulininkystės ūkiai daugiau investuoja ir į žemės ūkio techniką bei įrengimus. Tuo tarpu mišrūs ūkiai į techniką investuoja 260–820 Lt/ha ŽŪN.

1.9 lentelė. Ūkininkų investicijos į gamybinius pastatus ir žemės ūkio techniką bei įrengimus 2002 ir 2007 metais, Lt/ha

Table 1.9. Farmers' investments into farm building, agricultural machinery and equipment in 2002 and 2007, in Lit per hectare

Ūkio tipas / Type of farm	Investicijos į gamybinius pastatus <i>Investment into farm buildings</i>		Investicijos į žemės ūkio techniką ir įrengimus <i>Investments into agricultural machinery and equipment</i>	
	2002	2007	2002	2007
Javų ir rapsų / <i>Specialist cereals, oilseeds</i>	25,1	23,5	148,3	542,3
Augalininkystės / <i>General field cropping</i>	3,3	41,4	209,1	608,9
Pienininkystės / <i>Specialist dairying</i>	115,5	160,5	413,6	652,2
Mišrus, vyraujant augalininkystei <i>Mixed cropping</i>	20,9	4,0	55,1	266,5
Mišrus, vyraujant žolėdžiams gyvuliams <i>Mixed livestock, mainly grazing livestock</i>	208,2	13,1	239,6	328,0
Mišrus augalininkystės – žolėdžių gyvulių <i>Field crops – grazing livestock, combined</i>	6,2	63,7	94,2	604,5
Mišrus augalininkystės – kiaulininkystės <i>Field crops and granivores, combined</i>	149,2	313,6	64,4	821,0
Daržininkystės – sodininkystės <i>Horticulture and permanent crops</i>	322,8	24,8	1461,0	945,6

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai 2007. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2008;

Žemės ūkių respondentinių tyrimų duomenys 2002. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2003.

Investicijų į žemės ūkio techniką dydis atskirose apskrityse labai skiriasi (1.10 lentelė). Daugiau technikos perkama tuose regionuose, kur dirvos derlingesnės ir ūkininkai valdo didesnius žemės plotus. Telšių ir Vilniaus apskrityse žemės ūkio technikai skiriamos minimalios lėšos. Tačiau tuose regionuose gaunami ir mažiausi derliai, didžiausios darbo sąnaudos (Telšių apskrityje – net 143 h/ha, arba 1,5 karto daugiau už šalies ūkininkų vidutines).

Traktoriai yra pagrindinė žemės ūkio energetinė priemonė. Jų skaičius nuolat didėja. 2008 metų pabaigoje šalyje buvo daugiau kaip 112 tūkst. traktorių. Tačiau pagal apsirūpinimą traktoriais šalies žemės naudotojai labai atsilieka nuo Vakarų Europos ūkininkų. Lietuvoje vienam traktoriui tenka 33 ha naudmenų, Suomijoje ir Nyderlanduose – 11 ha, Austrijoje – 9 ha, Vokietijoje – 8 ha. Tačiau blogiausia tai, kad šalies žemės ūkyje dirba per 90 tūkst. traktorių (80 proc.), pagamintų iki 1994 metų. Šios mašinos yra fiziškai ir morališkai nusidėvėjusios, didelė jų dalis yra techniškai netvarkingos.

1.10 lentelė. Kai kurie rodikliai, leidžiantys palyginti investicijų naudą apskrityse 2007 metais

Table 1.10. Indicators enabling to compare benefit of investment by county in 2007

Apskritis <i>County</i>	Vidutinis ūkio dydis, ha <i>Average farm size, ha</i>	ŽŪN našumas, balai <i>Land quality point</i>	Investicijos, Lt/ha ŽŪN <i>Investment, Lt/ha UAA</i>	Javų derlingumas, t/ha <i>Average yield of cereal, t/ha</i>	Darbo sąnaudos, h/ha <i>Labour input, h/ha</i>
Alytaus	52,24	37,6	613	20,7	78,5
Kauno	49,76	43,1	410	31,4	73,9
Klaipėdos	44,59	37,4	570	20,2	92,5
Marijampolės	76,66	45,5	813	33,8	81,3
Panevėžio	57,50	42,9	565	31,1	65,9
Šiaulių	50,79	43,2	533	35,9	77,1
Tauragės	23,33	42,6	507	25,4	138,2
Telšių	32,18	32,8	447	24,1	142,7
Utenos	35,70	34,1	505	20,8	103,9
Vilniaus	38,13	33,6	413	18,5	95,4

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2007;
Ūkių veiklos rezultatai 2007. Vilnius: LAEI, 2008.

Iš naujų mašinų dažniausiai perkami *Belarus* tipo traktoriai, kurie yra daug mažesnio techninio patikimumo ir ilgaamžiškumo, bet pigesni. Pigių mašinų pirkimą skatino ir nepakankamai apgalvota dalinio kompensavimo tvarka. Daugelyje šalių dotuojamas visos naujos, modernios ir sertifikuotos technikos įsigijimas, o Lietuvoje buvo įvestas papildomas apribojimas: subsidijuojama 20 proc. mašinos vertės, bet ne daugiau 20 tūkst. Lt. Šiuo metu pradėti pirkti pigūs kiniški traktoriai.

Vakarų Europos žemdirbiai daugiausia investuoja į patikimą techniką. Pavyzdžiui, Vokietijos Federacinės Respublikos žemės naudotojai 2008 metais daugiausia pirkė vienos žinomiausių firmų – *John Deere* traktorių. Šios mašinos sudarė 19,7 proc. visų naujų mašinų. Pigių Minsko traktorių gamyklos energetinių priemonių pirkė vos 1,2 proc., o Čekijos gamyklos *Zetor* tipo – tik 0,7 proc.

Šiuo metu žemdirbiai beveik neperka vikšrinių traktorių, ir per 19 nepriklausomybės metų jų skaičius sumažėjo apie 3 kartus dėl susidėvėjusių mašinų nurašymo. Pagal anksčiau parengtas rekomendacijas buvo siūloma, kad vikšriniai traktoriai mūsų šalyje sudarytų apie 15–20 proc. Šios rekomendacijos tinka ir dabartiniams žemės naudotojams. Mat dėl nepakankamo finansavimo įrengtos melioracinės sistemos tinkamai nesuremontuojamos, ratiniais traktoriais dirvos dažnai suslegiamos, todėl jos prastėja.

Jau 1990 metais Anglijos nacionalinis agrarinis inžinerijos institutas paskelbė tyrimo rezultatus, kad dirbant vikšriniais traktoriais iš hektaro papildomai gaunama produkcijos už 230 Lt/ha. Vikšrinių traktorių dirvos spaudimas yra tik 0,25–0,5 kg/cm². Dėl mažo slydimo, dirbant sunkius darbus, 15–20 proc. sumažėja degalų sąnaudos. Vikšriniai traktoriai stabiliau dirba kalvotose vietovėse ir nepalankiomis sąlygomis.

Traktorių parko būklę charakterizuojantis rodiklis – naujų traktorių pirkimas tūkst. ha ŽŪN. Pagal šį rodiklį Lietuva labai atsilieka nuo kitų ES narių. Vokietija 2008 metais nupirko 5 kartus daugiau naujų traktorių, skaičiuojant tūkstančiui hektarų ŽŪN (1.11 lentelė).

1.11 lentelė. Nupirktų traktorių skaičius Lietuvoje ir Vokietijoje 2000–2008 metais
Table 1.11. The number of tractors purchased in Lithuania and Germany in 2000–2008

Metai Year	Lietuvoje / Lithuania			Vokietijoje / Germany	
	Iš viso Total	naujų new tractors	naujų skaičius 1000 ha new tractors per 1000 ha	naujų new tractors	naujų skaičius 1000 ha new tractors per 1000 ha
2000	2148	548	0,16	25965	2,18
2001	1969	479	0,14	24795	2,08
2002	2182	495	0,15	22649	1,90
2003	2268	1159	0,34	24559	2,06
2004	2339	981	0,29	22142	1,86
2005	2884	1373	0,41	23506	1,96
2006	3244	1532	0,45	29009	2,48
2007	2893	1376	0,41	24330	2,06
2008	3609	1569	0,46	27288	2,33

Šaltiniai: ŽŪM Infrastruktūros skyriaus duomenys;
Top Agrar. 2009. Nr. 3. P. 112.

Nepakankamas investicijų į žemės ūkio mechanizacijos priemones dydis riboja ir naujų javų kombainų pirkimą. 2008 metų pradžioje šalyje buvo per 14 tūkst. javų kombainų. Tačiau išplėtus grūdinių augalų plotus, vienai derliaus dorojimo mašinai vidutiniškai tenka apie 80 ha. Tuo tarpu Suomijoje, kurios gamtinės sąlygos yra panašios į Lietuvos, kombainų sezoninis apkrovimas yra apie 3 kartus mažesnis – 26 ha javų. Lietuvoje vyrauja seni kombainai, pagaminti 1965–1994 metais. Tokios mašinos sudaro apie 94 proc. visų kombainų. Dar ir dabar siūloma įsigyti 1965–1970 metais pagamintų kombainų. Tarybiniais metais kasmet buvo nuperkama 1000–1400 naujų kombainų, o dabar įsigyjama daug mažiau (1.12 lentelė).

Praeito amžiaus gamybos kombainai yra techniškai nepatikimi, dažnai genda. Dėl žemo jų laidumo gaunami dideli grūdų derliaus nuostoliai. Todėl pjūtis ilgai užtrunka, nepalankiais metais tęsiasi ir rugsėjo mėnesį. Vėluojant pjūčiai, blogėja grūdų kokybė, nemaža jų dalis tinka tik pašarui. Todėl būtina didinti investicijas į javų kombainus, skatinti kooperaciją ir serviso įmonių kūrimą mažiems javų plotams nuimti.

Dėl nepakankamo finansavimo šalies žemdirbiai negali įsigyti ir modernių žemės ūkio mašinų, todėl neracionaliai panaudojamos trąšos, pesticidai, energetiniai ištekliai. Nedidelių žemėvaldų naudotojai priversti dirbti techniškai ir morališkai nusenusia, vienaoperacine technika. Todėl mažžemiai ūkininkai, valdantys iki 10 ha, gauna 1,2–2,2 kartus mažesnę įvairių augalų derlingumą nei per 150 ha valdantys žemdirbiai.

1.12 lentelė. Nupirktų kombainų skaičius 2001–2008 metais, vnt.*Table 1.12. Number of combine harvesters purchased in 2001–2008*

Metai / Year	Iš viso / Total	iš jų naujų / of which new
2001	335	6
2002	369	40
2003	355	85
2004	366	155
2005	415	179
2006	310	121
2007	238	86
2008	393	150

Šaltinis: ŽŪM Infrastruktūros skyriaus duomenys.

Tačiau ir turimi finansiniai ištekliai riboja poreikių tenkinimą, todėl perkamos senų konstrukcijų, vienaoperacinės mašinos. Investicijų reikmes iš dalies galima sumažinti, įsigyjant daugiafunkcines mašinas, tinkančias įvairiems mechanizuotiems darbams. Pasiteisino modernūs plūgai-skutikai, idealiai tinkantys skusti ražienas ir arti dirvas. Tai universalūs padargai, leidžiantys mažinti investicijas. Kombinuotos sėjamosios ar sodinamosios su lokalinio pilno mineralinių trąšų įterpimo įtaisais arčiau augalų šaknų padidina žemės ūkio augalų derlingumą 10–30 proc.

Universalios trąšų ir kalkių sėjamosios tolygiai paskleidžia medžiagas. Žinoma, kad vienas trąšų skleidimo netolygumo procentas mažina žemės ūkio kultūrų derlingumą 1 proc. Tuo tarpu naudojamos išcentrinės trąšų barstomosios skleidžia trąšas su iki 80 proc. netolygumu.

Skystoms organinėms trąšoms skleisti srutvežius būtina komplektuoti su įterptuvais, leidžiančiais sumažinti amoniako emisiją 5–9 kartus, palyginti su dažnai naudojamais žarniniais skleistuvais.

Lauko purkštuvai su papildomu oro srautu augalus padengia nuo viršūnės iki žemės paviršiaus, leidžia sumažinti pesticidų normą 25–50 proc., o chemikalų tirpalo kiekį – iki 100 l/ha ir gauti 5–27 proc. didesnę žemės ūkio kultūrų derlingumą.

Laistymo įrenginiai užtikrina gausų derlių ir nepalankiomis meteorologinėmis sąlygomis: derlingumo priedas yra 35–100 proc., geresnė produkcijos kokybė.

Neturint pievų akėčių ir lygių volų, pašarinės žaliavos užteršiamos žemėmis ir kitomis priemaišomis, neįmanoma gauti aukštos kokybės žolinių pašarų.

Universalios savikrovės priekabos, tinkančios žolės sangrėboms rinkti ir smulkinti bei pjaustiniui vežti nuo lauko pašarų smulkintuvų, leidžia sumažinti investicijas, atpiginti pašarų savikainą.

Lietuva yra viena pokomunistinių šalių, neturinčių žemės ūkio techninio modernizavimo strategijos. Žemės ūkio mechanizavimo problemas sprendžia tik tiekėjai, savo nuožiūra įvežantys ne pirmo būtinumo techniką ir įrengimus. Lietuva – vienintelė Europos šalis, dotavusi senos, naudotos technikos pirkimą. Šalyje neatnaujinamos mašinų ir technologijų sistemos, nustatančios šiuolaikinio mechanizavimo ir modernizavimo kryptis.

Kita vertus, panaudojami ne visi Lietuvos mašinų gamybos pajėgumai, todėl tikslinga juos panaudoti žemės ūkio mašinoms gaminti. Daugumos fabriku įranga yra

reikiamo techninio lygio ir neatsilieka nuo Vakarų šalių. Žemės ūkio mašinų kainų palyginimas rodo, kad šalies gamybos mechanizacijos priemonės yra 1,5–2 kartus pigesnės už Vakarų šalių gamybos. Tačiau naujų mašinų gamybos įsisavinimui, techninės dokumentacijos ruošimui, specialios įrangos kūrimui, mašinų bandymui ir sertifikavimui, kaip ir kitose šalyse (Jungtinėje Karalystėje, Italijoje, Rusijoje ir kt.), būtinos valstybės subsidijos. Mašinų gamybos išplėtimas šalyje turėtų teigiamą pasekmių ir mažinant nedarbo lygį.

3.4. Ūkių kreditavimas

3.4. *Farm credits*

2008 metais kreditais pasinaudojo 4080 ūkių. Palyginti su 2005-aisiais, ūkių, besiskolinančių lėšas iš kredito įstaigų žemės ūkio reikmėms, skaičius tepadidėjo 13 proc. Per pastaruosius trejus metus ūkių, gavusių kreditus, skaičius keitėsi nežymiai.

Tačiau pagal komercinių bankų ir kredito unijų kredituotų ūkių skaičių pokyčiai ryškūs. Nors pernai pagal kredituotų ūkių skaičių ir toliau dominuoja kredito unijos – 53,4 proc. kredituotų ūkių, jų dalis tarp kredito įstaigų klientų mažėja (2005 m. – 73,8 proc., 2007 m. – 62,3 proc.). Komerciniai bankai kredituojamų ūkių skaičių žymiai padidino – nuo 943 ūkių 2005 metais iki 1821 ūkio 2008-aisiais, arba 93 proc. Komerciniai bankai per 4 metų laikotarpį kreditavo beveik dvigubai daugiau ūkių (1.13 lentelė).

1.13 lentelė. Per metus kredituotų ūkių skaičius pagal kredito įstaigų grupes ir ūkių kategorijas 2005–2008 metais

Table 1.13. The number of credited farms by credit institutions and farm category in 2005–2008

Rodikliai / Indicators	2005	2006	2007	2008	2008, palyginti su compared to 2005, %
Gavusių kreditus ūkių skaičius iš viso <i>Total number of farms credited</i>	3602	4164	3904	4080	113,2
pagal kredito įstaigų grupes / <i>by credit institutions</i>					
iš komercinių bankų <i>from commercial banks</i>	943	1692	1471	1821	193,1
iš kredito unijos / <i>from credit unions</i>	2659	2472	2433	2259	85,0
pagal ūkių kategorijas / <i>by farm category</i>					
ūkininkų ūkiai / <i>family farms</i>	3399	3882	3597	3761	110,6
žemės ūkio įmonės <i>agricultural companies</i>	203	282	307	319	157,1

Lyginant su bendru ūkių skaičiumi, kurių atitinkamuose registruose (Ūkininkų ir žemės ūkio įmonių) yra per 100 tūkst., skolinančių lėšas iš kredito įstaigų skaičius yra nedidelis. Daugelis kitų ūkių naudojami išteklių tiekėjų prekiniais kreditais arba lizingu.

Ūkių, kuriems buvo suteikti kreditai, skaičiui didelės įtakos turėjo investicinės paramos procesų intensyvumas. Tai aiškiai parodo 2007 metų rodikliai, kai 2004–2006

metais projektai jau buvo baigiami įgyvendinti, o 2007–2013 metų programa dar tik pradėta.

Pernai komercinių bankų grupėje pagal kredituotų ūkių skaičių dominavo: DnB Nord bankas – 42,3 proc. (770 ūkių), Swedbankas – 19,4 proc. (354 ūkiai), SEB bankas – 10,4 proc. (190 ūkių), Medicinos bankas – 9,9 proc. (180 ūkių). Keturi minėti bankai turėjo 82 proc. komerciniams bankams tenkančios žemės ūkio klientų rinkos.

Prognozuojama, kad ūkių, skolinančių lėšas iš kreditų įstaigų, skaičius 2009–2010 metais dėl žymiai pabrangusių kreditų ir kritusių supirkimo kainų mažės. Todėl valstybės institucijos intensyviai ieško kitų kreditavimo šaltinių.

Nors kredituojamų ūkių skaičius stabilizavosi, kreditų sumos didėjo sparčiai. Pernai kredito įstaigos ūkiams suteikė 925,3 mln. Lt paskolų. Iš jų 488,1 mln. Lt buvo suteikta ūkininkams, arba 52,7 proc. nuo visos sumos, ir 437,2 mln. Lt – ŽŪB ir kitoms įmonėms.

Lyginant 2008 metus su 2005-aisiais, matyti, kad per metus suteiktų kreditų suma padidėjo 531,8 mln. Lt, arba 2,35 karto. Skolinimą ūkiams žymiai padidino komerciniai bankai. Per minėtą laikotarpį jų kreditai padidėjo 475 mln. Lt, arba 2,41 karto (1.14 lentelė).

1.14 lentelė. Per metus ūkiams suteiktų kreditų pokyčiai pagal ūkių kategorijas ir kredito įstaigų grupes 2005–2008 metais

Table 1.14. Changes in credits granted to farms by farm category and credit institutions in 2005–2008

Rodikliai / Indicators	2005	2006	2007	2008	2008, palyginti su compared to, mln. Lt / mill. Lt	
					2005	2007
Iš viso kreditų, mln. Lt <i>Total credits, mill. Lt</i>	393,5	524,2	672,6	925,3	+531,8	+252,7
pagal ūkių kategorijas / <i>by farm category</i>						
ūkininkai / <i>farmers</i>	226,6	342,2	389,7	488,1	+261,5	+98,4
žemės ūkio įmonės <i>agricultural enterprises</i>	166,9	182,0	282,9	437,2	+270,3	+154,3
pagal kredito įstaigų grupes / <i>by credit institutions</i>						
komerciniai bankai <i>commercial banks</i>	336,1	440,6	568,1	811,1	+475,0	+243,0
kredito unijos <i>credit unions</i>	57,4	83,6	104,5	114,2	+56,8	+9,7

Per ketverius metus ūkiai iš kredito įstaigų pasiskolino 2 mlrd. 516 mln. Lt, iš jų 2 mlrd. 156 mln. Lt, arba 86 proc., – iš komercinių bankų.

Iš bendros suteiktų kreditų sumos ūkiai jau buvo gražinę 671 mln. Lt. 2008 m. gruodžio 31 d. ūkiai kredito įstaigoms buvo skolingi 1 mlrd. 845 mln. Lt. Tokių ūkių buvo 7043. Vidutiniškai vienam ūkiui tenkanti negražintų kreditų suma – 262 tūkst. Lt. Reikia priminti, kad daugiausia kreditų paimta investiciniams projektams įgyvendinti, ir jų gražinimo terminai sutarti iki 2012–2014 metų. Suprantama, esant aukštoms

kintamoms palūkanoms, tai ūkiams sudarys nemažų papildomų išlaidų. Todėl tokie ūkiai dėl naujų kreditų gavimo turėtų gerai apskaičiuoti savo galimybes.

Valstybės garantijos, kurias administruoja UAB „Žemės ūkio paskolų garantijų fondas“ (toliau – ŽŪPGF), daug prisidėjo pritraukiant kredito įstaigų lėšas žemės ūkiui ir verslams kaime gaivinti (1.15 lentelė).

1.15 lentelė. 2008 metais kredito įstaigų išduoti kreditai su ŽŪPGF garantija

Table 1.15. Credits with guarantees of the Rural Credit Guarantee Fund granted to agricultural entities in 2008

Rodikliai / Indicators	Iš viso <i>Total</i>	Iš jų: / of which:	
		ūkininkams <i>farmers</i>	žemės ūkio įmonėms <i>agricultural enterprises</i>
Ūkių, gavusių kreditus su garantija, skaičius <i>Number of farms granted credits with guarantees</i>	439	391	48
proc. nuo visų kredituotų ūkių <i>percentage in total number of credited farms</i>	10,8	10,4	15,0
Kreditų su garantija suma, mln. Lt <i>Credits with guarantees, mill. Lt</i>	220,8	161,0	59,8
proc. nuo visų kreditų sumos <i>percentage in total credit value</i>	23,8	33,0	13,7

Šaltiniai: ŽŪPGF ir kredito įstaigų duomenys.

Per ketverius metus (2005–2008) kreditais su garantija pasinaudojo 1661 ūkis, o kreditų su garantija suma – 733,7 mln. Lt.

Pernai jau buvo garantuojama ne tik už kreditus, bet ir už kreditinę liniją, kuri ypač patogi skolinantis apyvartines lėšas. Išplėstas ŽŪPGF gavėjų ratas. Garantijos teikiamos ir kaimo bendruomenėms, VVG, mokslo ir studijų institucijoms, turinčioms ūkius. Supaprastinta garantijų gavimo tvarka, apie 30 proc. sumažintas garantinis mokestis, nuo 300 tūkst. Lt iki 4 mln. Lt padidinta garantijų suma.

Nukritus supirkimo kainoms, ne visi ūkiai sugeba įvykdyti prisiimtus finansinius įsipareigojimus. Todėl buvo supaprastinta kredito sutarčių pakeitimo tvarka. Pernai 308 ūkiai prašė pertvarkyti kreditų sutartis, iš jų apie pusė – pakeisti kreditų gražinimo terminus. Intensyviai ruošiamasi panaudoti naujus kreditavimo šaltinius – lėšas, numatytas kai kurioms Lietuvos 2007–2013 metų KPP priemonėms. Tai padės padidinti ne tik ES paramos, bet ir skolinimosi sklaidą.

II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS BENDROJOJE RINKOJE

II. LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR IN THE SINGLE MARKET

1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje

1. *Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market*

Penkeri Lietuvos narystės metai toliau formavo ir plėtojo naujas sąlygas šalies vidaus rinkoje, kurios turėjo didelės įtakos ir vietiniams vartotojams, ir gamintojams.

Vartotojams vidaus rinka tapo plataus ir įvairėjančio žemės ir maisto ūkio natūralių ir perdirbtų produktų pasirinkimo vieta, kurioje pateikiamas ypač platus daržovių, vaisių ir uogų asortimentas. Įvairėjo ir mėsos bei pieno gaminių pasirinkimas, keitėsi ir prekių kainos, kurios vis labiau pakluso pasiūlos ir paklausos tendencijų kaitai, vartotojų perkamojo pajėgumo poslinkiams.

Žemės ir maisto ūkio produktų gamintojams bei pardavėjams vidaus rinka kėlė ir tam tikrų problemų. Lietuvos vidaus rinka natūraliai siaurėjo: mažėjo gyventojų skaičius ir gyventojų realiosios pajamos. Tiesa, dėl gyventojų realiųjų pajamų mažėjimo, infliacinių procesų gyventojų fiziologinius poreikius tenkinančių produktų paklausa nemažėjo, šios gyventojų išlaidos didėjo, mažinant išlaidas kitiems poreikiams. Be to, gyventojai ėmė atidžiau rinktis siūlomus žemės ir maisto ūkio gaminius. Tai vertė gamintojus ir pardavėjus labiau atsižvelgti į vartotojų reikalavimus, o tai reikalavo papildomų pastangų ir išlaidų.

Vietiniai gyventojai ir pardavėjai pajuto, kad Lietuvos vidaus rinkos įsijungimas į ES bendrąją rinką atvėrė kelią į ją kitų šalių – ES narių – analogiškų produktų gamintojams ir pardavėjams. Tai privertė vietinius gamintojus įsijungti į konkurencinę kovą. Vietiniai gamintojai ir pardavėjai galėjo konkuruoti ir kitų valstybių vidaus rinkose, o tai didino jų prekių pateikimo vartotojams išlaidas, mažino žaliavinių produktų supirkimo kainas.

Žemės ir maisto ūkio produktų gamybos ir realizavimo rinkose vis labiau įsitvirtino stambieji prekybos tinklai, diktuojantys savo sąlygas ir žaliavinių produktų gamintojams, ir jų perdirbėjams. Perdirbėjai irgi formavo monopolistinius susivienijimus.

Šių problemų aštrumą veikė ir kiti veiksniai. Antai 2006–2007 metais ėmė didėti pieno, duonos ir mėsos kainos, skatinusios didinti šių produktų gamybą. 2008-aisiais gerai užderėjo javai, bulvės, daržovės ir vaisiai. Dėl šių produktų pertekliaus nukrito kainos. Gyvulininkystės produktų gamintojai galėjo pigiau įsigyti pašarų.

Kainų pokyčiai pirminės gamybos grandyje turėjo mažai įtakos žemės ūkio produktų perdirbėjams ir pardavėjams, kurie sukūrė oligopolines struktūras. To rezultatas – Lietuvoje buvo vienos mažiausių žemės ūkio žaliavų supirkimo kainų ir vienos didžiausių pramonės perdirbtų produktų kainos, palyginti su daugelio šalių – ES narių – atitinkamomis kainomis.

Mūsų gyventojų vidutinis maisto produktų suvartojimo lygis artimas ES vidurkiui. Jiems išleidžiama daugiau kaip trečdalis šeimos biudžeto pinigų, todėl kiekvienas jautriai reaguoja į infliacinius procesus.

Statistikos departamento duomenimis, 2008 metų gruodį metinė infliacija sudarė 8,5 proc., o maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų kainų augimas – 10,9 proc. Per metus daugiausia pabrango mėsa ir jos gaminiai – 22,1 proc., duona ir grūdų produktai – 15 proc. Tik pieno ir jo produktų, sūrių bei kiaušinių kainos per metus sumažėjo 3,6 proc. Didelio vartojimo išlaidų struktūros pasikeitimo nebuvo, nes per metus vidutinis šalies ūkio darbuotojų darbo užmokestis padidėjo daugiau nei 20 proc.

2008 metais nemažėjantys vidaus rinkos ir eksporto poreikiai skatino žemės ūkio produktų gamybą ir jų supirkimą (2.1 lentelė), tačiau tokie sėkmingi, kaip 2007-ieji, nebuvo.

2.1 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir supirkimas 2004–2008 metais, tūkst. t
Table 2.1. Production and purchase of agricultural products in 2004–2008, in thou. tons

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008	2008, palyginti su compared to 2004, %
Gamyba / Production						
Paskersta gyvulių ir paukščių (gyvuojų svoriu) <i>Livestock & poultry, slaughtered (live weight)</i>	303	323	335	350	293	97
Primelžta pieno / <i>Milk production</i>	1849	1862	1891	1937	1884	102
Surinkta kiaušinių, mln. vnt. <i>Egg production, mill. pieces</i>	863	864	929	920	950	110
Prikulta grūdų / <i>Grain production</i>	2917	2870	1893	3073	3484	119
Supirkimas / Purchase						
Grūdai / <i>Cereals</i>	1403	1760	1149	1774	2406	171
Rapsų sėklos / <i>Rapeseed</i>	173	215	137	330	299	173
Cukriniai runkeliai perdirbimui <i>Sugar beet for industry</i>	905	798	716	800	339	37
Bulvės / <i>Potatoes</i>	21	11	12	17	49	233
Daržovės / <i>Vegetables</i>	34	28	31	42	56	164
Vaisiai ir uogos / <i>Fruit & berries</i>	14	72	80	57	40	286
Gyvuliai ir paukščiai (gyvuojų svoriu) <i>Livestock & poultry (live weight)</i>	200	211	252	271	243	122
Natūralus pienas / <i>Natural milk</i>	1140	1200	1281	1389	1376	135
Pienas (perskaičiuotas į bazinio riebumą) <i>Milk (equivalent of base fatness)</i>	1371	1432	1539	1630	1661	121
Kiaušiniai, mln. vnt. <i>Eggs, mill. pieces</i>	486	487	482	461	454	93

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Lietuvos gamintojų žemės ūkio ir maisto produktų prekybos dalis vidaus rinkoje (2.2 lentelė) rodo, kad pieno gamintojai, galvijų augintojai, paukštynai ir vaisių bei daržovių perdirbėjai labai priklauso nuo išorinių rinkų situacijos.

2.2 lentelė. Lietuvos gamintojų pagrindinių maisto produktų pardavimų dalis vidaus rinkoje 2008 metais, proc.

Table 2.2. The share of sales of major food products of Lithuanian producers in the domestic market in 2008, in per cent

Pagrindiniai maisto produktai / Major food products	Pardavimo dalis, Share of sales, %
Pieno produktai / Dairy products	46,4
Jautiena / Beef	29,3
Kiauliena / Pork	94,8
Paukštiena / Poultry meat	77,2
Produktai iš mėsos ir dešros / Meat products and sausages	94,6
Kiaušiniai / Eggs	70,0
Ruginė duona / Rye bread	96,5
Balta duona / Wheat bread	91,8
Kvietiniai miltai / Wheat flour	95,1
Ruginiai miltai / Rye flour	94,0
Javų kruopos / Cereal groats	73,1
Pyragai ir konditerijos gaminiai / Pastry and confectionery	96,5
Gaminiai iš bulvių / Potato products	44,8
Vaisių ir daržovių gaminiai / Fruit and vegetable products	59,9

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Maisto prekių pardavimo apimtys kasmet didėja (2.3 lentelė).

2.3 lentelė. Mažmeninė prekyba maisto prekėmis, alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais 2004–2008 metais, mln. Lt

Table 2.3. Retail sales of food products, alcoholic beverages and tobacco in 2004–2008, mill. Lit

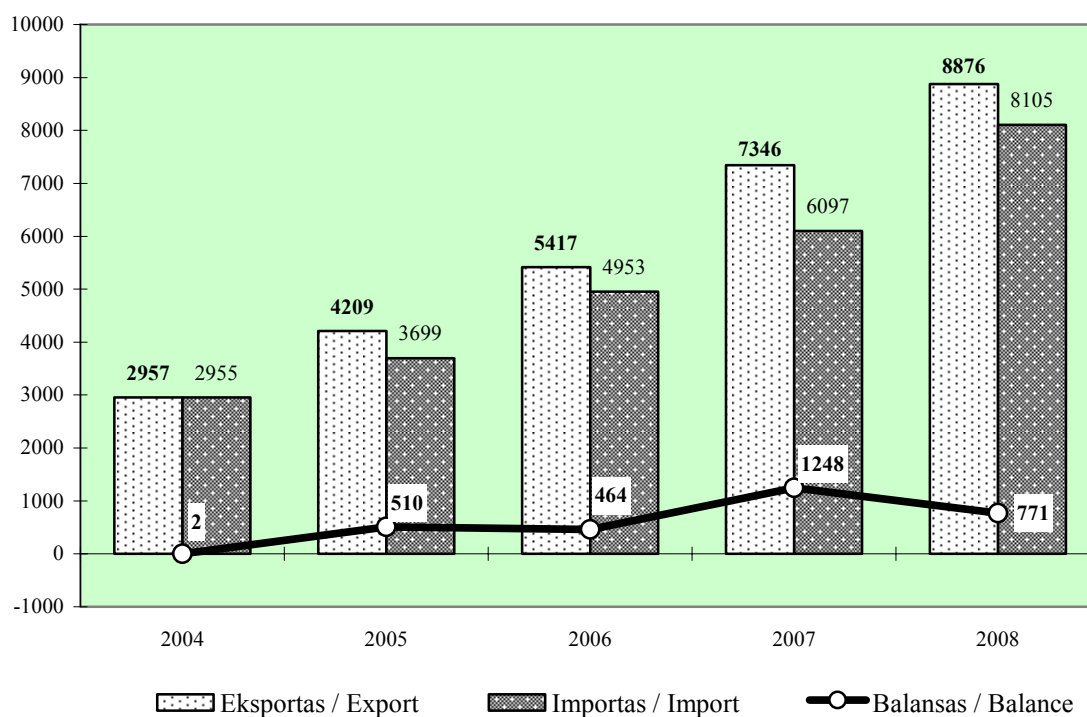
Ekonominės veiklos rūšys <i>Economic activity</i>	2004	2005	2006	2007	2008
Mažmeninė prekyba maisto prekėmis, alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais / Retail sales of food products, alcoholic beverages and tobacco	7239,1	7978,7	8903,5	10555,3	12499,2
vienam gyventojui, Lt <i>per capita, Lt</i>	2101	2337	2623	3127	3722

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2. Užsienio prekybos žemės ir maisto ūkio produktais tendencijos

2. Tendencies of foreign trade in agricultural and food products

Statistikos departamento prie LRV išankstiniais duomenimis (2009 m. balandžio mėn.), 2008 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ir maisto ūkio produktų už 8876 mln. Lt (20,8 proc. daugiau nei 2007 m.), importuota už 8105 mln. Lt (32,9 proc. daugiau). Prekybos balansas nuo 2005 metų teigiamas, tačiau, palyginti su 2007 metais, 2008-aisiais jis sumažėjo iki 771 mln. Lt (2007 m. buvo 1,6 karto didesnis, sudarė 1248 mln. Lt). Užsienio prekybos apyvarta padidėjo daugiau nei 24 proc. (2.1 pav.).

2.1 pav. Žemės ir maisto ūkio produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2004–2008 metais, mln. Lt

Fig. 2.1. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2004–2008, in million Litas

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Prekyba žemės ir maisto ūkio produktais kasmet sudaro vis didesnę visos Lietuvos užsienio prekybos dalį (2.4 lentelė). 2008 metais žemės ir maisto ūkio produktų eksportas užėmė 16,0 proc. viso prekių eksporto, importas – 11,2 proc. importo (2005 m. – atitinkamai 12,9 ir 8,6 proc.). Tikėtina, kad ekonominės krizės metu, kai didesnę paklausą turi kasdieninio vartojimo prekės, prekyba žemės ir maisto ūkio produktais sudarys dar didesnę visos Lietuvos užsienio prekybos dalį.

2.4 lentelė. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais dalis visoje Lietuvos užsienio prekyboje 2005–2008 metais

Table 2.4. The share of trade of agricultural and food products in total Lithuania's foreign trade in 2005–2008

Metai Year	Lietuvos užsienio prekyba, mln. Lt <i>Lithuania's foreign trade, mill. Lt</i>		Prekyba žemės ir maisto ūkio produktais, mln. Lt <i>Trade of agricultural and food products, mill. Lt</i>		Žemės ir maisto ūkio produktų dalis Lietuvos užsienio prekyboje, proc. <i>Share of trade of agricultural and food products, %</i>	
	eksportas <i>exports</i>	importas <i>imports</i>	eksportas <i>exports</i>	importas <i>imports</i>	eksportas <i>exports</i>	importas <i>imports</i>
	2005	32767,3	43151,9	4208,8	3699,1	12,8
2006	38888,3	53274,6	5416,6	4952,8	13,9	9,3
2007	43234,3	60987,4	7352,4	6071,8	17,0	10,0
2008*	55477,4	72593,2	8876,0	8105,2	16,0	11,2

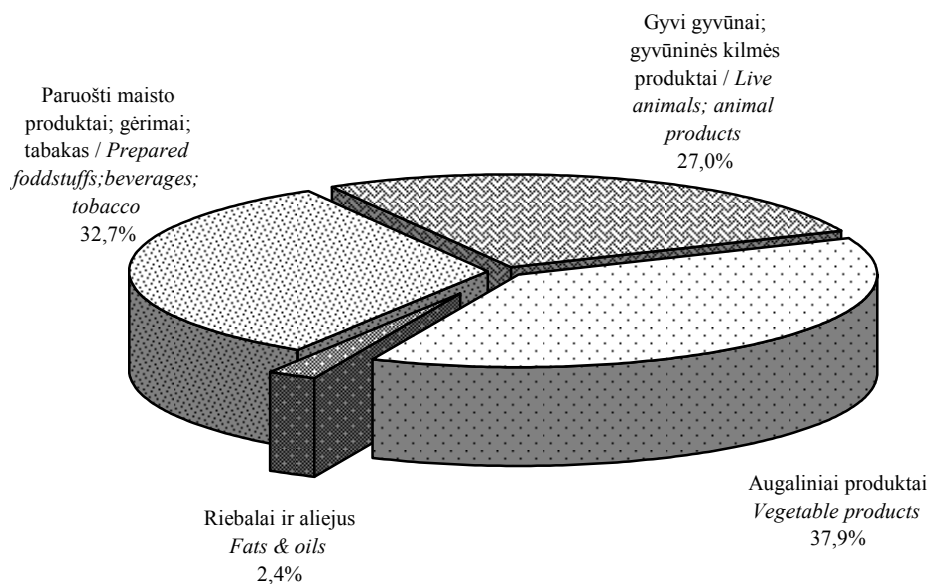
* Išankstiniai duomenys / *Preliminary data.*

Šaltinis: *Statistikos departamento prie LRV duomenys.*

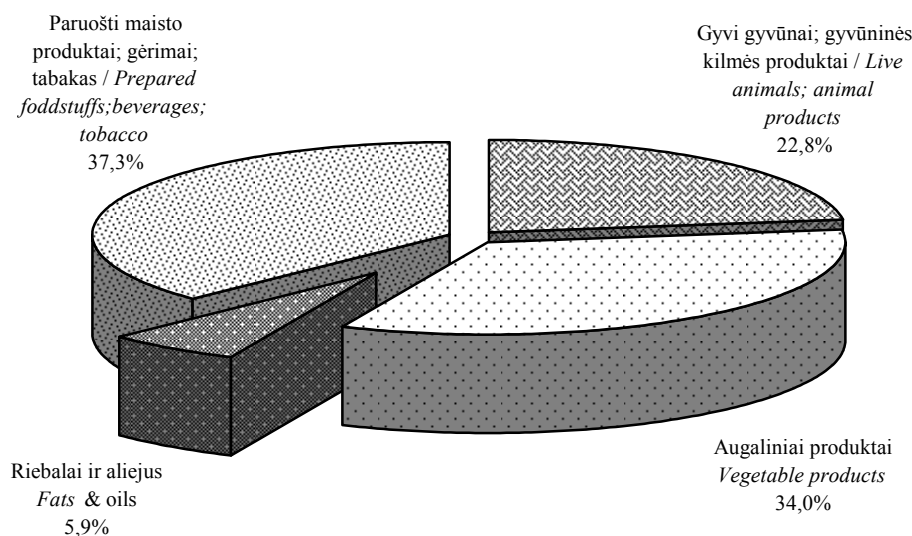
2008 metais pasikeitė eksporto struktūra (2.2 pav.). 2007 metais daugiausia eksportuota paruoštų maisto produktų, gėrimų ir gaminių iš tabako KN skyriaus prekių (IV skyrius), o 2008-aisiais – augalinių produktų (II skyrius). Jų eksportas padidėjo daugiau nei 1,5 karto. Daug eksportuota IV skyriaus prekių – padidėjo 9,2 proc. Trečioje vietoje – gyvų gyvūnų ir gyvūninės kilmės produktų (I skyrius) eksportas, jų išvežta 1,3 proc. daugiau. Nors, palyginti su kitomis prekėmis, riebalų ir aliejaus (III skyrius, KN 15) eksportuota daug mažiau, eksporto vertė 2008 metais buvo 1,7 karto didesnė. Lietuviškos kilmės produktai sudarė I skyriaus prekių eksporto didžiausią dalį – 91 proc., IV skyriaus – 74 proc., II skyriaus – 50 proc., o III – tik 41 proc.

Importo struktūra (2.2 pav.) nepasikeitė. Kaip ir 2007 metais, 2008-aisiais daugiausia importuota paruoštų maisto produktų, gėrimų ir tabako gaminių skyriaus prekių – už 3022 mln. Lt. Palyginti su 2007 metais, šių prekių importas išaugo beveik 1,3 karto. Augalinių kilmės produktų importas buvo antroje vietoje, padidėjo daugiau nei 1,5 karto, trečioje – gyvūninės kilmės produktų importas: vertė siekė 1847 mln. Lt, padidėjo 18 proc. Daugiausia – 64 proc. – išaugo augalinių riebalų ir aliejaus importas.

Eksportas / Exports

Importas / Imports

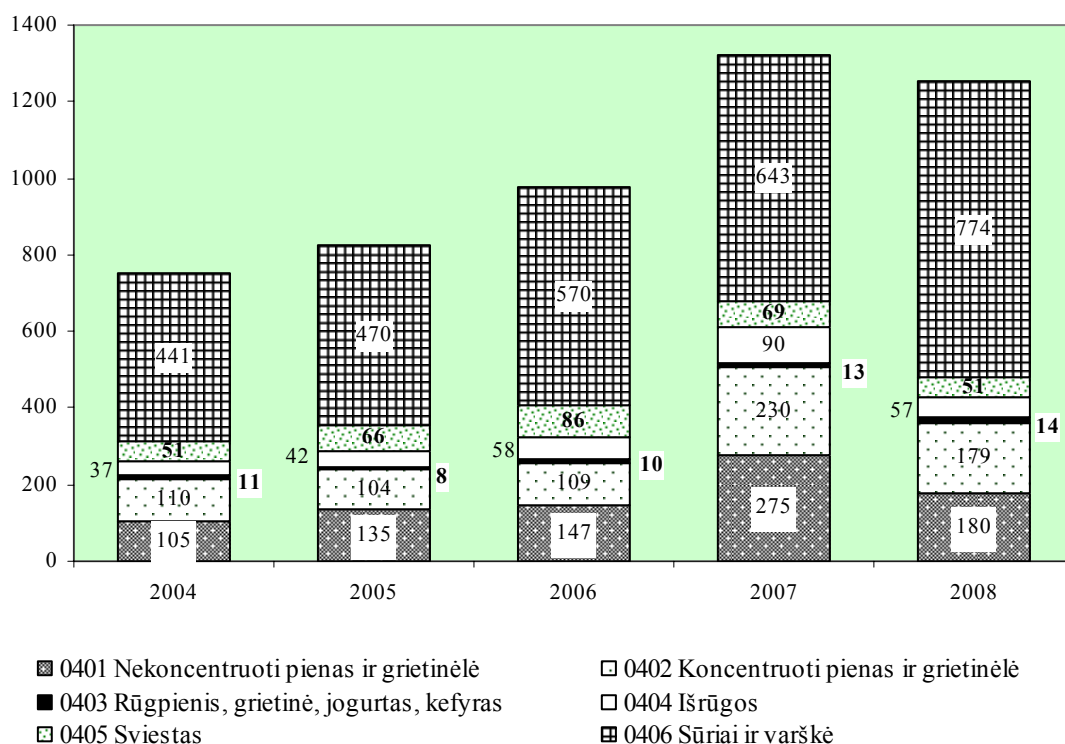
2.2 pav. Žemės ir maisto ūkio produktų eksporto bei importo struktūra 2008 metais
 Fig. 2.2. Structure of export and import of agricultural and food products in 2008

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metais tradiciškai daugiausia eksportuota pieno ir jo produktų – už 1272 mln. Lt (be valgomųjų ledų, kazeino ir pieno cukraus), tai sudarė 14,3 proc. viso 2008 metų žemės ir maisto ūkio produktų eksporto vertės. Nors sūrių ir varškės išvežta 68,3 tūkst. t (21 proc. daugiau nei 2007 m.) ir vidutinė šių produktų kaina padidėjo nuo 10,85 Lt/kg 2007 metais iki 11,44 Lt/kg 2008-aisiais, kai kurių eksportuotų pieno produktų kainos ir kiekiai labai sumažėjo. Nekoncentruotų pieno ir grietinėlės buvo išvežta 1,3 karto mažiau, vidutinė metinė eksporto kaina sumažėjo 1,2 karto. Sviesto

kaina išaugo 4 proc., tačiau jo eksportuota 1,4 karto mažiau (5,8 tūkst. t). Dėl to pasikeitė ir pieno produktų eksporto struktūra: sūrių ir varškės dalis padidėjo nuo 49 iki 61 proc., nekonzentruotų pieno ir grietinėlės – sumažėjo nuo 21 iki 14 proc., koncentruotų – nuo 17 iki 14 proc., išrūgų – nuo 7,0 iki 4,6, sviesto – nuo 5,2 iki 4,1 proc. Daugiau nei 64 proc. pieno produktų eksportuota į Rusiją, Italiją ir Vokietiją (atitinkamai 34,9, 17,6 ir 11,8 proc.). 59 proc. pieno produktų išvežta į ES šalis.

2008 metais 99 proc. eksportuotų pieno ir jo produktų buvo lietuviškos kilmės. Įvairiais metais ši dalis svyravo, tačiau nebuvo mažiau nei 97 proc. Lietuviškų pieno ir jo produktų 2004–2008 metų eksporto struktūra pateikta 2.3 paveiksle.

2.3 pav. Lietuviškos kilmės pieno ir pieno produktų eksporto struktūra 2004–2008 metais, mln. Lt

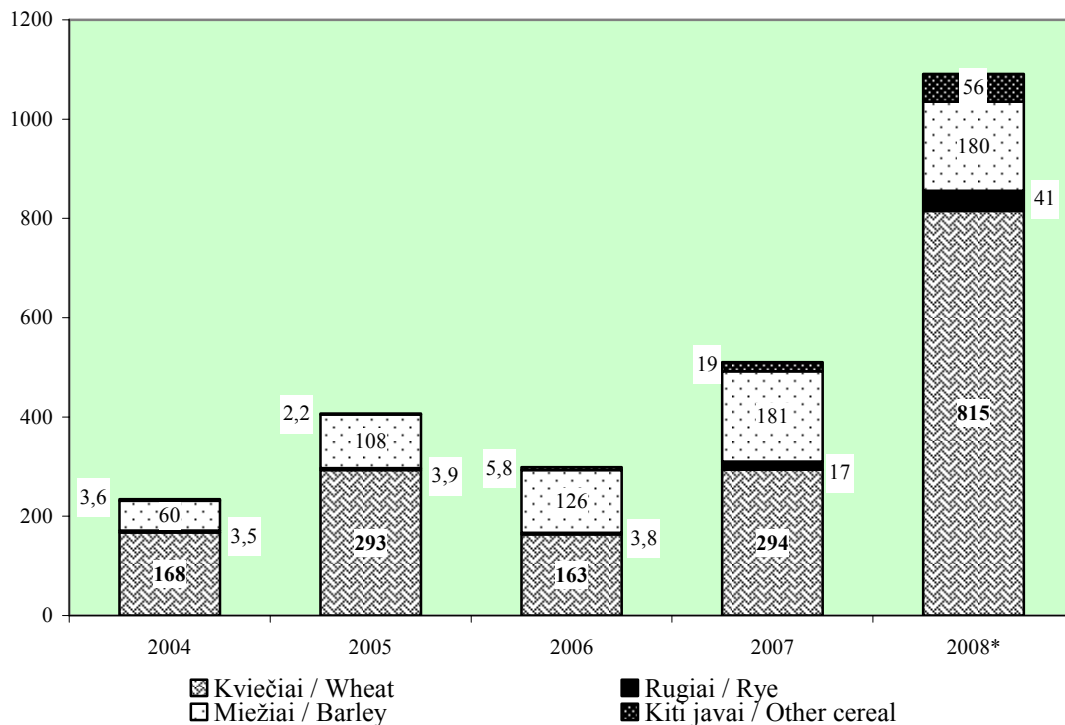
Fig. 2.3. Structure of exports of Lithuanian origin milk and dairy products in 2004–2008, in million Litai

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Antroje vietoje pagal eksporto vertę – grūdai. Palyginti su 2007 metais, 2008-aisiais grūdų eksporto vertė padidėjo 2,1 karto, jų išvežta už daugiau nei 1115 mln. Lt. Iš viso iš Lietuvos eksportuota 1604 tūkst. t įvairių grūdų: 1127 tūkst. t kviečių, 316 tūkst. t miežių, 60 tūkst. t rugių, 48 tūkst. t grikių, 38 tūkst. t kukurūzų, 13 tūkst. t avižių, apie 3 tūkst. t kitų grūdų. Kviečių išvežta 2,7 karto daugiau nei 2007 metais, o jų vidutinė kaina išaugo 6 proc. ir buvo 726 Lt/t. Nors miežių eksportuota 39 proc. daugiau nei pernai, jų kaina sumažėjo 1,4 karto, dėl to miežių eksporto vertė beveik nepasikeitė. Eksportuotų kviečių vertė sudarė 73 proc., miežių – 16 proc. viso grūdų eksporto vertės. 80 proc. kviečių išvežta į Alžyrą, Latviją, Maroką, Turkiją,

Omaną, Lenkiją, Baltarusiją, 87 proc. miežių – į Saudo Arabiją, Lenkiją, Latviją, Daniją, Sirijos Arabų Respubliką. 59 proc. visų grūdų išvežta į trečiąsias šalis.

2008 metais 98 proc. eksportuotų grūdų užauginta Lietuvoje. Jų 2004–2008 metų eksporto struktūra pateikta 2.4 paveiksle.

2.4 pav. Lietuvoje užaugintų grūdų eksporto struktūra 2004–2008 metais, mln. Lt
 Fig. 2.4. Structure of exports of Lithuanian origin cereals in 2004–2008, in million Litai

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

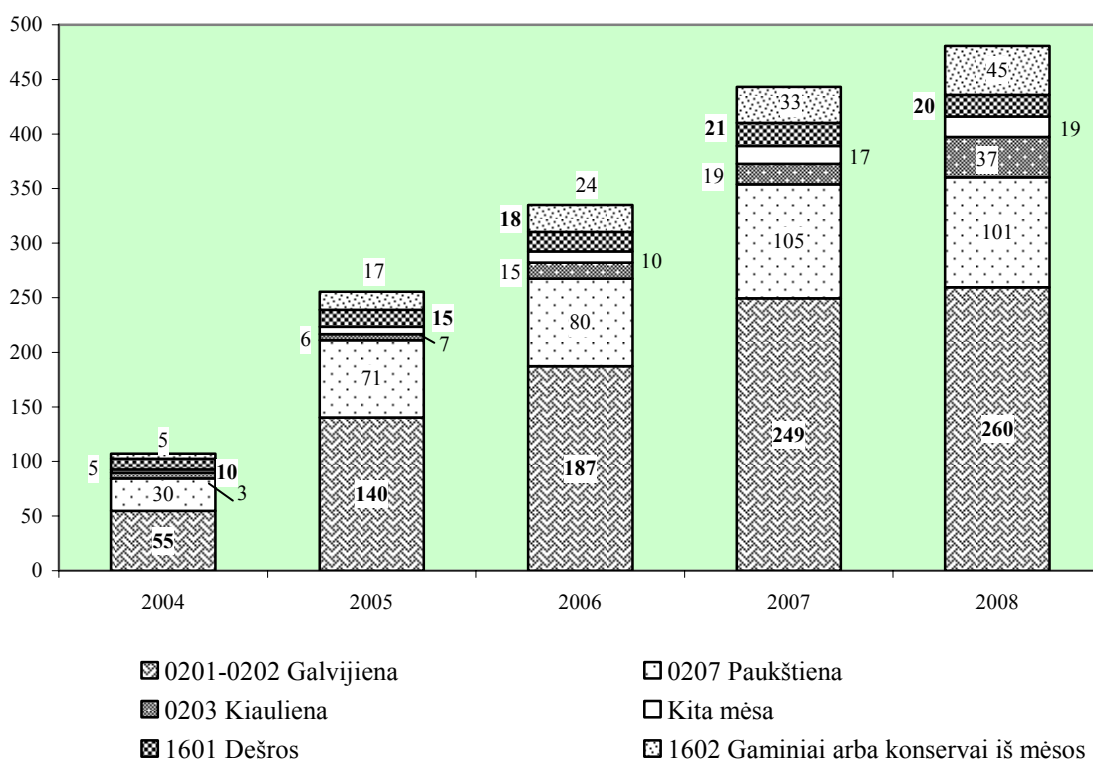
Trečioje vietoje pagal eksporto vertę – vaisiai, uogos ir riešutai (12,6 proc. viso eksporto). Jų išvežta už 965 mln. Lt, palyginti su 2007 metais, 1,3 karto daugiau. Tik 5,6 proc. eksportuotų vaisių, uogų ir riešutų užauginta Lietuvoje, kiti nelietuviškos kilmės. Didžiausią eksporto dalį sudarė obuoliai (202 tūkst. t už 340 mln. Lt, 35 proc. vaisių eksporto), vyšnios ir persikai (130 mln. Lt, 14 proc.), šviežios (101 mln. Lt, 10 proc.) ir apdorotos (97 mln. Lt, 10 proc.) uogos. 75 proc. vaisių ir uogų išvežta į Rusiją.

Daug eksportuota daržovių – už 660 mln. Lt (7,4 proc. viso eksporto), 87 proc. jų buvo nelietuviškos kilmės. Daržovių eksportas, palyginti su 2007 metais, padidėjo 1,3 karto. Didžiausią šių produktų eksporto dalį (80 proc.) sudarė grybai, paprikos, pomidorai ir kopūstai. 75 proc. daržovių eksportuota į Rusiją.

Maisto pramonės atliekų ir paruoštų pašarų gyvūnams eksporto vertė siekė 633 mln. Lt ir sudarė 7,1 proc. viso žemės ir maisto ūkio produktų eksporto. Išvežta 10 proc. daugiau nei 2007 metais. 57 proc. eksporto sudarė šunų ir kačių ėdalas, 24 proc. – produktai, naudojami kitų gyvūnų pašarams, 8,0 proc. – rapsų sėklų išspaudos. Pagrindinės eksporto šalys – Jungtinė Karalystė, Rusija, Vokietija, Baltarusija, Lenkija, Norvegija.

Nemažai eksportuota mėsos (vertė – 448 mln. Lt, 5,1 proc. viso žemės ir maisto ūkio produktų eksporto, palyginti su 2007 metais, padidėjo 6,8 proc.), gaminių iš mėsos, žuvų (atitinkamai 442 mln. Lt, 5,0 proc., 23 proc.). Išaugo gyvų gyvūnų eksportas: gyvų kiaulių – 1,5 karto (išvežta 415 tūkst. vnt., vertė padidėjo 1,8 karto ir siekė 163 mln. Lt), viščiukų – 2 kartus (atitinkamai 8090 tūkst. vnt., 2,4 karto, 17 mln. Lt). Nors eksportuotų gyvų galvijų skaičius sumažėjo 7,1 proc. (buvo išvežta 144 tūkst. vnt.), vertė išaugo 4,6 proc. ir siekė 96 mln. Lt.

Lietuvoje pagamintų mėsos ir jos gaminių dalis 2008 metais sudarė 93 proc. viso mėsos ir jos gaminių eksporto, jų 2004–2008 metų eksporto struktūra pateikta 2.5 paveiksle.

2.5 pav. Lietuvoje pagamintos mėsos ir mėsos gaminių eksporto struktūra 2004–2008 metais, mln. Lt

Fig. 2.5. Structure of exports of Lithuanian origin meat and prepared or preserved meat products in 2004–2008, in million Litai

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

31 proc. eksportuotų produktų (tarp jų produktai, kurių daugiau kaip 50 proc. vertės sukurta užsienyje) yra nelietuviškos kilmės. Beveik visi išvežami tabako gaminiai (99,9 proc.), pieno produktai (98,5 proc.), gyvi gyvūnai, grūdai (97,7 proc.), malybos produktai (97,3 proc.), mėsos, žuvų gaminiai (94,5 proc.), mėsa (92,8 proc.) yra lietuviškos kilmės. Kai kuriose eksportuotų produktų grupėse lietuviškos kilmės prekės sudarė mažiau nei 50 proc.: vaisiai – vos 6 proc. viso šių produktų eksporto, kava, arbata ir prieskoniai – 12 proc., daržovės – 13 proc., įvairių maisto produktų grupės (KN 21) prekės – 28 proc., nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų – 31 proc., riebalų ir aliejaus – 41 proc. Lietuviškos kilmės produktų eksporto į ES-27 šalis vertė siekė 81 proc., į trečiąsias – 53 proc. visų eksportuotų į šias šalis produktų vertės.

2008 metais į Lietuvą importuota žemės ūkio ir maisto produktų už 8105 mln. Lt, 33 proc. daugiau nei 2007-aisiais. Importo didėjimo tempai buvo daug spartesni nei eksporto. Iš 24 produktų grupių sumažėjo tik malybos produktų, tabako bei jo gaminių ir gyvūninės kilmės produktų, netinkamų žmonių maistui, importas.

Kaip visada, daugiausia įvežta vaisių ir riešutų (už 1218 mln. Lt, 15 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo, padidėjo 1,4 karto). Daug importuota nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų (751 mln. Lt, 9,3 proc., 1,3 karto), mėsos (704 mln. Lt, 8,7 proc., beveik 1,5 karto), daržovių (673 mln. Lt, 8,3 proc., 1,9 karto), žuvų ir vėžiagyvių (575 mln. Lt, 7,1 proc., 15 proc.). 28 proc. vaisių ir riešutų importo sudarė obuoliai (189 tūkst. t, 3 proc. daugiau nei 2007 m., vertė padidėjo 33 proc.). 80 proc. obuolių įvežta iš Lenkijos. Daug importuota citrusinių vaisių (68 tūkst. t už 178 mln. Lt), abrikosų, vyšnių, persikų (41 tūkst. t už 152 mln. Lt), vynuogių (30 tūkst. t už 133 mln. Lt), kitų uogų (19 tūkst. t už 113 mln. Lt). Minėtų vaisių ir uogų vertė sudarė 76 proc. viso vaisių importo. Pažymėtina, kad didelė dalis įvežtų į Lietuvą obuolių buvo vėliau eksportuota. 76 proc. vaisių ir riešutų importo sudarė importas iš Lenkijos, Nyderlandų, Italijos, Ispanijos, Vokietijos ir Belgijos.

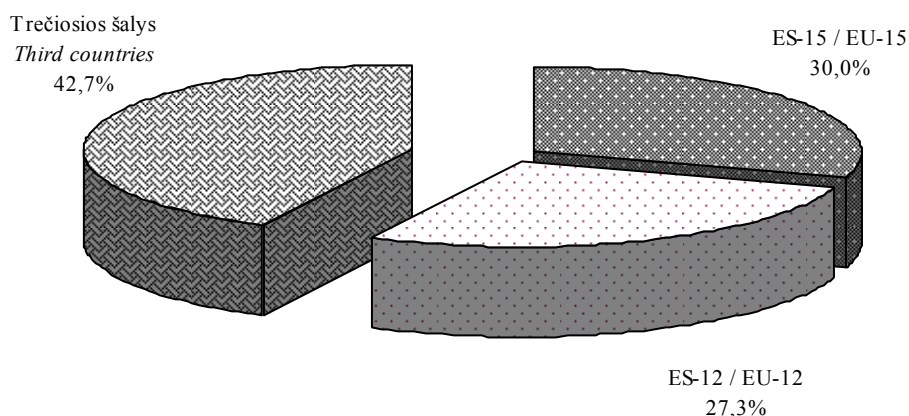
Antroje vietoje pagal importo apimtį – nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto importas. Daugiausia importuota vynuogių vynu (už 197 mln. Lt), spiritų, likerių ir kitų spiritinių gėrimų (už 182 mln. Lt), mineralinių ir gazuotųjų vandenių (už 179 mln. Lt). Šių gėrimų vertė sudarė 75 proc. visų importuotų gėrimų. Daugiausia jų įvežta iš Lenkijos, Nyderlandų, Italijos, Ispanijos, Vokietijos, Belgijos. Importo iš minėtų šalių vertė – 76 proc. visų įvežtų į Lietuvą gėrimų vertės.

Trečioje vietoje – mėsos importas: 73,2 tūkst. t kiaulienos (1,4 karto daugiau nei 2007 m.) už 466 mln. Lt, 31,5 tūkst. t paukštienos už 132 mln. Lt, 7,0 tūkst. t subproduktų (14 proc. daugiau) už 30 mln. Lt. Daugiausia kiaulienos įvežta iš Lenkijos (31 proc.), Vokietijos (28 proc.), Estijos, Belgijos, Danijos. Iš šių šalių importuota 86 proc. kiaulienos. 77 proc. paukštienos importuota iš Lenkijos, Nyderlandų ir Danijos (atitinkamai 38, 23 ir 16 proc.). Daugiausia subproduktų – 79 proc. – atvežta iš Vokietijos, Lenkijos, Estijos, Danijos, Nyderlandų, Ispanijos.

Daug daržovių importuota iš Lenkijos (41 proc., už 276 mln. Lt), Nyderlandų (33 proc., už 223 mln. Lt), Ispanijos (9,2 proc., už 62 mln. Lt). Daugiausia žuvų ir vėžiagyvių atvežta iš Vokietijos, Švedijos, Latvijos, Kazachstano, JAV, Norvegijos, Islandijos – 60 proc. šių produktų.

Nuo 2005 metų į Lietuvą pradėtas įvežti žaliavinis, skirtas perdirbti, pienas. 2005 metais buvo importuota 39 tūkst. t, 2006-aisiais – 119 tūkst. t, 2007-aisiais – 144 tūkst. t, 2008-aisiais – 194 tūkst. t. 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, pieno įvežta 1,3 karto daugiau, vertė padidėjo 1,4 karto ir siekė 206 mln. Lt. 90 proc. žaliavinio pieno 2008 metais buvo latviškas, 8,5 proc. – estiškas, 1,5 proc. – lenkiškas.

2008 metų žemės ir maisto ūkio produktų eksporto į tris *šalių grupes* (ES-15 – šalys ES senbuvės, ES-12 – naujosios ES narės ir trečiosios šalys – ne ES narės) analizė parodė, kad, palyginti su 2007-aisiais, eksportas į ES-15 sumažėjo 9,0 proc., į ES-12 – padidėjo 21 proc. Iš viso eksportas į ES-27 išaugo 5,5 proc., vertė siekė 5089 mln. Lt (2.6 pav.). Eksporto į ES šalis dalis – 57 proc., palyginti su 2007 metais, 9,6 proc. punkto mažesnis. Tuo tarpu eksporto į trečiąsias šalis vertė išaugo 56 proc., o jo dalis visame žemės ūkio ir maisto produktų eksporte padidėjo nuo 33 proc. iki 43 proc. Pažymėtina, kad eksportą į trečiąsias šalis skatina eksporto kompensacijos. 2008 metais jų išmokėta 28,5 mln. Lt, 83 proc. jų (23,7 mln. Lt) – už galvijienos eksportą.

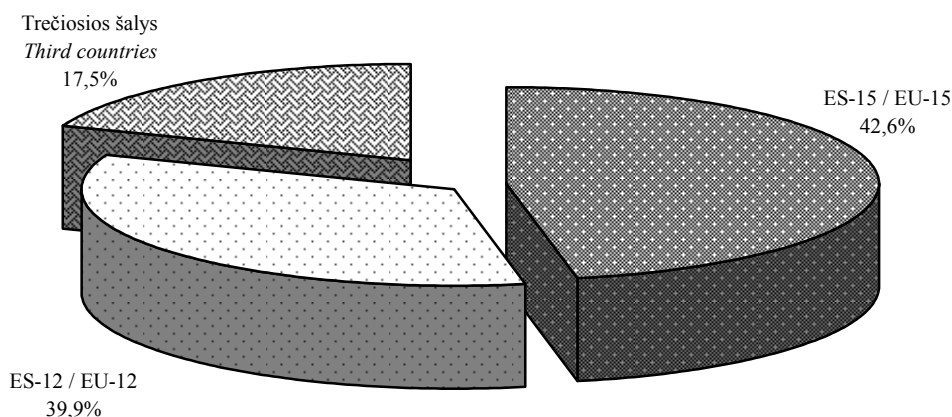
2.6 pav. Žemės ir maisto ūkio produktų eksporto struktūra pagal šalių grupes 2008 metais
 Fig. 2.6. Structure of export of agricultural and food products by country group in 2008

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Į ES-27 šalis daugiausia išvežta pieno ir jo produktų (už 753 mln. Lt), grūdų (už 460 mln. Lt), produktų, naudojamų gyvūnų pašarams (už 437 mln. Lt), gaminių ir konservų iš mėsos, žuvų (už 418 mln. Lt), cigarečių (už 372 mln. Lt).

Į trečiąsias šalis daugiausia eksportuota vaisių ir uogų (už 771 mln. Lt), javų (už 657 mln. Lt), pieno ir jo produktų (už 520 mln. Lt), daržovių (už 505 mln. Lt). Minėtų produktų vertė sudarė 65 proc. visų eksportuotų į trečiąsias šalis produktų vertės.

Importo iš ES šalių senbuvų (ES-15) dalis sudarė 43 proc. viso žemės ir maisto ūkio produktų importo (2.7 pav.), padidėjo, palyginti su 2007 metais, 3,1 proc. punkto, vertė išaugo 1,4 karto (sieki 3457 mln. Lt). 3,0 proc. punktais sumažėjo importas iš ES-12 šalių (sudarė 40 proc. ir sieki 3233 mln. Lt). Iš viso importo iš ES-27 šalių vertė išaugo 33 proc., o jo dalis visame žemės ir maisto ūkio produktų importe – 0,2 proc. punkto ir sudarė 82,5 proc. viso importo. Nors importas iš trečiųjų šalių padidėjo 1,3 karto, jo dalis visame importe sumažėjo.

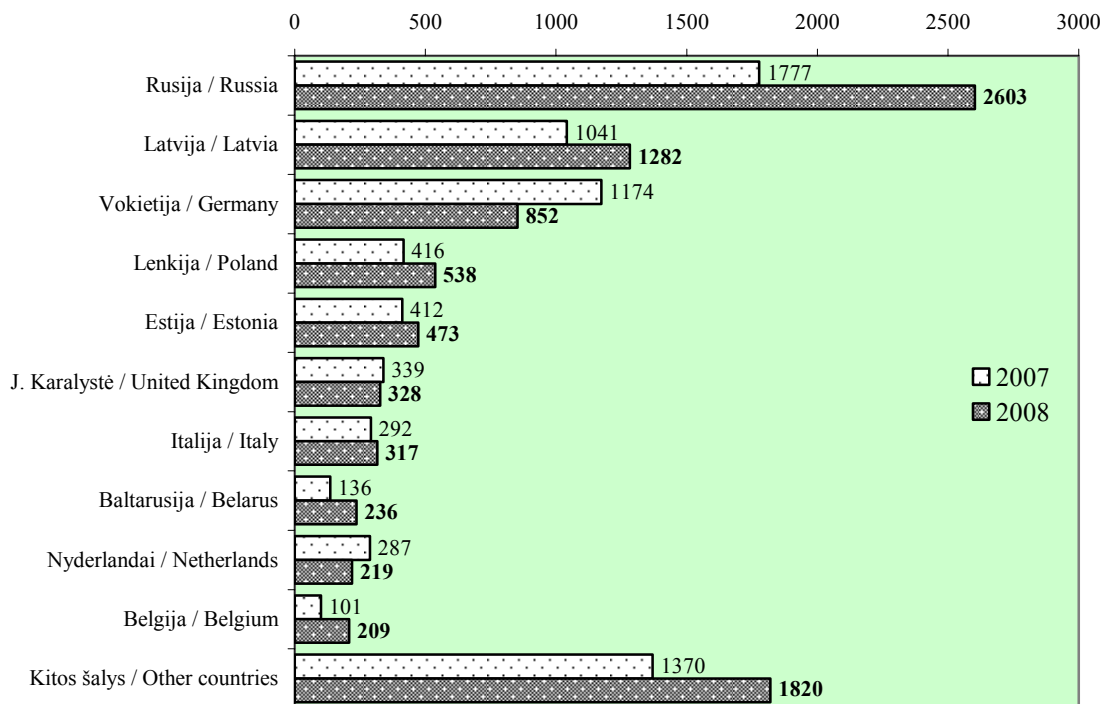

2.7 pav. Žemės ir maisto ūkio produktų importo struktūra pagal šalių grupes 2008 metais

Fig. 2.7. Structure of import of agricultural and food products by country group in 2008

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metais svarbiausios eksporto partnerės (2.8 pav.) buvo Rusija (29 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto), Latvija (14 proc.), Vokietija (9,6 proc.), Lenkija (6,1 proc.), Estija (5,3 proc.). Eksportas į Rusiją padidėjo beveik 1,5 karto, Latviją – daugiau nei 1,2 karto, Lenkiją – 1,3 karto, Baltarusiją – 1,7 karto, Belgiją – 2,1 karto, o sumažėjo eksportas į Vokietiją (27 proc.), Nyderlandus (24 proc.), Jungtinę Karalystę (3,4 proc.).

2.8 pav. Žemės ir maisto ūkio produktų eksportas pagal šalis 2007 ir 2008 metais, mln. Lt

Fig. 2.8. Export of agricultural and food products by country in 2007 and 2008, in million Litae

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

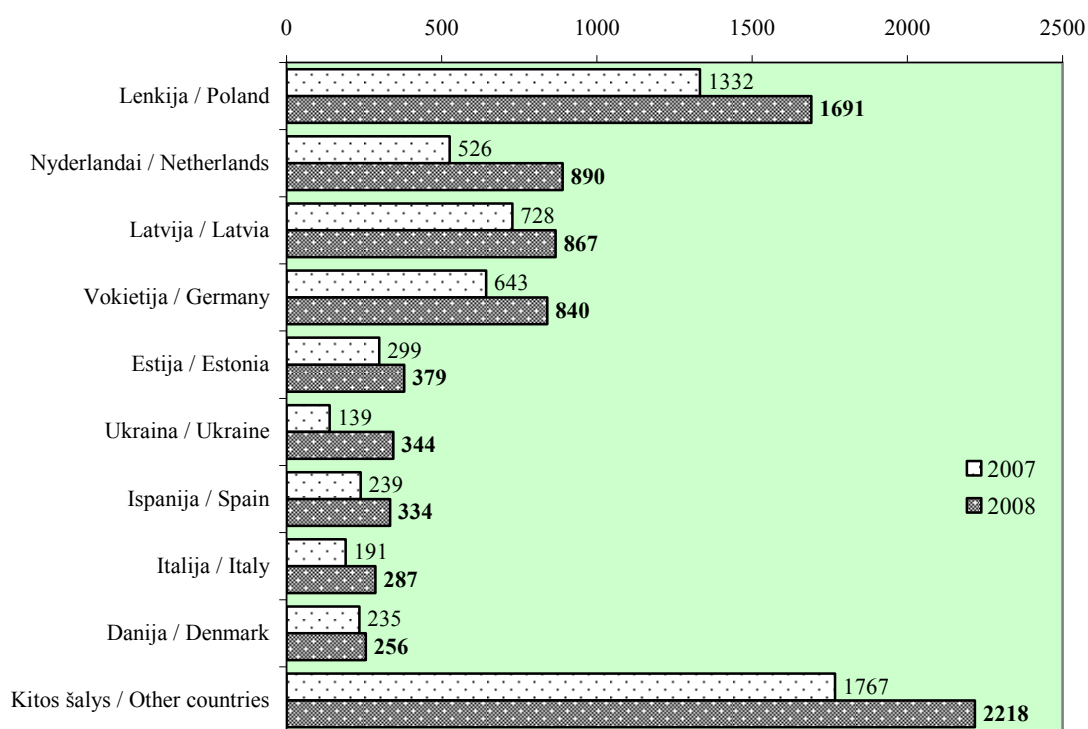
Nuo 2006 metų žemės ir maisto ūkio produktų daugiausia eksportuojama į Rusiją, 2008 metais šių produktų išvežta už 2603 mln. Lt. Daugiausia - sūrių (už 411 mln. Lt, sudarė beveik 16 proc. viso žemės ir maisto ūkio produktų eksporto į šią šalį), obuolių (196 tūkst. t už 330 mln. Lt, 13 proc.), pievagrybių, paprikų ir kitų daržovių (iš viso už 197 mln. Lt, 7,6 proc.), gyvų kiaulių (353 tūkst. vnt. už 149 mln. Lt, 5,7 proc.), vyno (už 144 mln. Lt, 5,5 proc.). Pažymėtina, kad visi eksportuoti į Rusiją obuoliai, vynas ir 97 proc. daržovių yra nelietuviškos kilmės. Lietuviškos kilmės produktų vertė sudarė 37 proc. viso eksporto į Rusiją.

Per nagrinėjamą laikotarpį į Latviją eksportuota 23 proc. daugiau žemės ir maisto ūkio produktų nei per 2007-uosius. Daugiausia išvežta cigarečių (už 146 mln. Lt, 12 proc. žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į Latviją vertės), javų (212 tūkst. t už 121 mln. Lt, 9,6 proc., eksportuota 6,8 karto daugiau nei 2007 m.), cukraus (26 tūkst. t už 58 mln. Lt, 4,7 proc.), sūrių ir varškės (55 mln. Lt, 4,4 proc., 1,5 karto daugiau).

Eksportas į Vokietiją, palyginti su 2007 metais, sumažėjo. 15 proc. jo sudarė cigaretės (130 mln. Lt, sumažėjo 2,2 karto). 13 proc. eksporto vertės teko gaminiams ir konservams iš žuvų (46 mln. Lt, 1,5 karto daugiau). Daug išvežta grietinėlės (88 tūkst. Lt, 40 proc. mažiau), žuvų filė ir kitos žuvų mėsos (už 59 mln. Lt, 28 proc. mažiau), šunų ir kačių ėdalo (už 52 mln. Lt, 1,7 karto mažiau).

Eksportas į Rusiją, Vokietiją ir Latviją 2008 metais sudarė 53 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto (2007 m. – 54 proc.).

2008 metais daugiausia produktų įvežta iš Lenkijos, Nyderlandų, Latvijos, Vokietijos, Estijos, Ukrainos, Ispanijos (2.9 pav.). Importas iš šių septynių šalių sudarė 66 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo.

2.9 pav. Žemės ir maisto ūkio produktų importas pagal šalis 2007 ir 2008 metais, mln. Lt

Fig. 2.9. Import of agricultural and food products by country in 2007 and 2008, in million Litae

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Importo struktūroje pagal šalis nuo 2005 metų Lenkija yra pirmoje vietoje. 2008 metais importas iš Lenkijos siekė 1691 mln. Lt (21 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo), palyginti su 2007-aisiais, išaugo 1,3 karto. Daugiausia įvežta obuolių – 152 tūkst. t už 236 mln. Lt (sudarė 14 proc. importo iš Lenkijos), 24,3 tūkst. t kiaulienos – už 145 mln. Lt (atitinkamai 8,6 proc.), pievagrybių, paprikų, salotinių augalų – už 94 mln. Lt (5,5 proc.), 30,2 tūkst. t pomidorų – už 71 mln. Lt (4,2 proc.), 57,4 tūkst. t įvairių kopūstų – už 70,2 mln. Lt (4,2 proc.).

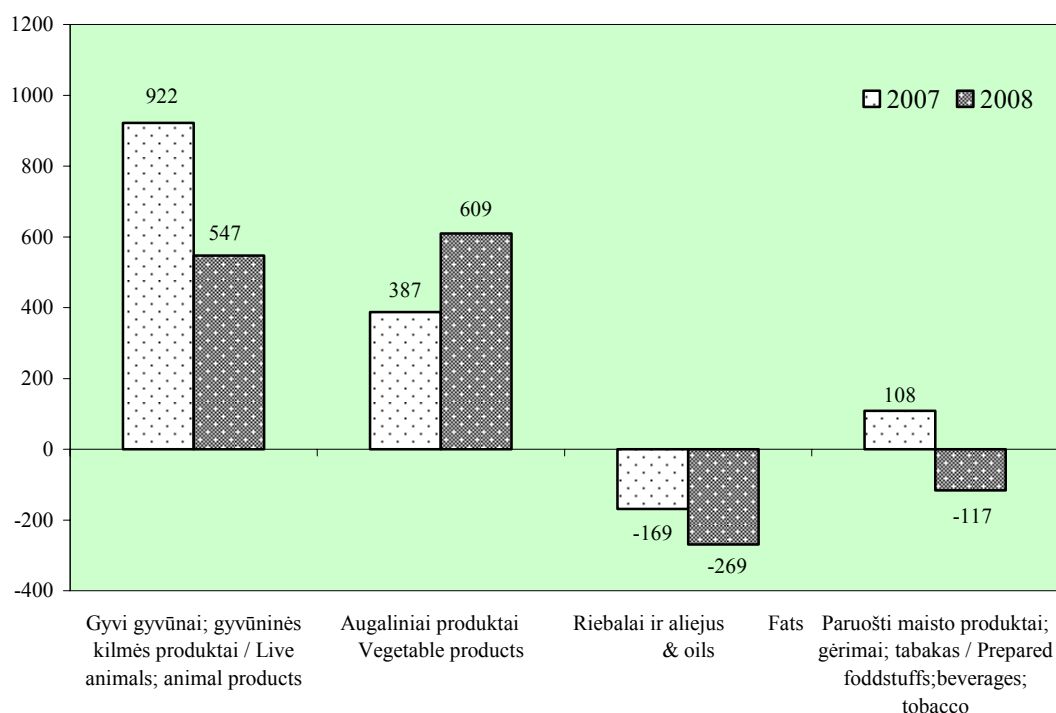
Importas iš Nyderlandų siekė 890 mln. Lt, sudarė 11 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo, palyginti su 2007-aisiais, 1,7 karto daugiau. Daugiausia įvežta išspaudų ir kitų kietų sojų pupelių aliejaus ekstrakcijos liekanų – už 121 mln. Lt (14 proc. viso žemės ir maisto ūkio produktų importo iš Nyderlandų). 11 proc. teko paprikoms, baklažanams, salotinėms daržovėms (importuota už 93 mln. Lt), 5,7 proc. –

citrusinių vaisiams (51 mln. Lt), 5,2 proc. – obuoliams ir kriaušėms (47 mln. Lt), 4,7 proc. – uogoms (42 mln. Lt), 4,0 proc. – atogražų vaisiams (36 mln. Lt).

Iš Latvijos įvežta produktų už 867 mln. Lt (10,7 proc. viso 2008 m. žemės ir maisto ūkio produktų importo). Palyginti su 2007-aisiais, importas iš šios šalies išaugo 1,2 karto. 22 proc. importo iš Latvijos sudarė žaliavinis pienas (181 tūkst. t už 195 mln. Lt). Cigarečių įvežta už 89 mln. Lt (10,3 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo iš Latvijos), stiprių alkoholinių gėrimų (44 mln. Lt, 5,1 proc.), duonos, pyragų ir kitų kepiinių (38 mln. Lt, 4,4 proc.), kviečių (38 mln. Lt, 4,4 proc.).

Importas iš Vokietijos siekė 840 mln. Lt – 10,4 proc. viso žemės ir maisto ūkio produktų importo į Lietuvą. Lyginamuoju laikotarpiu importas iš minėtos šalies išaugo 1,3 karto. Daugiausia įvežta kiaulienos (20,3 tūkst. t už 132 mln. Lt, 2007 m. – 5,5 tūkst. t už 29 mln. Lt), rapsų aliejaus (13 tūkst. t už 46 mln. Lt), kavos (už 46 mln. Lt), įvairių 2106 KN grupės maisto produktų, kurių didelę dalį sudarė maisto produktai kūdikiams (už 41 mln. Lt), žuvų (už 40 mln. Lt).

Užsienio prekybos žemės ir maisto ūkio produktais balansas 2008 metais buvo teigiamas, siekė 771 mln. Lt, tačiau, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo 1,6 karto. Prekybos gyvais gyvūnais ir gyvūninės kilmės produktais balansas sumažėjo nuo 922 mln. Lt 2007 metais iki 547 mln. Lt 2008-aisiais. 1,6 karto padidėjo prekybos augaliniais produktais teigiamas balansas ir prekybos riebalais ir aliejumi deficitas. Prekybos paruoštais maisto produktais, gėrimais ir tabako gaminiais balansas tapo neigiamas (2.10 pav.).

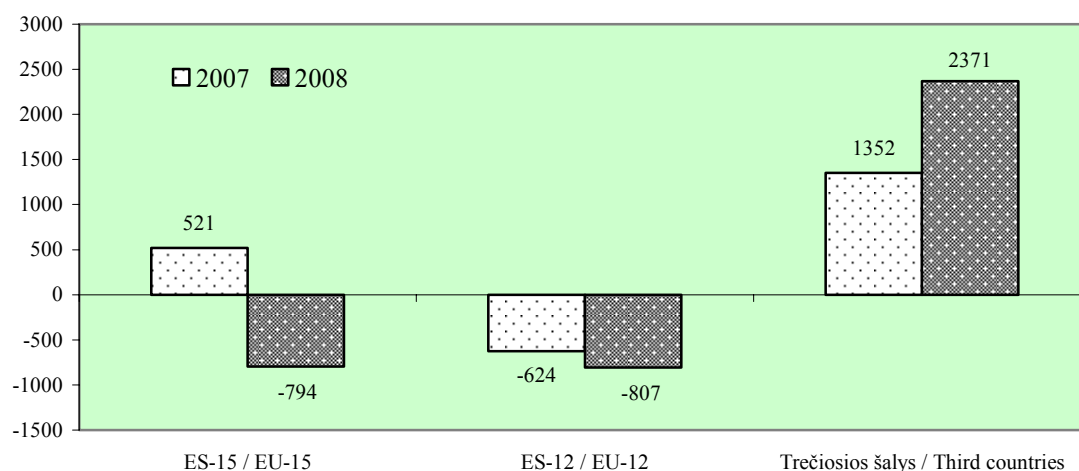
2.10 pav. Žemės ir maisto ūkio produktų užsienio prekybos balansai pagal produktų skyrius 2007 ir 2008 metais, mln. Lt

Fig. 2.10. Balance of foreign trade in agricultural and food products by product section in 2007 and 2008, in million Litai

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Didelis teigiamas buvo prekybos pienu ir jo produktais balansas, tačiau didėjant žaliavinio pieno importui ir jo daliai importo struktūroje, jis tapo 17 proc. mažesnis nei 2007-aisiais. Prekybos grūdais balansas buvo 859 mln. Lt. Didžiausias neigiamas balansas buvo prekybos nealkoholiniais ir alkoholiniais gėrimais, jis siekė 360 mln. Lt, padidėjo 1,3 karto. Prekybos riebalais ir aliejumi, žuvimis, mėsa, vaisiais deficitas taip pat buvo didelis.

Prekybos pagal šalių grupes analizė parodė (2.11 pav.), kad perviršis buvo tik prekiaujant su trečiosiomis šalimis, kuris, palyginti su 2007 metais, išaugo beveik 1,8 karto ir siekė 2371 mln. Lt. Prekybos su ES-15 ir ES-12 šalimis balansai buvo neigiami ir pasikeitė ne Lietuvos naudai. Prekybos ES rinkoje (su ES-27) deficitas padidėjo net 15 kartų ir sudarė 1601 mln. Lt (2007 m. buvo 103 mln. Lt).

2.11 pav. Žemės ir maisto ūkio produktų užsienio prekybos balansas pagal šalių grupes 2007 ir 2008 metais, mln. Lt

Fig. 2.11. Balance of foreign trade in agricultural and food products by country group in 2007 and 2008, in million Litai

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metų užsienio prekybos apyvarta pagal šalių grupes rodo, kad prekybos su trečiosiomis šalimis ir senosiomis ES narėmis (ES-15) ji buvo beveik vienoda (atitinkamai 6159 ir 6120 mln. Lt). Prekybos su ES-12 apyvarta siekė 5659 mln. Lt. Iš viso prekybos su ES-27 šalimis apyvarta išaugo beveik 1,2 karto, su trečiosiomis šalimis – daugiau nei 1,6 karto. Didžiausia dalis – 66 proc. – teko ES-27 šalims, 2007 metais ji sudarė didesnę dalį – 72 proc.

Svarbiausi 2008 metų užsienio prekybos žemės ir maisto ūkio produktais partneriai buvo Rusija (apyvarta buvo 2790 mln. Lt, 16 proc. visos apyvartos, prekiaujant šiais produktais, padidėjo 1,4 karto), Lenkija (2229 mln. Lt, 13 proc., 1,3 karto), Latvija (2149 mln. Lt, 13 proc., 1,2 karto), Vokietija (1692 mln. Lt, 10 proc., sumažėjo 7,3 proc.), Nyderlandai (1109 mln. Lt, 6,5 proc., padidėjo 1,4 karto). Didžiausi teigiami balansai buvo prekybos su Rusija (2417 mln. Lt), Latvija (415 mln. Lt), Jungtine Karalyste (239 mln. Lt), didžiausias deficitas – prekybos su Lenkija (1154 mln. Lt), Nyderlandais (670 mln. Lt), Ukraina (302 mln. Lt).

2008 metų pabaigoje visų šalių ekonomikos atsidūrė lūžio taške, tačiau užsienio prekybai žemės ir maisto ūkio produktais (pirmo būtinumo prekėmis) finansinė krizė turės mažesnę įtaką, nei prekybai kitomis prekėmis.

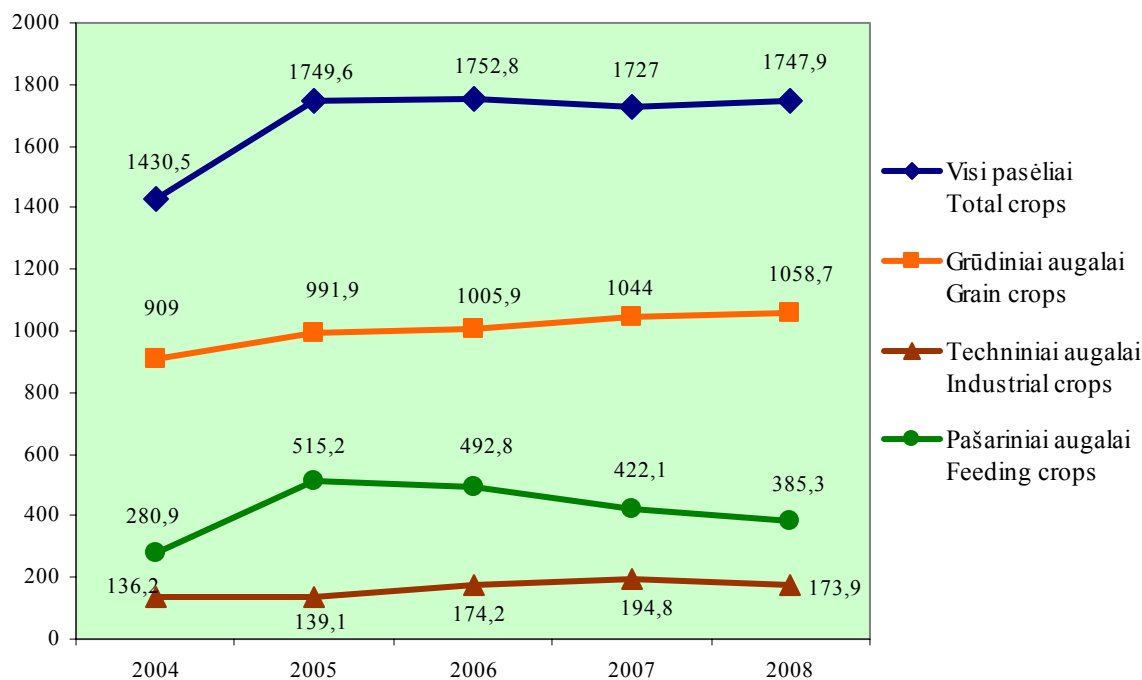
3. Žemės ir maisto ūkio produktų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose

3. Competitiveness of agricultural and food products in the domestic and foreign markets

3.1. Grūdai

3.1. Cereals

Lietuvoje palankios javų auginimo sąlygos: vyrauja vidutinio derlingumo dirvožemiai, pagal natūralų derlingumą artimi kitoms šio regiono šalims (Lenkijai, Danijai, pietinei Skandinavijai ir kt.). Nors pagal vegetacijos trukmę ir vidutinę temperatūrą mūsų šalyje prastesnės sąlygos, gamtinių sąlygų požiūriu turime santykinį pranašumą, palyginti su šiauriau esančiomis kaimyninėmis šalimis. Grūdų trūkumas 2006–2007 metais pasaulio ir ES grūdų rinkose skatino mūsų šalies žemdirbius didinti grūdų auginimą. 2008 metais javais buvo apsėta 60,6 proc. visų pasėlių ploto (2007 m. – 58,1 proc., 2006 m. – 55,7 proc.). Grūdinių augalų plotas Lietuvoje didėja, pašarinių ir techninių – mažėja (2.12 pav.).

2.12 pav. Pasėlių plotas Lietuvoje 2004–2008 metais, tūkst. ha

Fig. 2.12. Structure of crop area in Lithuania in 2004–2008, in thousand hectares

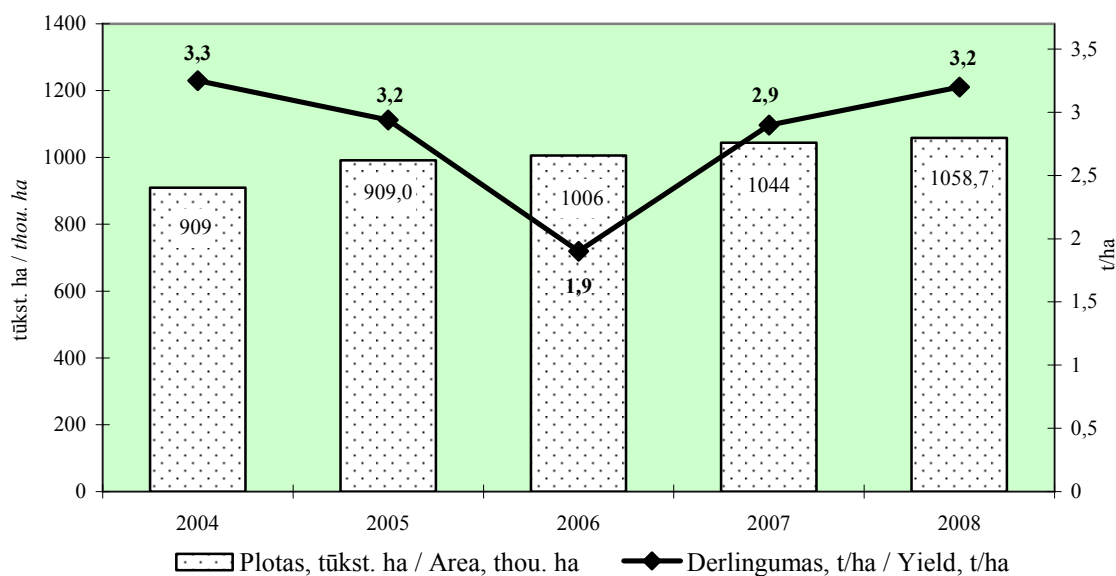
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Auginimas. Javų pasėlių plotas ir jų struktūra per pastaruosius penkerius metus keitėsi priklausomai nuo grūdų paklausos pasaulio, ES ir Lietuvos rinkose, supirkimo kainų, užsienio prekybos sąlygų, tiesioginių išmokų.

2005–2007 metai daugelio pasaulio šalių grūdų augintojams buvo nepalankūs. Nuo 2005-ųjų kasmet pasaulyje grūdų buvo suvartojama beveik 2,0 proc. daugiau, nei surenkama. Todėl grūdų atsargos pasaulyje sumažėjo 11,6 proc., o ES-27 šalyse – net 30,9 proc.

Visos šalys importuotojos stengėsi papildyti grūdų atsargas, todėl pasaulinis grūdų importo poreikis išaugo iki 220 mln. t per metus, o pagrindinės pasaulio grūdų eksportuotojos, įskaitant Rusiją, Ukrainą ir Kazachstaną, kasmet rinkai tegalėdavo pasiūlyti apie 170 mln. t. Išaugusi grūdų paklausa ir ribota jų pasiūla lėmė grūdų brangimą. Grūdų kainų kilimas pasaulio rinkose turėjo įtakos grūdų brangimui ir Lietuvoje ir tuo pačiu paskatino mūsų šalies grūdų augintojus plėsti šią augalininkystės šaką.

Nuo 2004 metų javų pasėliai Lietuvoje didėja (2.13 pav.). 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, jų plotas išaugo 16,5 proc.

2.13 pav. Grūdinių augalų plotas ir derlingumas 2004–2008 metais

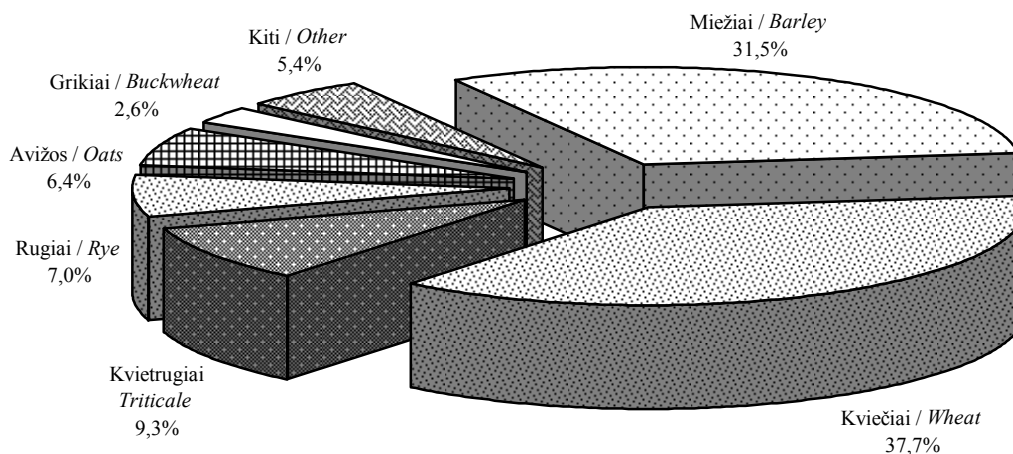
Fig. 2.13. Crop area and yield of grain crops in 2004–2008

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008;
Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008;
Pasėliai 2008. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.

Didžiausi javų plotai 2008 metais buvo apsėti kviečiais ir miežiais (2.14 pav.).

Gana palankios 2008 metų hidrometeorologinės sąlygos leido žemės ūkio augalams normaliai peržiemoti, vystytis ir bręsti. Dėl to žieminių javų pasėlių plotai 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, buvo 12,5 proc. (53,3 tūkst. ha) didesni: žieminių kvietrugių – 34,1 proc., žieminių kviečių – 8,4 proc., žieminių miežių – 8,3 proc. ir rugių – 8,9 proc. Iš viso žiemkenčiais Lietuvoje 2008 metais buvo apsėta 479,2 tūkst.

ha: 299,8 tūkst. ha – žieminais kviečiais, 90,4 tūkst. ha – žieminais kvietrugiais, 76,0 tūkst. ha – rugiais, 13,0 tūkst. ha – žieminais miežiais.

2.14 pav. Javų pasėlių struktūra 2008 metais

Fig. 2.14. Structure of cereal crop area in 2008

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Vasariniai javai 2008 metais sudarė 52,7 proc. visų grūdinių augalų pasėlių. Didžiausią vasarinių pasėlių dalį sudarė miežiai. Jų 2008 metais buvo 332,5 tūkst. ha. Vasariniais kviečiais buvo apsėta 113,5 tūkst. ha. 2008 metais Lietuvoje auginta 68,0 tūkst. ha avižų, 10,1 tūkst. ha varpinių augalų mišinių, 36,7 tūkst. ha ankštinių augalų, 27,5 tūkst. ha grikių, 7,6 tūkst. ha kukurūzų grūdams.

2008 metais 80,8 proc. visų grūdinių augalų buvo pasėta ūkininkų ūkiuose (855,4 tūkst. ha), likusi dalis – žemės ūkio bendrovėse (ŽŪB) ir įmonėse (203,3 tūkst. ha). Palyginti su 2007 metais, grūdinių augalų pasėlių plotas ūkininkų ūkiuose padidėjo 5,8 proc., o ŽŪB ir įmonėse – 11,4 proc.

Gana palankios hidrometeorologinės sąlygos buvo ne tik žiemojimo, bet ir javų derliaus nuėmimo metu. Todėl 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, javų derlingumas buvo daug didesnis (2.5 lentelė), ir gautas žymiai didesnis bendras grūdų derlius. Statistikos departamento prie LRV duomenimis, grūdinių augalų derlius Lietuvoje 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, padidėjo 13,4 proc., o palyginti su palankiais javams auginti 2005 metais – 21,4 proc.

Grūdinių augalų derliaus padidėjimą 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, lėmė 1,4 proc. didesnis jų pasėlių plotas ir 11,9 proc. – derlingumas (palyginti su 2005 m., plotas padidėjo 6,7 proc., derlingumas – 13,8 proc.).

Javų grūdų derlius, palyginti su 2007 metais, išaugo 13,4 proc. dėl didesnio pasėlių ploto (1,9 proc.) ir derlingumo (11,3 proc.). Žieminių javų pasėliai buvo didesni 9,0 proc., derlingumas – 13,4 proc. (palyginti su 2005 m., pasėliai padidėjo 10,2 proc., derlingumas – 19,7 proc.). Vasarinių javų pasėlių plotas sumažėjo 3,5 proc., o derlingumas išaugo 6,3 proc. (palyginti su 2005 m., pasėlių plotas padidėjo 4,3 proc., o derlingumas – 6,3 proc.).

Ankštinių augalų pasėlių plotai sumažėjo 9,6 proc., o derlingumas gautas 21,4 proc. didesnis (palyginti su 2005 m., pasėlių plotas padidėjo 2,5 proc., derlingumas – 6,3 proc.).

2.5 lentelė. Grūdinių augalų derlingumas 2004–2008 metais, t/ha

Table 2.5. Average yield of grain crops in 2004–2008, in tons per hectare

Grūdinių augalų rūšis / Kind of grain crops	2004	2005	2006	2007	2008
Grūdiniai augalai / Grain crops	3,21	2,89	1,88	2,94	3,29
javai / cereals	3,25	2,94	1,99	3,01	3,35
žieminiai / winter cereals	3,76	3,46	2,25	3,65	4,14
kviečiai / wheat	4,12	3,85	2,42	4,16	4,76
kvietrugiai / triticale	3,18	2,73	1,88	2,95	3,27
rugiai / rye	2,54	2,12	1,81	2,37	2,76
miežiai / barley	3,78	3,24	2,17	3,15	3,94
vasariniai / spring cereals	2,75	2,53	1,74	2,53	2,69
kviečiai / wheat	3,45	3,24	2,13	3,08	3,01
miežiai / barley	2,93	2,70	2,06	2,64	2,88
kvietrugiai / triticale	2,72	2,33	1,47	2,17	2,34
avižos / oats	2,23	1,92	1,30	1,94	2,07
grikliai / buckwheat	0,59	0,55	0,20	0,96	0,76
javų mišiniai / mixed cereals	2,08	1,83	1,10	1,92	1,91
kukurūzai / grain maize	2,20	3,08	1,57	4,82	4,24
kiti javai / other cereals	0,91	1,44	1,24	1,13	0,76
ankštiniai augalai grūdams / dried pulses grain	1,18	1,64	0,81	1,39	1,43

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Didžiausias grūdinių augalų derlingumas 2007 metais Lietuvoje buvo Šiaulių apskrityje – 3,6 t/ha, Marijampolės – 3,4 t/ha, Kauno ir Panevėžio apskrityse – 3,1 t/ha.

Grūdinių augalų derlingumas Lietuvoje 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo 2,5 proc., javų – 3,1 proc. Labiausiai pavyko padidinti kukurūzų – 92,7 proc., ankštinių augalų – 21,2 proc., žieminių kviečių – 15,5 proc., rugių – 8,7 proc. derlingumą. Kai kurių grūdinių augalų derlingumas 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, netgi sumažėjo: vasarinių kvietrugių – 14,0 proc., vasarinių kviečių – 12,7 proc., avižų – 7,2 proc.

Šalies javų auginimo specializuotuose ūkiuose, taikydami pažangesnes javų auginimo bei derliaus nuėmimo technologijas, nuolat didina grūdų gamybos efektyvumą, tačiau pagrindinė kultūra – minkštieji kviečiai kai kuriose kaimyninėse ES-27 valstybėse vis dar žymiai derlingesni nei Lietuvoje (2.6 lentelė).

2.6 lentelė. Minkštųjų kviečių vidutinis derlingumas kai kuriose ES-27 valstybėse 2004–2008 metais, t/ha

Table 2.6. Average yield of soft wheat in some EU-27 countries in 2004–2008, in tons per hectare

Valstybė / Country	2004	2005	2006	2007	2008
Lietuva / Lithuania	4,03	3,73	2,36	3,92	4,27
Latvija / Latvia	2,94	3,60	2,78	3,60	4,54
Suomija / Finland	3,48	3,73	3,56	3,70	3,81
Švedija / Sweden	5,99	6,35	5,46	6,26	6,30
Danija / Denmark	7,24	7,23	7,00	6,58	7,44
Nyderlandai / Netherlands	8,92	8,64	8,46	7,07	9,68
Vokietija / Germany	8,18	7,47	7,21	6,97	8,66
Lenkija / Poland	4,11	3,95	3,24	3,91	4,36
Vengrija / Hungary	5,15	4,50	4,07	3,60	5,10
Čekija / Czech Republic	5,53	5,06	4,48	4,86	5,78
Slovakija / Slovakia	3,63	4,28	3,82	4,00	4,97

Šaltiniai: ZMP, Eurostato duomenys.

Lietuvoje 2008 metais buvo prikulta 3484,2 tūkst. t grūdų, arba 410,8 tūkst. t (13,4 proc.) daugiau nei 2007 metais (2.7 lentelė).

2.7 lentelė. Grūdinių augalų derlius 2004–2008 metais, tūkst. t

Table 2.7. Average harvest of grain crops in 2004–2008, in thou. tons

Grūdinių augalų rūšis / Kind of grain crops	2004	2005	2006	2007	2008
Grūdiniai augalai / Grain crops	2916,9	2870,0	1892,7	3073,4	3484,2
javai / cereals	2859,4	2811,1	1857,8	3017,0	3421,9
žieminiai / winter cereals	1663,0	1458,1	822,0	1553,3	1921,3
kviečiai / wheat	1263,4	1148,7	620,4	1151,2	1381,1
kvietrugiai / triticale	241,7	175,5	97,5	199,1	286,4
rugiai / rye	140,6	108,3	90,0	165,2	204,9
miežiai / barley	17,3	25,6	14,1	37,8	48,9
vasariniai / spring cereals	1196,4	1353,0	1035,8	1463,7	1500,6
kviečiai / wheat	166,8	230,7	189,4	239,5	341,4
miežiai / barley	842,5	922,7	729,7	975,9	921,5
kvietrugiai / triticale	21,7	25,6	12,9	28,5	24,6
avižos / oats	117,7	114,1	62,8	119,5	140,8
grikliai / buckwheat	13,0	15,7	8,9	20,9	20,9
javų mišiniai / mixed cereals	31,6	39,0	27,0	52,6	19,2
kukurūzai / grain maize	3,0	4,9	4,7	26,0	32,0
kiti javai / other cereals	0,1	0,3	0,4	0,8	0,2
ankštiniai augalai grūdams / dried pulses grain	57,5	58,9	34,9	56,4	62,3

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Žemdirbiai 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, gavo 15,5 proc. didesnę žiemkenčių derlių, vasarinių – 25,4 proc., ankštinių augalų – 8,3 proc. Bendrą grūdų derliaus padidėjimą lėmė 16,5 proc. didesni grūdinių augalų pasėliai ir daugelio jų didesnis derlingumas.

Grūdų supirkimas Lietuvoje. Palyginti su 2007 metais, 2008-aisiais Lietuvoje iš augintojų supirkta 43,4 proc. (746,9 tūkst. t) daugiau javų grūdų (2.8 lentelė). Labiausiai padidėjo II klasės maistinių kviečių (274,2 tūkst. t), kvietrugių (99,8 tūkst. t) ir maistinių rugių (45,4 tūkst. t) supirkimas. Perpus mažiau per minėtą laikotarpį supirkta tik grikių.

2.8 lentelė. Grūdų supirkimas 2005–2008 metais

Table 2.8. Purchase of grains in 2005 and 2008

Grūdai / Grains	Supirkta, tūkst. t / Amounts purchased, thou. t				2008, palyginti su 2007, %
	2005	2006	2007	2008	
Iš viso / Total	1565,7	1082,0	1722,2	2469,1	43,4
kviečiai / wheat	1089,2	608,6	988,9	1537,5	55,5
I klasės maistiniai food wheat, class I	125,0	200,8	144,1	210,7	46,2
II klasės maistiniai food wheat, class II	188,2	67,0	436,0	710,2	62,9
rugiai / rye	43,95	53,51	94,4	101,5	7,5
I klasės maistiniai food rye, class I	16,44	23,65	19,6	65,0	3,3 k.
miežiai / barley	377,6	377,2	525,7	615,2	17,0
maistiniai food barley	5,03	9,31	40,1	42,7	6,5
salykliniai malt barley	82,4	35,5	61,0	78,2	28,2
avižos / oats	6,04	5,03	13,9	18,3	31,7
grikių / buckwheat	3,13	3,63	7,8	3,4	-56,4
kvietrugiai / triticale	44,72	33,35	84,5	184,3	118,1
kukurūzai / maize	0,75	0,61	7,1	8,8	23,9

Šaltinis: ŽŪMPRIŠ.

2008 metais, kaip ir per kelerius pastaruosius metus, didžiausią supirktų javų grūdų dalį sudarė kviečiai – 62,3 proc. ir miežiai – 24,9 proc., rugiai – tik 4,1 proc., kvietrugiai – 7,5 proc.

Javų augintojai 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, prikūlė beveik 410,8 tūkst. t javų grūdų daugiau – tai padidino ir grūdų pasiūlą. Padidėjusi javų grūdų pasiūla Lietuvos rinkoje sudarė realias prielaidas, didinant jų supirkimą, daugiau kaip 4 proc. pagausinti grūdų atsargas, kad, susidarius palankioms ekonominėms sąlygoms, nekiltų kliūčių plėsti grūdų perdirbimą arba didinti jų eksportą.

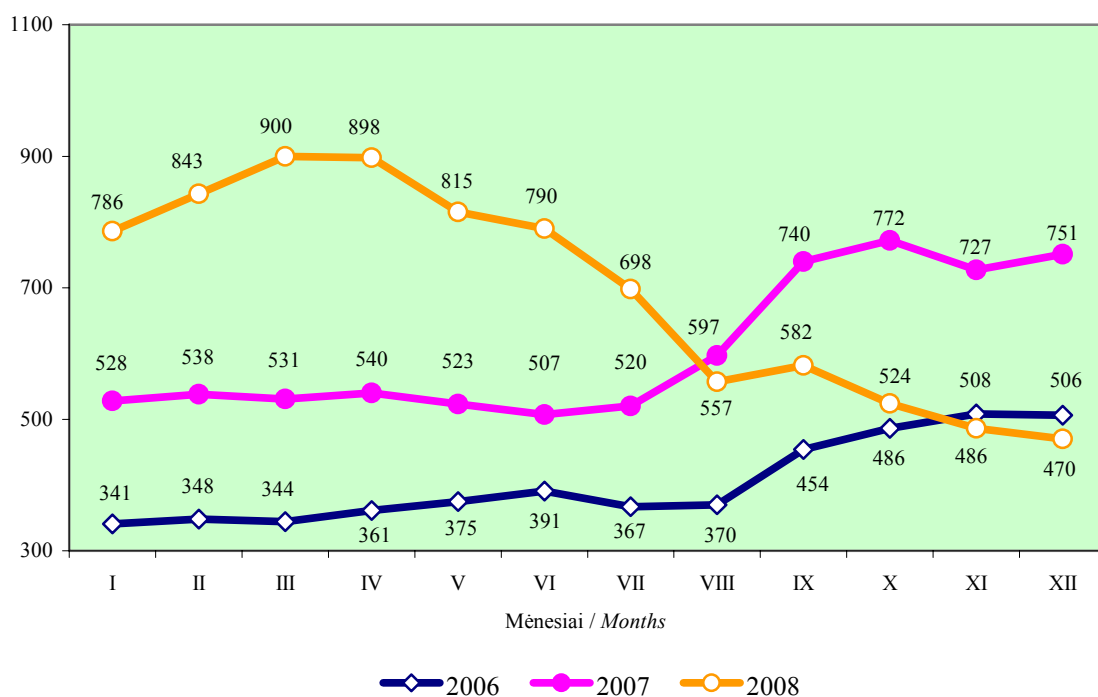
Mažėjančios grūdų kainos pasaulio ir ES-27 šalių rinkose lėmė ir sumažėjusį grūdų kainų lygį Lietuvos rinkoje. Todėl 2008 metais javų grūdai Lietuvoje buvo supirkti 10,3 proc. pigiau negu 2007 metais (2.9 lentelė). Maistinių kviečių vidutinė supirkimo kaina 2008 metų gruodžio mėnesį buvo 37,4 proc., pašarinių kviečių – 36,9 proc., maistinių rugių – 43,4 proc., pašarinių miežių – 34,8 proc. mažesnė nei 2007-ųjų gruodį (2.15–2.18 pav.).

2.9 lentelė. Vidutinė grūdų supirkimo kaina 2005–2008 metais

Table 2.9. Average purchase price in 2005–2008

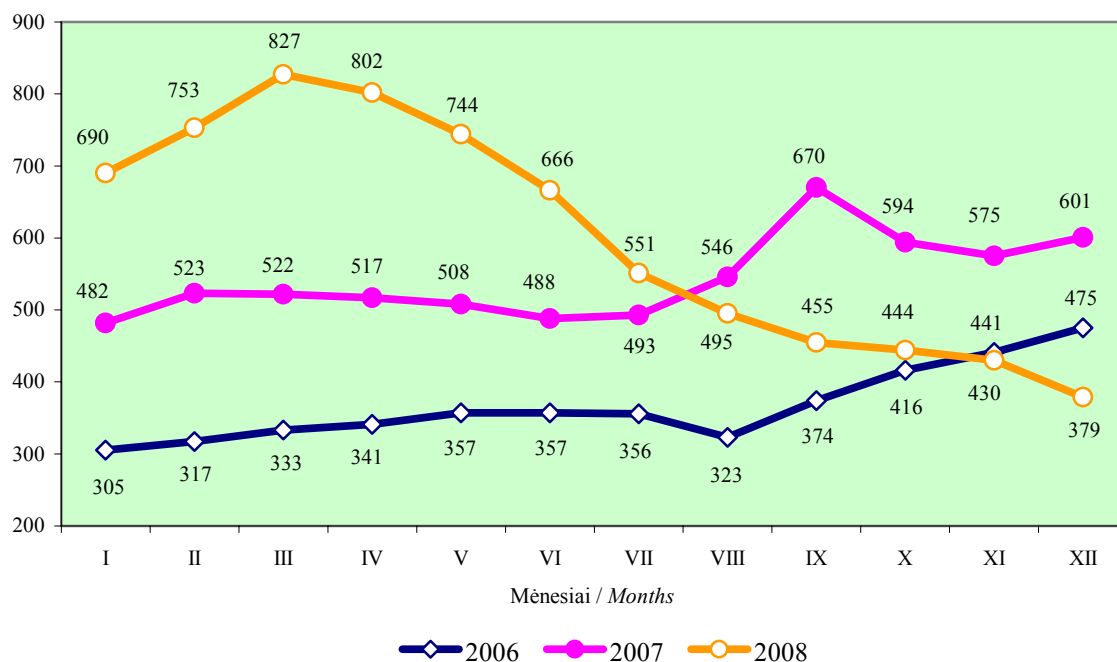
Grūdai / Grains	Vidutinė supirkimo kaina, Lt/t Average purchase price, Lt/t				2008, palyginti su compared to 2007, %
	2005	2006	2007	2008	
Iš viso / Total	301	382	631	566	-10,3
kviečiai / wheat	296	403	642	589	-8,3
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	350	460	657	675	2,7
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	324	412	691	622	-10,0
rugiai / rye	263	349	530	508	-4,2
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	304	388	577	496	-14,0
miežiai / barley	324	354	643	543	-15,5
maistiniai <i>food barley</i>	297	349	643	519	-19,3
salykliniai <i>malt barley</i>	409	430	809	765	-5,4
avižos / oats	227	294	501	430	-14,2
grikiiai / buckwheat	625	824	901	656	-27,2
kvietrugiai / triticale	272	332	538	420	-21,9
kukurūzai / maize	426	492	749	708	-5,5

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

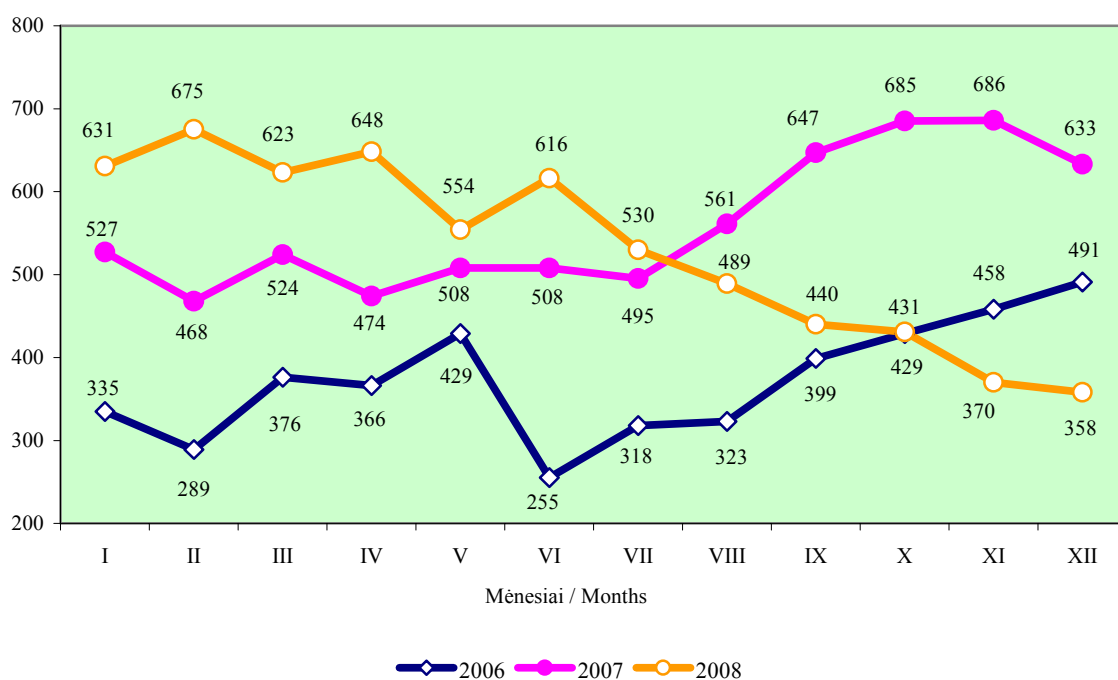
2.15 pav. Maistinių kviečių supirkimo kaina 2006–2008 metais, Lt/t
 Fig. 2.15. Food wheat purchase prices in 2006–2008, in Litai per ton

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys; ŽŪMPRIS.

2.16 pav. Pašarinių kviečių supirkimo kaina 2006–2008 metais, Lt/t
 Fig. 2.16. Feed wheat purchase prices in 2006–2008, in Litai per ton

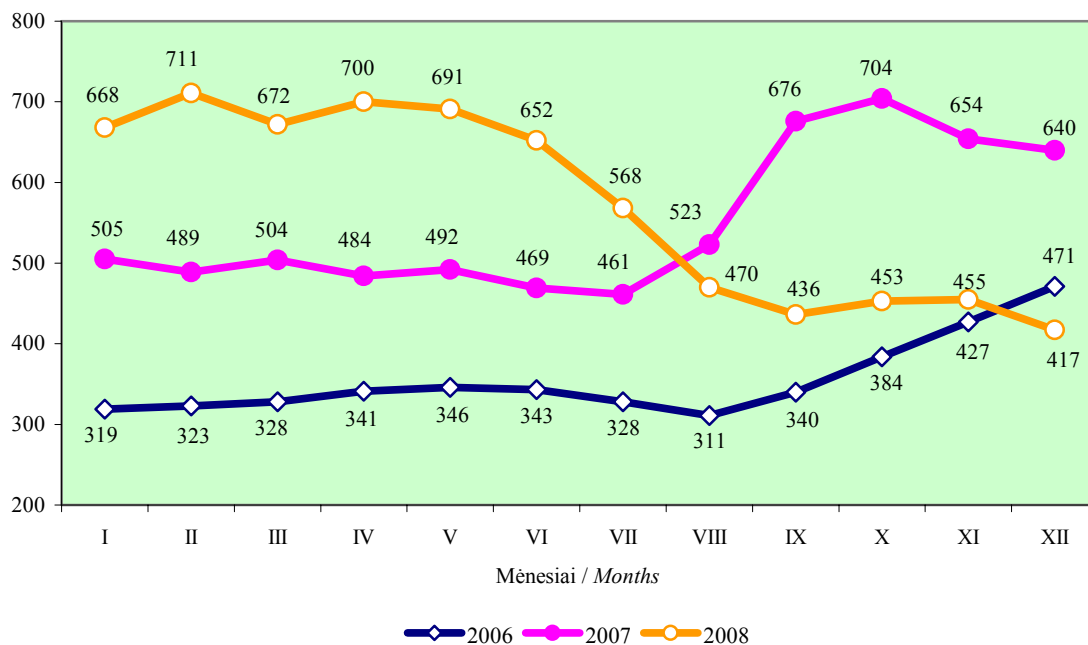
Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys; ŽŪMPRIS.

2.17 pav. Maistinių rugių supirkimo kaina 2006–2008 metais, Lt/t

Fig. 2.17. Food rye purchase prices in 2006–2008, in Litai per ton

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys; ŽŪMPRIS.

2.18 pav. Pašarinių miežių supirkimo kaina 2006–2008 metais, Lt/t

Fig. 2.18. Feed barley purchase prices in 2006–2008, in Litai per ton

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys; ŽŪMPRIS.

Perdirbimas. Per 2008 metus šalies grūdų perdirbimo įmonės perdirbo 938,83 tūkst. t grūdų, arba beveik 54 tūkst. t (6,1 proc.) daugiau nei per 2007 metus (2.10 lentelė).

2.10 lentelė. Grūdų perdirbimas 2007 ir 2008 metais, tūkst. t

Table 2.10. Processing of grains in 2007 and 2008, in thousand tons

Grūdai / Grains	Perdirbta, tūkst. t Amount processed, thou t		2008, palyginti su compared to 2007, %
	2007	2008	
Kviečiai / Wheat	506,49	471,97	93,2
I klasės maistiniai / food wheat, class I	125,99	57,47	45,6
II klasės maistiniai / food wheat, class II	141,62	200,24	141,4
pašariniai / feed wheat	238,87	214,26	89,7
Rugiai / Rye	52,50	47,97	91,4
maistiniai / food rye	20,87	18,93	90,7
pašariniai / feed rye	31,63	29,04	91,8
Miežiai / Barley	227,99	236,33	103,7
maistiniai / food barley	0,84	0,11	13,1
salykliniai / malt barley	105,00	111,46	106,2
pašariniai / feed barley	122,15	124,76	102,1
Avižos / Oats	4,01	10,42	2,6 k.
Grikių / Buckwheat	5,46	9,32	170,7
Kvietrugiai / Triticale	31,24	54,04	173,0
Kukurūzai / Maize	53,26	102,65	192,7
Žirniai / Peas	4,40	6,13	139,3
Iš viso / Total	885,35	938,83	106,1

Šaltinis: ŽŪMPRIŠ.

Per minėtą laikotarpį daugiausia padidėjo avižų, kukurūzų, kvietrugių, grikių, o sumažėjo maistinių miežių, I klasės maistinių kviečių bei rugių perdirbimas. Tai lėmė grūdų produktų gamybos ir vartojimo pokyčiai šalyje. Be to, grūdų pagal asortimentą perdirbimo pokyčiams nemažos įtakos turėjo ir prastesnė grūdų kokybė. Pavyzdžiui, bendras kviečių perdirbimas per 2008 metus, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo 6,8 proc., o I klasės maistinių kviečių – net 54,4 proc., o II klasės maistinių kviečių – padidėjo net 41,4 proc.

Grūdų atsargų 2008 metų gruodžio pabaigoje buvo: kviečių – 388,9 tūkst. t, miežių – 149,1 tūkst. t, kvietrugių – 87,6 tūkst. t, rugių – 59,9 tūkst. t, avižų – 17,0 tūkst. t, grikių – 3,6 tūkst. t. Palyginti su 2007 metų gruodžiu, pagrindinių grūdų rūšių atsargos sumažėjo: miežių – 3,6 proc., kviečių – 3,7 proc., rugių – 9,5 proc., o kai kurių išaugo: avižų – 34,9 proc., kvietrugių – 2,3 karto, kukurūzų – 52,2 proc.

Pastaruosius metus labiausiai išaugo javų kruopų (17,0 proc.) gamyba (2.11 lentelė). Nors bendra miltų gamyba tesumažėjo 1,2 proc, tačiau ruginių miltų pagaminta net 24,6 proc. mažiau dėl sumažėjusios duonos ir konditerijos gaminių gamybos (atitinkamai 2,8 proc. ir 16,3 proc.).

2.11 lentelė. Grūdų produktų gamyba 2004–2008 metais, tūkst. t*Table 2.11. Production of grain products in 2004 and 2008, in thousand tons*

Produktų grupė / <i>Product group</i>	2004	2005	2006	2007	2008
Miltai / <i>Flour</i>	230,0	220,2	245,0	252,3	249,3
Javų kruopos / <i>Cereal groats</i>	19,4	32,3	21,1	20,1	23,4
Šviežia duona: / <i>Fresh bread:</i>	152,0	158,7	152,5	141,4	142,0
ruginė / <i>rye bread</i>	75,2	72,1	68,5	62,7	60,9
kita (balta ir batonai) <i>other bread</i>	76,8	86,6	84,0	78,7	81,1
Pyragai ir konditerijos gaminiai <i>Pastry and confectionery</i>	22,8	31,9	32,0	32,2	26,9

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Sumažėjusios grūdų produktų gamybos apimtys turėjo tiesioginės įtakos prekybai jais (2.12 lentelė). Vien tik 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, daugiausia sumažėjo ruginių miltų (31,3 proc.) ir konditerijos gaminių (17,2 proc.) pardavimas. Mažiau parduota ir ruginės duonos (3,5 proc.) bei kvietinių miltų (13,5 proc.). Nors 2008 metais šių grūdų produktų parduota apie 30 tūkst. t mažiau, minėtų produktų gamintojai už juos gavo 106,8 mln. Lt daugiau pajamų. Tai lėmė išaugusios pardavimo kainos (2.13 lentelė).

2.12 lentelė. Grūdų produktų pardavimas 2004–2008 metais*Table 2.12. Sales of grain products in 2004 and 2008*

Produktai <i>Products</i>	Parduota, tūkst. t / <i>Amount sold, thou. t</i>					2008, palyginti su <i>compared to</i> 2007, %
	2004	2005	2006	2007	2008	
Kvietiniai miltai <i>Wheat flour</i>	146,75	145,26	148,49	136,15	117,73	86,5
Ruginiai miltai <i>Rye flour</i>	44,78	39,17	43,65	23,91	16,42	68,7
Javų kruopos: <i>Cereal groats:</i>	13,07	23,72	17,62	13,77	16,10	116,9
kviečių / <i>wheat</i>	3,93	10,51	5,46	3,13	3,83	122,4
manų / <i>semolina</i>	1,71	1,66	1,30	1,19	1,61	135,3
avižų, kukurūzų, ryžių, rugių, miežių <i>oat, maize, rice, rye, barley</i>	9,14	13,21	12,15	10,64	12,27	115,3
grikių / <i>buckwheat</i>	1,32	2,81	3,64	3,38	4,54	134,3
Šviežia duona: <i>Fresh brea:</i>	148,93	152,30	142,74	133,10	132,40	99,5
ruginė / <i>rye bread</i>	72,71	69,58	64,75	60,41	58,32	96,5
kita / <i>other</i>	76,22	82,72	77,99	72,69	74,08	101,9
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery</i>	21,71	31,19	31,19	31,17	25,80	82,8

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

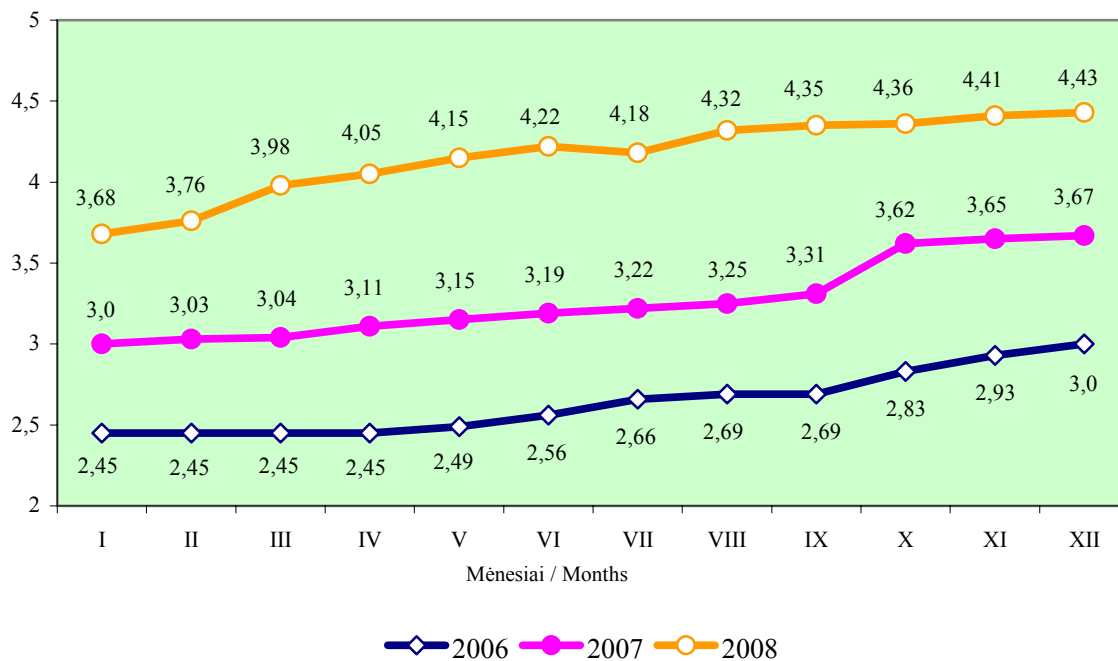
2.13 lentelė. Vidutinės grūdų produktų pardavimo kainos, Lt/t*Table 2.13. Average sale price of grain products, Lt/t*

Produktai <i>Products</i>	Vidutinė pardavimo kaina, Lt/t / <i>Average sale-price, Lt/t</i>					2008, palyginti su <i>compared to</i> 2007, %
	2004	2005	2006	2007	2008	
Kvietiniai miltai <i>Wheat flour</i>	744	616	699	944	1162	123,1
Ruginiai miltai <i>Rye flour</i>	510	499	663	860	1014	117,9
Javų kruopos: <i>Cereal groats:</i>	680	667	944	1301	1419	109,1
kviečių / <i>wheat</i>	662	552	674	998	1114	111,6
manų / <i>semolina</i>	858	781	862	1128	1170	103,7
avižių, kukurūzų, ryžių, rugių, miežių <i>oat, maize, rice, rye, barley</i>	687	760	1065	1390	1515	109,0
grikių / <i>buckwheat</i>	1645	1735	2076	2396	2194	91,6
Šviežia duona: <i>Fresh bread</i>	1758	1798	2015	2463	3076	124,9
ruginė / <i>rye bread</i>	1617	1637	1840	2304	2881	125,0
kita / <i>other</i>	1892	1934	2160	2595	3230	124,5
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery</i>	3975	4976	5645	6697	8790	131,3

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Grūdų produktų vidutinės didmeninės pardavimo kainos per tą patį laikotarpį didėjo žymiai sparčiau negu vidutinės grūdų supirkimo: vidutinė kvietinių miltų pardavimo kaina padidėjo beveik ketvirtadaliu, o kviečiai buvo 8,3 proc. pigesni, ruginiai miltai vidutiniškai pabrango apie 18 proc., o rugiai buvo 4,2 proc. pigesni, javų kruopų (išskyrus grikių) vidutinės pardavimo kainos taip pat gerokai išaugo, nors miežiai atpigo beveik 16 proc.

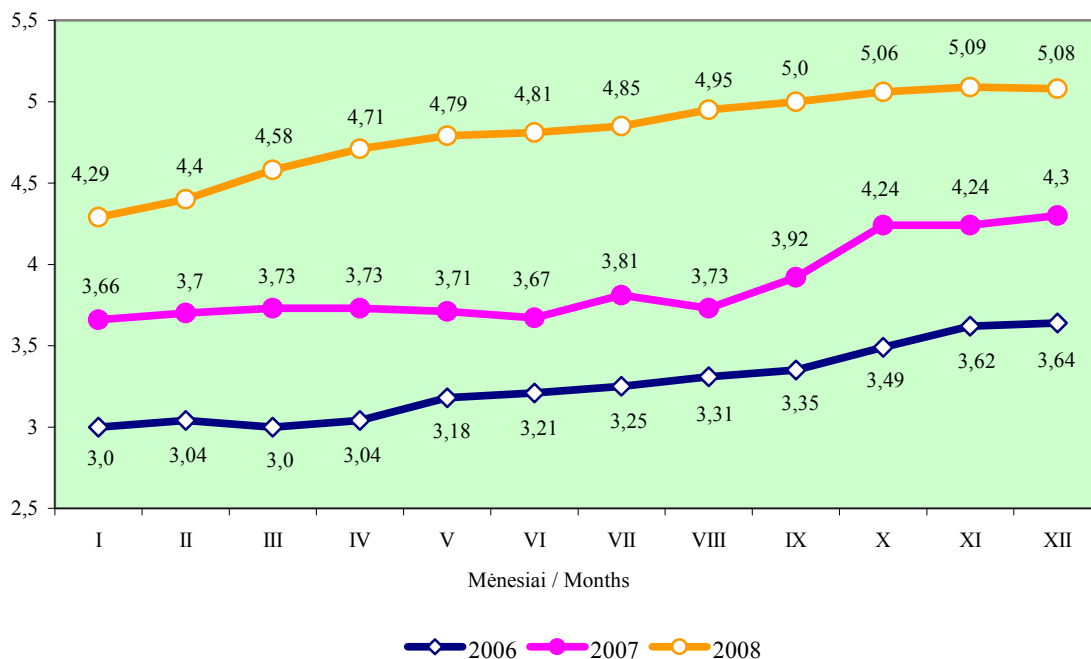
Padidėjus grūdų produktų didmeninėms kainoms, išaugo ir su jomis susijusios duonos produktų mažmeninės kainos (2.19 ir 2.20 pav.). Ruginės duonos mažmeninė kaina 2008 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2007-ųjų gruodžiu, buvo didesnė 20,7 proc. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų kaina per tą patį laikotarpį padidėjo 18,1 proc. Minėtų gaminių mažmeninių kainų dinamika rodo, kad per 2008 metus juodos duonos kaina išaugo 20,4 proc., o batono – 18,4 proc., o per 2006–2008 metų laikotarpį – atitinkamai 80,8 ir 69,3 proc.

2.19 pav. Ruginės duonos mažmeninė kaina 2006–2008 metais, Lt/kg

Fig. 2.19. Retail prices of rye bread in 2006–2008, in Litai per kg

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2.20 pav. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninė kaina 2006–2008 metais, Lt/kg

Fig. 2.20. Retail prices of a loaf of white bread made from the best-quality wheat flour in 2006–2008, in Litai per kg

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Balansas. 2004–2008 metais išauginto grūdų derliaus pakako šalies poreikiams patenkinti (2.14 lentelė). Daugiausia grūdų sunaudojama gyvulininkystėje. 2004–2008 metais 45,0 proc. šalies ūkiuose išaugintų grūdų buvo skirta pašarams.

Duonos ir grūdų produktų suvartojimas Lietuvoje palaipsniui mažėja. Vienas gyventojas 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, suvartojo jų 4,0 proc. mažiau, o bendras gyventojų vartojimo fondas per minėtą laikotarpį sumažėjo 5,0 proc. Tai susiję su finansinėmis vartotojų galimybėmis, įvairesnių maisto produktų pasiūla, vartojimo asortimento pokyčiais.

2.14 lentelė. Grūdų ir jų produktų išteklių balansai 2004–2008 metais, tūkst. t

Table 2.14. Balances of grain and grain products in 2004–2008, in thousand tons

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008*
Atsargos metų pradžioje <i>Beginning stocks</i>	1465,9	1507,6	1027,1	755,7	1083,7
Išauginta / <i>Production</i>	2916,9	2870,0	1892,7	3073,4	3484,2
Importas / <i>Import</i>	206,5	187,2	271,3	293,8	415,8
Visi ištekliai / <i>Total resources</i>	4589,3	4564,8	3191,1	4122,9	4983,7
Eksportas / <i>Export</i>	582,8	1181,3	838,1	905,9	1832,4
Suvargota vidaus reikmėms <i>Domestic uses</i>	2498,9	2356,4	1596,7	2133,3	2107,1
sėklai / <i>seeds</i>	257,7	215,8	219,9	228,1	229,3
pašarams / <i>animal fodder</i>	1570,5	1503,7	823,2	1263,2	1244,8
nuostoliai / <i>losses</i>	93,0	71,4	38,1	61,5	71,7
sunaudota pramonėje / <i>industrial uses</i>	148,2	155,4	134,2	168,8	153,4
gyventojų vartojimo fondas <i>human consumption</i>	429,5	410,1	381,3	411,7	407,9
Suvargota vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption, kg</i>	125	120	112	122	120
Atsargos metų pabaigoje <i>Ending stocks</i>	1507,6	1027,1	755,7	1083,7	1044,2
Apsirūpinimas, proc. <i>Self-sufficiency level, %</i>	117	122	118,5	144,1	165,4

* LAEI skaičiavimai / *LIAE calculations.*

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.

Grūdų bei jų produktų užsienio prekyba. Neabejotina, kad nemažą įtaką situacijai grūdų ir jų produktų rinkose daro eksportas bei importas. Per 2008 metus iš Lietuvos javų grūdų išvežta 4,9 karto daugiau nei įvežta (2.15 ir 2.16 lentelė). Palyginti su 2007 metais, javų grūdų eksportas padidėjo 2,2 karto, o importas – 1,7 karto. Malybos produkcijos eksportas per tą patį laikotarpį išaugo 24,8 proc., o importas 16,5 proc. sumažėjo.

2.15 lentelė. Grūdų ir jų produktų eksportas 2004–2008 metais

Table 2.15. Grains and grain products exports in 2004–2008

Produktai / Products	Eksportuota, tūkst. t / Amount exported, thou t					2008, palyginti su compared to 2007, %
	2004	2005	2006	2007	2008	
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	522,6	1089,1	764,1	722,5	1604,1	222,0
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	367,7	781,0	406,7	438,5	1126,6	256,9
rugiai / rye	8,2	13,6	10,3	24,1	60,1	249,4
miežiai / barley	136,3	286,8	328,7	227,6	316,1	138,9
Malybos produktai <i>Milling products</i>	41,4	59,5	58,3	113,7	141,9	124,8
iš jos: /of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	23,0	23,8	18,5	13,1	6,8	51,9
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	1,13	0,79	0,56	1,3	1,1	84,6
javų kruopos <i>cereal groats</i>	5,3	5,7	3,7	2,9	3,1	106,9

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė..

Daugiausia lietuviškų kviečių per praėjusius metus nupirko: Latvija (18,8 proc.), Alžyras (18,0 proc.), Marokas (13,8 proc.), Omanas (8,9 proc.), Turkija (8,3 proc.). Ruginių eksportuota į Suomiją – 34,8 proc., Lenkiją – 23,8 proc., Vokietiją – 18,7 proc., o miežių – į Latviją – 15,2 proc., Lenkiją – 13,4 proc., Siriją – 10,7 proc., Daniją – 10,0 proc. Kviečių miltų Lietuva pardavė Rusijai – 44,5 proc., Latvijai – 26,6 proc., Estijai – 14,3 proc. Daugiausia ruginių miltų iš Lietuvos nupirko Lenkija – 49,8 proc., Latvija – 16,8 proc., Izraelis – 13,6 proc. Javų kruopų parduota: Latvijai – 49,4 proc., Estijai – 37,8 proc.

Daugiausia kviečių importuota iš Ukrainos – 59,7 proc., Latvijos – 19,4 proc., Švedijos – 5,4 proc., Rusijos – 4,1 proc., ruginių – iš Latvijos – 68,1 proc., Rusijos – 19,0 proc., miežių – iš Švedijos – 47,1 proc., Latvijos – 14,9 proc., Estijos – 11,9 proc., Suomijos – 7,7 proc.

Lietuva iš Latvijos nupirko 56,2 proc. kviečių ir 91,0 proc. ruginių miltų, o iš Estijos – atitinkamai 28,9 proc. ir 7,0 proc. Javų kruopų importuota iš Lenkijos – 41,2 proc., Vengrijos – 37,8 proc. ir Latvijos – 13,7 proc.

2.16 lentelė. Grūdų ir jų produktų importas 2004–2008 metais, tūkst. t*Table 2.16. Grains and grain products imports in 2004 and 2008, in thousand tons*

Produktai / Products	Importuota, tūkst. t / Amount imported, thou t					2008, palyginti su compared to 2007, %
	2004	2005	2006	2007	2008	
Javų grūdai Cereal grains	123,9	103,3	173,9	192,5	330,8	171,8
iš jų: / of which:						
kviečių / wheat	37,7	14,2	82,5	44,6	115,4	258,7
rugių / rye	13,4	23,2	17,6	18,0	2,8	-6,4 k.
miežių / barley	6,1	23,9	15,4	57,4	37,6	-34,5
Malybos produktai Milling products	53,0	48,8	49,6	50,3	42,0	83,5
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai wheat flour	3,9	2,4	8,2	5,5	5,4	98,2
ruginiai miltai rye flour	-	3,4	1,7	16,6	17,2	103,6
javų kruopos cereal groats	1,4	2,0	1,6	1,8	1,5	83,3

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

Grūdų eksporto kainos 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, buvo 5,3 proc. mažesnės (2.17 lentelė). Brangiausiai eksportuoti kviečiai ir kvietiniai miltai, javų kruopos. Kviečių, rugių ir miežių importo kainos per minėtą laikotarpį padidėjo atitinkamai 16,6, 93,3 ir 42,4 proc. Iš importuotų grūdų produktų brangiausiai teko mokėti už kvietinius miltus ir javų kruopas.

2.17 lentelė. Eksportuotų ir importuotų javų grūdų bei jų produktų vidutinės kainos 2007 ir 2008 metais, Lt/t*Table 2.17. Average prices of exported and imported cereal grains and grain products in 2007 and 2008, in Litas per ton*

Produktai Products	Eksporto kainos / Export price			Importo kainos / Import price		
	2007	2008	pokytis / change, %	2007	2008	pokytis / change, %
Javų grūdai Cereal grains	736	697	94,7	714	782	109,5
iš jų: / of which:						
kviečių / wheat	682	726	106,5	586	683	116,6
rugių / rye	702	687	97,9	608	1175	193,3
miežių / barley	810	577	71,2	684	974	142,4
Kvietiniai miltai Wheat flour	820	1134	138,3	860	1160	134,9
Ruginiai miltai Rye flour	849	1086	127,9	871	1011	116,1
Javų kruopos Cereal groats	1047	1376	131,4	1067	1157	108,4

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

Pasaulinės grūdų eksporto kainos 2008 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2007-ųjų gruodžiu, taip pat atitinkamai mažėjo. Daugiausia atpigo Jungtinėje Karalystėje užauginti pašariniai kviečiai ir prancūziški pašariniai kviečiai bei miežiai (2.18 lentelė).

2.18 lentelė. Pasaulinės eksportuotų grūdų kainos 2007 ir 2008 metais, Lt/t*

Table 2.18. World grain export prices in 2007 and 2008, in Litas per ton*

Grūdai <i>Grains</i>	Valstybė, grūdų rūšis <i>Country, kind of grain</i>	2007 gruodis <i>December</i>	2008			Pokytis **, Change **, %
			spalis <i>October</i>	lapkritis <i>November</i>	gruodis <i>December</i>	
Kviečiai <i>Wheat</i>	JAV HRW 2 kat. <i>USA</i>	939	642	666	616	-34,4
	JAV SRW 2 kat. <i>USA</i>	889	504	518	494	-45,4
	Argentina	790	-	480	460	-41,8
	Prancūzija, FCW 1 <i>France</i>	932	515	477	463	-50,3
	Vokietija, B klasė <i>Germany, Class B</i>	932	548	534	474	-49,1
	J. Karalystė, pašariniai <i>UK, feed wheat</i>	777	-	408	375	-51,7
	Kanada, CWRS 13,5 b. <i>Canada</i>	1173	844	882	855	-27,1
Kukurūzai <i>Maize</i>	JAV 3 YC / USA	488	478	430	435	-10,9
	Argentina	423	437	414	395	-6,6
Miežiai <i>Barley</i>	Prancūzija, pašariniai <i>France, feed barley</i>	857	432	403	390	-54,5

* Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos LB valiutų kursą / *Prices (in Litas) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.*

** 2008 m. gruodį, palyginti su 2007 m. gruodžiu / *December 2008 compared to December 2007.*

Pastaba: HRW – Hard Red Winter; SRW – Soft Red Winter; FCW – French Channel Wheat; CWRS – Canada Western Red Spring; YC – Yellow Corn.

Šaltinis: Agricultural Market Agency duomenys.

Rinkos reguliavimo priemonės ir parama. Lietuvai tapus ES nare, taikomos tokios pat grūdų rinkos reguliavimo priemonės, kaip ir kitose ES šalyse: intervencinio pirkimo sistema, tiesioginės išmokos, importo ir eksporto reguliavimo priemonės.

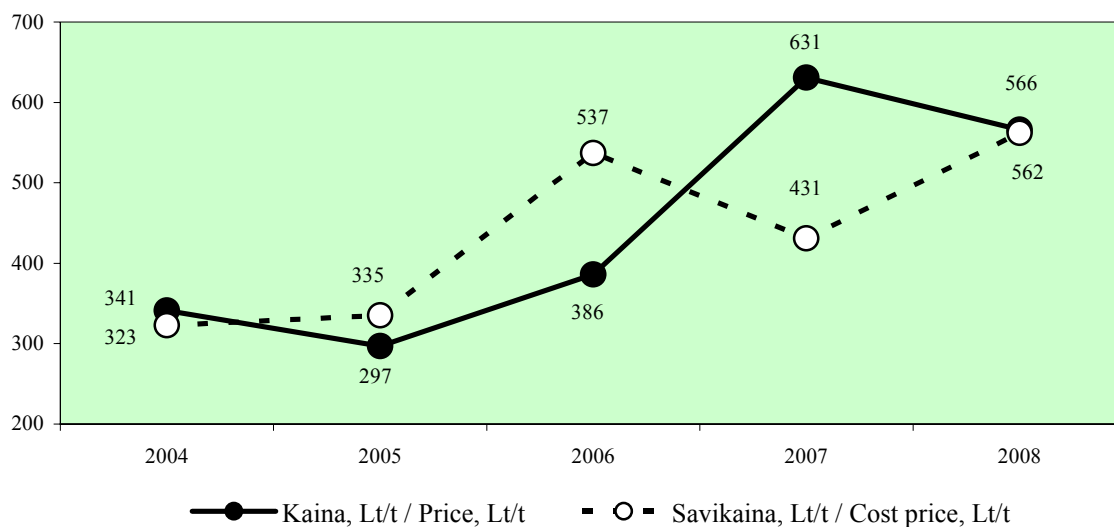
Įgyvendinant ES BŽŪP reformą, kurios vienas iš tikslų – paramą atsieti nuo gamybos rezultatų, 2007 metais pasikeitė paramos tiesioginėmis išmokomis už pasėlius teikimo principai. Ūkininkaujantiems ir žemės ūkio produkciją gaminantiems pareiškėjams paramos suma 2007–2008 metais susidėjo iš trijų dalių: pagrindinės išmokos, mokamos iš ES biudžeto, ir papildomų nacionalinių su gamyba susietų bei nuo jos atsietų tiesioginių išmokų.

2008 metais buvo užregistruota 182,84 tūkst. paraiškų tiesioginėms išmokoms gauti, deklaruota 2,62 mln. ha pagrindinei ir 1,31 mln. ha papildomajai tiesioginių išmokų daliai gauti. Lietuvai iš ES biudžeto tiesioginėms išmokoms už plotus 2008 metais buvo skirta 637,74 mln. Lt, papildomoms nacionalinėms išmokoms iš šalies biudžeto – 264,70 mln. Lt.

Pagrindinė, arba vadinamoji vienkartinė, išmoka, mokama už reikalavimus atitinkančius deklaruotus ŽŪN ir pasėlių plotus, 2008 metais buvo 244,77 Lt/ha, nepriklausomai nuo auginamų augalų rūšių. Bendra tiesioginių išmokų suma už javų pasėlių plotus buvo apskaičiuota sumuojant pagrindinę išmoką, mokamą iš ES biudžeto, ir papildomas nuo gamybos atsietas (13,00 Lt/ha) bei susietas (131,00 Lt/ha) išmokas, mokamas iš šalies biudžeto.

ES grūdų importas reguliuojamas, taikant importo mokesčius ir importo licencijas, eksporto – taikant eksporto kompensacines išmokas, t. y. kompensuojant susidariusį skirtumą tarp augintojo ir pasaulinės kainų.

Ekonominiai rodikliai. Vienos tonos grūdų gamybos sąnaudos ŽŪB nuo 2004 metų didėjo (2.21 pav.): per 2005 metus – 3,7 proc., o per 2006-uosius – net 60,3 proc. Tokių staigų sąnaudų padidėjimą produkcijos vienetui lėmė dvi pagrindinės priežastys: pirma, 2006 metais 4,9 proc. padidėjusios išlaidos dėl materialinių-energetinių išteklių kainų ir darbo užmokesčio augimo (padidėjo išlaidos trąšoms (10,5 proc.), sėklai (10,9 proc.), naftos produktams ir dujoms (5,8 proc.), darbo užmokesčiui (12,1 proc.)), antra, žymiai sumažėjęs grūdinių augalų derlingumas ir bendras grūdų derlius.

2.21 pav. Grūdų vidutinė pardavimo kaina ir savikaina žemės ūkio bendrovėse 2004–2008 metais, Lt/t

Fig. 2.21. Average grain sale price and cost price in agricultural companies in 2004–2008, in Litass per ton

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys;
ŽŪB ir įmonių metinių oficialiųjų statistinių formų suvestinės.

2005–2006 metais grūdų pardavimo pajamos be išmokų nei ŽŪB, nei ūkininkų ūkiuose nepadengė gamybos sąnaudų. 2007 metais realizavus grūdus beveik 63 proc. didesne kaina ir sumažėjus vienos tonos grūdų savikainai (pagal LAEI skaičiavimus), grūdų gamyba vėl tapo labai pelninga be išmokų – apie 70 proc., o su išmokomis – apie 140 proc. Tokį staigų grūdų gamybos rentabilumo 2007 metais padidėjimą lėmė 63 proc. išaugusi grūdų supirkimo kaina ir daugiau kaip 1,5 karto padidėjęs grūdinių augalų derlingumas bei bendras grūdų derlius. 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, vienos tonos grūdų gamybos sąnaudos padidėjo 30,4 proc. (LAEI skaičiavimais). Tokį sąnaudų padidėjimą lėmė 31,7 proc. pabrangusios trąšos ir dirvos gerinimo medžiagos, 13,1 proc. išaugęs darbo užmokestis bei 11,2 proc. pabrangę naftos produktai. Grūdų supirkimo kainos per tą patį laikotarpį sumažėjo 10,3 proc., todėl grūdų gamybos rentabilumas 2008 metais siekė vos 0,7 proc. (be išmokų), o su išmokomis – 23,0 proc.

Pastarieji dveji metai mūsų šalies grūdų augintojams buvo gana palankūs: augo grūdinių augalų derlingumas ir didėjo bendras grūdų derlius. Tačiau išaugusi grūdų pasiūla 2008 metais beveik 1,7 karto (2007 m. – 1,4 karto) viršijo paklausą vidaus poreikiams tenkinti. Tai ir tapo viena pagrindinių priežasčių, sukūrusių realias ekonomines prielaidas grūdų supirkimo kainoms mažinti, o kartu ir pačios šakos pelningumui bloginti.

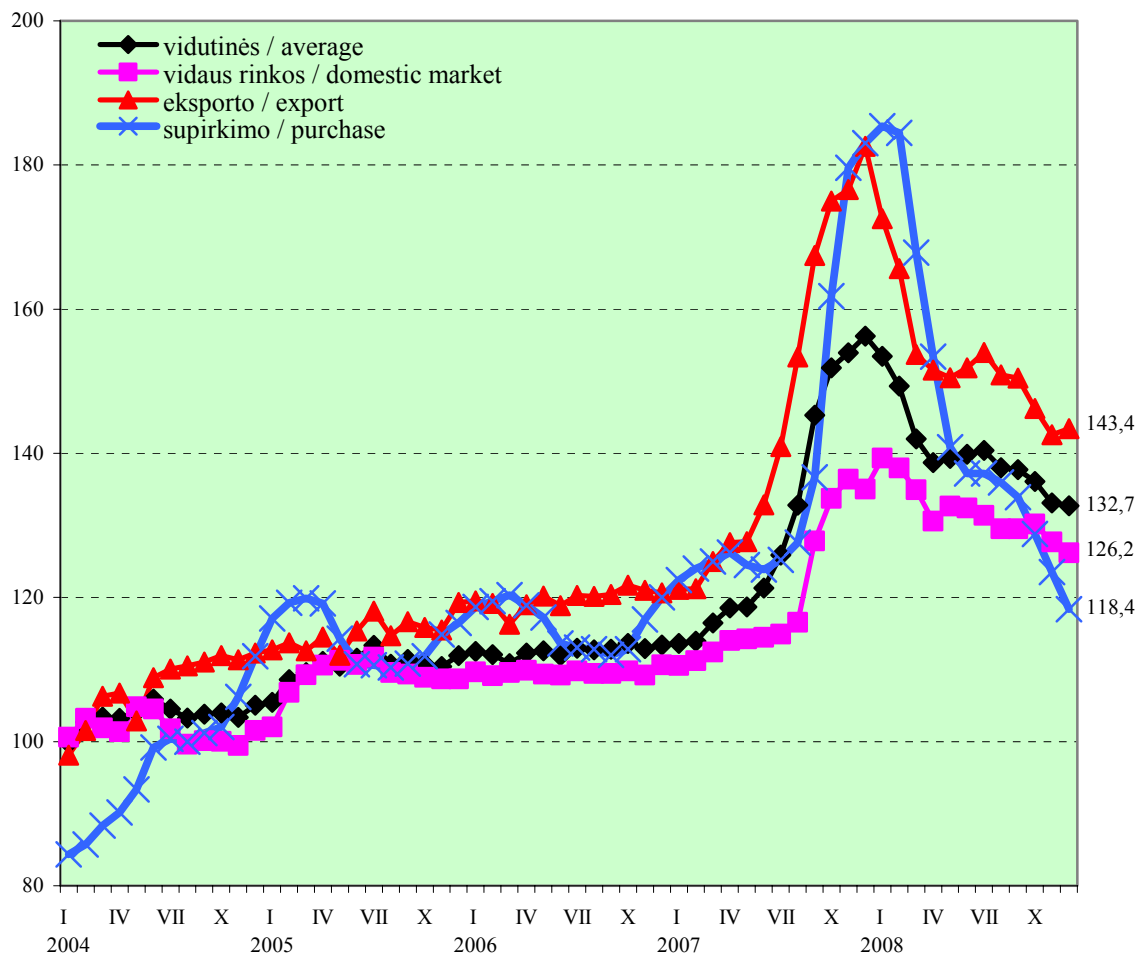
Todėl Lietuvos grūdų augintojai, mūsų nuomone, turėtų aktyviau praktikuoti išankstinių sutartinių išsipareigojimų tarp grūdų perdirbimo įmonių arba grūdus prekiaujančių organizacijų taikymą. Tai padėtų sukurti išankstines sutartines garantijas, užtikrinsiančias būsimą grūdų realizavimą dar prieš pradėdant juos auginti.

3.2. Pienas

3.2. Milk

2007–2008 metais Lietuvos pieno ūkyje buvo didelių kainų svyravimų, kuriuos nulėmė pasaulinės pieno produktų kainų tendencijos. Pieno ir jo produktų kainos 2004–2006 metais didėjusios pamažu, nuo 2007-ųjų vidurio smarkiai šoktelėjo (2.22 pav.). 2007 metų gruodį, palyginti su tuo pačiu 2006-ųjų mėnesiu, įmonių kainos išaugo 37 proc., iš jų vidaus rinkoje – 23 proc., o eksporto rinkose – 49 proc. Pieno supirkimo kaina per tą patį laikotarpį pakilo 53 proc. 2008 metais pieno produktų kainos pastebimai sumažėjo: vidutiniškai – 15 proc., užsienio rinkose parduotų gaminių – 22 proc., o Lietuvos rinkoje – 5,5 proc. Vis dėlto pieno produktų kainų lygis dar išliko aukštesnis nei 2007 metų pradžioje. 2008 metų gruodį, palyginti su 2007-ųjų sausiu, jos buvo vidutiniškai 16 proc. aukštesnės. To negalima pasakyti apie pieno supirkimo kainą. Ji per minėtą laikotarpį sumažėjo 3,3 proc.

Pieno ir jo produktų kainų svyravimai turėjo įtakos viso pieno ūkio vystymuisi.

2.22 pav. Pieno pramonės įmonių parduotos produkcijos ir pieno supirkimo kainų pokyčiai 2004–2008 metais (2003 m. gruodžio mėn. = 100 proc.), proc.

Fig. 2.22. Changes in producer prices of dairy products and milk purchase price in 2004–2008 (2003 December = 100 %), in per cent

Šaltiniai: Informacija apie gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainų pokyčius 2004–2008 m. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV;

Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2004–2008 m. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

Pieno gamyba ir supirkimas. 2008 metais primelžta 1883,8 tūkst. t pieno, iš jo 88 proc. supirkta perdirbti (2.19 lentelė). Palyginti su 2007-aisiais, pieno gamyba sumažėjo 2,7 proc, o supirkimas išaugo 2 proc. Tai lėmė nuo 2008 metų vasario pradėjusios mažėti pieno supirkimo kainos ir pesimistinės ateities prognozės.

Didžioji pieno dalis superkama iš ūkininkų ir šeimos ūkių, tačiau pamažu didėja ŽŪB ir įmonių lyginamasis svoris. 2004 metais iš pastarųjų buvo supirkta 16,3 proc. pieno, perskaičiuoto į bazinio riebumo, o 2007-aisiais – 19,3 proc.

Žaliavinio pieno importas 2008 metais augo žymiai sparčiau nei pieno supirkimas Lietuvoje. Per 2008 metus į šalį importuota 193,6 tūkst. t žaliavinio pieno, 90 proc. jo įvežta iš Latvijos. Tai 34 proc. daugiau nei 2007-aisiais. Vidutinė importuoto žaliavinio pieno kaina – 1064 Lt/t. 2008 metais eksportuota 3,7 tūkst. t. Palyginti su 2007-aisiais, jo išvežta 40 proc. mažiau, be to, eksportas nebuvo pastovus. Vidutinė eksportuoto žaliavinio pieno kaina – 873 Lt/t.

2.19 lentelė. Pieno gamyba ir supirkimas 2004–2008 metais, tūkst. t*Table 2.19. Milk production and purchase in 2004–2008, in thousand tons*

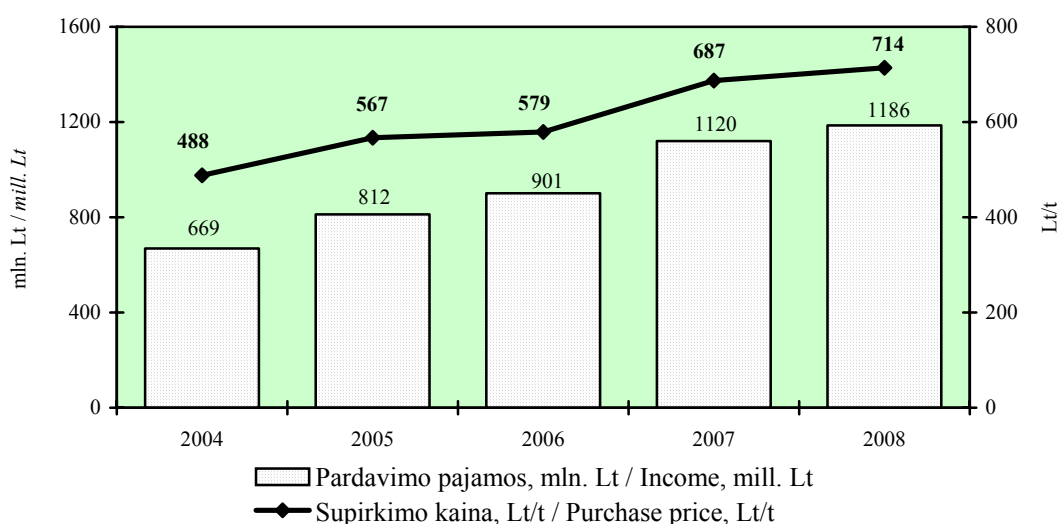
Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008	2007, palyginti su 2004, %
Primelžta pieno <i>Milk production</i>	1848,7	1861,6	1891,3	1937,0	1883,8	102
Supirkta pieno: <i>Milk purchase:</i>						
natūralaus riebumo <i>natural fatness</i>	1140,0	1200,7	1296,1	1348,5	1376,1*	121
bazinio riebumo** <i>basic fatness**</i>	1370,8	1432,8	1555,2	1628,2	1660,8	121

* 4,15% riebalų / *milk fat*, 3,28% baltymų / *protein*.** 3,4% riebalų / *milk fat*, 3,0% baltymų / *protein*.

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2008 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009; Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.

Superkamo pieno kokybė gerėja. 2004 metais ES veterinarinius higieninius reikalavimus atitiko 91 proc. viso supirkto pieno, o 2008-aisiais – 96 proc. Pieno sudėties rodikliai mažai keičiasi. Vidutinis supirkto pieno riebumas 2004–2007 metais buvęs 4,1 proc., 2008-aisiais padidėjo 0,1 proc. punktu iki 4,2 proc. Baltymingumas visu laikotarpiu išliko 3,3 proc.

Pieno supirkimo kainos nuo 2004 metų, pradėjus veikti ES bendrajai rinkai, nuolat kilo. 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, bazinio riebumo pieno supirkimo kaina padidėjo 46 proc. (2.23 pav.).

2.23 pav. Pieno (3,4 proc. riebumo) supirkimo kaina ir pardavimo pajamos 2004–2008 metais*Fig. 2.23. Milk (3.4% fatness) purchase price and income in 2004–2008*

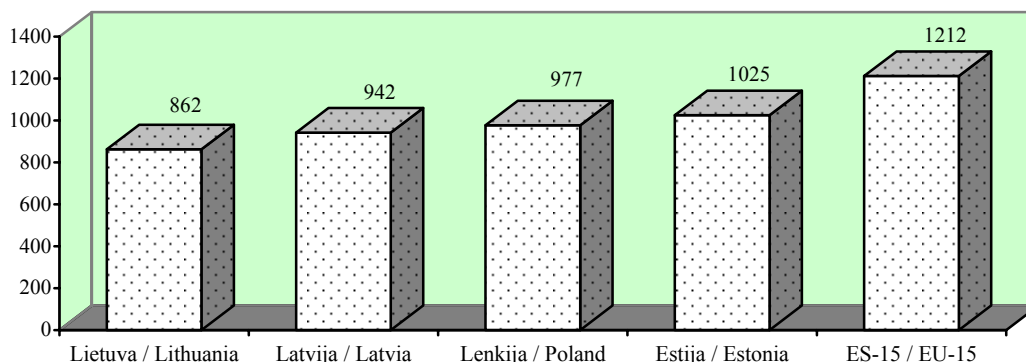
Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008;

Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2008 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009;

ŽŪM [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per Internetą

<http://www.zum.lt/lt/naujienos/pranesimai-spaudai/6738/>;

2008 metais pieno supirkimo kaina sumažėjo nuo 923 Lt/t sausio mėnesį iki 591 Lt/t gruodį, arba 44 proc., ir priartėjo prie 2005 metų pabaigos – 2006 metų pradžios kainų. Tai lėmė kritusi pasaulinė pieno produktų paklausa ir sumažėjusios eksporto kainos. Vis dėlto vidutinė 2008 metų supirkimo kaina dėl ypač aukšto lygio metų pradžioje buvo 3,8 proc. aukštesnė nei 2007-aisiais ir tradiciškai išliko žemiausia ES (2.24 pav.). Viena pagrindinių to priežasčių – vyraujantys smulkūs pieno gamintojai, kuriems mokama daug žemesnė kaina nei stambiesiems.

2.24 pav. Natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje ir kai kuriose ES šalyse 2008 metais, Lt/t

Fig. 2.24. Milk (natural fatness) purchase price in Lithuania and some EU countries in 2008, in Lit per ton

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2008 01 01. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008 ŽŪM [interaktyvus], Naujienos [žiūrėta 2009 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.zum.lt/lt/naujienos/pranesimai-spaudai/6738/>;
 Eesti statistika [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/temp/AG182007911535078.xls>;
 Główny Urząd Statystyczny [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.pl/gus/45_1335_ENG_HTML.htm;
 International Milk Price Reviews [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.milkprices.nl/>;
 Latvijas statistika [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://data.csb.gov.lv/temp/07-14a20079120515.xls>.

Vidutinis Lietuvos pieno ūkis – vienas smulkiausių tarp ES-25 šalių. 2005 metais jame buvo 2,7 karvės (18 proc. ES vidurkio).

Nuo 2004 iki 2008 metų pabaigos laikančių karvės ūkių skaičius sumažėjo 73495. Labiausiai sumažėjo 1–2 karvių laikytojų – 56232. Taip pat mažėjo 3–9 karvių laikytojų. Tačiau stambesnių ūkių, laikančių karves, padaugėjo 1704. 2004–2008 metais ypač padaugėjo pieno ūkių, laikančių 10–19 karvių. Jų skaičius per minėtą laikotarpį išaugo 502. Vidutinis pieno ūkio dydis per tą patį laiką išaugo 35 proc., iki 3,5 karvės (2.20 lentelė). Tačiau vyrauja vis dar smulkūs pieno ūkiai. Daugiau nei 10 karvių laiko tik 5,4 proc. šalies pieno gamintojų.

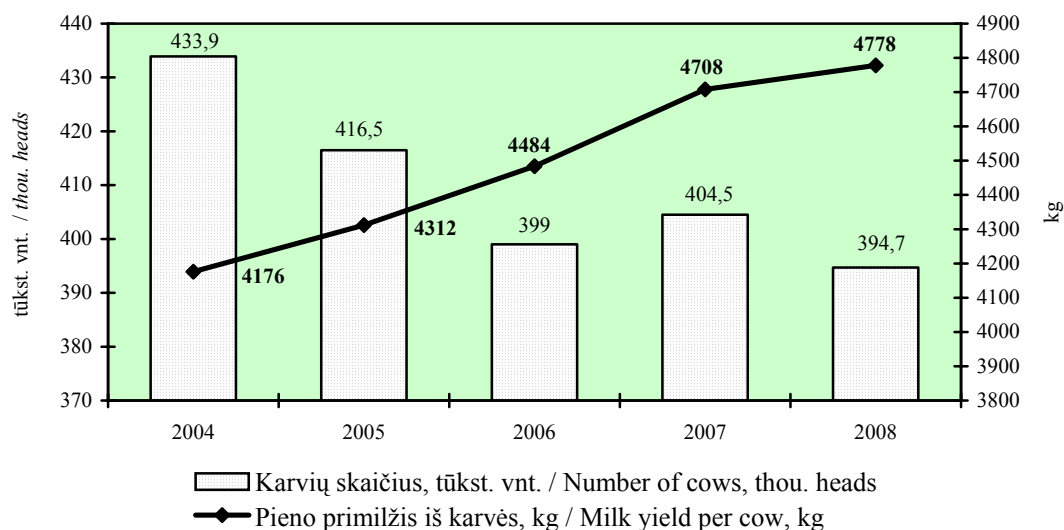
Dėl šalyje vyraujančių smulkių ūkių karvių vidutinis produktyvumas gerokai mažesnis už ES, jis tesiekia 78 proc. ES-27 šalių vidurkio (2007 m. duomenys). Tačiau jų produktyvumas analizuojamu laikotarpiu nuolat didėjo. 2008 metais iš vienos karvės primelžta 4778 kg pieno, palyginti su 2004-aisiais, 14 proc. daugiau (2.25 pav.). Kontroluojamų karvių vidutinis primilžis 2007–2008 kontrolės metais pasiekė 5900 kg. Šalyje kontroliuojama apie 50 proc. visų laikomų karvių.

2.20 lentelė. Pieno ūkiai pagal karvių skaičių 2004 ir 2008 metais (metų pabaigoje)
Table 2.20. Dairy farms by number of cows in 2004 and 2008 (at the end of the year)

Karvių skaičius ūkyje <i>Number of cows per farm</i>	2004		2008	
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>
1–2	138591	180,2	82359	101,6
3–9	38505	162,9	19536	89,3
10–19	2918	37,4	3420	45,2
20–29	589	13,8	1037	24,6
30–49	332	12,2	769	28,6
50–99	166	11,1	410	27,3
≥100	151	45,2	226	63,5
Iš viso / Total	181252	462,9	107757	380,2
Vidutiniškai / Average		2,6		3,5

Šaltinis: VĮ „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“ [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą: http://www.vic.lt/failai/16.06_ukiu090101_pagal_gyvas_karvs11.pdf
http://www.vic.lt/failai/16.07_ukiu090101_pagal_gyvas_karvs21.pdf http://www.vic.lt/failai/16.08_ukiu090101_pgl_gv_kar22.pdf

Melžiamų karvių skaičius nuo 2004 iki 2008 metų pabaigos sumažėjo 39,2 tūkst. (2.25 pav.). Jų mažėjo nuolat, išskyrus 2007 metus, kai sparčiai kylant supirkimo kainoms, ūkiai padidino karvių skaičių. 2008 metais, kainoms drastiškai krentant, melžiamų karvių skaičius vėl, palyginti su 2007-aisiais, 2,4 proc. sumažėjo.

2.25 pav. Melžiamų karvių skaičius ir pieno primilžis iš karvės 2004–2008 metais (metų pabaigoje)

Fig. 2.25. Number of dairy cows and milk yield per cow in 2004–2008 (at the end of the year)

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008; Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2008 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009; Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://dbl.stat.gov.lt/statbank/selectout/print.asp?pxfile=D:\statbank\Temp\20095181344401889041M5010401.px&outfile=D:\statbank\Temp\20095181344401889041M5010401&FileformatId=2&Queryfile=20095181344401889041M5010401&PLanguage=0&MainTable=M5010401&MainTablePretext=Gyvulių%20ir%20paukščių%20skaičius.%20Požymiai.%20Orūšis&potsize=2&Buttons=5&TableStyle>

Pieno produktų gamyba. Lietuvos pieno perdirbimo sektoriuje dominuoja trys pieno perdirbimo įmonių grupės: AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“. Šios įmonių grupės 2008 metais gavo apie 80 proc. visų pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų. Minėtos įmonių grupės yra ir pagrindinės pieno produktų eksportuotojos. Kitos pieno perdirbimo įmonės ir jų grupės daug mažesnės. Tačiau kai kurios iš jų didelę savo produkcijos dalį eksportuoja.

Visos Lietuvos pieno perdirbimo įmonės ir jų filialai yra igyvendinę ES maisto gamybos sanitarinius bei higieninius reikalavimus ir gali eksportuoti produkciją į ES šalis. 16 pieno perdirbimo įmonių turi leidimus išvežti produkciją į Rusiją.

Didžiausią postūmį pieno produktų gamybos ir pardavimų augimui 2004–2008 metų laikotarpiu turėjo Lietuvos įstojimas į ES 2004 metais ir išaugusi pasaulinė pieno produktų paklausa bei kainos 2007-aisiais. 2004-aisiais, šalies įstojimo į ES metais, pieno produktų pardavimas išaugo 25 proc., o eksportas – net 41 proc., 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais – atitinkamai 29 proc. ir 35 proc. (2.21 lentelė). Pastebimai sumažėjusi pasaulinė pieno produktų paklausa 2008 metais, palyginti su praėjusiais, lėmė eksporto sumažėjimą 4,3 proc. Dėl to 1,7 proc. sumažėjo ir bendri pardavimai.

2.21 lentelė. Pagrindiniai pieno pramonės rodikliai 2004–2008 metais

Table 2.21. Main indicators of the milk processing industry in 2004–2008

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
Pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų skaičius <i>Number of milk processing enterprises</i>	37	37	35	34	33
Parduota produkcijos, mln. Lt / <i>Sales, mill. Lt</i>	1486,3	1616,9	1806,1	2333,9	2294,8
dalis nuo visų maisto ir gėrimų pardavimų, proc. <i>share in total sales of the food industry, %</i>	26,3	25,6	25,3	26,0	23,5
Eksporto pajamos, mln. Lt / <i>Exports, mill. Lt</i>	797,6	888,6	1027,5	1388,7	1328,6
dalis nuo visų pieno pramonės pajamų, proc. <i>share in total export income, %</i>	54	55	57	60	58

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2003–2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV;*

Pramonės darbo rezultatai 2008 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009;

ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė;

Lietuvos Respublikos valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://vet1.vet.lt/vepras/>

Pagrindinė Lietuvos pieno pramonės specializacijos kryptis – sūrių gamyba. Šie produktai vyrauja ir eksporto struktūroje. 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, padidėjo visų pieno produktų, išskyrus sviestą, gamyba. Sviesto gamybos rodiklis sumažėjo dėl 2006 metais pasikeitusios produktų priskyrimo pieno riebalams metodikos. Vis daugiau pieno riebalų eksportuojama grietinėlės pavidalu. Sparčiausiai augo šviežių sūrių (4 kartus) ir pieno konservų (3,1 karto) gamyba (2.22 lentelė).

2.22 lentelė. Pagrindinių pieno produktų gamyba 2004–2008 metais, tūkst. t

Table 2.22. Production of main dairy products in 2003–2007, in thousand tons

Pieno produktai <i>Dairy products</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2008, palyginti su compared to 2004, %
Geriamasis pienas* / <i>Drinking milk*</i>	72,6	77,0	83,6	97,8	105,0	145
Grietinė / <i>Cream</i>	26,0*	37,5*	40,5	43,4	53,9	x
Rūgpienis, kefyras / <i>Kefir, sour milk</i>	27,4	29,1	33,9	35,3	35,9	131
Jogurtas / <i>Yoghurt</i>	15,2	14,6	18,1	17,3	15,3	101
Grietinė ir jos mišiniai / <i>Sour cream</i>	26,8	27,2	25,1	26,6	27,9	104
Varškė / <i>Curd</i>	12,1	13,4	17,7	21,5	23,3	193
Sviestas ir kiti pieno riebalai <i>Butter and other milk fats</i>	15,6	16,1	11,8	12,3	9,0	58
Švieži sūriai / <i>Fresh cheese</i>	7,6	7,7	20,8	22,6	30,7	404
Nelydyti sūriai / <i>Fat cheese</i>	56,3	58,9	62,6	52,3	56,3	100
Sausi pieno ir išrūgų produktai <i>Dried milk and whey products</i>	28,9	27,0	33,8	35,7	40,0	138
Valgomieji ledai* / <i>Ice cream*</i>	20,7	19,0	22,8	24,3	25,1	121
Pieno konservai / <i>Canned dairy products</i>	9,6	11,7	14,8	22,0	29,8	310

* Mln. l / Million litres.

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2005–2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV;

Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2008 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009;

Lietuvos statistikos metraštis 2004. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2004.

Pieno produktų vidaus rinka. Pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į pieną, suvartojimas vienam Lietuvos gyventojui 2004–2007 metais sumažėjo 12 proc. Viena pagrindinių to priežasčių – pačiuose ūkiuose suvartojama vis mažiau pieno. Neskaitant ūkiuose pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo, pieno produktų suvartojimas išaugo 13–45 proc. (2.23 lentelė). Sviesto suvartojimo sumažėjimas gautas tik dėl pasikeitusios jo apskaitos metodikos. 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, pastebimai padidėjusios pieno produktų kainos didelės įtakos suvartojimui neturėjo, nes gyventojų pajamos augo sparčiau už pieno produktų kainas. Perkamasis gyventojų pajėgumas 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, skaičiuojant sviestu, išaugo 13 proc., pienu – 12 proc.

Po 2007 metų antroje pusėje vidaus rinkoje įvykusio mažmeninių pieno produktų kainų šuolio, kai 2007-ųjų gruodį, palyginti su tuo pačiu 2006-ųjų mėnesiu, pasterizuoto pieno vartojimo kainų indeksas išaugo 28,5 proc., konservuoto pieno – 28,3 proc., sūrio ir varškės – 30 proc., sviesto – 44 proc., kitų pieno produktų – 29,1 proc., 2008 metais kai kurių produktų kainos sumažėjo: 2008-ųjų gruodį, palyginti su 2006-ųjų gruodžiu, sviesto kaina sumažėjo 13,7 proc., sūrio ir varškės – 6,7 proc. Pasterizuoto ir konservuoto pieno kaina ir toliau augo – atitinkamai 0,4 ir 8,5 proc.

**2.23 lentelė. Pieno produktų suvartojimo ir jį lemiančių veiksnių pokyčiai
2004–2007 metais**

Table 2.23. Changes in consumption of milk and dairy products and factors influencing the consumption in 2004–2007

Produktai / Products	2004	2005	2006	2007	2007, palyginti su compared to 2004, %
Pieno ir jo produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption of milk and dairy products, kg</i>					
Pienas ir jo produktai, perskaičiuoti į piena <i>Milk and dairy products (in milk equivalent)</i>	296	283	273	259	88
Sūris ir varškė* / <i>Cheese*</i>	9,4	9,6	11,7	13,6	145
Sviestas* / <i>Butter*</i>	2,8	3,0	1,7	1,4	50
Rauginto pieno produktai* <i>Sour milk products*</i>	19,5	20,9	24,0	25,5	131
Geriamasis pienas* / <i>Milk*</i>	21,5	21,9	24,0	24,2	113
Disponuojamų piniginių pajamų perkamasis pajėgumas, skaičiuojant vienam namų ūkio nariui per mėnesį / <i>Per capita purchasing power of average cash disposable income per month</i>					
Sviestas, kg / <i>Butter, kg</i>	35	27	39	44	126
Pienas (2,5 proc. riebumo), l <i>Milk (2,5% fat content), l</i>	265	249	366	410	155
Vidutinės mažmeninės pieno produktų pardavimo kainos, Lt/kg <i>Average retail price of milk and dairy products, Lt/kg</i>					
Sviestas / <i>Butter</i>	12,14	15,67	15,70	18,01	148
Pasterizuotas pienas (2,5 proc. riebumo), Lt/l <i>Milk (2,5% fat content), Lt/l</i>	1,61	1,71	1,68	1,94	120
Grietinė (20–30 proc. riebumo) <i>Sour cream (20–30 % fat content)</i>	6,66	5,87	6,14	7,28	109
Varškė (5–9 proc. riebumo) <i>Curd 5–9% fat content)</i>	10,13	10,51	9,86	10,90	108

* Neskaitant pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo / *Own-produced and consumed products and direct sales excluded.*

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2003–2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV;*

Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008;

Namų ūkių pajamos ir išlaidos 2004–2005. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV;

Namų ūkių biudžetai 2006–2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV;

Vartotojų ir gamintojų kainų indeksai 2004–2007 I–IV. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV;

ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

Didžioji dalis vidaus rinkoje parduotų pieno produktų pagaminama Lietuvoje. Tačiau importo dalis sparčiai didėja. 2004 metais importiniai pieno produktai sudarė 7,6 proc. visų Lietuvos rinkoje parduotų pieno produktų, o 2008-aisiais – 15,6 proc. Pieno produktų importo struktūroje dominuoja sūriai ir fermentuoti bei rauginti pieno produktai. 2008 metais iš viso pieno ir jo produktų įvežta už 402,7 mln. Lt, 51 proc. importo vertės sudarė žaliavinis pienas.

Pieno produktų įmonių kainos vidaus rinkoje 2008-ųjų gruodį, palyginti su 2003 metų gruodžiu, padidėjo 26,2 proc. Įmonių kainos kilo 2004–2007 metais, labiausiai – 2005 ir 2007 metais. Pirmąjį postūmį pieno produktų kainų kilimui davė Lietuvos įstojimas į ES ir kainų lyginimasis bendroje ekonominėje erdvėje – vidaus rinkos kainos išaugo 8,2 proc. Antrasis pieno ir jo produktų įmonių kainų šuolis įvyko 2007 metais, jį lėmė pasaulinių kainų didėjimas. Vidaus rinkoje pieno produktų įmonių kainos 2007-ųjų gruodį, palyginti su 2006-ųjų gruodžiu, pakilo 23 proc. 2008 metais pieno produktų įmonių kainos, veikiamos pasaulinio kainų kritimo, Lietuvos rinkoje sumažėjo 5,5 proc.

Pieno produktų eksportas. Lietuvos užsienio prekybos pienu ir jo produktais balansas 2004–2008 metais buvo teigiamas, tačiau kito ne Lietuvos pieno perdirbėjų naudai. 2004 metais eksportas 14,2 karto viršijo importą, 2006–2007 metais – 4,6 karto, o 2008-aisiais – tik 3,3 karto. Importo augimo tempai lenkė eksporto: 2004–2008 metais importas išaugo 7,2 karto, eksportas – 67 proc., o 2008-aisiais importas išaugo 32 proc., o eksportas sumažėjo 4,3 proc.

2008 metais pieno produktų eksportuota už 1328,6 mln. Lt, arba 4,3 proc. mažiau nei 2007-aisiais. Eksportas sparčiausiai augo 2004 ir 2007 metais: atitinkamai 41 ir 36 proc., palyginti su prieš tai buvusiais metais. Tam didžiausios įtakos turėjo atsivėrusi bendra ES rinka 2004 metais ir pasaulinės paklausos augimas 2007-aisiais. 59 proc. eksportuojamų pieno produktų vertės 2008 metais sudarė sūriai ir varškė. 2007-aisiais jų dalis dėl pakitusios paklausos buvo 12,4 proc. punkto sumažėjusi. Kitais metais sūriai ir varškė sudarė apie pusę viso eksporto. 12,7 proc. pieno produktų struktūroje 2008 metais sudarė nekoncentruota grietinėlė, 7,6 proc. – pieno milteliai. 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, labiausiai išaugo sutirštinto pieno eksportas – 5 kartus, o sutirštinto pieno be cukraus – net 13,6 karto (2.24 lentelė).

2.24 lentelė. Pieno produktų eksportas 2004–2008 metais, mln. Lt

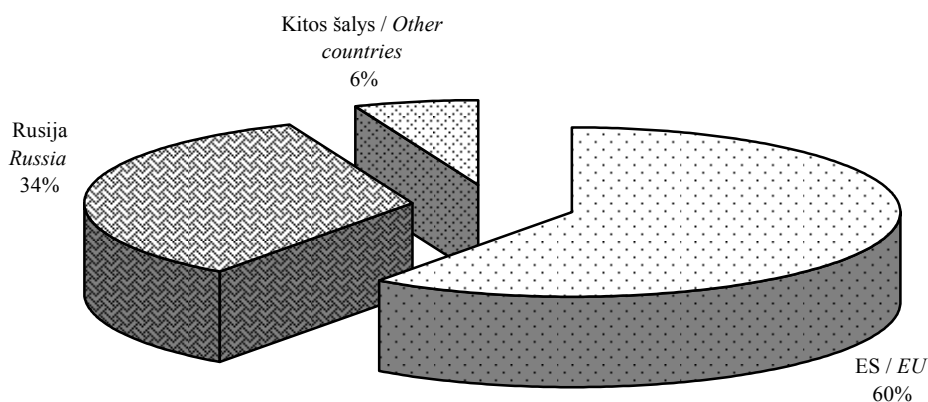
Table 2.24. Exports of dairy products in 2004–2008, in mill. Lit

KN kodas CN code	Produktai / Products	2004	2005	2006	2007	2008	2008, palyginti su compared to 2004, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, not concentrated</i>	105,2	137,0	146,9	275,3	180,2	171
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, concentrated</i>	110,3	105,3	110,3	230,5	183,8	167
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	65,1	71,4	79,2	168,3	79,8	123
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	28,8	2,6	1,3	3,5	21,5	75
040291	Sutirštintas pienas be cukraus <i>Condensed milk without sugar</i>	2,5	9,9	6,6	28,5	34,1	13,6 k.
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi <i>Condensed milk with sugar</i>	13,9	21,2	23,2	30,0	47,5	342
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė / <i>Fermented or acidified milk & cream</i>	11,0	8,0	9,9	13,8	15,6	142

KN kodas CN code	Produktai / Products	2004	2005	2006	2007	2008	2008, palyginti su compared to 2004, %
040310	Jogurtas / <i>Yogurt</i>	1,9	1,2	1,8	2,3	2,2	116
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų / <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	40,7	53,9	58,1	93,0	58,6	144
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos / <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	50,9	66,4	86,1	69,5	52,2	103
0406	Varškė ir sūris / <i>Curd & cheese</i>	441,5	477,7	570,9	646,0	782,0	177
040610	Šviežias sūris ir varškė / <i>Fresh cheese & curd</i>	101,6	120,7	136,8	199,4	268,9	265
040690	Riebūs sūriai / <i>Fat cheese</i>	336,8	354,0	431,2	444,0	509,2	151
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	19,5	22,9	26,2	30,6	31,5	162
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	12,3	8,3	3,3	0,9	9,0	73
170211-19	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	6,3	9,0	15,8	29,1	15,6	248

Šaltiniai: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

Daugiausia lietuviškų pieno produktų 2008 metais išvežta į ES šalis – 60 proc. viso eksporto. Ši dalis nebuvo mažesnė nė vienu metu po įstojimo į ES. Tarp ES šalių dominuoja Italija, Vokietija, Latvija. Pieno produktų eksporto į Rusiją rėmimas padidino eksportą į Rusiją nuo 19 proc. 2004 metais iki 35 proc. 2006-aisiais. Vėliau, 2007 metais rėmimui nutrūkus, eksporto į Rusiją dalis ir toliau išliko aukšta, nes susiformavo prekybiniai ryšiai, be to, Rusijoje lietuviški sūriai parduodami su savo prekės ženklu ir galima gauti aukštesnę kainą, nei juos parduodant ES šalyse kaip pramoninius sūrius. 2008 metais į Rusiją išvežta 34 proc. pieno produktų eksporto (2.26 pav.).

2.26 pav. Pieno produktų eksporto struktūra pagal šalių grupes 2008 metais

Fig. 2.26. Structure of dairy products by country group in 2008

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

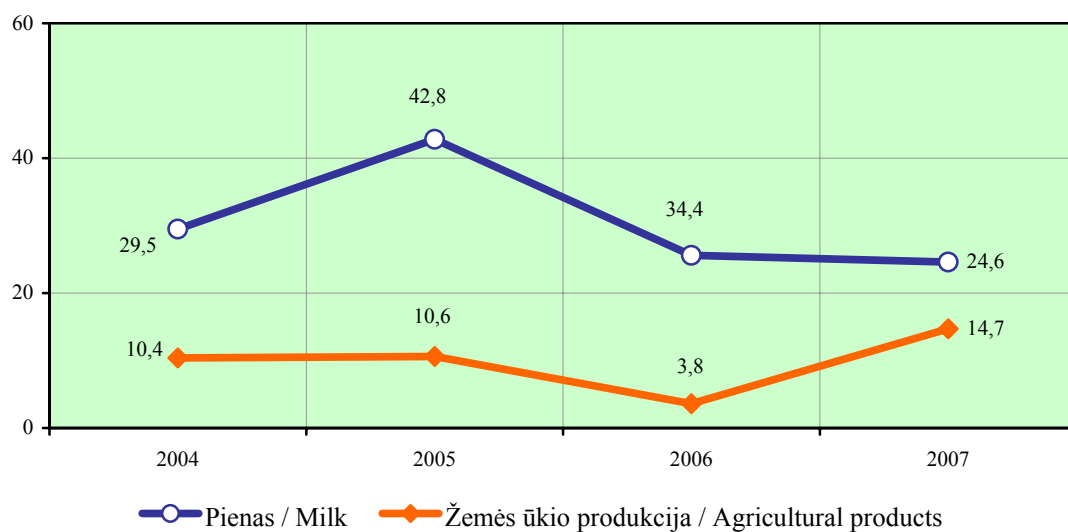
Rinkos reguliavimo priemonės. Lietuvoje, kaip ir visoje ES, veikia pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonės bei pieno gamybos kvotų sistema.

2004 metais Lietuvai buvo patvirtinta 1647 tūkst. t bendroji nacionalinė pieno gamybos kvota: 1280 tūkst. t pardavimo perdirbti ir 367 tūkst. t tiesiogiai vartoti. Nuo 2006–2007 kvotos metų (kvotos metai prasideda balandžio 1 d. ir baigiasi kitų metų kovo 31 d.) ji padidinta 57,9 tūkst. t, o nuo 2007–2008 kvotos metų – dar 2 proc. (iki 1739 tūkst. t). Gautos kvotos pakanka, ji nevaržo prekinės pieno gamybos. 2004–2005 kvotos metais buvo įvykdyta 92 proc. pardavimo perdirbti kvotos, 2005–2006 kvotos metais – 82 proc., 2006–2007 ir 2007–2008 kvotos metais – po 85 proc., o 2008–2009 kvotos metais – 84 proc. 2004–2005 kvotos metais buvo įvykdyta 19 proc. tiesiogiai vartoti kvotos, 2005–2006 metais – 44 proc., 2006–2007 metais – 34 proc., o 2007–2008 kvotos metais – 54 proc. Buvo išmokėta 48,3 mln. Lt tiesioginių išmokų už 2004 metais parduotą kvotinį pieną, 2005-aisiais – 50,8 mln. Lt, 2006-aisiais – 56,0 mln. Lt, 2007-aisiais – 70,4 mln. Lt, 2008-aisiais – 119,6 mln. Lt.

Iš pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonių 2004–2007 metais daugiausia buvo naudojamos eksporto kompensacijomis. 2004 metais už pieno produktų eksportą į trečiąsias šalis pieno perdirbimo įmonėms išmokėta 1,4 mln. Lt eksporto kompensacijų, 2005 metais – 47,3 mln. Lt, 2006-aisiais – 73,9 mln. Lt, 2007-aisiais – 71,6 mln. Lt. Išaugus pieno produktų pasaulinėms kainoms, nuo 2007 metų liepos ES eksporto į trečiąsias šalis kompensacijos buvo panaikintos. Tačiau 2008-aisiais už ankstesniais metais eksportuotą produkciją pieno perdirbimo įmonės dar gavo 3,8 mln. Lt kompensacijų. Iš kitų pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonių daugiausia naudojamos parama ilgai brandinamų sūrių privačiam sandėliavimui: dviem įmonėms kasmet suteikiama parama 700 t sūrių sandėliavimui. Intervenciniai sviesto ir lieso pieno miltelių pirkimai nebuvo vykdomi, kadangi neatsirado pieno perdirbimo įmonių, norinčių parduoti savo produkciją į intervencinius sandėlius. Kitomis bendrosios rinkos organizavimo priemonėmis buvo naudojamos vangiai.

Pieno ūkio ekonominiai rodikliai. Pieno gamyba specializuotuose pienininkystės ūkiuose 2004–2007 metais buvo pelninga. Pagal ŪADT respondentinių ūkių duomenis ūkininkų ūkių, kurių pagrindines pajamas sudarė pajamos už pieną, vidutinis pelningumas 2004 metais buvo 57 proc., įskaitant subsidijas gamybai, ir 35 proc. be subsidijų. 2007-aisiais, padidėjus išteklių kainoms, pelningumas sumažėjo iki 50 proc., įskaitant subsidijas, ir 30 proc. be subsidijų. Pieno gamyba pelninga ir ŽŪB bei įmonėse, nors 2007 metais pelningumas (be subsidijų) buvo mažiausias 2004–2007 metais – 24,6 proc. (2.27 pav.). Pieno gamyba ŽŪB ir įmonėse išliko viena pelningiausių šakų, nors atotrūkis nuo vidutinio žemės ūkio produkcijos realizavimo pelningumo pastebimai sumažėjo: nuo 19 proc. punktų 2004 metais ir 32 – 2005-aisiais iki 10 proc. punktų 2007-aisiais.

Pieno gamybos pelningumas mažėjo dėl didėjančios gamybos savikainos. Vidutinė realizuoto pieno gamybos savikaina ŽŪB ir įmonėse 2004 metais buvo 463 Lt/t, skaičiuojant įskaitomuoju svoriu, o 2007-aisiais padidėjo iki 540 Lt/t, t. y. 17 proc. Natūralaus pieno savikaina išaugo 36 proc.

2.27 pav. Pieno ir visos žemės ūkio produkcijos realizavimo pelningumas žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2004–2007 metais, proc.

Fig. 2.27. Profitability of milk and all agricultural products in agricultural companies and enterprises in 2004–2007, in per cent

Šaltiniai: Žemės ūkio bendrovių ir kitų žemės ūkio įmonių oficialios statistikos formos 2004–2007.

Vilniaus vertybinių popierių biržos sąrašuose esančių keturių didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių veikla, iki 2007 metų buvusi pelninga, 2008-aisiais patyrė 1,9 proc. nuostolį (2.25 lentelė). Aukščiausias pelningumas buvo pasiektas 2007 metais – 5,3 proc.

2.25 lentelė. Didžiausių pieno perdirbimo įmonių grynas pelningumas 2004–2008 metais, proc.

Table 2.25. Net profitability of major dairy enterprises in 2004–2008, in per cent

Rodiklis / Indicator	2004	2005	2006	2007	2008
Grynas pelningumas Net profitability	4,9	3,6	3,1	5,3	-1,9

Šaltinis: NASDAQ OMX [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=reports>.

2004–2007 metais didelės įtakos pelningumui turėjo galimybė prekiauti pieno produktais ES bendrojoje rinkoje ir ES mokamos eksporto subsidijos už produkciją, parduotą į trečiąsias šalis. 2007 metais pelningumą dar padidino pakilusios pasaulinės pieno produktų kainos. 2008 metais subsidijos į trečiąsias šalis eksportuojamai produkcijai nebebuvo mokamos, o pasaulinės pieno produktų kainos pastebimai sumažėjo. Lietuvos pieno perdirbimo įmonėms, eksportuojančioms daugiau kaip pusę savo produkcijos, tokia situacija lėmė nuostolingą gamybą.

3.3. Mėsa

3.3. Meat

Šalies bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje mėsos gamyba 2008 metais sumažėjo beveik 8 proc. punktais ir sudarė 16,7 proc. visų žemės ūkio pajamų. Daugiausia pajamų ūkininkai ir bendrovės gavo iš kiaulių (38 proc.) ir galvijų auginimo (31 proc.). Žymiai atpigę 2008 metų derliaus pašariniai grūdai ir padidėjusios rinkos Rusijoje gyvulių auginimo verslą padarė vėl pelningą. Nors 2008 metais didėjo gyvulių supirkimo kainos, priešingai nei 2007 metais, mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas buvo neigiamas.

Gyvulių auginimas. Per 2004–2008 metus padidėjo paukščių ir avių skaičius, o karvių ir kiaulių sumažėjo. Per 2008 metus sumažėjo beveik visų gyvulių skaičius (2.26 lentelė).

2.26 lentelė. Gyvulių ir paukščių skaičius 2004–2008 metais (metų pabaigoje)

Table 2.26. Number of livestock and poultry in 2004–2008 (at the end of the year)

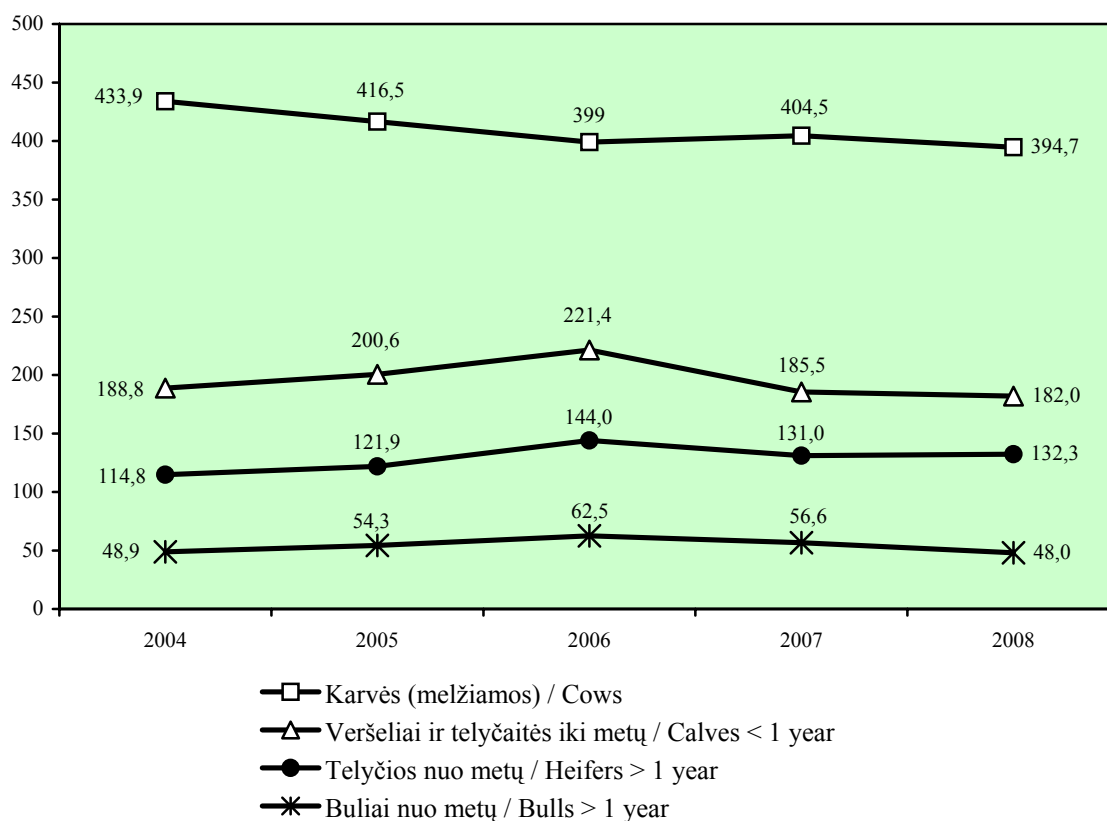
Gyvulių rūšis / Kind of animals	2004	2005	2006	2007	2008*
Galvijai / Cattle	792,0	800,3	838,8	787,9	771,0
iš jų melžiamos karvės of which dairy cows	433,9	416,5	399,0	404,5	394,7
Kiaulės / Pigs	1073,3	1114,7	1127,1	923,2	897,1
Paukščiai / Poultry	8419,4	9397,1	9439,9	9874,8	9100,0
Avys / Sheep	22,1	29,2	36,6	43,3	51,3

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltiniai: Gyvulių skaičius 2008. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008;
Lietuvos žemės ūkis 2006. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Ūkininkų ir šeimos ūkiuose auginama 87 proc. galvijų, 97 proc. avių, o net 80 proc. paukščių ir 61 proc. kiaulių – ŽŪB ir įmonėse. Daugiausia galvijų laiko Šilalės, Kelmės ir Šilutės rajonų, karvių – Šilalės, Šakių ir Kelmės rajonų, kiaulių – Panevėžio, Jonavos ir Joniškio rajonų, paukščių – Kaišiadorių, Elektrėnų ir Vilniaus rajonų, avių ir ožkų – Anykščių, Rokiškio ir Molėtų rajonų ūkiai.

Galvijai. Statistikos departamento duomenimis, 2008 metų pabaigoje Lietuvoje buvo laikoma 394,7 tūkst. melžiamų karvių – 51 proc. visos galvijų bandos (2.28 pav.). Šiuo metu auginama daugiausia Lietuvos juodmargių (73 proc.) ir Lietuvos žalujų (23 proc.) veislių karvių. Mėsinių ir mišrūnių veislių karvių tėra 4 proc.

2.28 pav. Galvijų skaičius 2004–2008 metais (metų pabaigoje), tūkst.

Fig. 2.28. Number of cattle in 2004–2008 (at the end of the year), in thousand

Šaltiniai: Gyvulių skaičius 2004–2008. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

2008 metų pabaigoje veislei buvo auginama 214,6 tūkst. telyčių ir telyčaitių bei 19,0 tūkst. buliukų. Prieauglis mėsai (veršeliai, buliai ir telyčios skerdimui) metų pabaigoje tesudarė 17 proc. visos galvijų bandos (per metus sumažėjo 19 proc.). Didžiausią prieauglio dalį sudarė veršeliai iki 1 metų – 53 proc., buliai nuo 1 iki 2 metų – 41 proc.

Mėsinių ir mišrūnų veislių galvijų skaičius pastaraisiais metais padidėjo: karvių žindenių skaičius išaugo daugiau kaip 4 kartus, iki 15,5 tūkst., tačiau šių veislių karvės tesudaro apie 4 proc. visos bandos. 2008 metais mėsinių ir mišrūnų veislių telyčių skaičius buvo 35 tūkst. – 27 proc. visų tos grupės galvijų.

2008 metų pabaigoje galvijus augino 123,6 tūkst. ūkių (2.27 lentelė), t. y. 11 proc. mažiau nei prieš metus. Vidutiniškai vienam ūkiui teko 5,9 galvijo (ES-25 šalyse – apie 37). Tarp ES-25 šalių mažiausi ūkiai Lietuvoje, Latvijoje, Lenkijoje (po 7) ir Slovėnijoje (11). Daugiau kaip pusė Lietuvos ūkių (62 proc.) laikė 1–2 galvijus, kurie sudarė 14 proc. galvijų bandos. Šiek tiek stambesniuose ūkiuose (nuo 3 iki 10 galvijų) buvo laikoma 24 proc. visų galvijų. Auginančių 51 ir daugiau galvijų – tik 1,4 proc. ūkių, tačiau juose buvo auginama daugiau kaip trečdalis galvijų. Mėsinius galvijus auginantys ūkiai dar mažesni – tik 3 galvijai viename. Net ¾ ūkių laikė 1–2 galvijus.

2006–2008 metais buvo eksportuota net 38 proc. veršelių. Tai pagrindinė telyčių ir bulių skaičiaus mažėjimo priežastis. Karvių skaičius mažėjo, nes didėjo jų primilžis.

2.27 lentelė. Galvijų ūkiai pagal galvijų ir mėsinių galvijų skaičių 2008 metų pabaigoje

Table 2.27. Farms by number of cattle and beef cattle in 2008 (at the end of the year)

Galvijų skaičius ūkyje Number of cattle per farm	Galvijai / Cattle		Mėsiniai galvijai / Beef cattle	
	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle
1–2	76194	102687	22175	27898
3–5	25479	93940	5048	18415
6–10	10842	81424	1660	12213
11–20	6071	87533	645	9220
21–30	1848	45887	170	4225
31–50	1489	57598	142	5528
51–100	1052	72268	88	6059
101–150	277	33244	24	2884
>=151	359	156669	24	5481
Iš viso	123611	731250	29976	91923
Vidutiniškai / Average		5,9		3,1

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Kol mėsinių ir mišrūnų galvijų skaičius nedidelis, jautienos gamybos sektorius yra priklausomas nuo pieno sektoriaus tendencijų. Pieninių karvių banda nėra adekvati jautienos vartojimui ir iš esmės didina jos pasiūlą. Tuo naudodamiesi mėsos perdirbėjai mažina supirkimo kainas. Todėl veršelių pardavimas iš dalies mažina pasiūlą. Pieninių veislių galvijų skerdenos kokybė yra prastesnė. 2008 metais daugiausia supirkta karvių ir bulių (po 39 proc.). Atliktų skerdenų vertinimo rezultatai rodo, kad E, U ir R klasės kartu buvo tik 9 proc., O klasės – 48 proc. ir P – 43 proc. Jaunų bulių grupėje daugiausia (58 proc.) supirkta O klasės, karvių grupėje (69 proc.) – P klasės, telyčių (65 proc.) – O klasės gyvulių. Tuo tarpu ES vyrauja U ir R klasių galvijų skerdenos. Prasta pieninių veislių galvijų mėsos kokybė nulemia ir mėsos produktų kokybę.

Kiaulės. Pagal Statistikos departamento duomenimis, 2008 metų pabaigoje ūkiuose buvo auginama 897,1 tūkst. kiaulių. Tai 3 proc. mažiau nei 2007-aisiais (2.28 lentelė). Per 2003–2008 metų laikotarpį ūkininkų ūkiuose kiaulių skaičius sumažėjo 40 proc., o ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse padidėjo 23 proc. 2007–2008 metai kiaulių auginojams buvo nuostolingi, todėl kiaulių bandos pradėjo mažėti.

2.28 lentelė. Kiaulių skaičius 2004–2008 metais (metų pabaigoje), tūkst.

Table 2.28. The number of pigs in 2004–2008 (at the end of the year), in thousand

Kiaulių grupės / Groups of pigs	2004	2005	2006	2007	2008
Paršeliai / Piglets	462	494,6	510,5	396,9	401,8
Penimos kiaulės / Pigs for fattening	513,6	519,4	517,1	443,4	416,0
Veislinės kiaulės / Breeding pigs	97,7	100,1	99,5	82,9	79,3
Iš viso / Total	1073,3	1114,1	1127,1	923,2	897,1
ŽŪB ir įmonėse, proc. / In agricultural companies and enterprises, %	45,2	49,2	54,1	61,2	...

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Kasmet kiaulių skerdenų kokybė gerėja (2.29 lentelė). 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, S ir E raumeningumo klasių kiaulių skerdenų kokybės lyginamasis svoris išaugo 18 proc. punktų. Pagal superkamų skerdenų kokybę Lietuva neatsilieka nuo kitų ES šalių.

2.29 lentelė. Kiaulių skerdenų kokybės įvertinimas pagal SEUROP raumeningumo klases 2004–2008 metais, proc.

Table 2.29. Pig carcass quality by SEUROP conformation class in 2004–2008, in per cent

Klasė / Class	2004	2005	2006	2007	2008
S	15	20	22	30	34
E	47	46	47	46	46
U	27	25	23	19	16
R	9	8	7	4	3
O	2	1	1	1	1
P	0	0	0	0	0
Iš viso / Total	100	100	100	100	100

Šaltinis: VĮ „Gyvulių produktyvumo kontrolė“ duomenys.

Avys ir ožkos. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC) duomenimis, 2008 metų pabaigoje 3,8 tūkst. ūkiuose buvo auginama 51,3 tūkst. avių, iš jų 23,3 tūkst. ėriavedžių ir 3,5 tūkst. ūkiuose 7,4 tūkst. ožkų, iš jų 3,5 tūkst. ožkų vedeklių. Per 2004–2008 metų laikotarpį avių skaičius išaugo 47 proc., ožkų skaičius – 8 proc. Avininkystė Lietuvoje nėra paplitusi žemės ūkio šaka, nes neturi šios mėsos vartojimo tradicijų. Vienas ES gyventojas vidutiniškai per metus suvartoja 2,8 kg minėtos mėsos, Lietuvoje – 14 kartų mažiau. Ūkių finansavimas naujoms avių veislėms įsigyti nepakankamas, didžioji dalis avių laikoma smulkiuose ūkiuose (2.30 lentelė).

2.30 lentelė. Ūkiai pagal avių ir ožkų skaičių 2004 ir 2008 metais (metų pabaigoje)

Table 2.30. Farms by number of sheep and goat in 2004 and 2008 (at the end of the year)

Skaičius ūkyje Number per farm	Avis auginantys ūkiai / Sheep farms				Ožkas auginantys ūkiai / Goat farms			
	2004		2008		2004		2008	
	ūkiai farms	avys sheep	ūkiai farms	avys sheep	ūkiai farms	ožkos goats	ūkiai farms	ožkos goats
1–2	1087	1533	1638	2349	3183	4034	2923	3779
3–5	597	2247	896	3356	410	1413	504	1786
6–10	393	3073	511	3855	46	336	91	667
11–20	290	4206	347	5135	14	192	17	257
21–30	151	3749	146	3707	3	70	5	120
31–50	95	3587	145	5479	2	75	2	82
51–100	58	3946	100	6876	1	65	2	124
101–150	15	1751	19	2297	2	263	0	0
>=151	23	10774	37	18273	1	362	2	571
Iš viso	2709	34866	3839	51327	3662	6810	3546	7386
Vidutiniškai / Average		13		13		2		2

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

2008 metais šalyje užauginta ir paskersta 29,5 tūkst. avių (gauta 0,5 tūkst. t avienos) ir 20 tūkst. ožkų. Tačiau tik apie 4 proc. šių gyvulių supirko skerdyklos. Vidutinė avių ir ožkų gyvojo svorio supirkimo kaina 2008 metais buvo 25 proc. didesnė nei 2007-aisiais.

Paukščiai. 2008 metų pabaigoje šalyje buvo auginama apie 9,1 mln. įvairių paukščių, iš jų apie 97 proc. vištų. Per 2004–2008 metus auginamų paukščių skaičius išaugo 8 proc. Didelę įtaką 2008 metų paukščių skaičiui turėjo mažesnės mažmeninės lenkiškos paukštienos kainos.

2.31 lentelė. Paukščių skaičius pagal rūšis 2004–2008 metais (metų pabaigoje), tūkst. vnt.

Table 2.31. Number of poultry by kind in 2004–2008 (at the end of the year), in thou. heads

Paukščių rūšis / Kind of poultry	2004	2005	2006	2007	2008*
Vištos / Chicken	8227,8	9201,3	9233,8	9692,8	8800,0
vištos dedeklės / layers	4219,3	4377,3	4385,6	4309,6	4300,0
viščiukai broileriai / broilers	4008,5	3024,8	3636,5	4289,8	3800,0
Kalakutai / Turkey	93,4	103,0	116,5	104,4	100,0
Žąsų / Goose	51,5	47,9	44,2	36,9	35,0
Antys / Ducks	45,5	41,0	35,8	34,3	33,0
Kiti paukščiai / Other	1,2	3,9	9,6	6,4	6,0
Iš viso / Total	8419,4	9397,1	9439,9	9874,8	9100,0

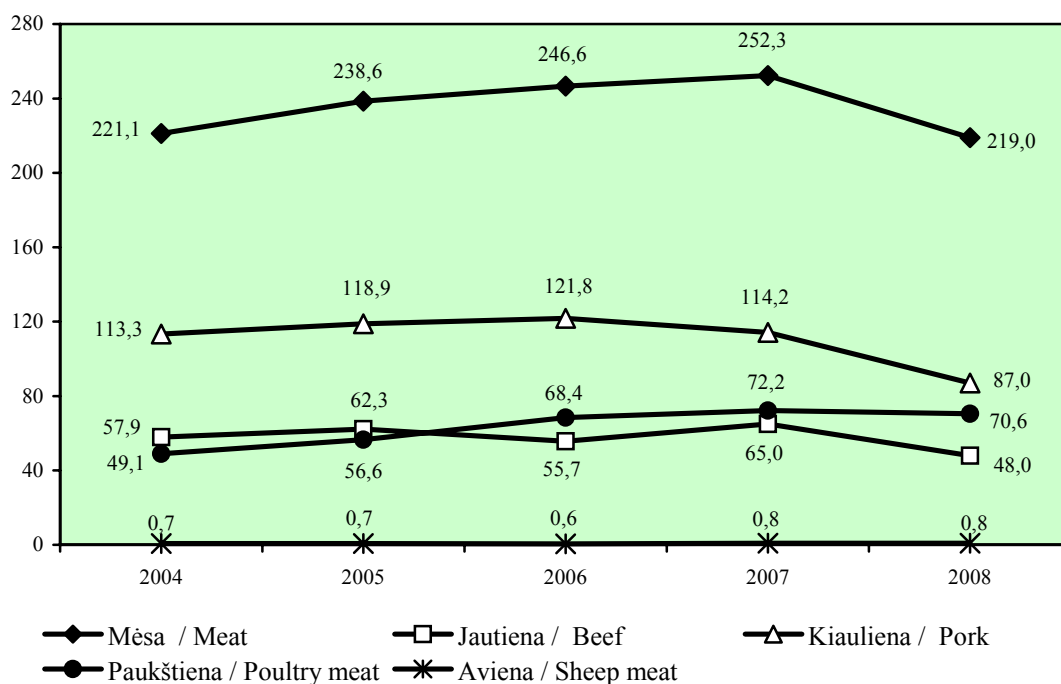
* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Mėsos produktų gamyba. 2008 metais visuose ūkiuose buvo gauta 219 tūkst. t gyvulių ir paukščių skerdienos. Tai 13 proc. mažiau nei 2007-aisiais (2.29 pav.). Beveik ketvirtadaliu mažiau gauta kiaulienos ir jautienos, nes dėl gana didelių pašarų kainų kiaulių ir galvijų bandos buvo mažinamos.

2008 metais pagaminta kiaulienos – 40 proc., paukštienos – 32 proc., jautienos – 22 proc. Jautienos ir paukštienos gamybos apimtys nežymiai didėjo, o kiaulienos mažėjo.

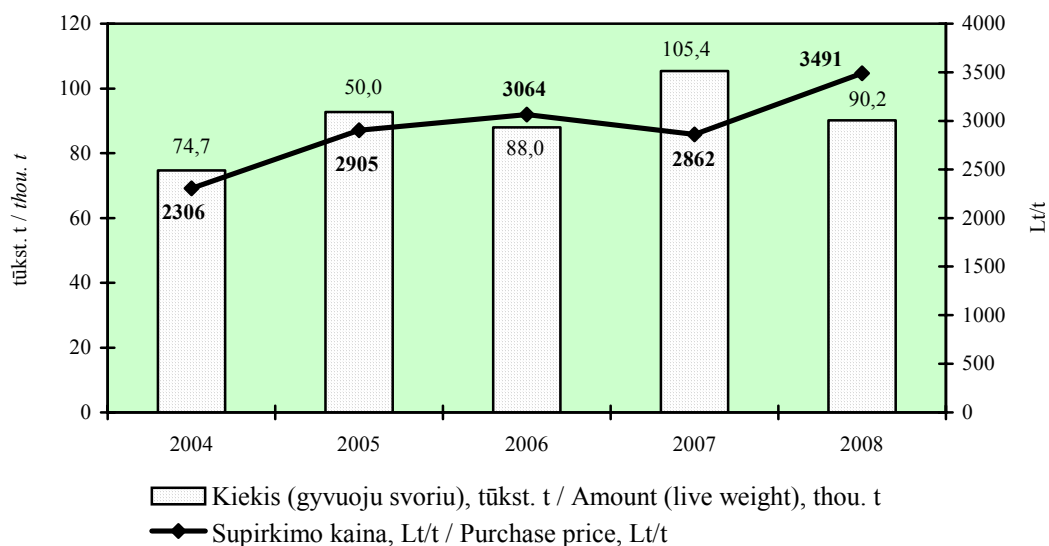
2008 metais supirkta 241,8 tūkst. t gyvulių ir paukščių (gyvuoju svoriu), 11 proc. mažiau nei 2007-aisiais. Skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 184,9 tūkst. galvijų (15 proc. mažiau nei 2007 m.) ir gavo 43,4 tūkst. t skerdienos. Daugiausia supirkta karvių (39 proc.), tačiau pagal skerdienos svorį – beveik vienodai karvienos ir jautienos (po 17 tūkst. t). Veršelių 2008 metais supirkta 16 proc. mažiau nei 2007-aisiais.

2.29 pav. Mėsos (skerdienos) gamyba 2004–2008 metais, tūkst. t
 Fig. 2.29. Meat production (carcasses) in 2004–2008, in thousand tons

Šaltiniai: Lietuva skaičiai 2009. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2009;
 Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.

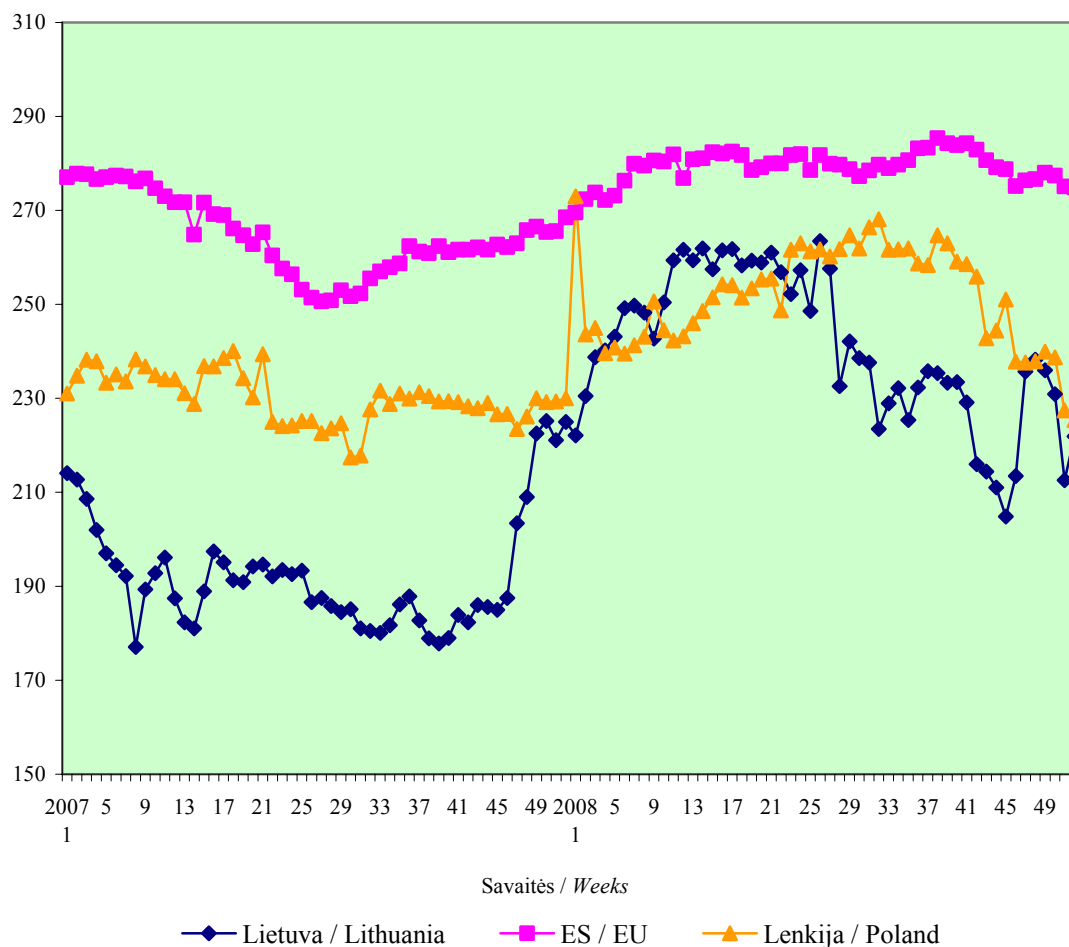
2008-aisiais vidutinė galvijų supirkimo kaina buvo beveik 22 proc. didesnė nei 2007 metais (2.30 pav.).

2.30 pav. Galvijų supirkimas ir vidutinės kainos 2004–2008 metais
 Fig. 2.30. Amounts purchased and average prices of cattle in 2004–2008

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008;
 Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2008 01 01. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.

Galvijų supirkimo kainos Lietuvoje dar gerokai žemesnės už ES šalių vidutines (2.31 pav.). Nuo kaimyninės Lenkijos galvijų supirkimo kainų atsiliekama visai nedaug, o nuo ES vidutinių – dar apie 20 proc.

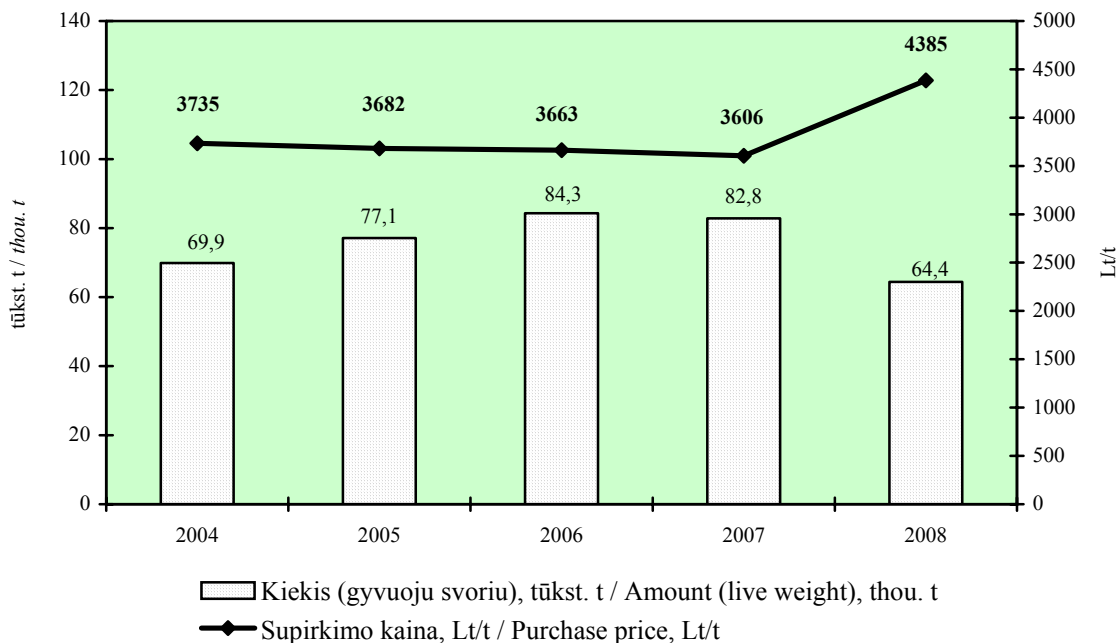
2.31 pav. Bulių O3 vidutinės supirkimo kainos Lietuvoje, Lenkijoje ir ES šalių vidurkis 2007 ir 2008 metais, eurai/100 kg

Fig. 2.31. Purchase price of bulls O3 in Lithuania, Poland and EU average in 2007 and 2008, in Euros per 100 kg

Šaltinis: Europos Komisijos duomenys.

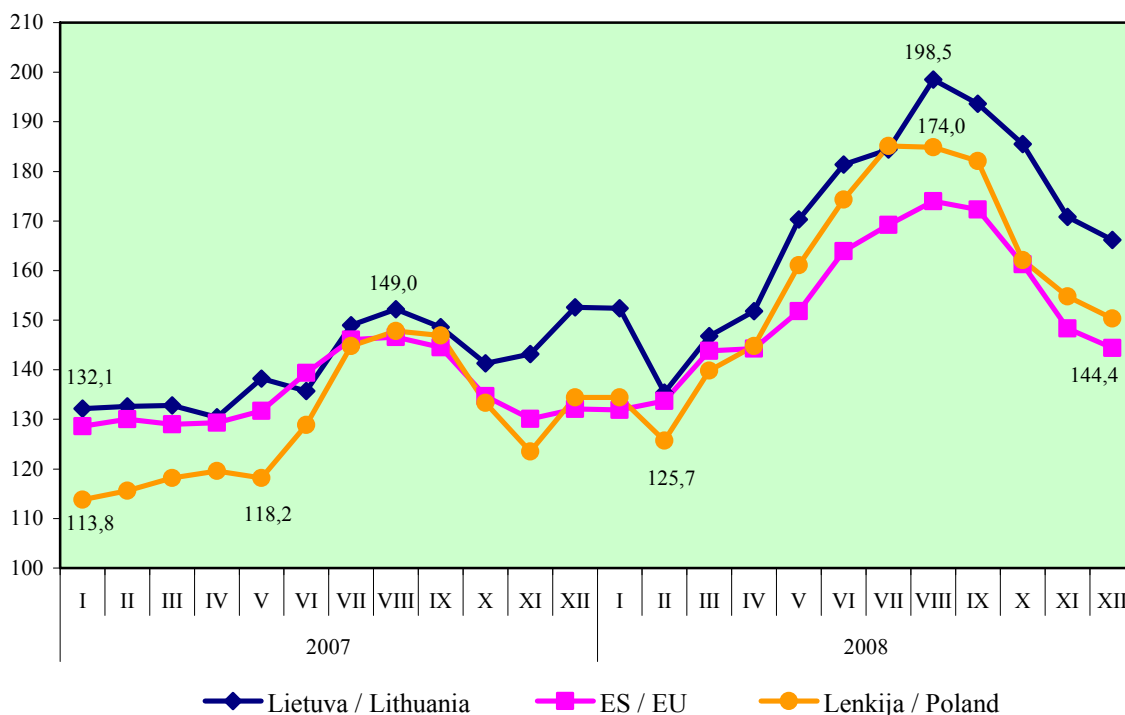
Per 2008 metus skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 45 proc. (610 tūkst.) visuose ūkiuose užaugintų kiaulių. 2008 metais vidutinė kiaulių supirkimo kaina – 4385 Lt/t – beveik 22 proc. didesnė nei 2007-aisiais (2.32 pav.).

Lietuvoje kiaulių supirkimo kaina (E klasės) 2008 metų pabaigoje buvo 15 proc. didesnė nei ES vidurkis ir beveik 11 proc. – nei Lenkijoje (2.33 pav.). 2008 metų pabaigoje didžiausios supirkimo kainos buvo Graikijoje, Maltoje ir Bulgarijoje, mažiausios – Danijoje, Nyderlanduose ir Švedijoje. 2008 metais kiaulių supirkimo kainos buvo vienos didžiausių nuo 2001 metų.

2.32 pav. Kiaulių supirkimas ir vidutinės kainos 2004–2008 metais
 Fig. 2.32. Amounts purchased and average price of pigs in 2004–2008

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008;
 Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2008 01 01. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.

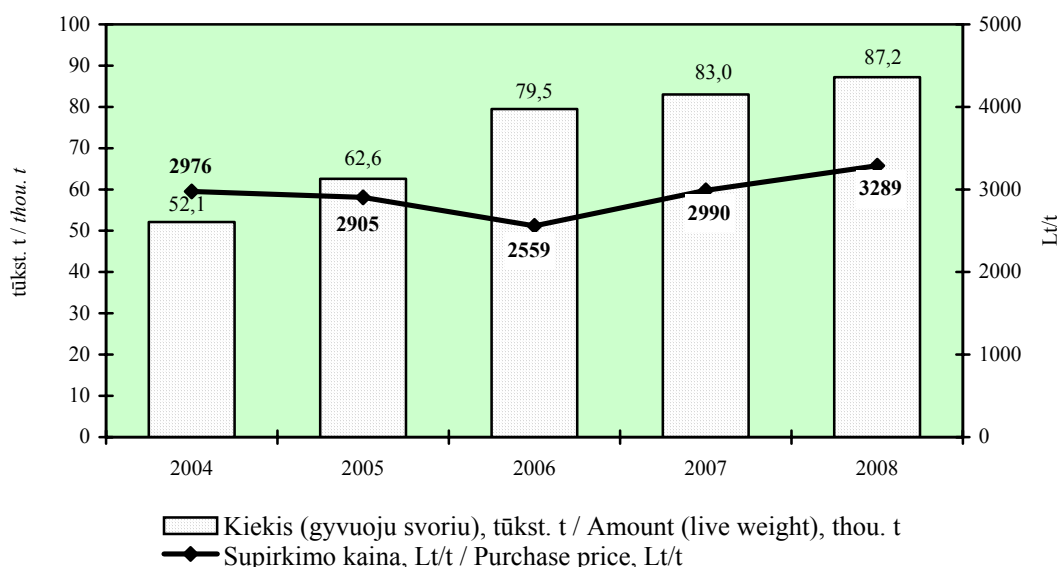
2.33 pav. Kiaulių supirkimo kainos Lietuvoje, Lenkijoje ir ES šalių vidurkis 2007 ir 2008 metais, eurai/100 kg

Fig. 2.33. Purchase price of pigs in Lithuania, Poland and EU average in 2007 and 2008, in Euros per 100 kg

Šaltinis: Eurostato duomenys.

2008 metais paskersta 41,6 mln. paukščių (6 proc. daugiau nei 2007 m.), iš jų 36,4 mln. viščių broilerių. Palyginti su 2007-aisiais, vidutinė paukščių supirkimo kaina išaugo 10 proc. Labiausiai įtakos kainų augimui turėjo brangstantys grūdai ir paukštienos paklausos augimas. Tik metų pabaigoje atpigus pašariniams grūdams ir daugeliui kitų gamybos materialinių išteklių, paukštienos kaina taip pat ėmė mažėti.

Vištų skerdenų vidutinė pardavimo kaina 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, augo visoje ES – apie 2 proc. Didžiausias kainos šuolis užfiksuotas Čekijoje – daugiau nei 23 proc. Buvo valstybių, kuriose ši mėsa truputį atpigo – tai Italija (1,0 proc.), Rumunija (1,7 proc.), Jungtinė Karalystė (7,5 proc.) ir Ispanija (9,8 proc.). Jungtinė Karalystė išsiskyrė tuo, kad joje 2008 metais vištų skerdenos kainavo mažiausiai (25 proc. pigiau nei vidutiniškai ES). Didžiausia kaina – Kipre (36,6 proc. daugiau nei vidutiniškai ES).

2.34 pav. Paukščių supirkimas ir vidutinės kainos 2004–2008 metais

Fig. 2.34. Amounts purchased and average prices of poultry in 2004–2008

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008;

Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2008 01 01. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.

Lietuviškos vištienos kaina viena mažiausių ES. Didelės įtakos Lietuvos rinkai turi lenkiškų vištų, kurių kainos apie 20 proc. mažesnės, importas.

Perdirbimas. 2007 metais iš supirktų gyvulių ir importuotos mėsos šalies perdirbimo įmonės pagamino apie 183,1 tūkst. t mėsos ir jos gaminių – 12 proc. daugiau nei 2006-aisiais (2.32 lentelė). 2008 metais sparčiai didėjo paukštienos ir kiaulienos produktų gamyba, o jautienos, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo.

2.32 lentelė. Svarbiausių mėsos pramonės produktų gamyba 2004–2008 metais, tūkst. t
Table 2.32. Production of main meat products in 2004–2008, in thousand tons

Produktas / Product	2004	2005	2006	2007	2008*
Mėsa ir jos subproduktai <i>Meat and meat offal</i>	116,9	155,7	163,8	183,1	...
Jautiena ir veršiena / <i>Beef</i>	31,4	44,8	41,8	43,9	37,1
Kiauliena / <i>Pork</i>	48,1	64,3	63,4	67,6	76,1
Paukštiena / <i>Poultry meat</i>	27,6	35,8	44,4	51,7	74,9
Dešros ir rūkyti gaminiai <i>Sausages and smoked products</i>	73,5	76,3	76,7	71,0	69,8

* LAEI skaičiavimai / *LIAE calculation.*

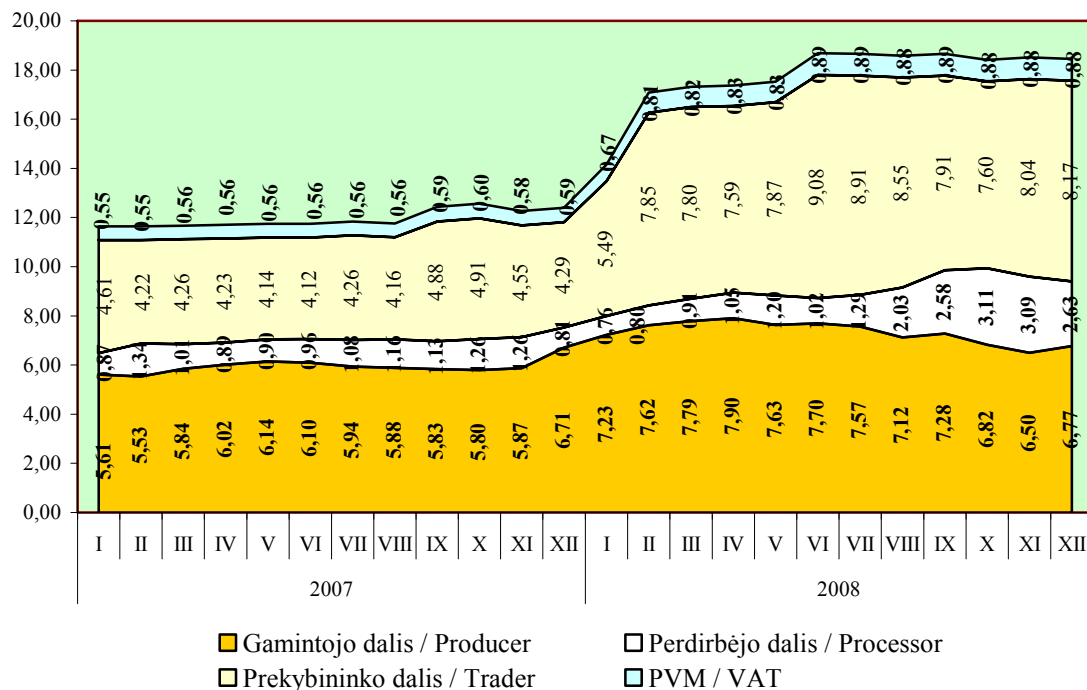
Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.

Vidaus rinka. Šalies rinkoje 2008 metais realizuota apie 29 proc. mėsos perdirbimo įmonėse ir cechuose pagamintos jautienos, 81 proc. paukštienos ir 95 proc. kiaulienos. Ilgą laiką mėsos produktų mažmeninės kainos kito nežymiai ir daugiausia priklausė nuo gyvulių supirkimo kainų. Tačiau nuo 2008 metų pradžios (2.35 pav.) jautienos mažmeninė kaina padidėjo daugiau kaip trečdali, o per 2008 metus jos kainos augimas, palyginti su 2007-aisiais, sudarė beveik 50 proc. Tuo tarpu galvijų supirkimo kaina analogišku laikotarpiu tepadidėjo apie 20 proc. Kadangi mėsos perdirbėjų dalis (2.36 pav.) nesikeitė taip ženkliai, 2008 metų pabaigoje prekybos įmonių dalis mažmeninėje kainos struktūroje išaugo ir buvo didžiausia (44 proc.). Apie 30 proc. mažmeninės jautienos kainos išaugo tik dėl prekybos įmonėms žinomų priežasčių.

Kiaulienos mažmeninės kainos pagrindiniai pokyčiai įvyko 2007 metų pabaigoje ir 2008 metų birželio mėnesį, tačiau jų didėjimas daugiausia priklausė nuo kiaulių supirkimo kainų augimo (2.37 pav.). Kiaulienos mažmeninės kainos struktūroje (2.38 pav.) mėsos perdirbėjų dalis (kiaulių skerdimas ir apdorojimo procesas) nėra didelė (9–13 proc.), kiaulių augintojų ir prekybos įmonių – beveik vienodos. 2008 metų pabaigoje gyvulių augintojų dalis buvo didžiausia – 43 proc., bet per metus sumažėjo 9 proc. punktais, tuo tarpu prekybos įmonių dalis nelabai daug mažesnė (40 proc.), nes per metus išaugo 6 proc. punktais.

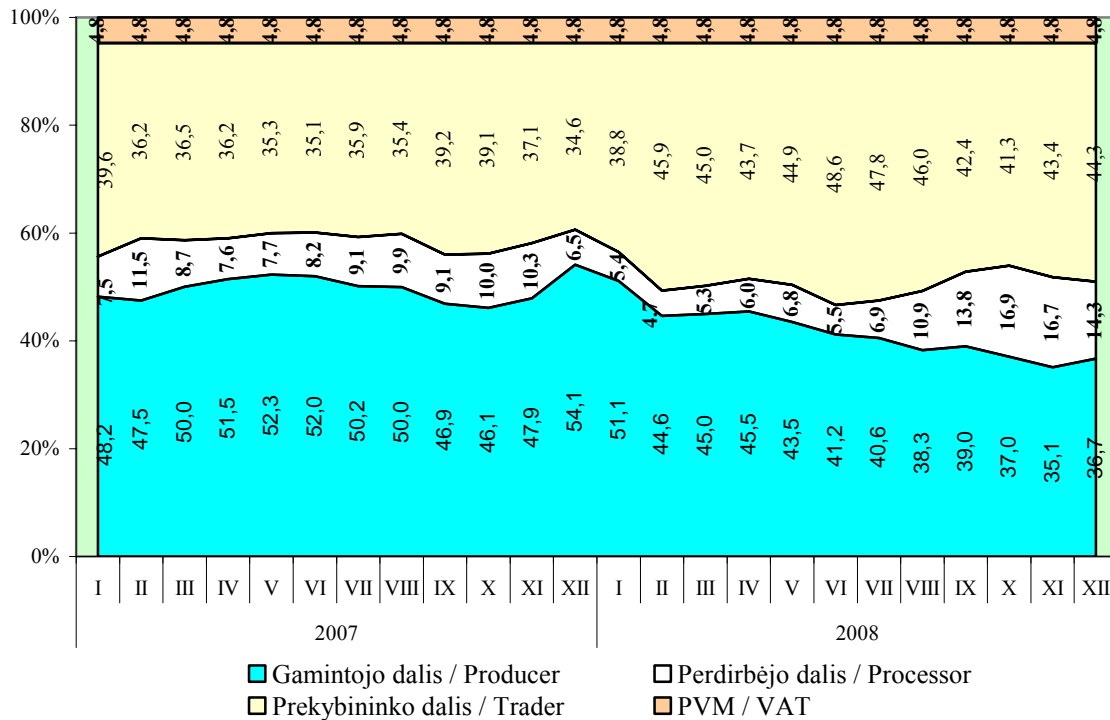
Vištienos mažmeninės kainos struktūroje gamintojo (paukštynų) kaina didėjo kur kas mažesniais tempais nei prekybos įmonių (2.39 pav.). Paukštynų vidutinė pardavimo kaina 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, padidėjo beveik 10 proc., o prekybos įmonės jas padidino 22 proc. Per 2007–2008 metų laikotarpį gamintojo dalis sumažėjo 9 proc. punktais, o prekybos įmonių tiek pat išaugo (2.40 pav.).

2008 metų pabaigoje LR Seimui priėmus sprendimus didinti pridėtinės vertės mokesčių ir panaikinus kai kuriems maisto produktams galiojusias šio mokesčio lengvatas, numatomi mėsos produktų kainų pokyčiai.

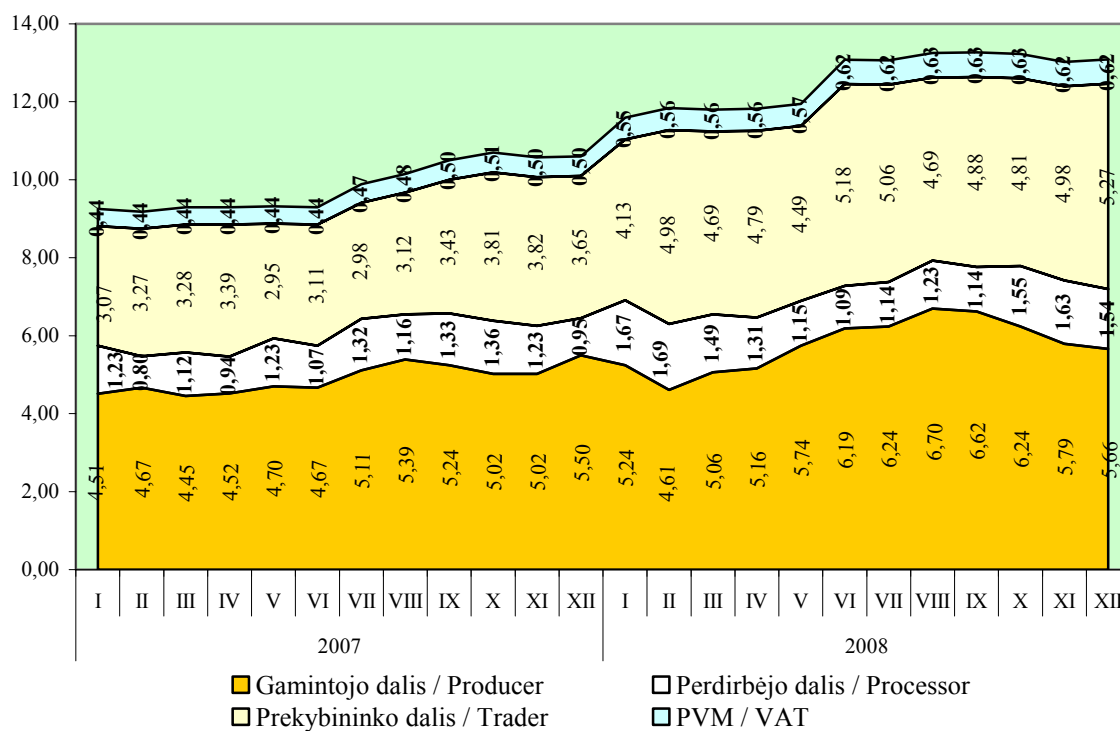
2.35 pav. Jautienos kainos grandinė 2007–2008 metais, Lt/kg
 Fig. 2.35. Beef price chain in 2007–2008, in Litass per kg

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV;
 ŽŪMPRIS duomenys.

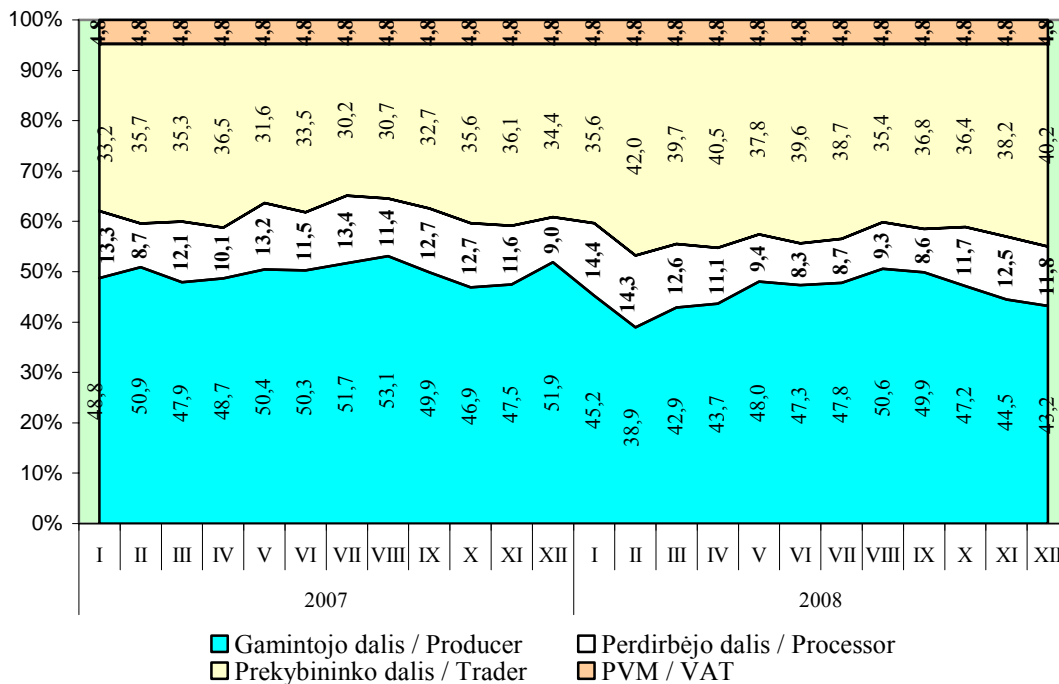
2.36 pav. Jautienos kainos grandinė 2007–2008 metais, proc.
 Fig. 2.36. Beef price chain in 2007–2008, in per cent

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV; ŽŪMPRIS duomenys.

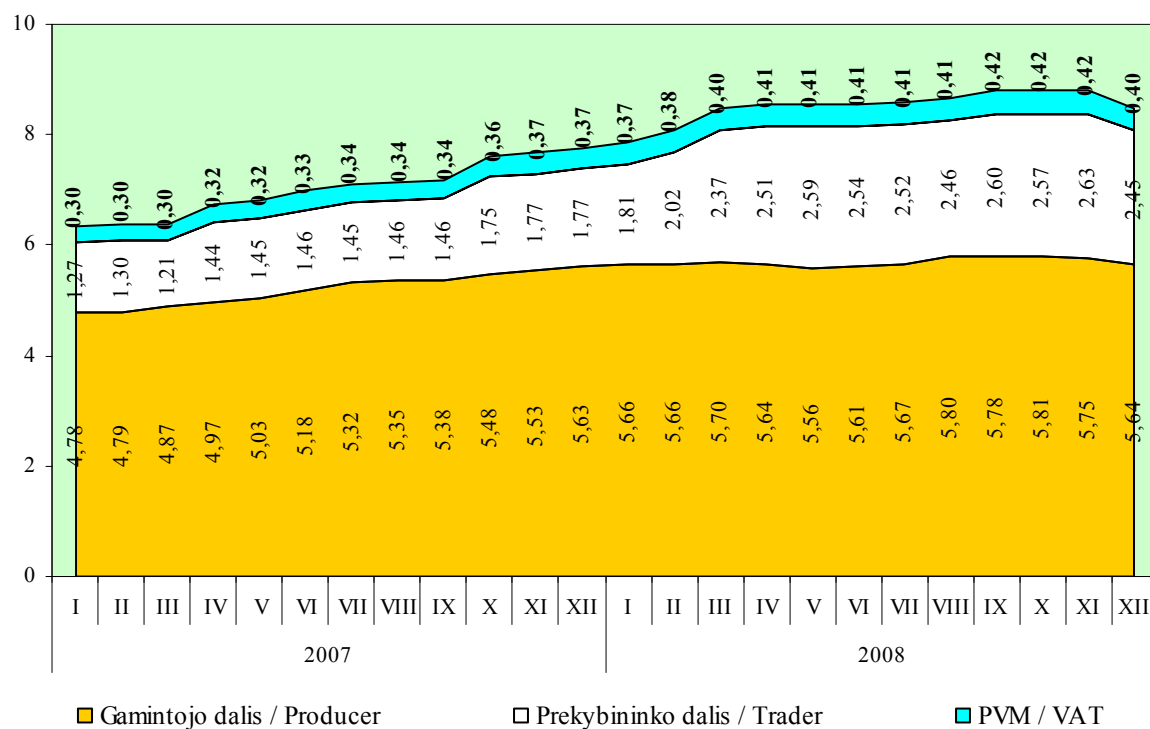
2.37 pav. Kiaulienos kainos grandinė 2007–2008 metais, Lt/kg
 Fig. 2.37. Pork price chain in 2007–2008, in Litai per kg

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV;
 ŽŪMPRIS duomenys.

2.38 pav. Kiaulienos kainos grandinė 2007–2008 metais, proc.
 Fig. 2.38. Pork price chain in 2007–2008, in per cent

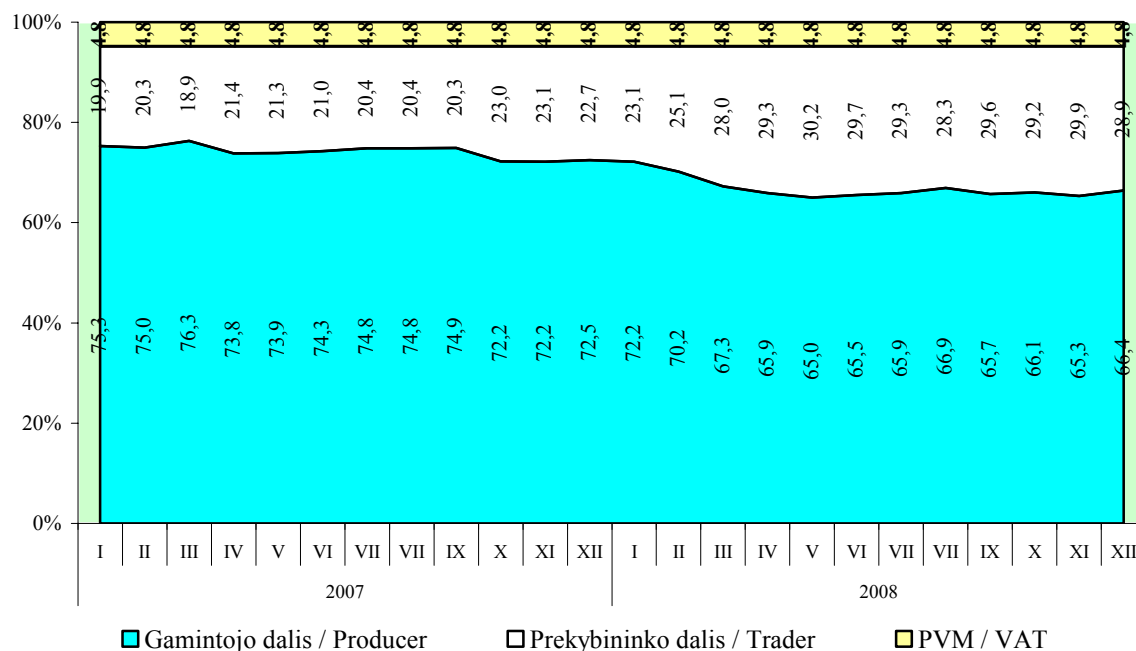
Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV; ŽŪMPRIS duomenys.

2.39 pav. Vištienos kainos grandinė 2007–2008 metais, Lt/kg

Fig. 2.39. Chicken meat price chain in 2007–2008, in Litass per kg

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV; ŽŪMPRIS duomenys.

2.40 pav. Vištienos kainos grandinė 2007–2008 metais, proc.

Fig. 2.40. Chicken meat price chain in 2007–2008, in per cent

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV; ŽŪMPRIS duomenys.

2003 metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 59 kg mėsos ir jos produktų (įskaitant I ir II kategorijos subproduktus), o 2007-aisiais – 77 kg (2.33 lentelė). ES-25 šalių gyventojai mėsos ir jos produktų per metus vidutiniškai suvartojo beveik penktadaliu daugiau – 91 kg.

2.33 lentelė. Mėsos produktų suvartojimas vienam gyventojui 2004–2007 metais, kg
Table 2.33. Per capita consumption of meat products in 2004–2007, in kg

Mėsos rūšis / <i>Meat by kind</i>	2004	2005	2006	2007
Mėsa, iš viso / <i>Meat, total</i>	70	73	72	77
iš jos: / <i>of which:</i>				
jautiena / <i>beef</i>	10,6	8,0	8	7,4
kiauliena / <i>pork</i>	35,9	40,1	40	45,6
paukštiena / <i>poultry</i>	17,4	21,8	22	21,9
I ir II kategorijos subproduktai <i>sub-products, category I and II</i>	5,7	2,3	2,4	1,6

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.

2008 metais mėsos suvartojimas beveik nesikeitė. Mūsų šalyje populiariausia kiauliena. 2007 metais vienas gyventojas jos suvartojo beveik 46 kg, t. y. 3 kg daugiau nei ES šalių vidurkis (43 kg). Daugiausia minėtos mėsos suvalgo ispanai (61 kg), danai ir austrai (po 58 kg). Paukštienos Lietuvoje suvartojama beveik dvigubai mažiau nei kiaulienos. Palyginti su ES šalimis (vidurkis – 23 kg), paukštienos suvartojama panašiai. Daugiausia jos suvalgo airiai (32 kg), ispanai ir portugalai (po 30,5 kg). Jautienos Lietuvoje suvartojama tik 7,4 kg. Dar mažiau suvartoja lenkai ir vengrai. Daugelyje naujų ES šalių jautienos suvartojimas mažėja, nes bendrosios rinkos sąlygomis sparčiausiai kyla šios mėsos kaina. Daugiausia jautienos suvalgo danai (29 kg), prancūzai ir švedai (po 26 kg).

Pagal 2007 metų mėsos balansą šalis jautiena buvo apsirūpinusi 179 proc., kiauliena – 79 proc., paukštiena – 83 proc. (2.34 lentelė). 2008 metais sumažėjus beveik visų rūšių mėsos gamybai, apsirūpinimas šiais produktais gali mažėti dar apie 10 proc.

2.34 lentelė. Kai kurių ES šalių apsirūpinimas mėsa 2007 metais, proc.

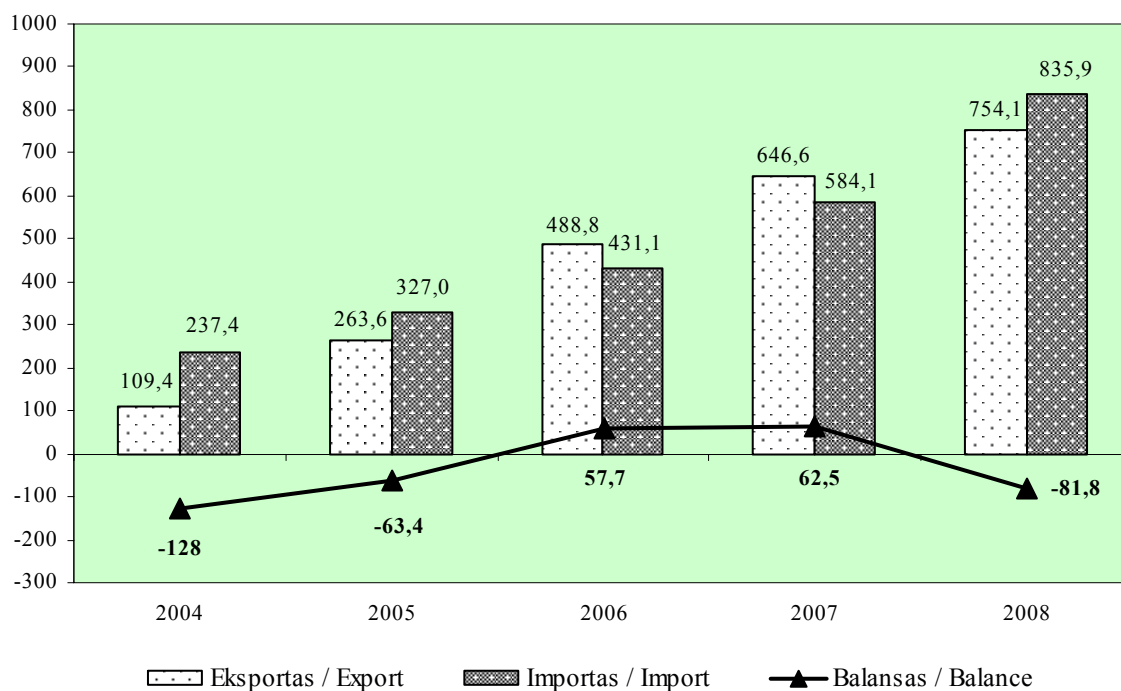
Table 2.34. Meat self-sufficiency level in selected EU countries in 2007, in per cent

Šalys / <i>Country</i>	Jautiena / <i>Beef</i>	Kiauliena / <i>Pork</i>	Paukštiena / <i>Poultry</i>
Prancūzija / <i>France</i>	105	106	122
Vokietija / <i>Germany</i>	119	99	92
Jungtinė Karalystė / <i>UK</i>	75	46	92
Nyderlandai / <i>Netherlands</i>	113	245	195
Airija / <i>Ireland</i>	683	153	95
Danija / <i>Denmark</i>	83	625	140
Švedija / <i>Sweden</i>	58	82	80
Suomija / <i>Finland</i>	90	119	105
Lenkija / <i>Poland</i>	193	100	112
Lietuva* / <i>Lithuania*</i>	179	79	83
Latvija / <i>Latvia</i>	101	52	42
ES-27 / <i>EU-27</i>	99	108	103

* 2008 m.

Šaltinis: *Vieh und fleisch, ZMP, 2008.*

Užsienio prekyba. 2008 metais net 71 proc. mėsos ir 38 proc. gyvų gyvulių eksportuota į ES šalis. Lietuvos mėsos užsienio prekybos balansas 2008 metais vėl tapo neigiamas (2.41 pav.). Per 2004–2008 metų laikotarpį mėsos eksporto apimtys išaugo 7 kartus, o importas – 3,5 karto. Gyvų gyvulių eksportas net 3,5 karto didesnis už importą ir sudaro trečdalį visos išvežamos mėsos.

2.41 pav. Mėsos užsienio prekybos balansas 2004–2008 metais, mln. Lt

Fig. 2.41. Meat foreign trade balance in 2004–2008, in million Litai

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Statistikos departamento duomenimis, per 2008 metus į užsienį išvežta 25,7 tūkst. t jautienos už 261,5 mln. Lt. Eksportuota 16 proc. mažiau nei 2007-aisiais, tačiau vertine išraiška – 4,5 proc. daugiau (2.35 lentelė). Daugiausia jautienos (vertine išraiška) išvežta į Rusiją (44 proc.), Nyderlandus ir Švediją (po 10 proc.). Į ES šalis eksportuota 49 proc. jautienos.

2008 metais nebedidėjo veršelių eksportas. ŽŪIKVC duomenimis, 2008 metais eksportuota 139 tūkst. veršelių, 6 proc. mažiau nei 2007-aisiais. Beveik 85 proc. veršelių išvežta į Nyderlandus, Ispaniją, Lenkiją ir Izraelį. Vertine išraiška veršelių eksportas sudaro apie 11 proc. viso mėsos sektoriaus eksporto.

Už jautienos eksportą į trečiąsias šalis per 2008 metus išmokėta 23,7 mln. Lt eksporto grąžinamųjų išmokų, tiek pat, kiek ir 2007-aisiais.

Net pusantrą karto padidėjo gyvų kiaulių eksportas. Beveik visos kiaulės eksportuojamos į Rusiją. 2008 metais ten išvežta 353,1 tūkst. kiaulių už 149 mln. Lt (85 proc.). Kiaulienos eksportuota mažai – tik 5,3 tūkst. t. Už jos eksportą į trečiąsias šalis (12 proc.) mokamos eksporto subsidijos. Jų 2008 metais kiaulių skerdyklos gavo 208 tūkst. Lt.

2.35 lentelė. Mėsos eksportas pagal rūšis 2004–2008, tūkst. t
Table 2.35. Meat exports by kind in 2004–2008, in thousand tons

Mėsos rūšis / <i>Meat by kind</i>	2004	2005	2006	2007	2008*
Mėsa, iš viso / <i>Meat, total</i>	20,6	42,2	56,1	79,3	71,4
iš jos: / <i>of which:</i>					
jautiena / <i>beef</i>	11,0	24,2	27,0	35,5	25,7
kiauliena / <i>pork</i>	2,5	3,0	6,3	12,6	5,3
paukštiena / <i>poultry</i>	6,4	13,4	17,4	21,6	15,5

* LAEI skaičiavimai / *LIAE calculation.*

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008;
 ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Lietuviškos paukštienos eksportas 2008 metais taip pat sumažėjo. 2008-aisiais iš šalies išvežta 9,9 proc. mažiau paukščių mėsos ir už 4,7 proc. mažesnę sumą nei 2007-aisiais. Tam įtakos galėjo turėti bendra nepalanki ekonominė situacija pasaulyje ir nemažas lietuviškos paukštienos kainų šuolis per paskutiniuosius metus.

Per 2008 metus į Lietuvą buvo įvežta 129,7 tūkst. t mėsos (2.36 lentelė), daugiausia – kiaulienos.

2.36 lentelė. Mėsos importas pagal rūšis 2004–2008, tūkst. t
Table 2.36. Meat imports by kind in 2004–2008, in thousand tons

Mėsos rūšis / <i>Meat by kind</i>	2004	2005	2006	2007	2008*
Mėsa, iš viso / <i>Meat, total</i>	60,9	76,3	95,1	123,3	129,7
iš jos: / <i>of which:</i>					
jautiena / <i>beef</i>	1,4	1,2	4,6	6,2	5,0
kiauliena / <i>pork</i>	30,8	35,5	45,9	70,3	73,2
paukštiena / <i>poultry</i>	21,7	31,1	34,2	36,4	31,5

* LAEI skaičiavimai / *LIAE calculation.*

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008;
 ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Per 2008 metus jautienos importas vertine išraiška buvo 27 proc. didesnis, tačiau tai sudarė tik apie 5 proc. bendro mėsos importo balanso. Pusė jautienos įvežta iš Latvijos, ketvirtadalis – iš Lenkijos. Net 2 kartus išaugo gyvų galvijų importas iš Latvijos (6,6 mln. Lt), o iš Lenkijos įvežta už 14,3 mln. Lt

Per 2008 metus įvežta 73,2 tūkst. t kiaulienos už 466,4 mln. Lt, daugiausia – iš Lenkijos (31 proc.), Vokietijos (28 proc.) ir Estijos (11 proc.).

2008 metais paukštienos importas daugiau nei 2 kartus viršijo eksportą ir sudarė 49 proc. Lietuvoje gaunamos paukščių skerdienos. 2008 metais paukštienos įvežta 8,5 proc. mažiau ir už 4 proc. mažesnę sumą nei 2007-aisiais.

3.4. Cukriniai runkeliai

3.4. *Sugar beet*

Nuo 2006 m. liepos 1 d. ES pradėjo esminę cukraus sektoriaus reformą, kurios tikslas – sukurti konkurencingą sektorių. Ji įgyvendinama tiek auginant cukrinius runkelius, tiek juos perdirbant (cukraus pramonėje). 2005–2008 metais, siekdama išvengti cukraus pertekliaus, ES visoms valstybėms narėms, gaminančioms cukrų, mažino cukraus gamybos kvotą. 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 318/2006 dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo nurodė, kad ES valstybių cukraus gamybos kvota yra 17,44 mln. Lt, o 2008 m. birželio 6 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 510/2008 2008–2009 prekybos metams nustatė 13,47 mln. t kvotą, t. y. 4 mln. t mažesnę. 2006 metais ES cukrų gamino 23 valstybės, 2008-aisiais – 18 valstybių (iš jų apie 70 proc. cukraus – 7 valstybės).

2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 318/2006 dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo nustatė, kad cukrinių runkelių ir cukraus prekybos metai 2006–2007 prasidėjo 2006 m. liepos 1 d. ir baigėsi 2007 m. rugsėjo 30 d., o kitų prekybos metų pradžia bus spalio 1 d., o pabaiga – kitų metų rugsėjo 30 d.

Stodama į ES, Lietuva suderėjo 103,01 tūkst. t baltojo cukraus gamybos kvotą, atitinkančią šalies cukraus poreikį. 2004 metais Lietuvoje vidaus reikmėms buvo sunaudota 92,1 tūkst. t, 2005 metais – 93,3 tūkst. t, 2006-aisiais – 100,2 tūkst. t, 2007 metais – 99,1 tūkst. t cukraus.

Europos Komisija Lietuvai, kaip ir kitoms ES šalims, nustatė viršutinę cukraus gamybos ribą. 2006–2007 prekybos metais – 94,2 tūkst. t, 2007–2008 metais – 96,0 tūkst. t, 2008–2009 metais – 90,3 tūkst. t cukraus.

Statistikos departamento duomenimis, 2007–2008 prekybos metais cukraus fabrikai pagamino 125,1 tūkst. t baltojo cukraus, t. y. 29,0 tūkst. t daugiau, nei nustatyta kvota, jo gamybai sunaudota 186 tūkst. t cukrinių runkelių, o 2008–2009 prekybos metais iš 2008 metais išaugintų cukrinių runkelių – tik 55,7 tūkst. t.

Auginimas. Lietuvoje susiformavę nuolatiniai cukrinių runkelių auginimo arealai. Šalyje pakanka tinkamų cukriniams runkeliams auginti plotų, o jų našumas leidžia pasiekti 45–50 t ir didesnę derlingumą iš hektaro.

Lietuvoje cukrinių runkelių plotas sumažėjo nuo 23,3 tūkst. ha 2004 metais iki 8,7 tūkst. ha 2008-aisiais. Nors ir gerėjant cukrinių runkelių kokybės rodikliams ir derlingumui, cukraus gamybos kvotai įvykdyti runkelių plotai 2008 metais buvo pernelyg sumažinti.

Daugiausia cukrinių runkelių auginama Vidurio Lietuvoje, kur tam tinkamiausios dirvos. Visi cukrinių runkelių plotai apsėjami derlingu, geros kokybės veislių sėklomis iš Vakarų Europos šalių.

2.37 lentelė. Cukraus gamybos 2004–2008 metais rodikliai*Table 2.37. Sugar production indicators in 2004–2008*

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
Cukrinių runkelių plotas, tūkst. ha <i>Area under sugar beet crops, thou. ha</i>	23,3	21,0	18,5	16,9	8,7
Išauginta cukrinių runkelių perdirbimui, tūkst. t <i>Harvest of sugar beet for processing, thou. t</i>	904,9	798,5	717,1	855,7	339,1
Supirktas cukrinių runkelių, tūkst. t <i>Purchased sugar beet, thou. t</i>	904,9	746,0*	716,4	799,9	339,1
Runkelių cukringumas, proc. <i>Sugar content in sugar beet, %</i>	16,50	18,50	15,52	17,24	18,13
Pagaminta cukraus iš viso per metus, tūkst. t <i>Total annual sugar production, thou. t</i>	132,9	124,7	96,6	125,1	55,7
Cukraus išeiga, proc. / <i>Sugar output, %</i>	14,68	16,70	13,50	15,64	16,40
Pagaminta cukraus iš cukrinių runkelių, t/ha <i>Sugar beet sugar production, t/ha</i>	5,67	5,94	5,22	7,42	6,41
Cukraus suvartojimas, skaičiuojant 1 gyventojui per metus, kg <i>Average annual sugar consumption per capita, kg</i>	26,6	23,0	29,3	29,1	...

* 2005 m. už Lietuvos ribų parduota 52 tūkst. t cukrinių runkelių.

Šaltiniai: Cukraus fabriku, Statistikos departamento prie LRV, ŽŪM duomenys.

Auginti cukrinius runkelius sutartis su fabrikais 2004 metais buvo sudarę 2616, 2008-aisiais – 543 ūkio subjektai. Jų skaičius kasmet mažėjo. Tai lėmė nustatyta ir pastaruosius metus koreguojama cukraus kvota, cukrinių runkelių derlingumas, besikeičiantis šaknų cukringumas. Cukrinių runkelių derlingumas 2004 metais buvo 38,8 t/ha, 2008-aisiais – 39,0 t/ha. 2008 metais, skaičiuojant 1 ha cukrinių runkelių pasėlių, buvo pagaminta vidutiniškai 6,4 t baltojo cukraus.

Cukrinių runkelių derlingumui įtakos turi gamtinės sąlygos, didelės reikšmės – veislės ir agrotechnika. Prancūzijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Danijoje ir kitose Vakarų Europos šalyse, kur taikomos modernios auginimo technologijos ir cukrinių runkelių vegetacijos periodas ilgesnis nei Lietuvoje, gaunamas aukštas cukrinių runkelių derlingumas. Tačiau pastaraisiais metais mūsų šalyje jis taip pat gerokai išaugo. Pagerėjo kokybės rodikliai, ypač šaknų cukringumas.

Visi plotai apsejami derlingų geros kokybės cukrinių runkelių veislių sėklomis iš Vakarų Europos šalių. Nuolatos tiriamos veislės, parenkamos tinkamiausios ūkinės vertės Lietuvos agroklimato sąlygomis. Lietuvos valstybinio augalų veislių tyrimo centro pripažintos cukrinių runkelių veislės įrašomos nacionalinį augalų veislių sąrašą.

Perdirbimas. Lietuvoje 2008 metais buvo dvi akcinės bendrovės, kurioms priklausė du cukraus fabrikai: AB „Danisco sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“. 2005 metais buvo uždarytas AB „Danisco sugar Panevėžys“ priklausęs Kuršėnų cukraus fabrikas, o 2007 metų pabaigoje – ir pats AB „Danisco sugar Panevėžys“.

2004–2008 metais visuose fabrikuose per metus buvo pagaminama 55,7–132,9 tūkst. t baltojo cukraus. Kvotinio cukraus kiekiui pagaminti, priklausomai nuo runkelių šaknų cukringumo, reikia supirkti 760–800 tūkst. t cukrinių runkelių. Esant dabartiniam derlingumui, juos auginti reikėtų 15–16 tūkst. ha plote.

Lietuvos cukraus fabrikai buvo modernizuojami, siekiant padidinti cukraus išėigą, pagerinti cukraus kokybę, sumažinti gamybos sąnaudas, spręsti gamtosaugos problemas. Siekdamas padidinti cukraus gamybos našumą, AB „Danisco Sugar Kėdainiai“ iki 2008 metų cukrinių runkelių perdirbimo sezono pradžios rekonstravo fabriką ir padidino cukrinių runkelių perdirbimo pajėgumus iki 6 tūkst. t per parą. Vienas cukraus fabrikas ES-15 vidutiniškai per parą perdirba daugiau kaip 8 tūkst. t cukrinių runkelių.

Reformuojant ES cukraus sektorių, buvo nustatyta ES cukraus gamybos restruktūrizavimo schema, pagal kurią ES cukraus fabrikams, atsisakantiems cukraus gamybos kvotos, buvo numatyta skirti restruktūrizavimo paramą.

2008 metais AB „Danisco sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“, dalyvaudamos Bendrijos cukraus pramonės restruktūrizavimo procese, sumažino baltojo cukraus gamybą. 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 318/2006 dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo leido ES valstybėms narėms įsigyti papildomą cukraus kvotą – Lietuvai nustatyta 8985 t cukraus. Papildomą 8100 t kvotą išpirko UAB „Arvi cukrus“. Restruktūrizuojant gamybą, Lietuvos fabrikų 2008–2009 metų cukraus gamybos kvota sudaro 9025 t. Ši kvota paskirstyta dviem gamintojams: AB „Danisco sugar Kėdainiai“ – 64209 t, UAB „Arvi cukrus“ – 26043 t. AB „Danisco sugar Kėdainiai“ 2009 metų pradžioje, pasikeitus savininkams, tapo AB „Nordic sugar Kėdainiai“.

2007–2008 prekybos metais įvykdyta tik 61 proc. cukraus, pagaminto iš Lietuvoje išaugintų cukrinių runkelių, kvotos. Ankstesniais metais Lietuvoje buvo viršijama cukraus gamybos kvota. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 318/2006 nurodo, kad kiekviena įmonė gali nuspręsti perkelti į kitus metus visą savo produkcijos perteklių ar jo dalį, viršijančią įmonės cukraus kvotą. Tokiu būdu ji būtų laikoma kitų prekybos metų produkcijos dalimi. Lietuvoje 2007–2008 prekybos metais cukraus kvotai įvykdyti buvo panaudota ankstesnių metų cukraus pertekliaus dalis (21,8 tūkst. t) bei Lenkijoje ir Švedijoje pagamintas cukrus (12,8 tūkst. t).

Cukraus iš vietinės žaliavos gamybos kvotos neįvykdymą iš esmės lėmė likę neužsėti cukriniais runkeliais plotai dėl užsitęsusių derybų tarp perdirbėjų ir cukrinių runkelių augintojų organizacijų dėl cukrinių runkelių supirkimo kainų, praleistų sėjos terminų, cukraus pramonės restruktūrizavimo.

Ekonomika. Cukrinių runkelių auginimas – pelningas verslas, ypač ūkiuose, kuriuose jie auginami didesniuose plotuose. Augintojai už cukrinius runkelius 2004 metais gavo 135,1 mln. Lt pajamų, 2008-aisiais fabrikai išmokėjo 58,84 mln. Lt.

2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 319/2006 (iš dalies keičiančiu reglamentą (EB) Nr. 1782/2003) Lietuvai buvo nustatyta atskirų tiesioginių išmokų už kvotinį cukrų suma: 2006 metams – 6547 tūkst. eurų (22,6 mln. Lt), 2007 metams – 8012 tūkst. eurų (27,7 mln. Lt), 2008-iesiems – 9476 tūkst. eurų (32,7 mln. Lt), 2009 ir vėlesniems metams – po 10260 tūkst. eurų (35,4 mln. Lt).

ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių suvestinių ataskaitų duomenimis, cukrinių runkelių rentabilumas kasmet buvo aukštas – vidutiniškai 39–68 proc. 2004 metais ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse realizuotų cukrinių runkelių vienos tonos vidutinė savikaina buvo 96,39 Lt, 2005 metais – 112,97 Lt, 2007 metais – 108,06 Lt, 2008-aisiais – 108,27 Lt.

Europos Komisija, siekdama atpiginti cukraus gamybą, mažina minimalią cukrinių runkelių supirkimo kainą (2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB)

Nr. 3158/2006): 2006–2007 prekybos metais – iki 113,46 Lt/t (32,86 euro/t), 2007–2008 prekybos metais – iki 102,82 Lt/t (29,78 euro/t), 2008–2009 prekybos metais – iki 96,09 Lt/t (27,83 euro/t) ir 2009–2010 prekybos metais – iki 90,77 Lt/t (26,29 euro/t). 2008 m. birželio 6 d. Komisijos reglamente (EB) Nr. 510/2008, iš dalies keičiančiame Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1234/2007, pakartota, kad 2008–2009 prekybos metais minimali cukrinių runkelių kaina – 27,83 euro/t (96,09 Lt/t), 2009–2010 prekybos metais – 26,29 euro/t (90,77 Lt/t). Kaina nustatyta už standartinės kokybės (16 proc. cukringumo), geros prekinės būklės runkelius. Daugumoje ūkių šie rodikliai būna geri, todėl ir faktinė kaina būna didesnė.

Cukrinių runkelių kokybė, naujų rinkų tyrimas, kaina yra palankūs faktoriai, sąlygojantys tolimesnę cukrinių runkelių auginimą baltojo cukraus gamybai. Šis verslas yra pelningas.

3.5. Bulvės

3.5. Potatoes

Jungtinių Tautų Organizacija, siekdama padidinti susidomėjimą bulvėmis, atkreipti dėmesį į šį žemės ūkio produktą, kaip vieną svarbiausių maisto produktų pasaulyje, 2008 metus paskelbė Tarptautiniais bulvių metais. Bulvės gali būti auginamos visuose žemynuose, jų kasmet pasaulyje uždera daugiau kaip 300 mln. t, daugiausia – 72 mln. t – Kinijoje. Europoje užauginama 130 mln. t bulvių, o lietuviškų bulvių derlius tesudaro šiek tiek daugiau nei 1 proc. ES derliaus.

Nors bulvių suvartojimas Europoje sumažėjo, jų pasaulyje suvalgoma daugiausia. Lietuvoje mažėjant bulvių vartojimui, bulvių pasėliai kasmet mažėjo, bet derlius, gerokai sumažėjęs 2006-aisiais, vėl ėmė didėti. 2008 metais, gavus gerą derlių, padidėjęs bulvių pasiūlai rinkoje, jų kainos krito, augo supirkimas.

Auginimas. Lietuvoje bulves auginama daugiau kaip 187 tūkst. ūkių – apie 81 proc. visų ūkių, tačiau Lietuvos pasėlių struktūroje bulvių dalis mažėja – 2008 metais sudarė 2,8 proc. Lietuvoje ūkininkų auginančių bulves, dalis nuo visų ūkininkaujančių yra viena didžiausių ES, kartu su Latvija – apie 80 proc., Slovėnija – 66 proc., Estija – 59 proc., Lenkija – 55 proc. Tuo tarpu mažiau kaip 5 proc. ūkių auginama bulves Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje ir Danijoje.

Per 2004–2008 metus bulvių pasėlių plotai Lietuvoje sumažėjo 39 proc. (2.38 lentelė). Lietuvoje gausiau deria ankstyvosios bulvės. 2008 metais jų derlius buvo 16 t/ha, o vėlyvųjų – 14,8 t/ha. Tačiau ankstyvosiomis apsodinama nedidelė bulvių pasėlių dalis – 3,9 proc.

2.38 lentelė. Bulvių pasėlių plotas, derlius ir derlingumas 2004–2008 metais

Table 3.28. Crop area, harvest and yield of potatoes in 2004–2008

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
Pasėlių plotas, tūkst. ha / Crop area, thou. t	79,3	74,0	57,8	52,8	48,4
Derlius, tūkst. t / Total harvest, thou. t	1021,4	894,7	457,1	576,1	716,4
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	12,9	12,1	7,9	10,9	14,8

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2007 m. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008; Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metais Lietuvoje bulvių plotai sumažėjo, o vasaros pradžioje pasėliams žalos padarė sausra, bet visą likusį vegetacijos laikotarpį vyravo palankios oro sąlygos, todėl derlius gausus – 24 proc. didesnis nei prieš metus.

99 proc. bulvių auginama ūkininkų ūkiuose ir tik 1 proc. – ŽŪB. Lietuvos ūkiuose bulvės sodinamos mažuose plotuose – 2007 metais didesni nei 5 ha plotai sudarė 10,8 proc. visų bulvių pasėlių. Daugelis tokių ūkių sodina žemos veislinės vertės bulvių sėklą – dažniausiai tai maistui netinkami gumbai, mažiau atsparūs virusams; tik 3,7 proc. pasėlių apsodinama sertifikuota sėkla. Vidutinis bulvių derlingumas Lietuvoje 2008 metais buvo 1,9 karto mažesnis nei ES. Kitaip yra prekiniuose Lietuvos bulvininkystės ūkiuose, kurie bulvėmis apsodina gerokai didesnius plotus – vidutiniškai apie 32 ha, ir derlingumas juose kur kas didesnis.

Pagal žemės ūkio struktūros tyrimo rezultatų duomenis per 2003–2007 metus Lietuvos ūkių, auginančių bulves, skaičius sumažėjo beveik 29 proc. Mažėjant bulvių poreikiui, dėl didelių darbo laiko ir investicinių sąnaudų daugelis ūkininkų atsisakė bulvių auginimo, persiorientuodami į mažiau sąnaudų reikalaujančias, labiau subsidijuojamas kultūras. Iš rinkos daugiausia traukėsi smulkieji bulvių augintojai. Bulvių auginimo atsisakė 74,6 tūkst. ūkių, iš jų 94 proc. – smulkieji bulvių augintojai, bulves auginę mažesniuose nei 1 ha plotuose. Išlieka konkurencingesni ūkiai, kurie turi perspektyvą ir didesniuose plotuose plėtoja produktyvesnę bei efektyvesnę bulvių gamybą.

Rinka. Gyventojai maistui vidutiniškai suvartojo apie 45 proc. per metus vidaus reikmėms suvartojamo kiekio. Bulvių vartojimas maistui Lietuvoje sumažėjo: per 2004–2007 metų laikotarpį – 24 proc. 2007 metais vienas šalies gyventojas vidutiniškai suvalgė 93 kg bulvių – apie 16 proc. daugiau nei vidutiniškai ES (dėl mitybos įpročių ir ateityje šis rodiklis išliks didesnis nei ES vidurkis). Daugiausia iš ES šalių bulvių suvartoja airiai (123 kg) ir lenkai (121 kg), o mažiausiai – bulgarai (tik 38 kg).

Lietuva beveik apsirūpina bulvėmis pati (2.39 lentelė), todėl užsienio prekybos srautai nežymūs. Geriausiai ES bulvėmis apsirūpinę daugiausia bulvių išauginantys ir daugiausia produktų iš jų pagaminantys Nyderlandai, Belgija ir Vokietija.

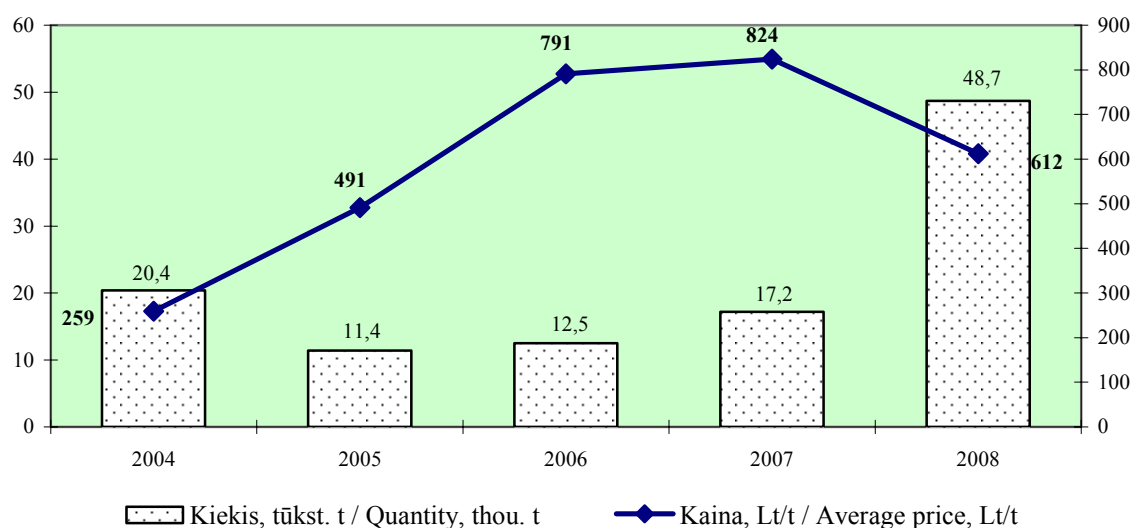
2.39 lentelė. Kai kurių ES šalių apsirūpinimas bulvėmis 2007 ir 2008 metais, proc.

Table 2.39. Potato self-sufficiency level in selected EU countries in 2007–2008, in per cent

Šalis / Country	2007	2008
Lietuva / Lithuania	92	97
Lenkija / Poland	100	102
Latvija / Latvia	96	96
Belgija / Belgium	251	...
Vokietija / Germany	126	132
Estija / Estonia	89	89
Prancūzija / France	116	113
Nyderlandai / Netherlands	190	179
Austrija / Austria	88	86
Slovakija / Slovakia	80	74

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Bulvių perdirbimo, didmeninės prekybos ir eksporto įmonės Lietuvoje supirko nedidelę dalį bulvių derliaus: 2004 metais – 2,0 proc., 2008-aisiais – 6,8 proc. 2008 metais bulvių supirkta daugiausia per 2004–2008 metų laikotarpį (2.42 pav.) – 2,8 karto daugiau nei 2007-aisiais. Dėl didelės bulvių pasiūlos 2008 metų derliaus bulvių supirkimo kainos buvo mažiausios per pastaruosius trejus metus, tačiau 2,4 karto didesnės nei 2004-aisiais. 2008 metais labai išaugęs bulvių perdirbti supirkimas sudarė 43 proc. viso supirkto bulvių kiekio – 20,8 tūkst. t.

2.42 pav. Bulvių supirkimas ir vidutinė kaina Lietuvoje 2004–2008 metais

Fig. 2.42. Quantities and average prices of potatoes purchased in 2004–2008

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis skaičiais. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV;
Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2004–2008 m. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

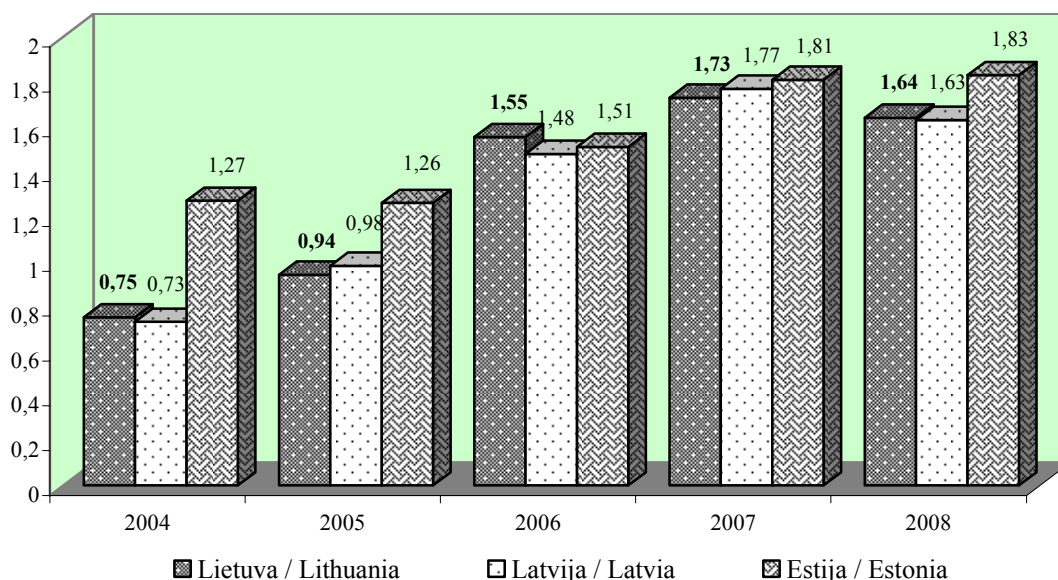
2008 metais bulvės Lietuvos prekyniuose ūkiuose buvo brangesnės nei daugelyje kaimyninių šalių (2.40 lentelė), 1,5 karto brangesnės nei Lenkijos, tačiau 40 proc. pigesnės nei Rusijos prekyniuose ūkiuose.

2.40 lentelė. Bulvių kainos kai kurių šalių prekyniuose ūkiuose 2008 metais, Lt/kg
Table 2.40. Average prices of potatoes in marketable farms in some countries 2008, in Litas per kg

Šalis / Country	Kaina / Price, Lt/kg	Palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %
Lenkija / Poland	0,44	67
Vokietija / Germany	0,57	86
Slovakija / Slovakia	0,57	86
Čekija / Czech Republic	0,61	92
Latvija / Latvia	0,62	94
Estija / Estonia	0,66	100
Lietuva / Lithuania	0,66	-
Rusija / Russia	1,10	167

Šaltinis: ŽŪMPRIS duomenys.

2008 metų pradžioje Lietuvoje bulvės supirktos brangiau, o nuo rugpjūčio mėnesio – per 24 proc. mažesne kaina nei kaimynėse Latvijoje ir Estijoje, nors Latvijoje derlius, palyginti su 2007 metais, padidėjo net 40 proc. O vidutinė mažmeninė bulvių kaina 2008 metais Lietuvoje buvo beveik tokia pati kaip Latvijoje ir 10 proc. mažesnė nei Estijoje (2.43 pav.), tačiau 1,8 karto didesnė nei Lenkijoje.

2.43 pav. Bulvių mažmeninė kaina Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje 2004–2008 metais, Lt/kg

Fig. 2.43. Retail price of potatoes in Lithuania, Latvia and Estonia in 2004–2008, in Litai per kg

Šaltiniai: Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida 2004–2008. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

Lietuvos užsienio prekybos šviežiomis bulvėmis apimtys mažos. 2008 metais eksportas tesudarė apie 0,6 proc., o importas – 2,7 proc. šalies bulvių derliaus. 2008 metais, išaugus apsirūpinimui savomis bulvėmis, sumažėjo importas – į Lietuvą įvežta 41 proc. mažiau bulvių nei 2007 metais, tačiau užsienio prekybos balansas išliko neigiamas (2.41 lentelė). 2008 metais šviežių bulvių importuota 4,7, o perdirbtų – 22 proc. daugiau nei eksportuota. Išvežtos bulvės 32 proc. brangesnės už įvežtąsias.

2.41 lentelė. Lietuvos užsienio prekyba šviežiomis bulvėmis 2004–2008 metais

Table 2.41. Lithuanian foreign trade in potatoes in 2004–2008

Rodiklis	2004		2005		2006		2007		2008	
	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, thou. Lt	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, thou. Lt	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, thou. Lt	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, thou. Lt	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, thou. Lt
Eksportas <i>Exports</i>	1663,9	763,7	854,8	487,1	2627,1	2214,8	4835,4	7148,1	4121,5	5770,7
Importas <i>Imports</i>	2889,7	2795,3	16829,2	9784,8	26103,1	22378,4	32694,1	33825,2	19178,8	20266,2

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

Daugiausia bulvių importuota iš Vokietijos (33 proc.) ir Italijos (17 proc.). Beveik visas eksportas (88 proc.) – iš Rusijos – 3,6 tūkst. t.

2008 metais paruošta ir užkonservuota 12,7 tūkst. t gaminių iš bulvių – 36 proc. daugiau nei 2007-aisiais ir net 2 kartus daugiau nei 2006-aisiais. Gamyba labiau orientuota į užsienio rinkas – jose parduota 58 proc. produkcijos. Per 2008 metus pagaminta 0,7 tūkst. t šaldytų bulvių produktų, tačiau tokio kiekio nepakako vidaus poreikiams patenkinti, tad įsivežta 3,9 tūkst. t: 41 proc. – iš Belgijos, 34 proc. – iš Lenkijos. Tuo tarpu nešaldytų ir nedžiovinėtų produktų (įskaitant bulvių traškučius) gamyba 2008 metais, palyginti su 2006-aisiais, padidėjo 50 proc., šių produktų užsienio prekybos balansas teigiamas – 23,7 mln. Lt.

Parama ir ekonomika. 2008 metais už bulvių, skirtų maistui, pasėlius buvo mokama tik pagrindinė tiesioginių išmokų dalis – 247,76 Lt/ha.

Specializuotuose komerciniuose ūkiuose bulvininkystė – gana pelninga žemės ūkio gamybos šaka. Pagal ŪADT respondentinių ūkių duomenis 2007 metais vidutiniame prekiniame bulvininkystės ūkyje bulvių derlingumas buvo apie 18 t/ha, ir ūkis, gaudamas 198,23 Lt/ha tiesioginių išmokų už bulvių pasėlius ir 240 l/ha paramą degalams, gavo apie 7506 Lt/ha pelno. Didžiausią bulvių auginimo savikainos dalį (apie 68 proc. kintamųjų išlaidų) sudaro sėklų, darbo užmokesčio ir trąšų sąnaudos. Todėl brangstant trąšoms ir kitoms gamybos priemonėms, bulvininkystę sėkmingai vystyti gali tik stambesni ūkiai, apsirūpinę technika, įsirengę modernias saugyklas, prekinio paruošimo linijas, naudojantys sertifikuotą bulvių sėklą.

Bulvininkystė Lietuvoje – tradicinė žemės ūkio šaka. Ūkininkų, auginančių bulves, dalis nuo visų ūkininkaujančių yra viena didžiausių ES. Užsienio prekybos bulvėmis srautai nežymūs, todėl bulvių gamybos mažėjimo tendencijas Lietuvoje daugiau lėmė vartojimo mažėjimas, o ne kitų šalių produkcijos didėjimas mūsų rinkoje. Vis dar didelis dėmesys turėtų būti skiriamas sėklos kokybei, kadangi bulvių derlingumas Lietuvoje mažiausias ES. Bulvių plotų didinimas prekiniuose ūkiuose, apsirūpinusiuose reikalinga veiksmai technika ir kita įranga, naudojančiuose aukštos veislinės vertės bulvių sėklą, gali garantuoti konkurencingą bulvininkystę. Lietuvos bulvininkystės ūkiams tvirtesnes pozicijas rinkoje užimti sąlygas sudarytų jungimasis į gamintojų organizacijas.

3.6. Daržovės

3.6. *Vegetables*

2008 metais Lietuvoje lauko daržovės sudarė 90 proc., šiltnamių – 10 proc. viso daržovių derliaus. 98 proc. lauko ir 46 proc. šiltnamių daržovių derliaus užauginama ūkininkų ir šeimos ūkiuose. 2008-ieji buvo derlingi metai: palyginti su 2007 metais, lauko daržovių pasėliai 5 proc. mažesni, o derlius – 12 proc. didesnis. Užsienio prekybos daržovėmis apimtys didėja, ir prekybos balansas jau dveji metai iš eilės teigiamas.

Auginimas. 2008 metais šalyje buvo 14,2 tūkst. ha lauko daržovių pasėlių – 4,7 proc. mažiau nei prieš metus. Lauko daržovės sudarė 0,8 proc. visų žemės ūkio augalų pasėlių. Pagrindinių daržovių pasėlių plotai 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, kito nežymiai (2.42 lentelė), tačiau per penkerius metus sumažėjo daugelio: labiausiai burokėlių – beveik perpus, morkų – 45 proc., kopūstų – 39 proc., svogūnų – 33 proc.

2.42 lentelė. Lauko daržovių pasėliai 2004–2008 metais, tūkst. ha*Table 2.42. Crop area of vegetables grown in the open field in 2004–2008, in thou. ha*

Daržovių rūšis / <i>Vegetables</i>	2004	2005	2006	2007	2008
Daržovės, iš viso / <i>Vegetables, total</i>	20,4	20,7	15,5	14,9	14,2
iš jų: / <i>of which:</i>					
kopūstai / <i>cabbages</i>	6,2	6,5	4,6	3,9	3,8
agurkai / <i>cucumbers</i>	0,7	0,8	0,9	1,0	1,0
pomidorai / <i>tomatoes</i>	0,3	0,4	0,2	0,3	0,3
burokėliai / <i>beetroots</i>	4,3	4,0	2,8	2,4	2,2
morkos / <i>carrots</i>	4,7	4,8	3,2	2,7	2,6
svogūnai / <i>onions</i>	3,0	1,9	1,9	2,0	2,0

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metais, kaip įprasta, didžiausią dalį – 54 proc. lauko daržovių pasėlių sudarė šakninės daržovės (morkos, svogūnai, burokėliai), 27 proc. – kopūstai, beveik 7 proc. – agurkai, 4 proc. – lapinės ir stiebinės daržovės.

2008 metais dėl daugelio rūšių daržovių derlingumo padidėjimo vidutinis jų derlingumas šalyje buvo didžiausias per visą 2004–2008 metų laikotarpį, 17 proc. didesnis negu 2007-aisiais (2.43 lentelė).

2.43 lentelė. Vidutinis lauko daržovių derlingumas 2004–2008 metais, t/ha*Table 2.43. Average yield of vegetables grown in the open field in 2004–2008, in tons per ha*

Daržovių rūšis / <i>Vegetables</i>	2004	2005	2006	2007	2008
Daržovės, iš viso / <i>Vegetables, total</i>	16,8	16,1	11,6	16,6	19,5
iš jų: / <i>of which:</i>					
kopūstai / <i>cabbages</i>	22,1	22,1	16,5	25,0	31,1
agurkai / <i>cucumbers</i>	7,7	7,0	6,9	7,3	7,5
pomidorai / <i>tomatoes</i>	8,2	5,7	5,8	5,3	5,2
burokėliai / <i>beetroots</i>	18,6	16,3	13,3	21,2	24,2
morkos / <i>carrots</i>	16,5	17,2	12,8	23,1	22,3
svogūnai / <i>onions</i>	11,3	11,5	6,2	8,6	14,4

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2007-ieji buvo gausaus morkų derliaus metai, o 2008-aisiais, nors morkų derlingumas buvo ne mažesnis nei pernai, kopūstų ir svogūnų derlingumas didžiausias per visą 2004–2008 metų laikotarpį. Kopūstų augintojai gavo 21 proc., svogūnų – net 1,7 karto didesnį derlių nei 2007 metais. Kai kurie kopūstų augintojai, matydami perpildytą kopūstų rinką, nusprendė neieškoti lėšų visam derliui nuimti, todėl dalį jo užarė.

Gerai derėjo ir burokėliai – derlingumas 14 proc. didesnis nei 2007-aisiais, didžiausias per 2004–2008 metų laikotarpį, tačiau jų derlius didesnis tik 5,5 proc. (2.44 lentelė).

2.44 lentelė. Lauko daržovių derlius 2004–2008 metais, tūkst. t*Table 2.44. Harvest of vegetables grown in the open field in 2004–2008, in thou. tons*

Daržovių rūšis / <i>Vegetables</i>	2004	2005	2006	2007	2008
Daržovės, iš viso / <i>Vegetables, total</i>	342,8	333,3	178,7	246,6	275,7
iš jų: / <i>of which:</i>					
kopūstai / <i>cabbages</i>	136,4	144,5	75,2	96,7	117,2
agurkai / <i>cucumbers</i>	5,2	5,9	5,9	7,5	7,2
pomidorai / <i>tomatoes</i>	2,4	2,1	1,3	1,5	1,4
burokėliai / <i>beetroots</i>	80,1	66,0	37,6	50,5	53,3
morkos / <i>carrots</i>	77,5	82,6	41,2	62,7	57,0
svogūnai / <i>onions</i>	33,4	22,3	11,5	17,6	29,6

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, nuimtas 12 proc. didesnis lauko daržovių derlius. Tuo tarpu šiltnamių daržovių derlius sumažėjo 1,7 proc. – iki 34,7 tūkst. t.

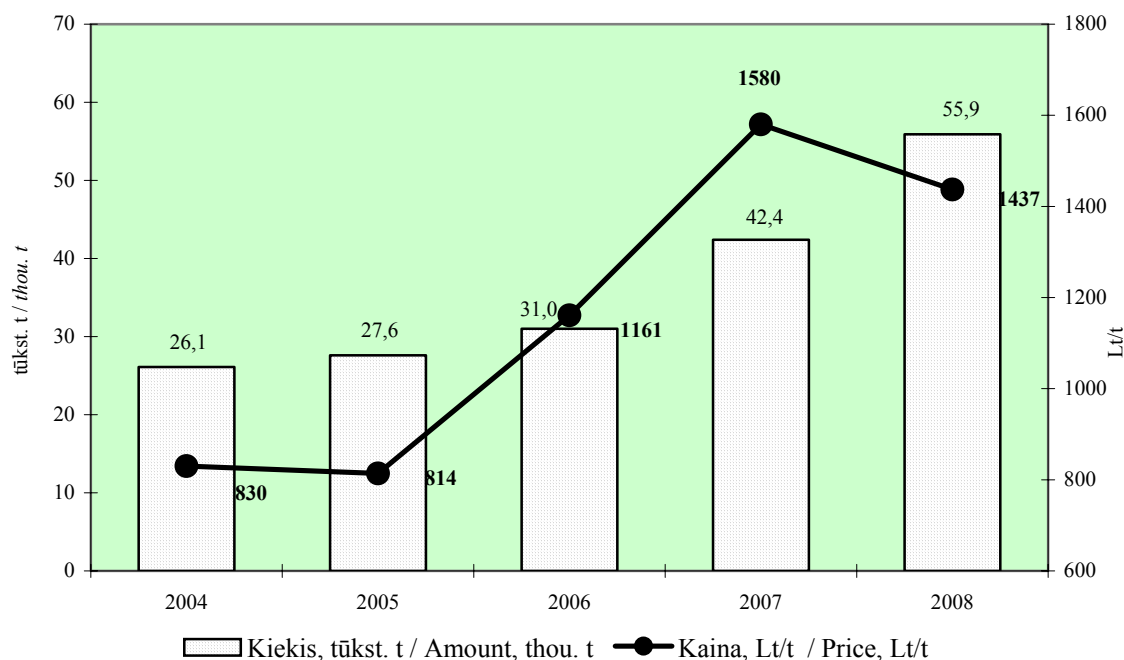
Rinka. 2008 metais supirkta 32 proc. daugiau daržovių nei 2007-aisiais – daugiausia per 2004–2008 metų laikotarpį (2.45 lentelė). 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, labiausiai padidėjo burokėlių (1,9 karto), svogūnų (1,5 karto), kopūstų (29 proc.) supirkimas.

2.45 lentelė. Daržovių supirkimas 2004–2008 metais*Table 2.45. Purchase of vegetables in 2004–2008*

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2004	2005	2006	2007	2008
Supirkta iš viso, tūkst. t <i>Vegetables purchased, total, thou. t</i>	26,1	27,6	31,0	42,4	55,9
iš jų: / <i>of which:</i>					
kopūstų, t / <i>cabbages, t</i>	8272	8095	10230	11686	15022
svogūnų, t / <i>onions, t</i>	1652	2259	1830	2595	4001
česnakų, t / <i>garlic, t</i>	33	32	14	45	50
agurkų, t / <i>cucumbers, t</i>	4036	4731	5170	8258	10283
burokėlių, t / <i>beetroots, t</i>	3139	3833	3327	4197	8071
morkų, t / <i>carrots, t</i>	4955	5148	5520	7855	9598
pomidorų, t / <i>tomatoes, t</i>	2252	1886	2874	5763	6444

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2004–2008 m. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

2008 metais supirkta 18 proc. šalyje išaugintų lauko ir šiltnamių daržovių. Supirkimas per 2004–2008 metus išaugo daugiau kaip du kartus (2.44 pav.). Daržovių supirkimo kainos 2005–2007 metais didėjo, o 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo 9 proc.

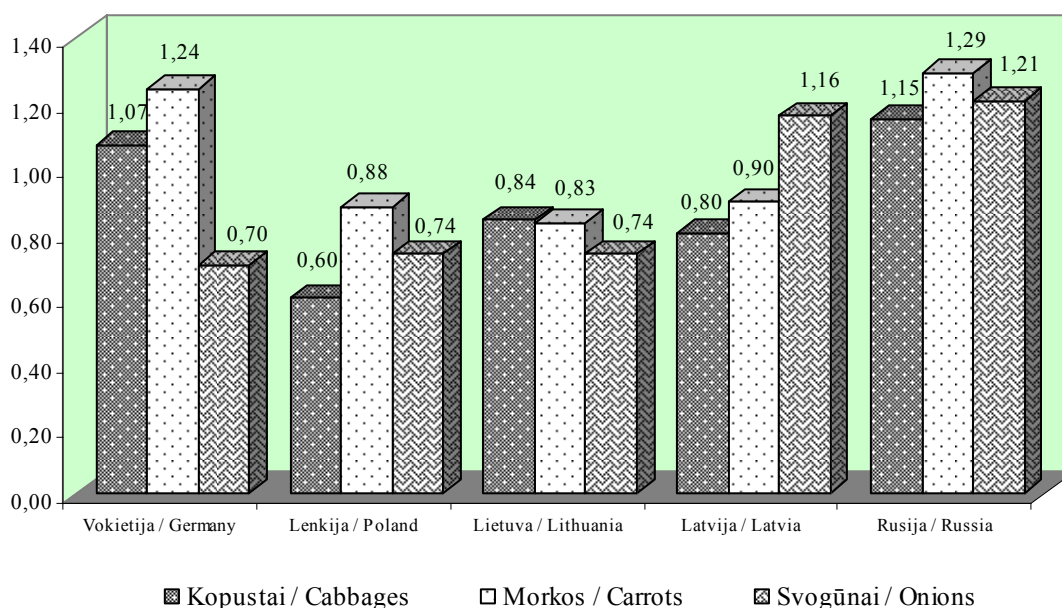
2.44 pav. Supirktų daržovių kiekis ir vidutinė kaina 2004–2008 metais
 Fig. 2.44. Amounts purchased and average price of vegetables in 2004–2008

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis skaičiais. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV;
 Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2004–2008 m. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

Kopūstų derlius 2008 metais buvo gausus visoje ES, todėl kainos neaukštos. 2008-ųjų derliaus kopūstų supirkimo kaina Lietuvoje 20 proc. mažesnė nei prieš metus. Minėtais metais Lietuvos prekiniuose ūkiuose kopūstai buvo 5 proc. brangesni nei Latvijos ir 1,4 karto nei Lenkijos, tačiau 8,7 proc. pigesni nei Estijos, 21,5 proc. – nei Vokietijos ir 27 proc. – nei Rusijos prekiniuose ūkiuose (2.45 pav.).

2008 metais Lietuvoje morkų kainos buvo neaukštos dėl gana gero derliaus, o daugelyje kitų šalių menkesni morkų derlių lėmė vegetacijos pradžioje užsitęsusių sausros. Morkos Lietuvos prekiniuose ūkiuose buvo pigiausios, palyginti su kaimyninėmis šalimis. 2008 metais daugiausia ES morkų užauginančioje Lenkijoje, išankstiniais duomenimis, morkų derlius apie 15 proc. mažesnis, todėl ir kainos atitinkamai aukštesnės negu Lietuvoje – 6 proc. Morkos pigesnės Lietuvos ūkiuose 7,8 proc. nei Latvijos ir net 35,7 proc. – nei Rusijos prekiniuose ūkiuose.

2008 metais Lietuvoje klimatinės sąlygos svogūnams augti buvo palankios, o kai kuriose kitose ES šalyse per gausūs krituliai, kaitri saulė ir kiti veiksniai pakenkė svogūnų derliui, todėl dalis jo prastesnės kokybės. 2008 metais svogūnai Lietuvos prekiniuose ūkiuose buvo vieni pigiausių – kainos tokios pat kaip lenkiškų.

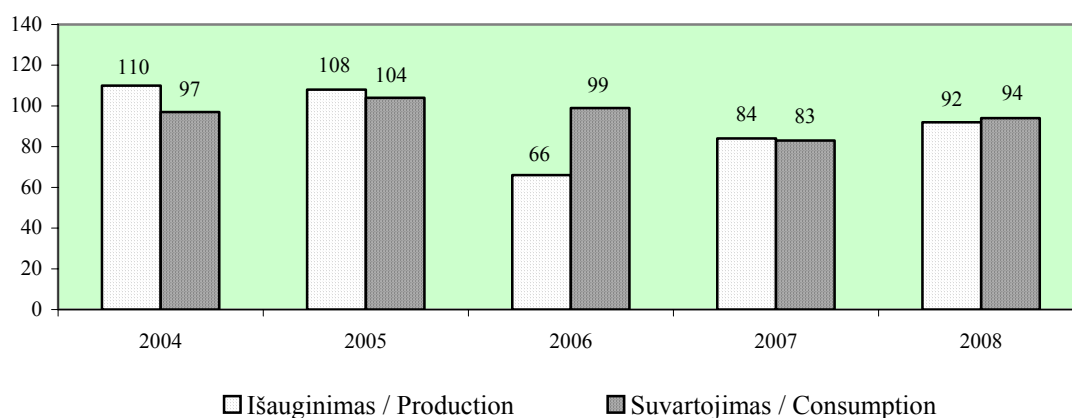

2.45 pav. Kopūstų, morkų ir svogūnų kainos kai kurių šalių prekiniuose ūkiuose 2008 metais, Lt/kg

Fig. 2.45. Average prices of cabbage, carrot and onion in marketable farms in some countries in 2008, in Litai per kg

Šaltiniai: ŽŪMPRIS duomenys.

Daugiau kaip 70 proc. Lietuvos vidaus reikmėms skirtų daržovių suvartojama maistui. Daržovių svarba sveikai mitybai visiems žinoma, ir jų vartojimas, pastaraisiais metais mažėjęs, 2008-aisiais išaugo (2.46 pav.). Šviežių vaisių ir daržovių rekomenduojama norma – 400 gramų per parą, o vidutiniškai vienam Lietuvos gyventojui tenka apie 260 gramų daržovių.

2.46 pav. Daržovių išauginimas ir suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2004–2008* metais, kg

Fig. 2.46. Per capita production and consumption of vegetables in 2004–2008, in kg*

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Lietuva nėra visiškai apsirūpinusi daržovėmis (2008 m., kaip ir ankstesniaisiais, apsirūpinimas nesiekė 80 proc.), todėl vidaus vartojimo fondą papildė importuotos daržovės. Užsienio prekybos daržovėmis apimtys didėjo, 2008 metais, palyginti su 2006-aisiais, ir eksportas, ir importas išaugo daugiau kaip 2 kartus. 2008 metais daržovių įsivežta 4,1 tūkst. t daugiau nei išvežta, tačiau užsienio prekybos balansas jau duje metai iš eilės teigiamas, 2008 metais – 1,2 mln. Lt.

2008 metais 86 proc. daržovių eksportuota į Rusiją. Daugiausia importuota iš labiausiai Lietuvos daržovių rinkai įtakos turinčios Lenkijos – 58 proc., Nyderlandų – 25 proc.

Perdirbimas. Lietuvoje vis daugiau perdirbama daržovių ir vaisių. Vaisių ir daržovių sulčių gamyba trejetą metų buvusi stabili, 2008-aisiais sumažėjo 16 proc., palyginti su 2007 metais. Sumažėjimą labiausiai lėmė koncentruotų vaisių, uogų ir daržovių sulčių mišinių ir koncentruotų sulčių gamybos sumažėjimas 2,7 mln. l. Tuo tarpu obuolių sulčių pagaminta 2 proc., o pomidorų sulčių – 11 proc. daugiau nei prieš metus. Per 2004–2008 metus pomidorų sulčių gamyba išaugo daugiau kaip 2 kartus. Pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų gamyba, pradėta mažinti 2007-aisiais, ir toliau mažinama: 2008 metais pagaminta mažiausiai per visą 2004–2008 metų laikotarpį (2.46 lentelė).

**2.46 lentelė. Pagrindinių vaisių ir daržovių perdirbtų produktų gamyba
2004–2008 metais**

Table 2.46. Production of selected fruit and vegetable products in 2004–2008

Produktas / Product	2004	2005	2006	2007	2008*	2008, palyginti su compared to 2004, %
Paruošti arba konservuoti produktai iš daržovių ir vaisių (be sulčių ir pomidorų padažų), tūkst. t / Prepared or preserved fruit and vegetable products (juice and tomato sauces excl.), thou. t	13,3	21,2	21,6	27,6	33,2	250
Vaisių ir daržovių sultys, mln. l / Fruit and vegetable juice, mill. l	8,1	16,4	16,7	16,6	13,9	172
iš jų pomidorų / of which tomato juice	2,3	3,4	4,5	4,4	4,9	213
Pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai, tūkst. t / Tomato ketchup and other tomato sauces, thou. t	12,5	13,9	13,9	12,2	11,0	88

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data

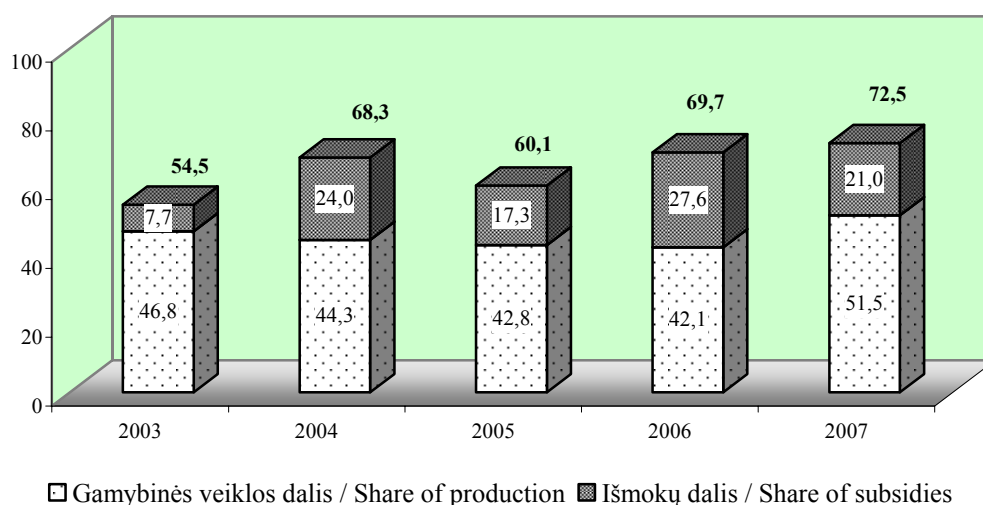
Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Daržovių produktų gamyba orientuota į vidaus rinką. Per 2008 metus Lietuvoje pomidorų sulčių parduota 90 proc., pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų – 84 proc. Užšaldytų daržovių ir jų mišinių vidaus rinkoje parduota 54 proc., raugintų kopūstų – 97 proc., paruoštų ar konservuotų išlukštentų pupelių – 85 proc. Daržovių gaminių užsienio prekybos balansas 2008 metais išliko neigiamas.

Valstybės parama ir ekonomika. 2008 metais už daržovių pasėlių hektarą mokėta tik pagrindinė tiesioginių išmokų dalis – 247,76 Lt/ha. Kiekvienam deklaruotam daržovių pasėlių hektarui skiriama po 240 l dyzelinių degalų be akcizo.

Specializuotuose komerciniuose ūkiuose lauko daržininkystė – pelninga žemės ūkio gamybos šaka. ŪADT respondentinių ūkių duomenimis, atrinkus ūkius, kuriuose lauko daržovės užėmė apie 40 proc. ŽŪN, 2007 metais daržininkystės ūkyje vidutinis lauko daržovių derlingumas buvo 25,5 t/ha. Ūkis, gaudamas 198,23 Lt/ha tiesioginių išmokų už daržovių pasėlius ir paramą degalams, gavo apie 3875 Lt/ha pelno.

ŪADT respondentinių ūkių duomenimis, 2003–2007 metais daržininkystės, sodininkystės veikla buvo pelninga, tačiau didelę dalį pelno sudarė išmokos (2.47 pav.),

2.47 pav. Daržininkystės, sodininkystės ūkių pelningumas 2003–2007 metais, proc.

Fig. 2.47. Average profitability of vegetables and orchards in 2003–2007, in per cent

Šaltinis: ŪADT respondentinių ūkių duomenys.

Daržininkystė – darbui imli ir didelių investicijų reikalaujanti augalininkystės šaka. Daržovių supirkimo kainos kinta priklausomai nuo derliaus, be to, jam sandėliuoti tinkamas saugyklos turi ne kiekvienas ūkininkas, todėl daržininkystę sėkmingiau vysto stambesni ūkiai, apsirūpinę technika, įsirengę modernias saugyklas su šaldymo kameromis, kuriuose produkcija ilgiau išlaikoma kokybiška, turi prekinio paruošimo linijas, yra įsirengę laistymo sistemas.

Nors daržovių pasėlių plotai mažėjo, derlius 2007–2008 metais didėjo. 2008-aisiais vėl ėmė augti ir daržovių vartojimas. Lietuva nėra visiškai apsirūpinusi daržovėmis, todėl jų trūkumas užpildomas įsivežtinėmis daržovėmis – daugiausia lenkiškomis. Didėja ir vietinės produkcijos supirkimai, perdirbimas. Daržovių produktų gamyba orientuota į vidaus rinką, be to, į pastarąją importuojama nemažai produktų iš daržovių – daržovių gaminių užsienio prekybos balansas išliko neigiamas.

3.7. Vaisiai ir uogos

3.7. Fruit and berries

Auginimas. 2008 metais sodai ir uogynai Lietuvoje užėmė 27 tūkst. ha – 1 proc. ŽŪN ploto. Didžiausi jų buvo Kauno (17,3 proc.), Vilniaus (16,5 proc.) ir Panevėžio (14,6 proc.) apskrityse. Sodų ir uogynų plotai 2008 metais sumažėjo, palyginti su 2007-aisiais, 8,3 proc.: svarainių – 42 proc., agrastų – 22,7, slyvų – 22,4 proc., vyšnių – 21,9 proc., kriaušių – 21,3, raudonųjų ir baltųjų serbentų – po 18,1 proc., obelų – 14,7 proc., aviečių – 10,3 proc. Padidėjo tik juodųjų serbentų plotai – 10,2 proc. 2008 metais didžiausią sodų ir uogynų dalį užėmė obelys – 48,6 proc. ir juodieji serbentai – 20,5 proc. Kiti sodiniai tesudarė po 4 proc. ir mažiau bendrojo sodų ir uogynų ploto.

2008 metais derantys sodai ir uogynai sudarė 22,9 tūkst. ha – apie 85 proc. visų sodų ir uogynų. 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, derančių sodų ir uogynų plotas šalyje sumažėjo daugiau nei 7 proc., o palyginti su 2004-aisiais – 16 proc. 2008 metais surinktas apie 70 proc. didesnis vaisių ir uogų derlius nei 2007-aisiais. Tačiau 2007 metais prastus rezultatus lėmė šalnos vaismedžių žydėjimo metu. 2008 metų rezultatai, palyginti su 2006-aisiais, buvo 28,5 proc. blogesni (2.47 lentelė).

2.47 lentelė. Sodų ir uogynų plotas, derlius ir derlingumas ūkiuose 2004–2008 metais

Table 2.47. The area, harvest and yield of orchards and berry plantations in 2004–2008

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
Sodinių plotas, tūkst. ha <i>Total area of plantations, thou. ha</i>	32,2	38,6	35,2	29,5	27,0
iš jų derantis / of which fruit bearing	27,3	29,5	27,1	24,7	22,9
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	44,6	110,8	123,0	51,6	87,9
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	16,3	37,6	45,3	20,9	38,3

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metų derliaus obuoliai sudarė 84,5 proc. šalyje išaugintų vaisių ir uogų. Vidutinis šalies obelų sodų derlingumas buvo 3,8 t/ha – 83,3 proc. didesnis nei 2007-aisiais, tačiau 15,5 proc. mažesnis nei 2006 metais. Kaimyninėje Lenkijoje 2008 metais sodų ir uogynų derlingumas buvo apie 2,6 karto didesnis nei mūsų šalyje.

Rinka. 2008 metais Lietuvoje supirkta 30 proc. mažiau vaisių ir uogų nei 2007-aisiais. Tai lėmė smarkiai, palyginti su ankstesniais metais, kritusi kaina – 46,5 proc. Dėl šios priežasties sodininkai nesiėmė rinkti ir parduoti krituolių obuolių. Didelė jų dalis liko supūti.

2008 metais 96,6 proc. supirktų vaisių ir uogų sudarė obuoliai (2.48 lentelė). Jų supirkimo kaina 60 proc. mažesnė nei 2007-aisiais, tačiau 11,6 proc. didesnė nei 2006 metais. 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, labiausiai sumažėjo obuolių supirkimo kaina, o padidėjo – trešnių (2,8 karto).

2.48 lentelė. Vaisių ir uogų supirkimas 2004–2008 metais, tūkst. t*Table 2.48. Purchase of fruit and berries in 2004–2008, in thousand tons*

Vaisiai ir uogos <i>Fruit & berries</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2008, palyginti su <i>compared to</i> 2004
Vaisiai ir uogos, iš viso <i>Fruit & berries, total</i>	14,0	74,3	83,2	57,0	39,6	2,8 k.
iš jų obuoliai <i>of which apples</i>	12,3	71,0	79,2	56,1	38,3	3,1 k.

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metais Lietuvoje obuoliai ir daugelis kitų vaisiai bei uogų buvo superkami pigiau nei kitose ES šalyse (2.49 lentelė). Obuolių supirkimo kaina Lietuvoje buvo apie 7 kartus mažesnė nei Lenkijoje ir net 9 kartus – nei Italijoje. Kriaušių kaina buvo panaši į kitų ES valstybių. O braškės, kaip ir obuoliai, buvo vienos pigesnių ES.

2.49 lentelė. Obuolių, kriaušių ir braškių vidutinė supirkimo kaina ES šalyse 2007–2008 derliaus metais, Lt/t*Table 2.49. Purchase prices of apples, pears and strawberry in EU countries in 2007–2008, in Litas per ton*

ES šalis / <i>EU country</i>	Obuoliai / <i>Apples</i>	Kriaušės / <i>Pears</i>	Braškės / <i>Strawberries</i>
Lietuva / <i>Lithuania</i>	278	2391	5708
Lenkija / <i>Poland</i>	2010	2963	4414
Nyderlandai / <i>Netherlands</i>	1751	2154	17818
Belgija / <i>Belgium</i>	2527	2622	14049
Italija / <i>Italy</i>	2607	3411	7980
Ispanija / <i>Spain</i>	2058	2545	5642
Portugalija / <i>Portugal</i>	2080	2417	8705

*Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys;**Agriculture in the European Union – Statistical and economic information, 2008.*

2008 metais obuolių ir kriaušių vidutinės mažmeninės kainos Lietuvos prekybos centruose buvo didžiausios per visą 2004–2008 metų laikotarpį. 2008 metais vidutinė obuolių kaina, palyginti su 2004-aisiais, buvo apie 2 kartus, o kriaušių – 49 proc. didesnė. Tiesa, pasirodžius naujajam derliui, 2008 metais mažmeninė obuolių kaina nuo liepos iki gruodžio mėnesio nukrito maždaug 51 proc.

Produkcijos perdirbimas. Lietuvoje sparčiai didėjo įvairių gaminių iš vaisių ir uogų gamyba. Tačiau 2008 metais, smarkiai sumažėjus supirkimui, gamybos apimtys pastebimai nukrito. Įvairių džemų, drebučių, marmeladų, tyrių ir pastų gamyba 2008 metais buvo 26,5 proc. mažesnė nei 2007-aisiais, koncentruotų sulčių – 32,5 proc., šaldytų vaisių ir uogų – 39,7 proc. (2.50 lentelė). Tik nekoncentruotų obuolių sulčių

gamyba 2008 metais šiek tiek išaugo – apie 2 proc. Tačiau 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, daugelio produktų iš vaisių ir uogų gamybos apimtys buvo padidėjusios. Tokius rezultatus paaškina 2004 metais dėl didelių šalų buvęs prastas derlius.

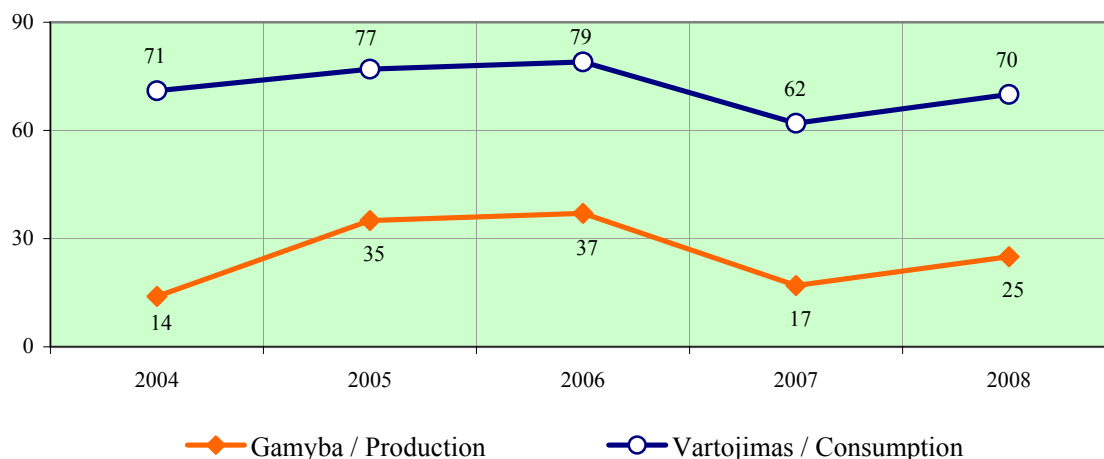
2.50 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba 2004–2008 metais

Table 2.50. Production of selected fruit and berry products in 2004–2008

Produktas / Product	2004	2005	2006	2007	2008
Džemai, vaisių drebučiai (želė), marmeladai, vaisių arba riešutų tyrėlės (piurė) ir pastos, tūkst. t / Jams, fruit jellies, marmalades, fruit and nut puree and pastes, thou. t	3,7	4,2	4,4	4,7	3,5
Koncentruotos sultys, mln. l Concentrated juice, mill. l	0,9	6,7	6,4	4,5	3,0
Nekoncentruotos obuolių sultys, mln. l Non-concentrated apple juice, mill. l	0,8	1,0	0,9	0,9	0,9
Šaldyti vaisiai, uogos ir riešutai, nevirti arba virti garuose ar vandenyje, t / Frozen fruit, berries and nuts, uncooked, cooked by steaming or boiling in water, t	1350	1819	2432	3324	2820,8

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2004–2008. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

Vaisių ir uogų suvartojimas. Lietuvoje vaisių ir uogų suvartojama kur kas mažiau nei kitose ES valstybėse. Tačiau nedideli gamybos mastai yra nepakankami užtikrinti ir tokio lygio vartojimą (2.48 pav.). Dėl to mūsų šalies apsirūpinimo lietuviškais produktais lygis labai žemas. Skirtingais metais, priklausomai nuo derliaus, jis tesiekia 20–43 proc.

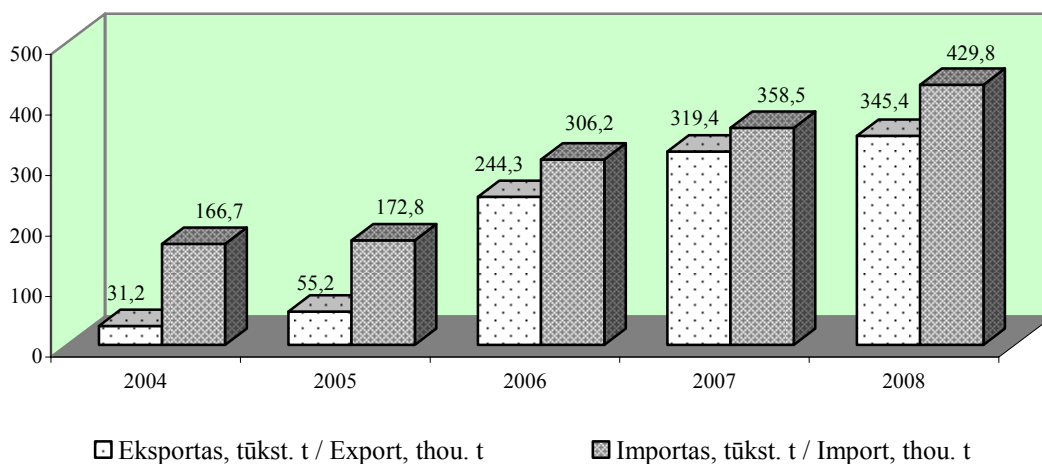

2.48 pav. Vaisių ir uogų išauginimas bei suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2004–2008 metais, kg

Fig. 2.48. Per capita production and consumption of fruit and berries in 2004–2008, in kg

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008.

Užsienio prekyba. Didelį vaisių ir uogų trūkumą rodo užsienio prekybos rodikliai (2.49 pav.). Labiausiai 2004–2008 metais augo šiltųjų kraštų vaisių paklausa. 2008 metais vaisių ir uogų importuota beveik 20 proc. daugiau nei 2007-aisiais. Eksporto apimtys teišaugo 8 proc. Vaisių ir uogų užsienio prekybos balansas 2008 metais buvo dukart prastesnis nei prieš metus.

2.49 pav. Įvairaus apdorojimo vaisių ir uogų eksportas bei importas 2004–2008 metais, tūkst. t

Fig. 2.49. Export and import of fruit and berries of different processing level in 2004–2008, in thousand tons

Daugiausia 2008 metais iš Lietuvos vaisių ir uogų išvežta į Rusiją – 85,2 proc., Latviją – 3,8 proc., Baltarusiją – 3,4 proc., ir Estiją 3,1 proc. Į likusias 36 eksporto partneres vaisių ir uogų buvo išvežta labai nedaug – po 1 proc. arba mažiau.

Pagrindinės importo partnerės 2008 metais buvo ES narės. Iš jų atvežti vaisiai ir uogos sudarė 85,6 proc. Daugiausia vaisių ir uogų 2008 metais Lietuva importavo iš Lenkijos – 45,7 proc., Nyderlandų – 12,6 proc., Italijos – 9,0 proc. ir Ispanijos – 5,5 proc.

Parama ir ekonomika. 2008 metais deklaruota 12,9 tūkst. ha sodų ir uogynų. Už jų hektarą buvo mokama 246 Lt tiesioginė išmoka.

2007 metais ir vaisių, ir uogų auginimas buvo pelningas: vaisių pelningumas – 75 proc., uogų – 35 proc. Tokį gerą pelningumą lėmė didelės vaisių ir uogų supirkimo kainos. 2008 metais, smarkiai nukritus supirkimo kainoms, pelningumas buvo mažesnis.

Sodininkystės ekonominiai rodikliai labai priklauso nuo naujų auginimo ir produkcijos laikymo technologijų, nuo to, kaip ūkyje taikomos darbo sąnaudų mažinimo priemonės, kiek įsigyjama perspektyvių veislių sodinių. Didžiausią išlaidų dalį – apie 40 proc., auginant tiek vaisius, tiek uogas, sudaro darbo užmokestis.

Apibendrinant vaisių ir uogų sektorių, galima teigti, kad Lietuvoje jis nėra pakankamai išvystytas. Derlius visada priklauso nuo klimatinių sąlygų, tačiau ir pačiais palankiausiai metais vaisių ir uogų vidaus rinkai užauginama nepakankamai. Užsienio prekybos analizė rodo, kad Lietuvoje kasmet didėja vaisių ir uogų poreikis, ypač egzotinių. Šio sektoriaus perspektyvos Lietuvoje priklauso nuo augintojų iniciatyvos ir jų gebėjimo konkuruoti su užsienio gamintojais.

3.8. Rapsai

3.8. Rape

Esant aukštomis pasaulinėms naftos kainoms ir prastėjant ekologiškai situacijai, alternatyvių energijos šaltinių panaudojimas tampa vis aktualesnis. Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacijos ekspertai prognozuoja, kad po 15–20 metų ketvirtadalį degalų poreikio patenkins biokuras. Pavyzdžiui, Brazilijoje, didžiausioje pasaulio bioetanolio gamintojoje, jau dabar milijonas automobilių naudoja biokurą, pagamintą iš cukrašvendrių. JAV Žemės ūkio ministerijos (USDA) duomenimis, 2008 metais pasaulinis rapsų derlius buvo 54,4 mln. t – 12,3 proc. didesnis nei 2007 metais. Daugiausia rapsų pasaulyje užauginančios šalys 2008 metais išliko ES – 19,2 mln. t (2007 m. – 18,4 mln. t), Kinija – 11,5 mln. t (10,6 mln. t), Kanada – 10,9 mln. t (9,5 mln. t). Pasaulinis rapsų sunaudojimas vidaus rinkose 2008 metais – 52,4 mln. t (2007 m. – 49,0 mln. t). Rapsų atsargos 2008 metų pabaigoje, palyginti su 2007-aisiais, išaugo 44,3 proc. (iki 4,7 mln. t).

Vokietijos analitikų agentūros *Oil World* duomenimis, pasaulinė rapsų prekyba 2008 metais buvo rekordinė – 10,9 mln. t, arba 28,2 proc. didesnė nei 2007 metais. Didžiausia pasaulyje rapsų eksportuotoja Kanada eksportavo 6,8 mln. t rapsų (2007 m. – 5,3 mln. t), Ukraina – 2,5 mln. t (0,9 mln. t), JAV – 0,4 mln. t (0,5 mln. t). *Oil World* duomenimis, pagrindiniais rapsų importuotojais tapo Kinija, padvigubinusi, palyginti su 2007 metais, rapsų importą iki 1,8 mln. t, Japonija – 2,3 mln. t, Jungtiniai Arabų Emyratai – 650 tūkst. t ir Pakistanas – 460 tūkst. t.

ES užsibrėžusi tikslą 2015 metais naudoti 8 proc. biokuru varomo transporto. ES šiuo metu yra didžiausia biokuro iš rapsų, saulėgražų ir sojų aliejaus gamintoja. 2008 metais ES šalyse išauginta 35,3 proc. viso pasaulio rapsų derliaus. Rapsų derlius, palyginti su 2007-aisiais, buvo 800 tūkst. t (4,3 proc.) didesnis. Rapsų perdirbimo kiekiai ES taip pat sparčiai didėja – 2008 metais perdirbta beveik 20 mln. t, arba 8,1 proc. daugiau nei 2007 metais.

Auganti biokuro paklausa ir ES finansinės paramos įsipareigojimais skatina mūsų šalies žemdirbius auginti daugiau rapsų.

Auginimas. Eurostato duomenimis, ES šalyse 2008 metais rapsų pasėlių plotas buvo 21,2 proc. didesnis nei 2007-aisiais. Didžiausi rapsų pasėlių plotai yra Prancūzijoje (1,6 mln. ha), Vokietijoje (1,5 mln. ha) ir Lenkijoje (0,8 mln. ha).

2008 metais rapsais buvo apsėta 161,6 tūkst. ha, arba 7,3 proc. mažiau nei 2007-aisiais. Žieminių rapsų pasėliai sumažėjo 3,4 proc., vasarinių – 9,9 proc.

Situacija rapsų rinkoje dabartiniu metu gana palanki: taikoma nauja santykių forma – sutartys tarp rapsų augintojų ir biokuro gamintojų, palanki supirkimo kaina, nuolat auganti rapsų paklausa biokuro gamybai, o rapsai yra vieni rentabiliausių augalų. Jų plotų sumažėjimą galėjo lemti tik rizikos dėl galimų nepalankių žiemojimo ar meteorologinių sąlygų baimė (2.51 lentelė).

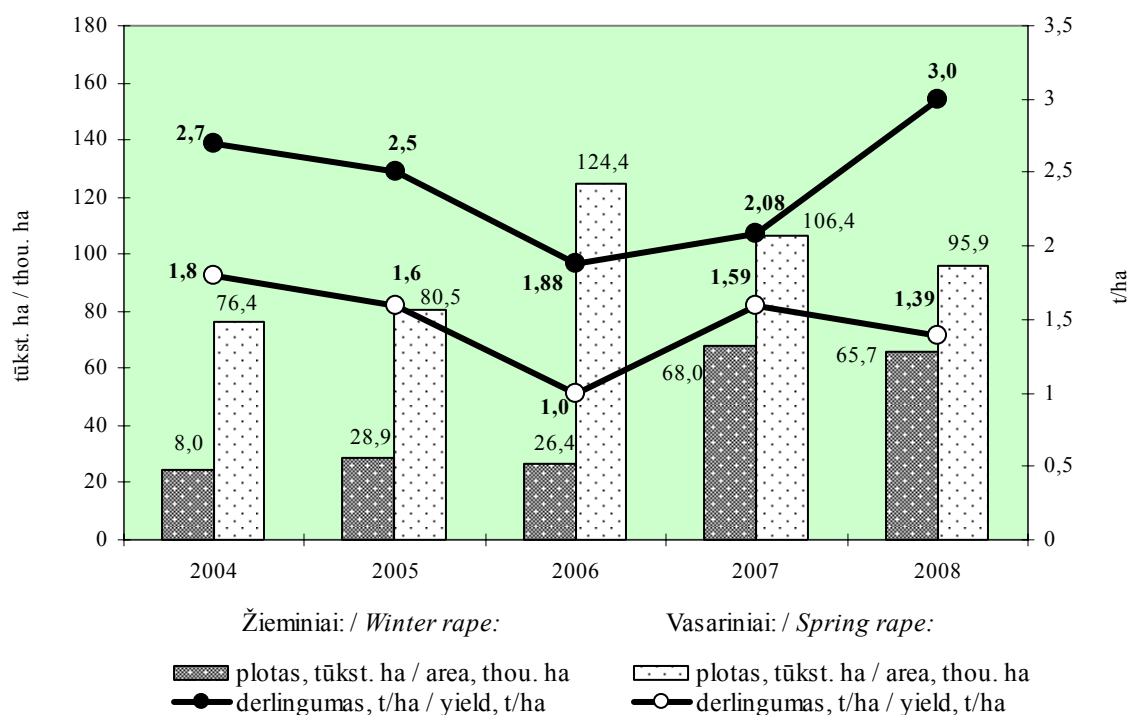
2.51 lentelė. Rapsų pasėliai, derlius ir derlingumas 2004–2008 metais*Table 2.51. Crop area, harvest and yield of rape in 2003–2007*

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008	2008, palyginti su compared to 2007, %
Plotas, tūkst. ha / Area, thou. ha	100,6	109,4	150,8	174,4	161,6	92,7
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	204,7	201,2	169,6	311,9	330,3	105,9
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	2,03	1,84	1,12	1,79	2,04	114,0

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metų rudenį Lietuvos rapsų augintojai pasėjo 95,1 tūkst. ha žieminių rapsų – 29,4 tūkst. ha (44,8 proc.) daugiau nei praėjusiais metais.

Lietuvoje 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, rapsų pasėlių plotai sumažėjo 7,3 proc., tačiau 14,0 proc. gautas didesnis derlingumas lėmė, kad bendras jų derlius padidėjo 5,9 proc. (2.50 pav.).

2.50 pav. Rapsų plotas ir derlingumas 2004–2008 metais*Fig. 2.50. Area under rape crops and yield in 2004–2008*

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Šalyje stebima ūkių stambėjimo ir vidutinio pasėlių ploto didėjimo tendencija – daugėja ūkių, auginančių didesnius kaip 50 ha rapsų plotus, o vidutinis ūkio rapsų pasėlių plotas kasmet būna didesnis beveik 3,5 proc. Todėl gerėja pažangesnių technologijų taikymo galimybės, o tai turi didelės įtakos rapsų derlingumui ir bendram jų derliui.

Rinka. Per 2008 metus Lietuvoje iš rapsų augintojų supirkta 283,96 tūkst. t rapsų, arba 41,36 tūkst. t (17,1 proc.) daugiau nei 2007-aisiais (2.52 lentelė). Didėjant biodyzelino gamybos pajėgumui, žaliavos poreikis jo gamybai 2008 metais išaugo iki 180 tūkst. t. Kiti rapsai buvo sunaudoti maistinio aliejaus gamybai ir eksportuoti.

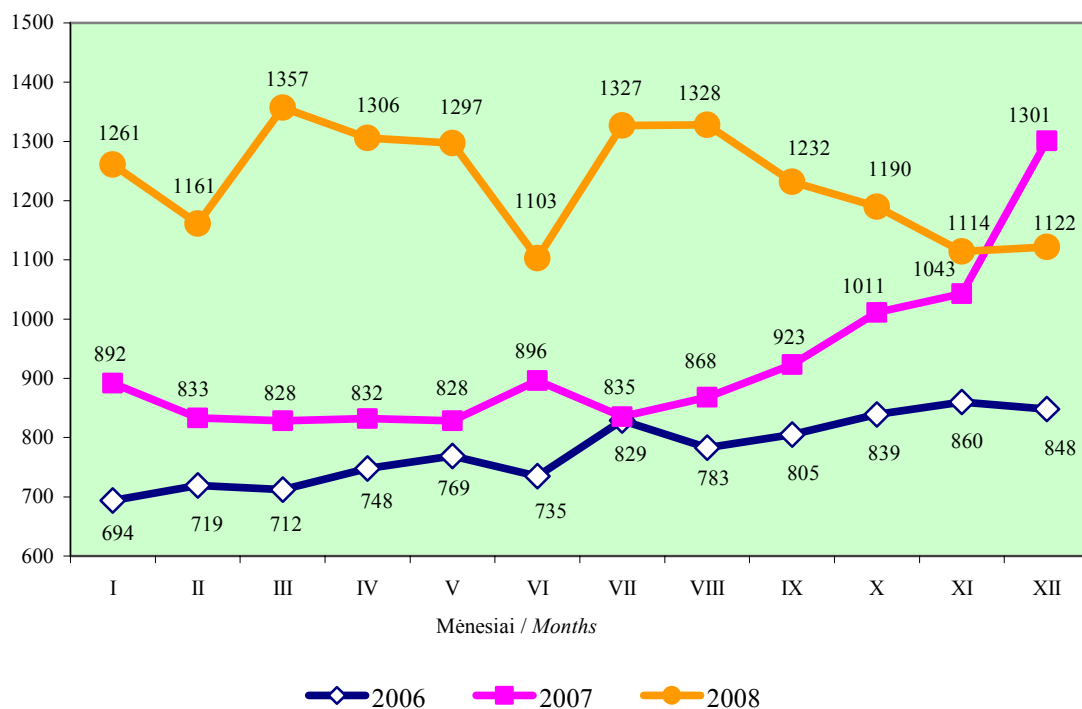
2.52 lentelė. Rapsų supirkimas 2004–2008 metais

Table 2.52. Purchase of rapeseed in 2004–2008

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
Kiekis, tūkst. t / Amount, thou. t	172,6	215,1	140,0	242,6	284,0
Kaina, Lt/t / Price, Lt/t	661	625	842	895	1254
Vertė, mln. Lt / Value, mill. Lt	114,1	134,5	117,9	217,2	356,0

Šaltiniai: Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2008 m. spalio 1 d. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2008; ŽŪMPRIS.

Dėl augančios rapsų paklausos vidutinė jų supirkimo kaina per 2004–2008 metų laikotarpį padidėjo 40,3 proc. 2008 metų gruodžio mėnesio kaina, palyginti su 2007-ųjų tuo pačiu mėnesiu, buvo 13,8 proc. mažesnė, o palyginti su 2006-ųjų gruodžiu, rapsai buvo superkami 32,3 proc. brangiau (2.51 pav.).

2.51 pav. Vidutinės rapsų supirkimo kainos 2006–2008 metais, Lt/t

Fig. 2.51. Average purchase prices of rapeseed in 2006–2008, in Litas per ton

Šaltinis: ŽŪMPRIS duomenys.

Kai kuriose Vidurio ir Rytų Europos šalyse rapsų supirkimo kainos 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, labai išaugo, tačiau 2008 metais kai kuriose jų pradėjo mažėti: Estijoje – 26,3 proc., Vokietijoje – 32,5 proc., Lietuvoje – 32,8 proc.

Per 2008 metus, palyginti su 2007-aisiais, Lietuvoje rapsų eksportas sumažėjo 6,2 proc. (2.53 lentelė). Tai lėmė augantis rapsų poreikis vidaus rinkoje. Dėl nuolat didėjančios rapsų sėklų paklausos biokuro gamybai ir nepakankamos jų pasiūlos vidutinė eksportuotų rapsų kaina per minėtą laikotarpį išaugo 15,9 proc., o per 2004–2008 metus – 49,3 proc.

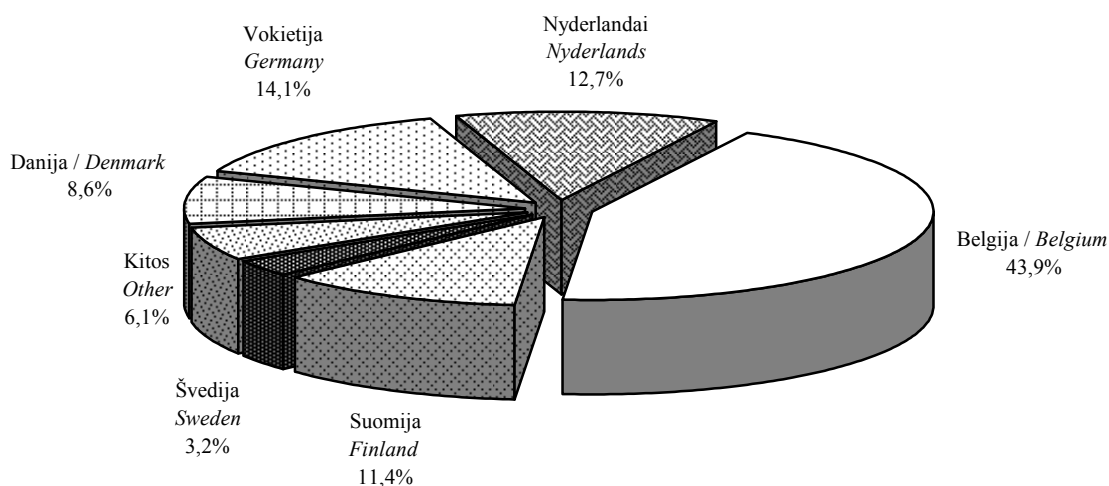
2.53 lentelė. Rapsų eksportas 2004–2008 metais

Table 2.53. Export of rapeseed in 2004–2008

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t Quantity, thou. t	Kaina, Lt/t Price, Lt/t	Vertė, mln. Lt Value, mill. Lt
2004	101,8	804	81,8
2005	211,9	715	151,4
2006	65,5	859	56,3
2007	201,0	1035	208,0
2008	193,2	1200	231,8

Šaltiniai: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Daugiausia rapsų iš Lietuvos eksportuota į Belgiją – 43,9 proc., Vokietiją – 14,1 proc., Nyderlandus – 12,7 proc., Suomiją – 11,4 proc. (2.52 pav.).

2.52 pav. Rapsų eksportas 2008 metais

Fig. 2.52. Export of rapeseed in 2008

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2008 metais į Lietuvą buvo importuota 59,2 tūkst. t rapsų. Sėklai skirtų rapsų įvežta iš ES šalių: Vokietijos – 57,9 proc., Danijos – 15,5 proc., Švedijos – 11,3 proc., Lenkijos – 7,9 proc.

Lietuva importuoja nemažai maistinio rapsų aliejaus (2.54 lentelė). 2008 metais jo įvežta 56,6 tūkst. t: 59,5 proc. – iš ES šalių, 40,5 proc. – iš kitų valstybių. Vidutinė importuoto aliejaus kaina iki 2006 metų turėjo tendenciją mažėti, bet 2006 metais ėmė kilti. 2008 metais, palyginti su 2006-aisiais, ji išaugo 54,8 proc., su 2004-aisiais – 65,5 proc.

2.54 lentelė. Maistinio rapsų aliejaus importas ir eksportas 2004–2008 metais

Table 2.54. Import and export of alimentary rapeseed oil in 2004–2008

Metai Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou. t		Kaina, Lt/t Price, Lt/t		Vertė, mln. Lt Value, mill. Lt	
	importas import	eksportas export	importas import	eksportas export	importas import	eksportas export
2004	22,6	2,9	1986	2400	44,9	7,0
2005	23,5	2,8	1872	2163	44,0	6,0
2006	23,0	9,1	2124	2251	48,8	20,4
2007	38,3	23,0	2354	2485	90,2	57,2
2008	56,6	27,9	3287	3434	186,1	95,6

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

2008 metais iš Lietuvos išvežta 27,9 tūkst. t maistinio rapsų aliejaus: 51,3 proc. – į ES šalis, 48,7 proc. – į kitas valstybes. Vidutinė eksportuoto aliejaus kaina buvo 52,6 proc. didesnė nei 2006-aisiais ir 43,1 proc. – nei 2004-aisiais.

Perdirbimas. Per 2008 metus Lietuvos įmonės perdirbo 250,3 tūkst. t rapsų – 190 tūkst. t (4,2 karto) daugiau nei 2007-aisiais. Per 2008 metus buvo pagaminta 22,19 tūkst. t maistinio rapsų aliejaus, 2,4 karto daugiau nei 2007-aisiais, o likusioji rapsų dalis, apie 180 tūkst. t, perdirbta į metilo esterį.

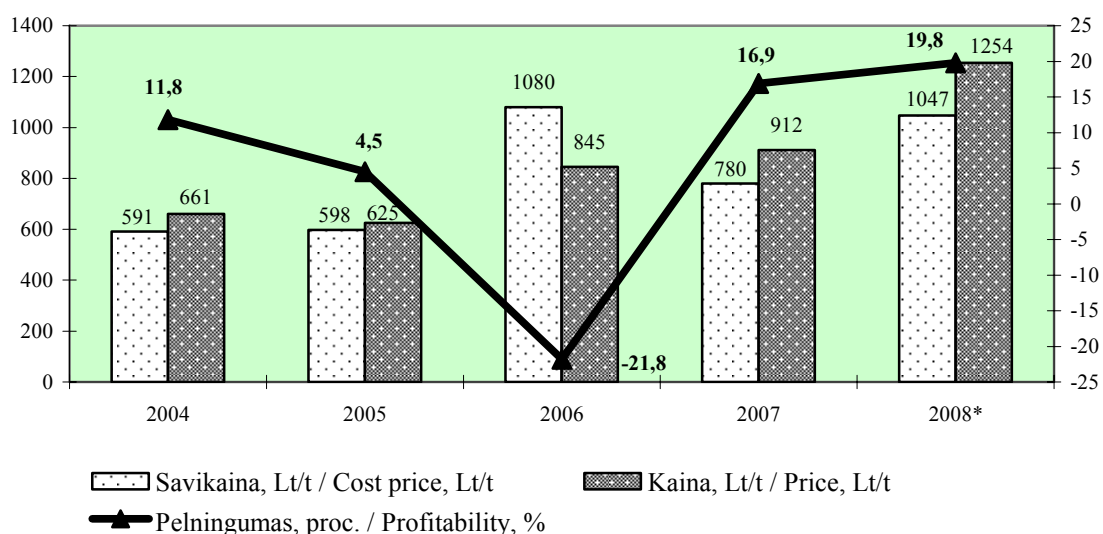
Rapsų perdirbimo gamybiniai pajėgumai pastaraisiais metais didėja, kaip ir žaliavos poreikis. Kad būtų užtikrintas turimų rapsų perdirbimo gamybinių pajėgumų geresnis panaudojimas, kasmet reikia užauginti ne mažiau kaip 540 tūkst. t rapsų.

Visame pasaulyje didėja rapsų perdirbimo apimtys. Vien tik 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, rapsų perdirbimas išaugo 6,9 proc. (iki 52,4 mln. t per metus). Tai lėmė nuolat didėjanti biodyzelino gamyba.

Parama ir ekonomika. Už paramos reikalavimus atitinkančius 2007 metais deklaruotus rapsų pasėlius buvo mokama iš ES biudžeto pagrindinė tiesioginė išmoka – 198,23 Lt/ha ir papildomos tiesioginės išmokos iš nacionalinio biudžeto: susietos su gamyba – 140,50 Lt/ha, atsietos – 36,0 Lt/ha.

Laikantis pažangių agrotechninių rapsų auginimo reikalavimų, pasiekiamas didelis rapsų derlingumas ir gamybos pelningumas.

Per 2004–2005 metų laikotarpį rapsų auginimo sąnaudos ŽŪB mažėjo, o 2006 metais pradėjo didėti (2.53 pav.). Staigų rapsų savikainos padidėjimą 2006 metais lėmė sumažėjęs jų derlingumas ir pabrangę materialiniai bei techniniai išteklių, o 2008 metais (LAEI skaičiavimais), palyginti su 2007-aisiais, sąnaudos dėl gamybos išteklių pabrangimo išaugo 34,2 proc. Per analizuojamą laikotarpį rapsų auginimo sąnaudos padidėjo 77,2 proc.

2.53 pav. Vidutinė rapsų savikaina, supirkimo kaina ir pelningumas žemės ūki bendrovėse ir kitose įmonėse 2004–2008 metais

Fig. 2.53. Average cost price, purchase price and profitability of rapeseed in agricultural companies in 2004–2008

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Nepaisant savikainos mažėjimo tendencijų, 2003–2005 metais rapsų auginimo pelningumas mažėjo, o 2006-aisiais ši veikla be išmokų būtų tapusi nuostolinga. 2008 metais, vidutinei supirkimo kainai pakilus iki 1254 Lt/t ir žymiai padidėjus rapsų auginimo produktyvumui, pelningumas pasiekė 19,8 proc. (be išmokų). Tai didžiausias pelningumas per 2004–2008 metų laikotarpį, o su išmokomis jis yra 37,6 proc.

3.9. Žuvininkystės produktai

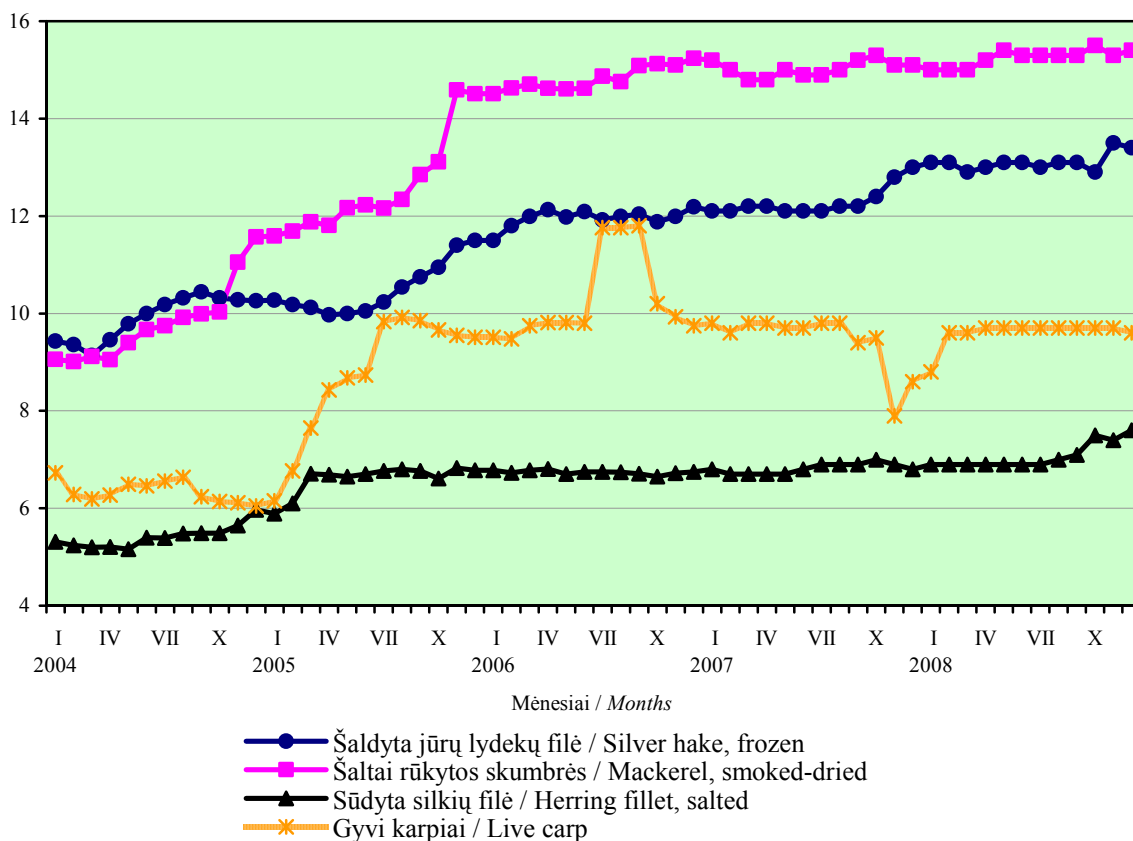
3.9. Fisheries products

2009 metų kovo mėnesio duomenimis, Valstybinėje maisto ir veterinarijos tarnyboje buvo 40 įregistruotų žuvų produktų perdirbimo įmonių, turinčių Gyvūninio maisto tvarkymo veterinarinį patvirtinimą. Visos jos turi teisę eksportuoti produkciją į ES rinką, 7 jų gali teikti savo produkciją ir ES, ir Rusijos rinkai. Iki 2009 metų visos žuvų perdirbimo įmonės pertvarkė savo gamybą pagal ES standartus. Žuvininkystės departamento duomenimis, 2008 metais žuvis perdirbo 37 žuvų perdirbimo įmonės.

Išankstiniais Statistikos departamento duomenimis, per 2008 metus Lietuvos žuvų perdirbimo įmonėse (išskyrus perdirbimą laivuose) iš viso buvo paruošta, perdirbta ir užkonservuota 67,6 tūkst. t žuvų, žuvų produktų ir kitų produktų iš žuvų subproduktų, vėžiagyvių ir moliuskų (iš jų 62,8 tūkst. t – perdirbtos ir apdorotos žuvis). Taigi gamybos apimtys 2008 metais beveik nepasikeitė. Pramonės parduotų žuvų produktų vertė – 538,4 mln. Lt, iš kurių beveik vienas trečdalis buvo realizuotas Lietuvoje. Parduotų ikų, ikų pakaitalų, vėžiagyvių, moliuskų ir kitų subproduktų vertė – apie 19,4 mln. Lt, iš jų trys ketvirtadaliai – Lietuvos vidaus rinkoje.

Žuvų perdirbamoji pramonė gamina ir pateikia vartotojams plataus asortimento produkcijos: atšaldytų, sušaldytų, sūdytų ir marinuotų, rūkytų, džiovintų ir vytintų, aromatizuotų žuvų produktų, kulinarinių žuvų gaminių, įvairiai paruoštų žuvų konservų. Gaminami vis įvairesnio asortimento produktai. Didelę dalį perdirbtų žuvų produktų užima delikatesiniai surimio produktai – krabų lazdelės, žuvų piršteliai, vėžių uodegėlės ir kiti gaminiai. Pagrindinį eksportuojamų produktų asortimentą sudaro surimio produktai, vakuume įpakuotų šaldytų žuvų filė. Kitų grupių produktai – atšaldytos ir sušaldytos, sūdytos, rūkytos žuvis bei kulinariniai gaminiai iš silkių ir skumbrių parduodami vidaus rinkoje.

Nuo 2004 iki 2005–2006 metų žuvų ir jų produktų mažmeninės kainos sparčiai kilo. Per 2005–2006 metus labiausiai pabrango gyvi karpiai – beveik 66 proc. Kitų žuvų produktų kainų augimas nebuvo toks staigus. Šaldyta jūrų lydekų filė pabrango 15,7 proc., šaltai rūkytų skumbrių – apie 31 proc., sūdytų silkių filė – 13 proc. (2.54 pav.). Tuo tarpu 2007–2008 metais situacija stabilizavosi ir didesni kainų svyravimai buvo pastebimi tik 2007 metų pabaigoje – 2008 metų pradžioje, kai prieš šventes išauga žuvų (ypač karpį) pasiūla. Nuo 2007 metų pradžios iki 2008-ųjų pabaigos daugiausia pabrango (11 proc.) sūdytų silkių filė, truputį mažiau – šaldytų jūrų lydekų filė.

2.54 pav. Kai kurių žuvų produktų mažmeninių kainų dinamika 2004–2008 metais, Lt/kg

Fig. 2.54. Retail prices of selected fish products in 2004–2008, in Litai per kg

Šaltiniai: Vartotojų ir gamintojų kainų indeksai 2004–2008. Nr. 1–4. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

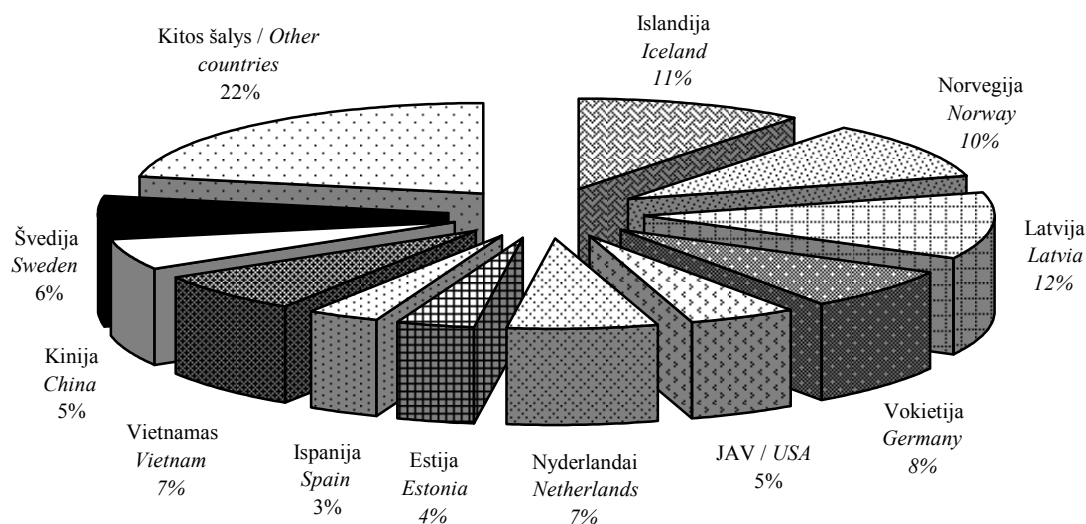
2.55 lentelė. Žuvininkystės produktų gamyba, importas ir eksportas 2004–2008 metais
Table 2.55. Production, import and export of fisheries products in 2004–2008

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
Pagaminta žuvų produktų, tūkst. t <i>Production of fish products, thou. tons</i>	74,0	76,6	68,3	67,9	67,6
Žuvų ir jų produktų importas: <i>Imports of fish and fish products:</i>					
tūkst. t / thou. tons	69,8	89,7	79,8	90,5	95,4
mln. Lt / mill. Lit	295,3	452,5	460,8	537,3	617,5
Žuvų ir jų produktų eksportas: <i>Exports of fish and fish products:</i>					
tūkst. t / thou. tons	65,9	91,0	86,0	100,2	91,0
mln. Lt / mill. Lit	331,8	500,4	556,3	613,1	649,9

Šaltiniai: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metais Lietuva prekiavo žuvimis ir jų produktais su 74 pasaulio šalimis. Žuvų ir jų produktų užsienio prekybos balansas buvo teigiamas, eksporto vertė – apie 5 proc. didesnė nei importo, žuvų ir jų produktų eksportuota mažiau nei importuota. Buvo įvežama mažesnės pridėtinės vertės pigesnių produktų (šviežių, atšaldytų žuvų ir žuvų filė), o išvežama brangesnių konservų ir kitų žuvų gaminių.

Per 2008 metus į Lietuvą įvežta 95,4 tūkst. t žuvų ir jų produktų. Importuotos produkcijos vertė – 617,5 mln. Lt. Į Lietuvą produkcija buvo įvežama iš 53 pasaulio šalių. 47 proc. importuoto žuvų kiekio (51 proc. vertine išraiška) – iš ES šalių. Pagrindinės importuotojos buvo Latvija, Islandija ir Norvegija, kurios yra vienos pagrindinių žaliavų žuvų perdirbimo pramonei tiekėjų (2.55 pav.). Nuo 2004 metų importo kiekis išaugo apie 37 proc., o importuotos produkcijos vertė padidėjo daugiau nei dvigubai. Tai lėmė bendras žuvų kainų augimas ir įvežamų produktų asortimento pokyčiai.

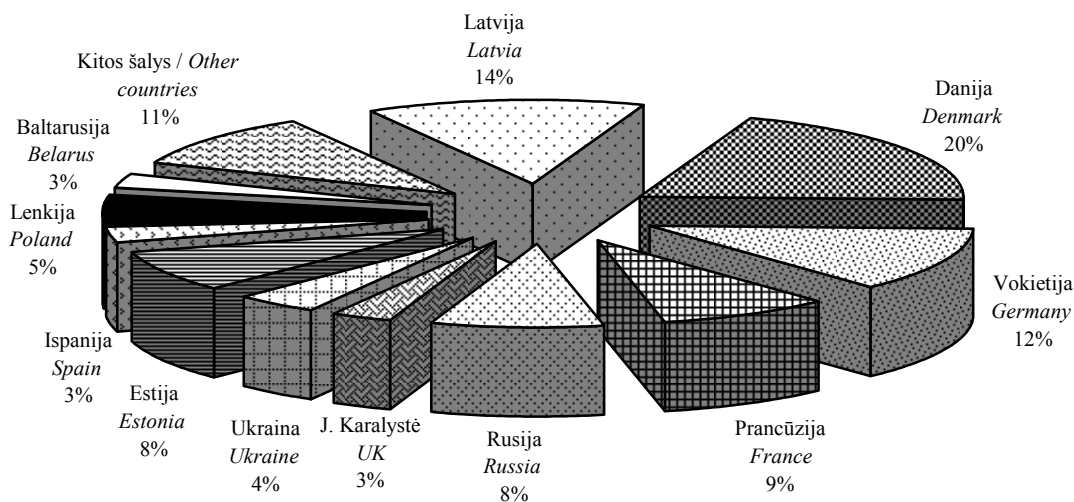

2.55 pav. Žuvų ir jų produktų importo struktūra pagal šalis 2008 metais
Fig. 2.55. Import structure of fish and fish products by country in 2008

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Bendras Lietuvos žuvų eksportas 2008 metais, palyginti su 2005-aisiais, nepasikeitė – 91,0 tūkst. t. Padidėjus eksportuojamos produkcijos kainai, jos vertė pakilo apie 30 proc. (nuo 500,4 iki 649,9 tūkst. Lt). 2007–2008 metais didėjo vytintų, sūdytų ir rūkytų žuvų bei gaminių ir konservų iš žuvų eksporto apimtys ir vertė (apimtys – atitinkamai 11 proc. ir 2 proc., vertė – 22 proc. ir 23 proc.). Tuo tarpu gyvų žuvų, šviežių ir atšaldytų bei užšaldytų žuvų ir jų filė eksporto apimtys sumažėjo smarkiai, labiausiai – gyvų žuvų eksportas (kiekis – 35 proc., vertė – 22 proc.). Šiek tiek mažiau sugauta šprotų, todėl sumažėjo šviežių ir atšaldytų žuvų eksporto apimtys (9 proc.).

Pagrindinės lietuviškų žuvų produktų pirkėjos išliko Danija, Latvija, Vokietija, Prancūzija, Rusija ir Estija (2.56 pav.). Į Daniją daugiausia eksportuojama pigių šprotų, todėl eksporto į šią šalį vertė yra nedidelė, 2008 metais tesudarė apie 2 proc. Į Vokietiją buvo vežama brangesnių produktų, kurių vertė sudarė net 28 proc. eksporto struktūros. Iš viso buvo eksportuojama į 53 pasaulio šalis, 82 proc. žuvų produkcijos – į ES šalis, 16 proc. – į NVS, 2 proc. – į kitas.

2.56 pav. Žuvų ir jų produktų eksporto struktūra pagal šalis 2008 metais

Fig. 2.56. Export structure of fish and fish products in 2008

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė (Statistikos departamento prie LRV duomenys).

Eksporto į ES produkcijos vertė sudarė apie 87 proc. visų eksportuotų žuvų produktų vertės. Nuo 2004 metų žuvų eksporto apimtys padidėjo 38 proc., o vertė išaugo beveik dvigubai. Tokių eksporto vertės augimą lėmė gaminamos produkcijos asortimento pokyčiai, gerėjanti gaminių kokybė ir didėjanti jų kaina ES rinkoje.

III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO STRUKTŪRINIAI POKYČIAI

III. STRUCTURAL CHANGES IN THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

1. Bendroji žemės ūkio produkcija

1. Gross agricultural output

Statistikos departamento prie LRV duomenimis, bendroji žemės ūkio produkcija 2008 metais veikusiomis kainomis sudarė 7214,9 mln. Lt, palyginti su 2007-aisiais, išaugo 4 proc. Bendrosios žemės ūkio produkcijos didėjimą skatino auganti žemės ūkio ir maisto produktų paklausa vidaus rinkoje bei didėjančios užsienio prekybos apimtys. Jos teigiamus poslinkius lėmė ir išaugusi ES parama.

Žemės ūkyje ir maisto pramonėje 2008 metais sukurta 7,4 proc. šalies bendrosios pridėtinės vertės, iš jos žemės ūkyje sukurta dalis – 3,9 proc. (3916,0 mln. Lt), maisto pramonėje – 3,5 proc. (3493,3 mln. Lt).

2008 metais, kaip ir 2007-aisiais, išliko tokios pačios žemės ūkio gamybos šakų plėtros tendencijos. Augalininkystės produkcijos bendroji vertė 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, padidėjo 2 proc. Tai lėmė išaugusios gamybos apimtys. Grūdų derlius 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, padidėjo 13 proc. (dėl 1 proc. didesnio ploto ir 12 proc. – derlingumo). Rapsų derlius išaugo 6 proc. (dėl 14 proc. didesnio derlingumo; plotas sumažėjo 7 proc.). Cukrinių runkelių derlius sumažėjo 58 proc. (dėl 18 proc. mažesnio derlingumo ir 49 proc. – ploto). Bulvių derlius buvo didesnis 24 proc. (dėl 1,4 karto didesnio derlingumo; plotas sumažėjo 8 proc.), lauko daržovių – 12 proc. (dėl 17 proc. didesnio derlingumo; plotas sumažėjo 5 proc.). Daugumos augalininkystės produktų supirkimo kainos 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo: grūdų ir daržovių supirkimo kaina sudarė 90 proc., bulvių – 74 proc., vaisių ir uogų – 53 proc. 2007-ųjų supirkimo kainos. Daug brangiau – 33 ir 37 proc. – supirkti rapsai ir cukriniai runkeliai.

Gyvulininkystės produkcijos bendroji vertė 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, padidėjo 7 proc. Tai lėmė padidėjusios pieno, paukščių ir kiaušinių supirkimo kainos. 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, gyvojo svorio pagaminta: kiaulienos – 26 proc., jautienos ir veršienos – 19 proc., pieno – 3 proc., kiaušinių surinkta 7 proc. mažiau. Paukštienos pagaminta 5 proc. daugiau. Atskirų gyvulininkystės produktų supirkimo kainų padidėjimas nevienodas: paukščių ir pieno supirkimo kainos padidėjo atitinkamai 3 ir 4 proc., kiaušinių, kiaulių ir galvijų – atitinkamai 18, 21 ir 24 proc.

Tokia situacija lėmė bendrosios žemės ūkio produkcijos šakų struktūrinius pokyčius. 2007 metais augalininkystės produkcijai teko 52,7 proc., o 2008-aisiais ji padidėjo 3,8 proc. punkto ir sudarė 56,5 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės.

Žemės ūkio produkcijos gamybos apimtis ir struktūrinius pokyčius lėmė ir nuolat besikeičianti rinkos konjunktūra. Žemės ūkio atskirų produktų supirkimo apimtys per pastaruosius penkerius metus kito netolygiai (3.1 lentelė).

3.1 lentelė. Žemės ūkio produkcijos supirkimas 2004–2008 metais, tūkst. t

Table 3.1. Quantities of agricultural products purchased in 2004–2008, in thou. tons

Produktai / Products	2004	2005	2006	2007	2008
Grūdai / Grain	1390,4	1768,4	1149,4	1774,4	2405,9
Linų pluoštas / Flax fibre	4,6	2,0	...	0,4	0,1
Cukriniai runkeliai / Sugar beet	904,9	798,5	716,4	799,9	339,1
Rapsai / Rape	172,6	215,1	136,5	329,8	299,4
Daržovės / Vegetables	26,1	27,6	31,0	42,4	55,9
Vaisiai ir uogos / Fruit and berries	12,8	72,1	79,8	57,0	39,6
Gyvuliai ir paukščiai (gyv. sv.) Livestock and poultry (live weight)	196,8	232,6	251,9	271,3	242,6
Pienas (perskaičiuotas į bazinio riebumo) Milk (equivalent of base fatness)	1370,3	1432,3	1555,2	1628,2	1661,3
Kiaušiniai, mln. vnt. / Eggs, mill.	485,7	487,4	483,3	486,0	454,4

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkio produkcijos supirkimas 2003–2007 m. sausio 1 d. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, grūdų ir daržovių buvo supirkta atitinkamai 36 proc. ir 32 proc. daugiau, o rapsų, vaisių ir uogų bei cukrinių runkelių – mažiau (atitinkamai 9, 30 ir 58 proc.). Gyvulininkystės produktų – pieno supirkimo apimtis išaugo 2 proc., gyvulių ir paukščių, kiaušinių supirkimas sumažėjo atitinkamai 11 ir 6 proc.

Kainų indeksų kitimo tendencijos per visą analizuojamąjį laikotarpį buvo skirtingos. 2009 metais skaičiuoti žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų ir materialinių išteklių kainų indeksai pagal kitą metodiką, todėl lyginti pateikiamų duomenų su ankstesnių metų leidiniuose atitinkamais indeksais negalima. Augalininkystės produktų didžiausias kainų indeksas buvo 2007 metais, palyginti su 2005-aisiais, jis padidėjo net 35,0 proc. punktais. 2008 metais šių produktų kainos, palyginti su 2007-aisiais, išaugo 6,2 proc. Gyvulininkystės produktų supirkimo kainų indeksas didžiausias buvo 2008 metais, o supirkimo kainos, palyginti su 2007-aisiais, pakilo 12,7 proc. Materialinių išteklių kainų indeksas didžiausias 2008 metais. Materialinių išteklių kainos, palyginti su 2007-aisiais, pakilo 21,6 proc. punkto.

2006–2008 metų analizės duomenys rodo, kad disproporcija („kainų žirkklės“) tarp žemės ūkio produkcijos supirkimo ir materialinių išteklių kainų atskirais metais nevienoda (3.2 lentelė).

3.2 lentelė. Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksai 2004–2008 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

Table 3.2. Price indices of agricultural products and inputs in 2004–2008 (compared to the previous year), in per cent

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
„Kainų žirkklės“ / „Price scissors“	98,8	104,3	81,8
Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų indeksai: Purchase price indices of agricultural products:					
bendras / total	106,7	104,7	106,5	117,6	110,0
augalininkystės / crop products	100,2	95,6	117,3	130,6	106,2
gyvulininkystės / livestock products	110,9	109,9	101,2	110,0	112,7
Materialinių išteklių kainų indeksas Price index of inputs	107,8	112,8	134,4

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Nepalankiausi žemės ūkio produkcijos gamintojams buvo 2008 metai: augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos kainos, palyginti su 2007-aisiais, pakilo atitinkamai 6,2 ir 12,7 proc., materialinių išteklių kainos didėjo daug sparčiau – 33,2 proc. Palankiausi žemdirbiams buvo 2007 metai, kai už parduotą produkciją jie galėjo įsigyti daugiau materialinių išteklių, nes jų kainų didėjimo tempai buvo mažesni nei žemės ūkio produktų supirkimo. 2006 ir 2007 metais buvo pelningesni augalininkystės produktai, jų kainų indeksas buvo gerokai aukštesnis už materialinių išteklių. Nepalankų žemės ūkio produktų „kainų žirklių“ poveikį, Lietuvai tapus ES nare, gamintojams kompensavo didesnės tiesioginės išmokos.

2. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektų struktūra

2. Structure of entities in agriculture and processing industry

Žemės ūkio subjektai. Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2004–2008 metus kito netolygiai. 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 41,2 proc., o palyginti su 2007-aisiais – 6,9 proc. Per penkerius minėtus metus ŽŪN deklaravusių ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių padaugėjo 12,3 proc., o gyventojų, deklaravusių asmeninius ūkius, sumažėjo 33,7 proc. (3.3 lentelė).

3.3 lentelė. Žemės ūkio subjektų skaičius Lietuvoje 2004–2008 metais

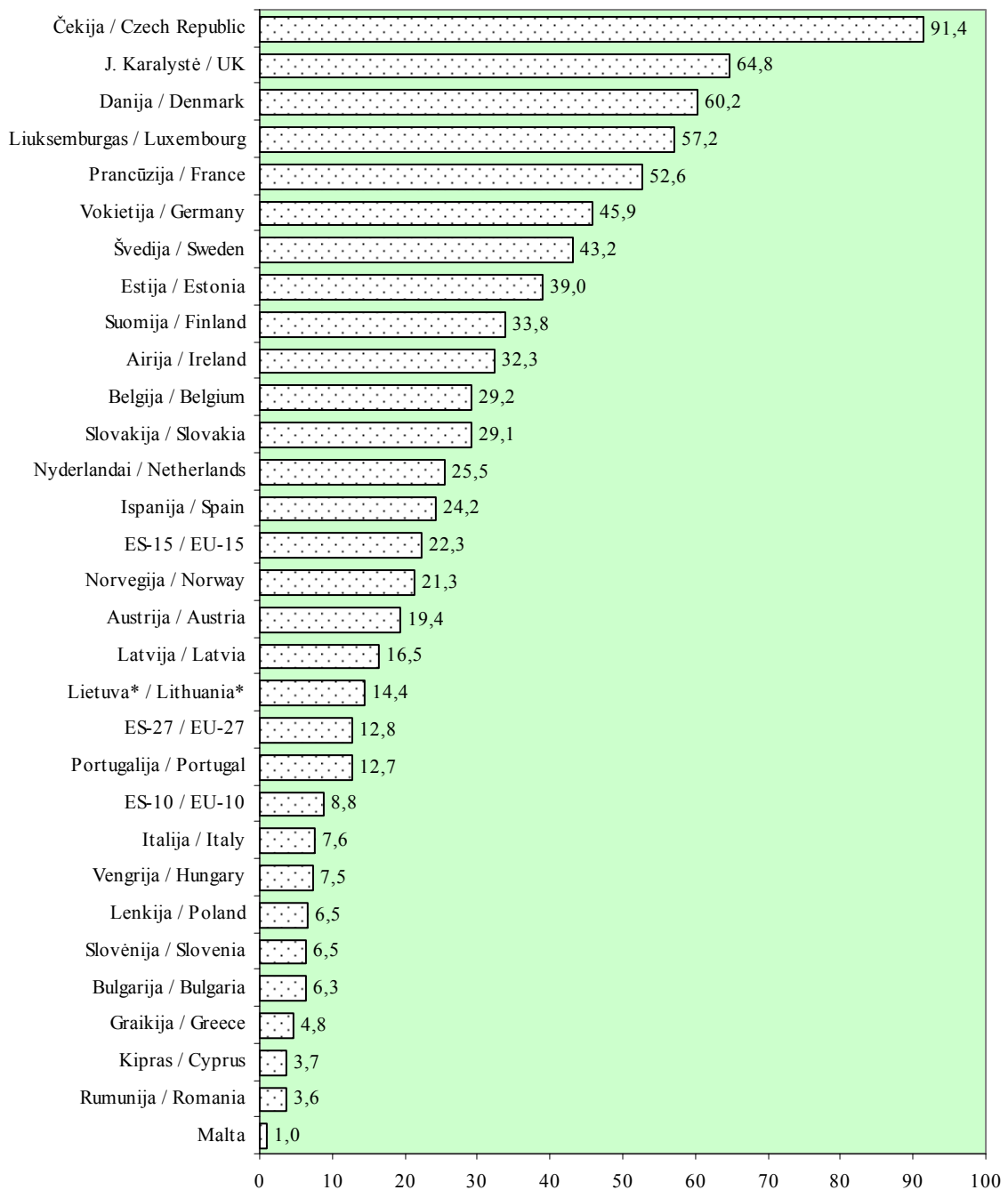
Table 3.3. Number of agricultural entities in Lithuania in 2004–2008

Žemės ūkio subjektai / Agricultural entities	2004	2005	2006	2007	2008
Registruoti ūkininkų ūkiai, tūkst. <i>Registered farmer farms, thou.</i>	76,5	85,9	94,2	101,0	108,0
ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės <i>Agricultural companies and enterprises</i>	536	543	558	586	602
Gyventojų asmeniniai ūkiai, tūkst. / Households, thou.	163,9	153,1	139,9	125,3	108,7

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Pagal visų žemės ūkio subjektų 2008 metais deklaruotus ŽŪN ir pasėlių plotus vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 14,4 ha, t. y. 7,5 proc. didesnis nei 2007-aisiais, tačiau iš viso deklaruota 7,7 proc. mažiau ploto vienetų. Tai lėmė keletas veiksnių. Dėl restruktūrizacijos procesų ūkiai stambėja. Kai kurie žemdirbiai atsisako deklaruoti plotus dėl jiems keliamų geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės reikalavimų. Be to, dalis vyresnio amžiaus žemdirbių, gaunančių ES paramą, pasitraukia iš prekinės žemės ūkio gamybos.

Kaip minėta, 2008 metais vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 14,4 ha ŽŪN, t. y. 12,5 proc. didesnis nei ES-27 šalių vidutinis ir 63,6 proc. didesnis už vidutinį 10 naujųjų ES šalių narių ūkį (3.1 pav.). Stambiausi vidutiniai ūkiai 2008 metais tarp ES šalių buvo Čekijoje (91,4 ha), Jungtinėje Karalystėje (64,8 ha) ir Danijoje (60,2 ha), o mažiausi – Maltoje, Rumunijoje ir Kipre (atitinkamai 1,0 ha, 3,6 ha ir 3,7 ha).

* 2008 m.

3.1 pav. Vidutinis ūkio dydis ES šalyse 2007 metais, ha

Fig. 3.1. Average farm size in the EU countries in 2007, in hectares

Šaltiniai: Eurostato, ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvos ir kitų ES šalių 2007 metų ūkių struktūros pagal plotą ir skaičių analizė rodo, kad Lietuvos ūkių struktūra yra neracionali. 88 proc. ūkių yra smulkūs, iki 20 ha, jie apima 33 proc. visų šalies ūkių ploto. Santykinai blogesnė situacija Bulgarijoje (pagal skaičių – 98 proc., pagal plotą – 15 proc.), Slovėnijoje (pagal skaičių – 96 proc., pagal plotą – 73 proc.), Lenkijoje (pagal skaičių – 94 proc., pagal plotą – 57 proc.).

Daugiausia stambių ūkių (per 100 ha) yra Danijoje (pagal skaičių – 19 proc., pagal plotą – 61 proc.), Liuksemburge (pagal skaičių – 18 proc., pagal plotą – 47 proc.) bei Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje – atitinkamai 17 ir 16 proc. Įdomi ūkių struktūra – Slovakijoje ir Čekijoje, kur ūkiai, didesni nei 100 ha, pagal plotą sudaro atitinkamai 90 ir 88 proc. visų ŽŪN, o pagal skaičių – 3 ir 11 proc. Tačiau minėtose valstybėse ūkiai, mažesni nei 5 ha, pagal skaičių sudaro atitinkamai 87 ir 49 proc. Lietuvoje ūkių, didesnių nei 100 ha, yra 2 proc., ir jiems priklauso 40 proc. visų ŽŪN (3.4 lentelė).

3.4 lentelė. ES šalių ūkių struktūra pagal plotą ir skaičių 2007 metais, proc.

Table 3.4. Farm structure by area and number in the EU countries in 2007, in per cent

Šalis Country	<5 ha		5,1–20 ha		20,1–50 ha		50,1–100 ha		>100 ha	
	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number
Belgija Belgium	2	24	11	29	32	28	34	14	21	4
Bulgarija Bulgaria	10	95	5	3	4	1	5	0	77	1
Čekija / Czech Republic	1	49	2	22	4	12	5	6	88	11
Danija / Denmark	0	3	7	39	13	24	19	16	61	19
Vokietija Germany	1	22	8	32	16	22	22	14	52	9
Estija / Estonia	2	36	10	40	10	13	8	4	69	7
Airija / Ireland	1	6	14	36	39	39	29	14	16	4
Graikija Greece	26	76	37	20	22	4	9	1	5	0
Ispanija / Spain	5	52	11	27	14	11	14	5	56	5
Prancūzija France	1	24	4	19	12	19	28	20	55	17
Italija / Italy	16	73	24	19	20	5	14	2	25	1
Kipras / Cyprus	29	86	27	11	16	2	11	1	17	0
Latvija / Latvia	6	41	27	44	18	10	11	3	38	2
Lietuva* Lithuania*	10	53	23	35	15	7	11	2	40	2
Liuksemburgas Luxembourg	1	17	3	17	10	17	39	30	47	18
Vengrija Hungary	7	88	9	7	9	2	9	1	65	1
Nyderlandai Netherlands	2	26	13	31	37	28	32	12	16	3
Austrija / Austria	4	33	23	40	32	20	17	5	24	2
Lenkija / Poland	18	68	39	26	19	4	7	1	17	0
Portugalija Portugal	10	72	15	20	11	4	9	2	56	2
Rumunija Romania	35	90	21	10	3	0	2	0	38	0

Šalis Country	<5 ha		5,1–20 ha		20,1–50 ha		50,1–100 ha		>100 ha	
	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number
Slovėnija Slovenia	22	59	51	37	16	4	4	0	7	0
Slovakija Slovakia	3	87	2	7	2	2	3	1	90	3
Suomija / Finland	1	9	12	34	34	36	33	16	20	5
Švedija / Sweden	1	14	10	38	17	23	23	14	49	11
J. Karalystė / UK	1	27	4	24	10	19	15	14	70	16
Norvegija Norway	1	10	28	50	48	34	17	6	5	1

* 2008 m.

Šaltiniai: Eurostato, ŽŪIKVC duomenys (Žemės sklypų tapatybės nustatymo informacinė sistema).

Nagrinėjant sąlyginių gyvulių struktūrą skirtingo dydžio ūkiuose, pastebima, kad senosiose ES šalyse narėse didžioji dalis šalies sąlyginių gyvulių koncentruojasi stambiuose, didesniuose nei 100 ha, ūkiuose (Danijoje – 66 proc., Švedijoje – 48 proc.). Čekijoje ir Slovakijoje ši dalis siekia net 70 proc., Estijoje – 62 proc. Tai paaiškinama tuo, kad minėtose valstybėse vyrauja stambūs ūkiai. Naujausiose ES šalyse, Bulgarijoje ir Rumunijoje vyrauja itin smulkūs natūriniai ūkiai iki 5 ha, todėl čia ir auginama atitinkamai 74 ir 66 proc. sąlyginių gyvulių (3.5 lentelė).

3.5 lentelė. ES šalių ūkiuose laikomų sąlyginių gyvulių struktūra skirtingo dydžio ūkiuose 2007 metais, proc.

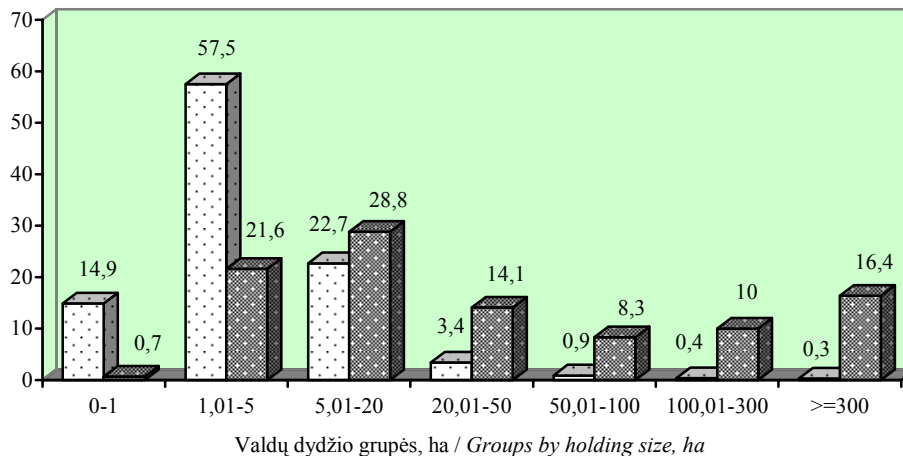
Table 3.5. Structure of livestock units in farms of different size in the EU countries in 2007, in per cent

Šalis / Country	<5 ha	5,1–20 ha	20,1–50 ha	50,1–100 ha	>100 ha
Belgija / Belgium	14	18	36	23	9
Bulgarija / Bulgaria	74	9	4	2	11
Čekija / Czech Republic	20	3	3	3	70
Danija / Denmark	8	3	6	17	66
Vokietija / Germany	6	8	22	31	33
Estija / Estonia	22	5	6	5	62
Airija / Ireland	2	14	40	31	13
Graikija / Greece	44	31	16	7	3
Ispanija / Spain	29	19	17	11	23
Prancūzija / France	7	5	16	34	38
Italija / Italy	15	27	24	15	19
Kipras / Cyprus	60	16	13	6	6
Latvija / Latvia	15	28	17	11	29
Lietuva / Lithuania	24	25	15	9	27
Liuksemburgas / Luxembourg	1	2	8	42	47

Šalis / Country	<5 ha	5,1–20 ha	20,1–50 ha	50,1–100 ha	>100 ha
Vengrija / Hungary	44	9	7	4	36
Nyderlandai / Netherlands	25	23	30	17	5
Austrija / Austria	6	33	47	12	2
Lenkija / Poland	16	42	24	6	12
Portugalija / Portugal	30	21	13	8	27
Rumunija / Romania	66	22	3	2	6
Slovėnija / Slovenia	24	51	18	4	3
Slovakija / Slovakia	23	3	2	2	70
Suomija / Finland	5	7	32	36	20
Švedija / Sweden	7	6	14	24	48
J. Karalystė / UK	11	8	13	21	47
Norvegija / Norway	14	27	44	12	3

Šaltinis: Eurostato duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, 2008 metų pabaigoje Lietuvos valdų registre buvo įregistruota 359,1 tūkst. fizinių asmenų – valdų savininkų, valdžiusių 4,3 mln. ha bendrą žemės plotą, kuriame 60,4 proc., arba 2,6 mln. ha, sudarė ŽŪN. Vidutinis valdos dydis 2008 metais pagal bendrą valdos plotą buvo 12,02 ha, pagal ŽŪN – 7,26 ha, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo 21,9 proc. Galima daryti prielaidą, kad sumažėjimą lėmė aktyvus žemės ūkio ir kaimo valdų registravimas, siekiant ES paramos. Valdos, turinčios iki 5 ha ŽŪN, sudaro 72,4 proc. visų valdų (užima 22,3 proc. visų ŽŪN), didesnės nei 100 ha – 0,7 proc. (užima apie 26,4 proc. ŽŪN) (3.2 pav.).

□ Valdų skaičius / Number of holdings ■ Žemės ūkio naudmenos / Utilised agricultural area

3.2 pav. Skirtingo dydžio valdų grupės ir jų žemės ūkio naudmenų dalis Lietuvoje 2008 metais, proc.

Fig. 3.2. Share of different size farm groups and share of their agricultural area in Lithuania in 2008, in per cent

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Palankiose ūkininkauti vietovėse registruota 54,3 proc. visų valdų, o didelio nepalankumo vietovėse – 8,9 proc. (6,4 proc. visų registruotų ŽŪN). Nagrinėjant valdas pagal savininkų amžių ir pasiskirstymą, galima teigti, kad apie pusę valdų savininkų yra vyresni nei 61 metų, didžiausią dalį jie sudaro didelio nepalankumo teritorijose – 57 proc. Jaunieji, iki 40 metų amžiaus, ūkininkai didžiausią dalį sudaro mažo nepalankumo vietovėse – 15,5 proc. (3.6 lentelė).

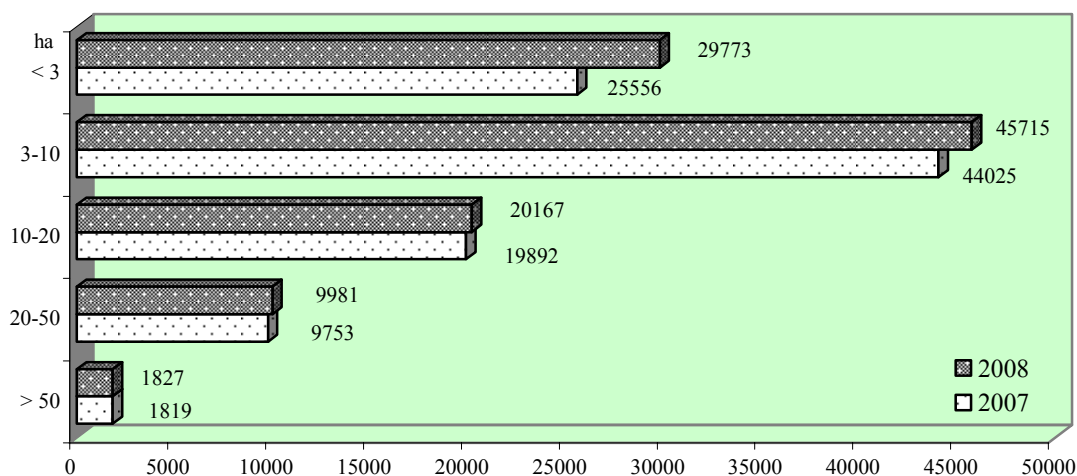
3.6 lentelė. Valdų pasiskirstymas pagal regionus ir savininkų amžių 2008 metais

Table 3.6. Distribution of holdings by region and owner's age in 2008

Rodikliai / Indicators	Didelio nepalankumo vietovės <i>Highly disadvantaged areas</i>	Mažo nepalankumo vietovės <i>Less disadvantaged areas</i>	Palankios ūkininkauti vietovės <i>Normal areas</i>
Valdų skaičius, proc. <i>Number of holdings, %</i>	8,9	36,8	54,3
Valdų plotas, proc. <i>Area of holdings, %</i>	6,4	37,2	56,4
Vidutinis valdos dydis, ha <i>Average size of holding, ha</i>	5,2	7,3	7,5
Valdų savininkų skaičius pagal amžių, proc. <i>Number of holding owners by age, %</i>	< 40 m.	10,5	13,1
	40–60 m.	32,5	36,1
	> 61 m.	57,0	48,7

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys

Beveik trečdalį ŽŪN valdo 108 tūkst. registruotų ūkininkų ūkių savininkų. Jų per 2008 metus padaugėjo 6,9 proc. Per 2007–2008 metus daugiausia išaugo smulkiųjų, iki 3 ha, registruotų ūkininkų skaičius – 16 proc., o ūkių, turinčių daugiau kaip 50 ha, skaičius padidėjo tik 0,4 proc. (3.3 pav.). Tokia situacija susiklostė todėl, kad didmiesčių gyventojai tampa ūkininkais ir įgyja teisę statyti gyvenamuosius namus žemės ūkio paskirties žemėje.

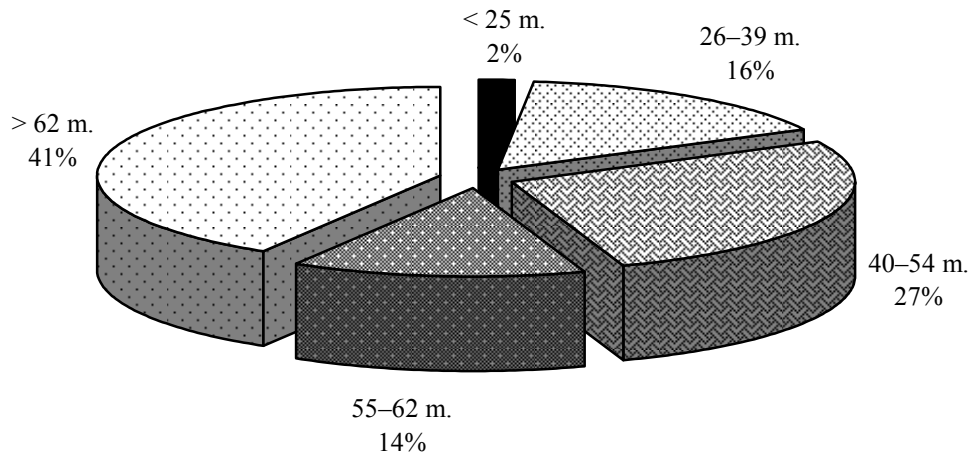

3.3 pav. Registruotų ūkininkų ūkių grupavimas pagal dydį 2007 ir 2008 metais

Fig. 3.3. Number of registered family farms by size in 2007 and 2008

Šaltinis: ŽŪIKVC. Duomenys

Registruotų ūkininkų struktūra pagal amžių šiek tiek skiriasi nuo valdų valdytojų amžiaus struktūros, nes čia tik 41 proc. sudaro pensinio amžiaus asmenys ir 18 proc. – asmenys iki 40 metų, t. y. jaunieji ūkininkai (3.4 pav.).

3.4 pav. Registruotų ūkininkų ūkių struktūra pagal amžių 2008 metais

Fig. 3.4. Structure of registered family farms by age in 2008

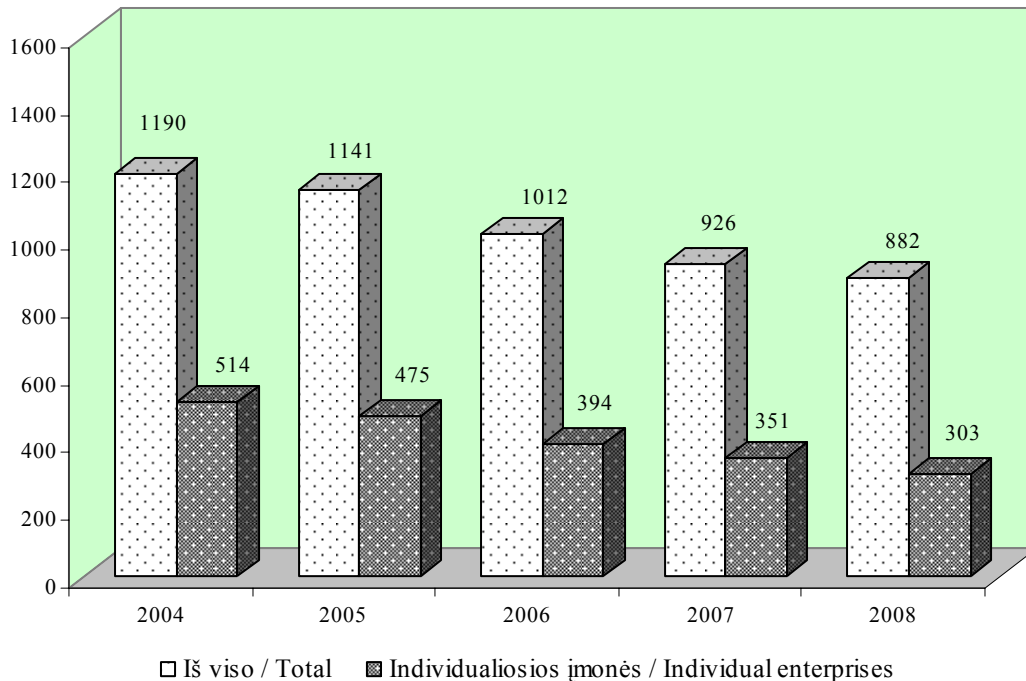
Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Ūkių restruktūrizacijos procesui įtakos turi ES BŽŪP priemonės. Pagal Kaimo plėtros planą 2007–2013 metams, kaip ir ankstesniu laikotarpiu, vyresniems ūkininkams sudaromos sąlygos nutraukti prekinę žemės ūkio gamybą ir žemės valdas perduoti jaunesniems. Siekiant paspartinti ūkių restruktūrizacijos procesą, parama teikiama pusiau natūriniais ūkiams, pertvarkant juos į prekinius. Be to, teikiama parama žemės ūkio subjektams įgyvendinant ES veterinarijos, sanitarijos ir gamtosaugos reikalavimus.

2007–2008 metais ES paramai gauti NMA surinko 216,6 tūkst. paraiškų, kuriose prašoma 1,7 mlrd. Lt paramos. Per nagrinėjamą laikotarpį pagal I krypties priemones (Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas) gauta 4421 paraiška, kurių prašoma paramos suma – 811 mln. Lt. Kaimo žmonės labiausiai domino dvi priemonės – „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ ir „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ (gauta atitinkamai 1246 ir 1138 paraiškos). Pagal prašomą paramos sumą išsiskyrė šios priemonės – „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ (prašoma suma – 366,8 mln. Lt) ir „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ (prašoma suma – 164,8 mln. Lt). Pagal I krypties priemones pasirašytos 2888 sutartys, prašoma paramos suma – 360 mln. Lt; iš jų po 32 proc. teko priemonėms „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ ir „Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“.

Iš II krypties (Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas) priemonių didžiausio susidomėjimo sulaukė „Parama ūkininkaujantiems vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietoves (mažiau palankios ūkininkauti vietovės)“. Iš viso gauta 200,6 tūkst. paraiškų, jose prašoma 435,3 mln. Lt paramos. Pagal šią priemonę išmokėta 284,7 mln. Lt ir pasirašyta 113 tūkst. sutarčių. Pagal III krypties (Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas ir kaimo ekonomikos įvairinimas) priemones gauta 221 paraiška. Daugiausia jų susiję su kaimo turizmo veiklos skatinimu, tačiau nepasirašyta nė viena sutartis. Pagal IV krypties (Leader) priemones gautos 34 paraiškos, pasirašyta 11 sutarčių, išmokėta 748 tūkst. Lt. Pagal V krypties (Techninė pagalba) priemones gautos 4 paraiškos, pasirašytos 2 sutartys, išmokėta 75,3 mln. Lt paramos.

Maisto pramonės įmonės. 2008 metais Lietuvoje veikė 882 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės. 34,4 proc. visų įmonių buvo individualiosios. Per 2004–2008 metų laikotarpį bendras įmonių skaičius sumažėjo 25,9 proc., o individualiųjų – daugiau nei 41,1 proc. (3.5 pav.).

3.5 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius 2004–2008 metais
Fig. 3.5. Number of enterprises of manufacture of food products and beverages in 2004–2008

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Per analizuojamąjį laikotarpį mažėjo beveik visų maisto produktų gamybos sektorių įmonių, o sparčiausiai – pieno ir jo produktų, grūdų malimo produktų, mėsos ir jos produktų gamybos įmonių, atitinkamai 16 proc., 14 proc. ir 6 proc. (3.7 lentelė).

3.7 lentelė. Maisto pramonės subjektai 2004–2008 metais

Table 3.7. Entities of the food industry in 2003–2007

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
Maisto produktų ir gėrimų gamyba <i>Production of food products and beverages</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	1190	1141	1012	926	882
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	52909	51678	52176	46613	47183
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	4691,7	4747,4	5497,5	6653	7468,4
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	2078,4	2387,2	2800,4	3744	3909,1

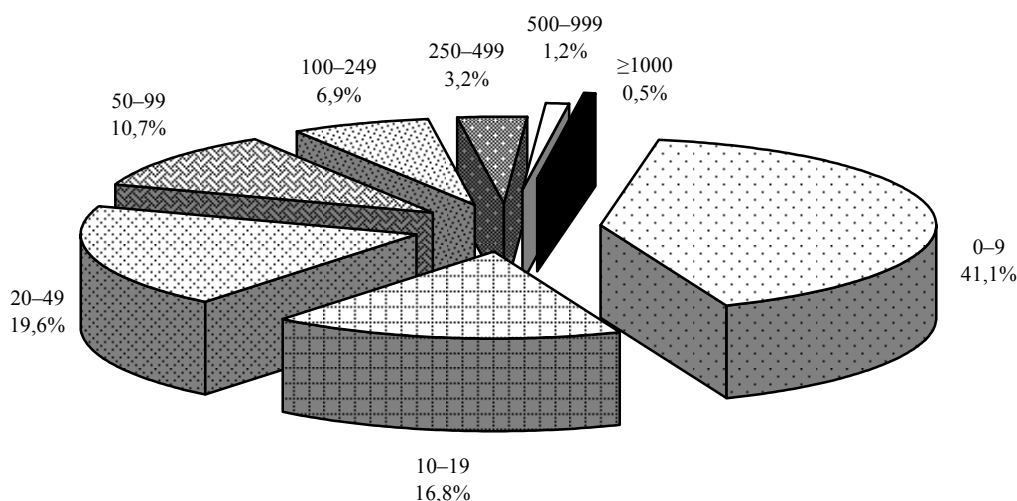
Rodikliai / <i>Indicators</i>	2004	2005	2006	2007	2008
Grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamyba <i>Production of grain milling products and starch</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	69	51	44	39	34
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	1314	1741	1289	1142	1091
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	162,8	163,8	188,1	190	180,9
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	31,5	52,0	64,6	110	167,2
Mėsos ir jos produktų gamyba <i>Production of meat and meat products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	264	263	226	193	182
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	9758	9876	10980	10512	10421
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	1001,6	1030,1	1204,8	1341	1571,1
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export, mill. Lt</i>	90,7	174,4	276,6	382	420,1
Pieno ir jo produktų gamyba <i>Production of milk and dairy products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	32	31	30	32	27
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	10877	9806	9386	6054	6346
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	815,2	827,8	1035,2	1411	1662,9
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	862,2	833,2	990,8	1399	1330,2
Žuvų ir jų produktų paruošimas ir perdirbimas <i>Preservation and processing of fish and fish products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	67	70	55	50	48
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	4743	4829	4742	4616	4601
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	226,7	243,0	220,9	211	234,1
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	354,6	465,9	504,0	597	629,4
Vaisių, uogų ir daržovių paruošimas, perdirbimas ir konservavimas <i>Preparation, processing and conservation of fruit, berries and vegetables</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	37	35	30	34	34
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	843	752	854	979	1033
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	76,2	76,8	83,3	101	131,3
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Exports, mill. Lt</i>	23,4	35,9	29,3	43	56,8

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

2008 metais daugiausia įmonių veikė duonos (įskaitant šviežius konditerijos kepinius ir pyragaičius) bei mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuose, tačiau pagal darbuotojų skaičių jos buvo santykinai mažesnės nei kitų sektorių įmonės. Didžiausios buvo pieno ir jo produktų gamybos įmonės.

Bendras maisto produktų ir gėrimų pramonės darbuotojų skaičius 2008 metais išaugo, palyginti su 2007 metais, 1,2 proc., tačiau palyginti su 2004-aisiais, jis sumažėjo 10,8 proc. Per analizuojamąjį 2004–2008 metų laikotarpį didžiausias mažėjimas pastebėtas 2007 metais. Atskiruose sektoriuose tendencijos buvo nevienodos. 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, darbuotojų padidėjo pieno ir jo produktų bei vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo sektoriuose (atitinkamai 4,8 proc. ir 5,5 proc.), o palyginti su 2004-aisiais, sumažėjo grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų, pieno ir jo produktų gamybos, žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo sektoriuose.

41,1 proc. visų Lietuvoje veikiančių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pagal darbuotojų skaičių priskirtinos prie mikro įmonių (mažiau kaip 10 darbuotojų), 36,4 proc. – prie mažų ir per 17,6 proc. – prie vidutinių įmonių (3.6 pav.). Įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 250 darbuotojų, 2008 metais tesudarė 4,9 proc., tačiau jose dirbo beveik 47,5 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus darbuotojų.

3.6 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2008 metais

Fig. 3.6. Structure of manufacture of food and beverages enterprises by number of employees in 2008

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Nors vidutinių ir didelių įmonių dalis (pagal darbuotojų skaičių) sudaro nedidelę bendrosios maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūros dalį, Lietuvoje ji, kaip ir Latvijoje bei Estijoje, gerokai didesnė nei senosiose ES šalyse (3.8 lentelė).

3.8 lentelė. Lietuvos ir kai kurių kitų ES šalių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2006 metais, proc.

Table 3.8. Structure of manufacture of food and beverages enterprises by number of employees in Lithuania and selected EU countries in 2006, in per cent

Šalis / Country	Darbuotojų skaičius / Number of employers					Iš viso
	1–9	10–19	20–49	50–249	≥ 250	
ES-27 / EU-27	79	11	6	4	1	100
Čekija / Czech Republic	72	10	9	7	1	100
Danija / Denmark	53	24	14	6	2	100
Estija / Estonia	39	21	20	15	5	100
Prancūzija / France	89	6	3	2	0	100
Latvija / Latvia	44	16	16	19	4	100
Lietuva* / Lithuania*	45	16	19	16	4	100
Nyderlandai / Netherlands	66	16	9	7	2	100
Austrija / Austria	64	19	11	5	1	100
Lenkija / Poland	71	9	10	7	2	100
Portugalija / Portugal	80	11	6	3	0	100
Rumunija / Romania	70	13	10	6	1	100
Slovėnija / Slovenia	78	9	6	5	2	100
Suomija / Finland	80	8	6	5	1	100
Švedija / Sweden	79	9	7	4	1	100

* 2007 m.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Gamybos koncentracijos procesas Lietuvos maisto produktų ir gėrimų pramonėje tęsiasi. 2004–2008 metais bendram darbuotojų skaičiui sumažėjus 10,8 proc., vidutinis vienos įmonės darbuotojų skaičius išaugo 20,5 proc. (nuo 44 iki 53). Atskiruose sektoriuose vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo labai skirtingas: mažiausias – vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo sektoriuje (vidutiniškai 30), didžiausias – pieno ir jo produktų gamybos (235).

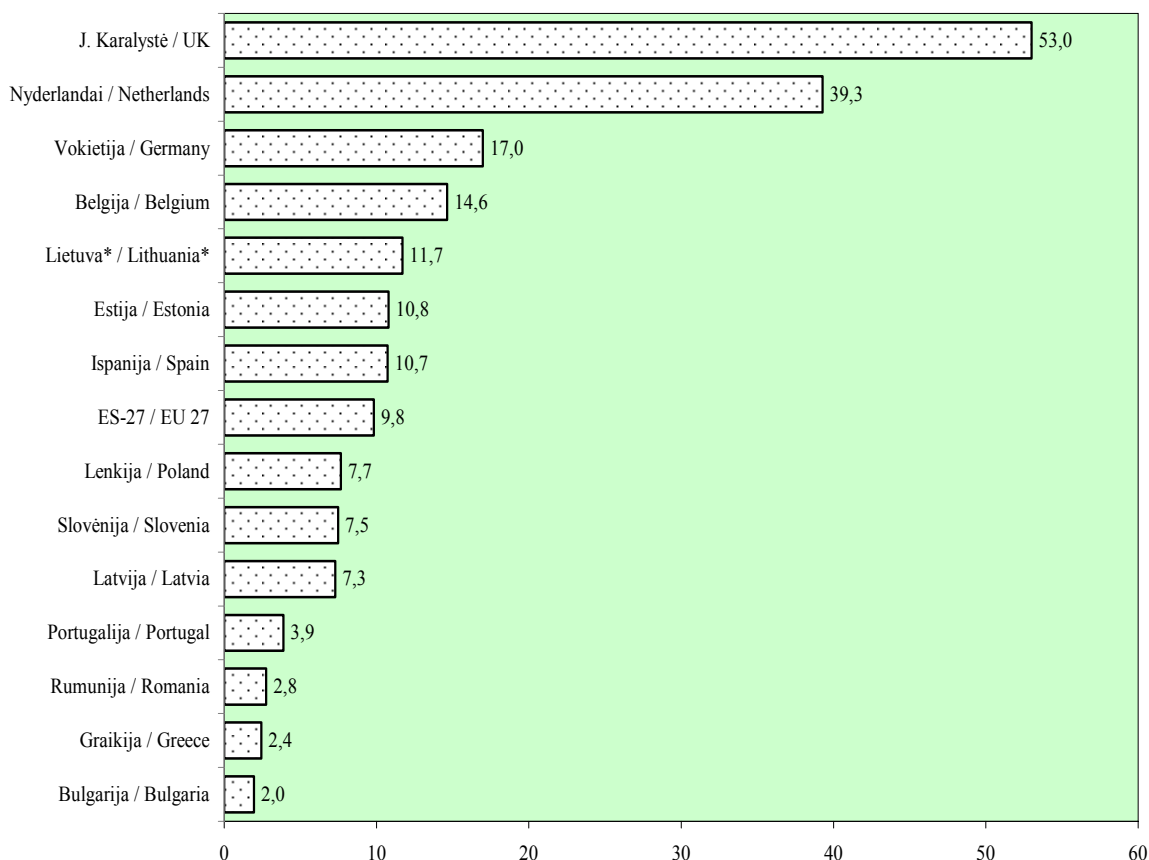
2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos sektoriuje vidutinis įmonės darbuotojų skaičius padidėjo 68 proc., mėsos ir jos produktų gamyboje – 55 proc., o pieno ir jo produktų gamybos sektoriuje dėl gamybinių procesų automatizavimo ir naujų technologijų įsisavinimo beveik 31 proc. sumažėjo.

Gamybos koncentracijos pokyčius ir lygį parodo įmonių realizuojamos produkcijos apimtys. 2004 metais vidutiniškai vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimai siekė 5,7 mln. Lt, o 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, vienos įmonės produkcijos pardavimo apimtys išaugo beveik 2,3 karto.

Sparčiausiai gamybos koncentracija didėjo grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinė sektoriaus įmonės gamybos apimtis per penkerių metų laikotarpį išaugo 3,6 karto, mėsos ir jos produktų – atitinkamai 2,6 karto.

Didžiausia gamybos koncentracija – pieno ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės vienos įmonės realizavimo apimtys 2008 metais buvo 110,9 mln. Lt, o penkios stambiausios įmonės pagamino apie 90 proc. visos sektoriaus produkcijos. Beveik 40 proc. didesnės nei vidutinės vienos maisto produktų gamybos įmonės pardavimo apimtys buvo ir žuvų bei jų produktų paruošimo ir perdirbimo pramonėje.

Maisto produktų gamybos koncentracijos lygis sparčiai didėjo. Eurostato duomenimis, vienos Lietuvos maisto pramonės įmonės vidutinės pajamos viršijo vidutines ES-27 šalių ir nedaug atsilieka nuo vidutinių įmonės pajamų kai kuriose ES šalyse senbuvėse (Ispanijoje, Graikijoje) (3.7 pav.).

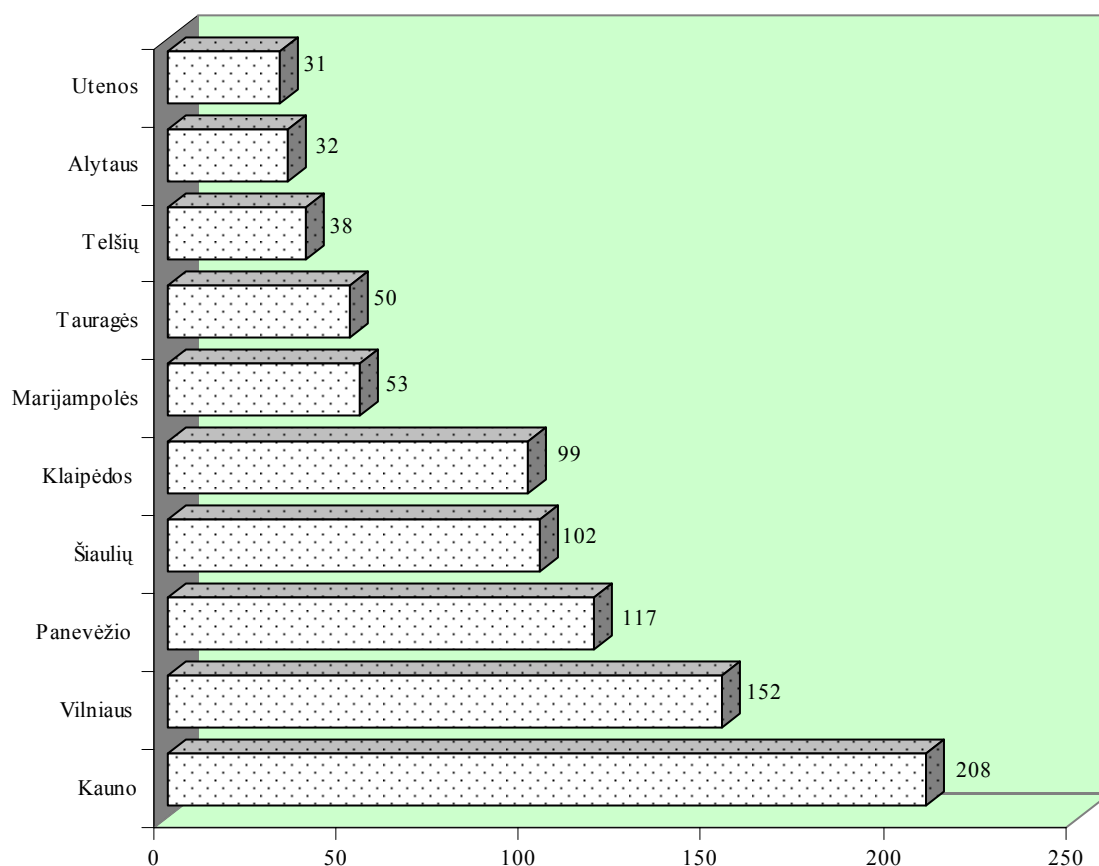
* 2008 m.

3.7 pav. Vidutinės vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pajamos Lietuvoje ir kai kuriose kitose ES šalyse 2006 metais, mln. Lt

Fig. 3.7. Average income of manufacture of food and beverages per enterprise in Lithuania and selected EU countries in 2006, in million Litai

Šaltiniai: Eurostato, Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, daugiausia maisto produktų gamybos įmonių išsidėstę netoli didžiųjų Lietuvos miestų. Kauno apskrityje yra 23,6 proc., Vilniaus – per 17,2 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių. Mažiausiai maisto pramonės įmonių – Utenos ir Alytaus apskrityse, atitinkamai 3,5 proc. ir 3,6 proc. (3.8 pav.).

3.8 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius Lietuvos apskrityse 2008 metų pabaigoje

Fig. 3.8. Number of manufacture of food and beverages enterprises in Lithuania by county at the end of 2008

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Pagal pardavimo pajamas daugiausia jų gauna Kauno, Panevėžio, Vilniaus ir Klaipėdos apskričių įmonės. Palyginti su 2007-aisiais, pajamos išaugo beveik visose apskrityse, daugiausia (58 proc.) – Utenos apskrities maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių pardavimo pajamos. Augimą lėmė daug didesnė mėsos ir jos gaminių gamyba. Sparčiai pajamos augo ir Kauno ir Alytaus apskrityje, atitinkamai 29 ir 24 proc. Sumažėjo tik Tauragės apskrityje, tačiau nežymiai – 6 proc.

Vertinant pagal maisto produktų ir gėrimų gamybos pardavimo pajamas, didžiausia gamybos koncentracija – Utenos, Telšių, Marijampolės ir Klaipėdos apskrityse. Viena Utenos apskrities maisto produktų įmonė gauna 3,1 karto daugiau pajamų nei vidutiniškai viena įmonė šalyje ir per 10 kartų daugiau – nei viena Šiaulių apskrities įmonė. Santykinai didelės ir Telšių bei Marijampolės ir Klaipėdos apskričių analizuojamos šakos įmonių pajamos. Šalies vidurkį jos viršija atitinkamai 2,3 karto ir po 7,7 proc. Santykinai aukštą vidutinį įmonės pajamų lygį lėmė minėtose apskrityse veikiančios didžiausios maisto produktų gamybos įmonės, tokios kaip AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“.

3. Ūkių veiklos rezultatai

3. Results of farm business survey

Lietuvoje 2007 metų prekinės žemės ūkio produkcijos gamintojų veiklos rezultatų tyrime dalyvavo 1303 ūkininkų ūkiai (3.9 lentelė) ir 48 bendrovės (3.10 lentelė). Respondentai ŪADT tyrimui atrinkti pagal ūkių atrankos planą, kuris parengtas, remiantis Statistikos departamento ūkių struktūros tyrimo duomenimis, naudojant matematinės statistikos metodus. Daugiausia respondentinių ūkių buvo Šiaulių, Kauno ir Panevėžio, o mažiausia – Alytaus apskrityje. Vienas respondentinis ūkininko ūkis vidutiniškai atstovavo 30 prekinių ūkių, tačiau atstovavimas įvairiose ūkių grupėse nevienodas. Tuos skirtumus daugiausia lemia ūkio dydis. Nors smulkūs ūkiai (2–4 EDV) sudaro reikšmingą prekinių ūkių dalį, dauguma jų netvarko apskaitos, todėl negali būti ŪADT respondentai.

3.9 lentelė. Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra 2007 metais

Table 3.9. Structure of selected family farms in 2007

Eil. Nr.	Ūkininkavimo tipas / Type of farming pavadinimas / description	kodas code	Ekonominis dydis, EDV / Economic size, ESU								Iš viso Total	%
			2<4	4<6	6<8	8<12	12<16	16<40	40<100	≥100		
1	Javų, rapsų / Specialist cereals, oilseeds and protein crops	13	29	26	19	34	27	132	110	52	429	32,9
2	Augalininkystės General field cropping	14	16	13	10	11	13	52	39	19	173	13,3
3	Daržininkystės, sodininkystės Horticulture and permanent crops	20; 34	12	7	3	3	4	14	5	1	49	3,7
4	Pienininkystės Specialist dairying	41	35	26	13	35	24	41	15	–	189	14,5
5	Mišrus, vyraujant augalininkystei Mixed cropping	60	48	12	3	9	6	16	11	4	109	8,4
6	Mišrus, vyraujant žolėdžiams gyvuliams / Mixed livestock, mainly grazing livestock	42; 43; 44; 71	61	22	9	9	5	9	9	–	124	9,5
7	Mišrus augalininkystės – žolėdžių gyvulių / Field crops – grazing livestock, combined	81	48	29	16	15	12	42	21	4	187	14,4
8	Mišrus augalininkystės – kiaulininkystės ir kt. / Field crops and granivores, combined	50; 72; 82	13	5	2	2	3	10	3	5	43	3,3
Iš viso / Total			262	140	75	118	94	316	213	85	1303	100
%			20,1	10,7	5,8	9,1	7,2	24,3	16,3	6,5	100	

Šaltinis: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008.

Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkiai, kaip ir ankstesniais metais, sudarė apie trečdalį respondentinių ūkių, jų dalis, palyginti su 2006 metais, padidėjo 1 proc. punktu. Ekologinės gamybos ūkių skaičius išaugo 27 proc., jų dalis viršijo 8 proc.

3.10 lentelė. Respondentinių žemės ūkio bendrovių struktūra 2007 metais

Table 3.10. Structure of selected agricultural companies, 2007

Eil. Nr.	Ūkininkavimo tipas / <i>Type of farming</i> pavadinimas / <i>description</i>	kodas <i>code</i>	Ekonominis dydis, EDV <i>Economic size, ESU</i>			Iš viso <i>Total</i>	%
			40–<100	100–<250	≥250		
1	Augalininkystės <i>General field cropping</i>	13; 14; 60	2	7	9	18	37,5
2	Daržininkystės, sodininkystės <i>Horticulture and permanent crops</i>	20; 34	4	3	–	7	14,6
3	Mišrus augalininkystės – kiaulininkystės <i>Mixed crops and granivores, combined</i>	50; 82	1	2	4	7	14,6
4	Mišrus augalininkystės – žolėdžių gyvulių / <i>Mixed crops – grazing</i> <i>livestock, combined</i>	81	3	5	8	16	33,3
Iš viso / <i>Total</i>			10	17	21	48	100
%			20,8	35,4	43,8	100	

Šaltinis: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008.

Pasėliai ir gyvuliai. Kadangi vidutiniškai beveik dešimtadaliu padidėjo, palyginti su 2006-aisiais, ūkininko ūkio ariamosios žemės plotas, keitėsi ir augalų pasėlių plotai. Daugiausia padidėjo rapsų (20 proc.), žalienuų (18 proc.), kviečių (10 proc.), o sumažėjo lauko daržovių (33 proc.), bulvių (18 proc.) ir pūdymų (14 proc.) plotai.

Palankiose ūkininkauti vietovėse vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui teko beveik 40 proc. ariamosios žemės daugiau negu nepalankiose ūkininkauti vietovėse. Jų pasėlių struktūroje vyravo kviečiai, miežiai, rapsai. Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose, palyginti su palankių, daugiau auginta rugių, avižų, grikių, ankštinių augalų, skirtų grūdams, bet mažiau buvo pūdymų.

Žolės pasėlių struktūroje didžiausią dalį užėmė ūkiuose iki 40 EDV, o didesniuose vyravo kviečiai, miežiai ir rapsai. Kviečių, rapsų, cukrinių runkelių ir bulvių plotai didžiausi Marijampolės, miežių – Šiaulių, rugių, avižų, grikių ir ankštinių augalų – Alytaus apskrities ūkiuose.

2007 metais klimatinės sąlygos buvo palankios augalams augti ir derliui nuimti, todėl derlingumas, išskyrus lauko daržovių, buvo didesnis nei 2006-aisiais: cukrinių runkelių, bulvių ir rugių – atitinkamai 13, 20 ir 31 proc., miežių, kviečių, kvietrugių, avižų ir ankštinių augalų – 49–86 proc., grikių – net 130 proc., tačiau ne visų pasiekė 2005 metų lygį. Didėjo ir produkcijos supirkimo kainos: mažiausiai bulvių ir grikių – 13 proc., lauko daržovių – 25 proc., javų – net 46–58 proc.

Sutartinių gyvulių skaičius vidutiniškai viename ūkininko ūkyje tepadidėjo 3 proc., palyginti su 2006-aisiais. Tai lėmė pienininkystės ir avininkystės sektorių plėtra: karvių skaičius padidėjo beveik 6 proc., telyčių, vyresnių nei metai – daugiau nei penktadaliu, avių – 50 proc. Kiaulių, bulių, paukščių skaičius 2007 metais sumažėjo. Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkiuose laikyta 6 proc. daugiau sutartinių gyvulių negu vidutiniškai šalies ūkiuose: avių – 53 proc., bulių (1–2 metų) – 33 proc., veršelių ir telyčių (1–2 metų) – 16–18 proc. Didžiausias sutartinių gyvulių skaičius (18,1) – Klaipėdos, o mažiausias (7,5) – Vilniaus apskrities ūkininkų ūkiuose.

ŽŪB pasėlių struktūra 2007 metais keitėsi nedaug: truputį didėjo rugių, avižų, kvietrugių ir rapsų, bet mažėjo grikių, cukrinių runkelių ir ankštinių augalų dalys. Struktūroje didžiausią dalį sudarė kviečiai (28 proc., padidėjo 1 proc. punktu), miežiai (25 proc.), pašariniai augalai (19 proc., padidėjo 3 proc. punktais) ir rapsai (15 proc., padidėjo 2 proc. punktais). Šiek tiek padidėjo ir beveik visų amžiaus grupių galvijų bei kiaulių skaičius.

Turtas. 2007 metais ūkininkų ūkiuose 1 ha ŽŪN vidutiniškai teko 5,2 tūkst. Lt žemės ūkio turto. Tauragės apskrities ūkiuose jo buvo net 64 proc. daugiau, o Vilniaus apskrities – 20 proc. mažiau. Daugiausia turto turėjo daržininkystės, sodininkystės, o mažiausiai – javų, rapsų ūkiai.

Žemės ūkio turtas 2007 metais vidutiniškai padidėjo 14 proc., arba 3 proc. punktais mažiau nei 2006-aisiais ir 6 proc. punktais – nei 2005-aisiais. Mažiausiai (6 proc.) turtas didėjo Tauragės apskrities ūkiuose, o daugiausiai (19 proc.) – Klaipėdos, Marijampolės ir Panevėžio ūkiuose. Javų, rapsų ūkiuose turtas išaugo 22 proc., o mišrios gamybos, vyraujant augalininkystei ir žolėdžiams gyvuliams, daržininkystės, sodininkystės ūkiuose – tik 4–6 proc. Metų pabaigoje vienam metiniam darbuotojui ūkininkų ūkiuose vidutiniškai teko turto už 122,6 tūkst. Lt, Marijampolės apskrities ūkiuose – beveik dvigubai daugiau, o Vilniaus apskrities – 28 proc. mažiau.

Ūkininkų turto struktūra mažai keitėsi (3.11 lentelė). Esminiai pasikeitimai įvyko dėl to, kad kai kurie ūkininkai nebeaugino cukrinių runkelių, ir sumažėjo kvotos, todėl padidėjo kito turto dalis, dėl geresnių klimatinių sąlygų buvo sukaupta gerokai daugiau pašarų.

Bendrovių turtas per metus padidėjo (13 proc.), beveik tiek pat, kiek ir ūkininkų. Daugiausia padidėjo gyvulių (16 proc.), traktorių (15 proc.), gamybinių pastatų (13 proc.) vertė, bet padidėjimas buvo 4–10 proc. punktų mažesnis nei 2006 metais. Atskirų turto rūšių dalys 2007 metų pabaigoje turto struktūroje, palyginti su metų pradžia, beveik nepasikeitė. 1 ha ŽŪN teko 5122 Lt turto, arba beveik 14 proc. daugiau nei metų pradžioje. Daugiausia turto 1 ha ŽŪN, kaip ir ankstesniais metais, buvo mišrioje augalininkystės – kiaulininkystės, o mažiausiai – augalininkystės ŽŪB.

3.11 lentelė. Ūkininko nuosavo žemės ūkio turto struktūra 2005–2007 metais

Table 3.11. Structure of agricultural assets of family farm in 2005–2007

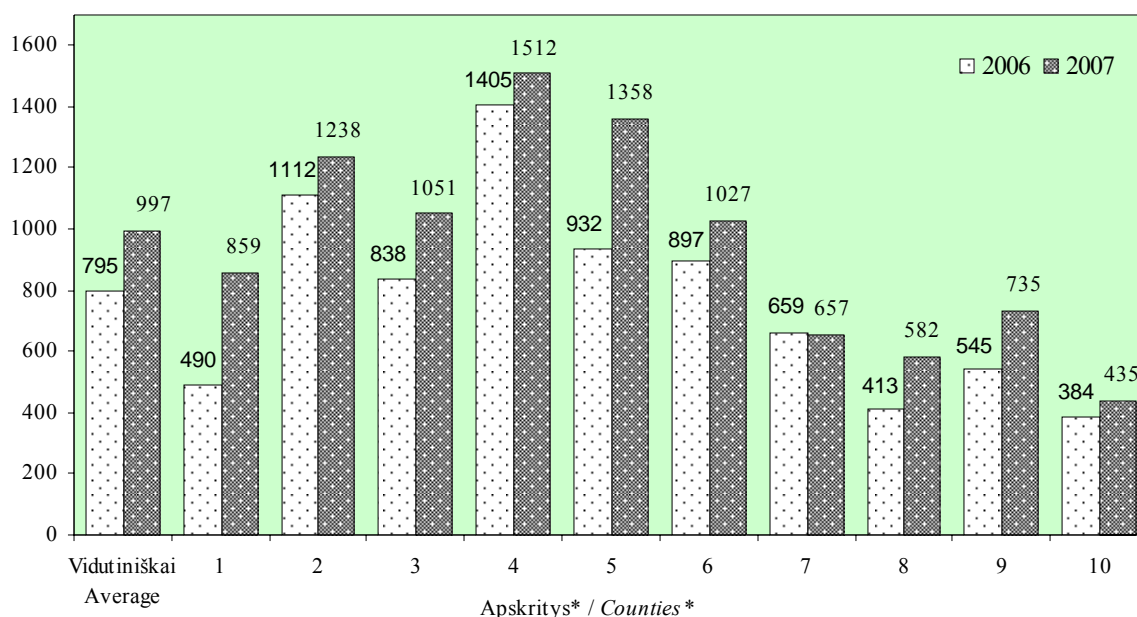
Turto rūšis / Agricultural assets	2005		2006		2007	
	tūkst. Lt thou. Lit	%	tūkst. Lt thou. Lit	%	tūkst. Lt thou. Lit	%
Žemė / Land	37,69	16	34,71	17	39,27	17
Gamybiniai pastatai / Farm buildings	29,06	13	29,90	15	33,28	15
Traktoriai / Tractors	28,61	12	29,56	15	33,50	15
Kombainai / Harvesters	14,80	6	9,50	5	11,23	5
Žemės ūkio mašinos / Agricultural machinery	12,00	5	12,61	6	16,03	7
Įrenginiai / Equipment	21,81	10	22,03	11	24,58	11
Gyvuliai / Livestock	22,25	10	19,08	10	20,82	9
Kvotos / Quota	25,71	11	17,47	9	16,41	7
Kitas turtas / Other	38,77	17	24,79	12	34,15	15
Iš viso / Total	230,70	100	199,65	100	229,27	100

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;
Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2006. Vilnius: LAEI, 2007.

2004–2006 metais ūkininkų finansinio turto prieaugis nuosekliai mažėjo, bet 2007-aisiais jis siekė 34 proc., arba 6 proc. punktais buvo didesnis nei 2006 metais. Didžiausias finansinio turto metinis prieaugis buvo javų, rapsų (51 proc.) ir Alytaus apskrities (59 proc.), o mažiausias – augalininkystės (15 proc.) ir Utenos apskrities (18 proc.) ūkiuose.

2007-ieji ŽŪB finansiniu požiūriu buvo labai palankūs metai. Jų finansinis turtas per metus padidėjo net 46 proc.: daugiausia – mišrioje augalininkystės – žolėdžių gyvulių (83 proc.) ir augalininkystės (62 proc.), o mažiausia (4 proc.) – mišrioje augalininkystės – kiaulininkystės bendrovėse.

Ūkininkų ūkiuose vidutiniškai 1 ha ŽŪN teko 977 Lt skolų. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia jų turėjo Marijampolės, o mažiausia – Vilniaus apskrities ūkiai (3.9 pav.).

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.9 pav. Ūkininko ūkio skolos 1 ha ŽŪN 2006 ir 2007 metais, Lt

Fig. 3.9. Debts of family farms per 1 ha UAA in 2006 and 2007, in Litai

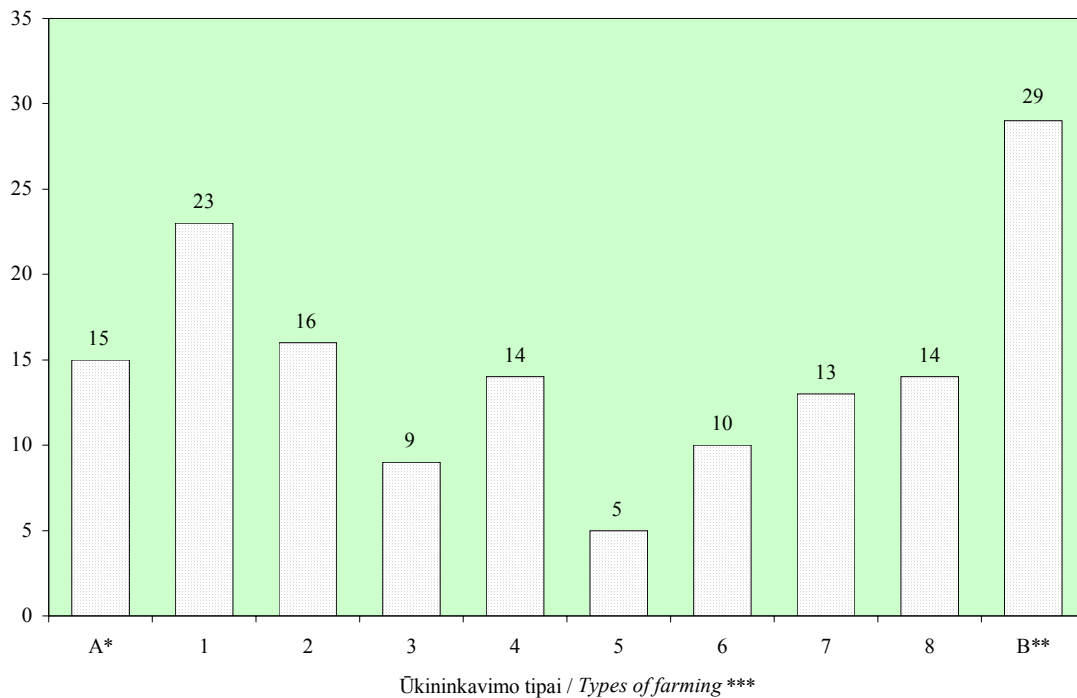
Šaltinis: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008.

Per metus skolos išaugo 32 proc., arba 26 proc. punktais mažiau nei 2006-aisiais. Didžiausias padidėjimas buvo Šiaulių ir pienininkystės, o mažiausias – Tauragės apskrities ūkiuose. Skolos nuo metų pradžios nepasikeitė mišrios gamybos, vyraujant augalininkystei, o sumažėjo daržininkystės, sodininkystės (25 proc.) ir ekologinės gamybos (2 proc.) ūkiuose.

Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkių skolų suma, tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo tokia pati, kaip ir ekologinės gamybos ūkių, tačiau penktadaliu mažesnė nei vidutinė ir beveik trečdaliu – nei palankių ūkininkauti vietovių ūkių. Didėjant ūkininkų amžiui, jų skolos mažėjo. Vyresni negu 50 metų ūkininkai skolų turėjo 32 proc. mažiau nei jaunesni (iki 40 metų).

Skolos, tenkančios 1 Lt turto, ūkininkų ūkiuose, palyginti su 2006 metais, padidėjo 15 proc. ir siekė 15 ct. Mažiausiai (5 ct) jų buvo mišrios gamybos, vyraujant augalininkystei, o daugiausia (23 ct), kaip ir ankstesniais metais, – javų, rapsų ūkiuose. Nepalankių ūkininkauti vietovių ir ekologinių ūkių skolos rodiklis buvo 18 proc. mažesnis negu vidutiniškai šalyje, o palankių ūkininkauti vietovių – 13 proc. didesnis.

Likvidumo ir mokumo rodikliai, atspindintys turto ir skolų santykį, geresni yra mažuose pagal plotą ir ekonominį dydį, nepalankių ūkininkauti vietovių, daržininkystės, sodininkystės, mišrios gamybos, Tauragės, Telšių ir Vilniaus apskričių ūkininkų ūkiuose (3.10 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkų ūkių ūkininkavimo tipai išvardyti 3.9 lentelėje / Types of farming of family farms are listed in table 3.9.

3.10 pav. Įsipareigojimai 1 Lt turto 2007 metais, ct

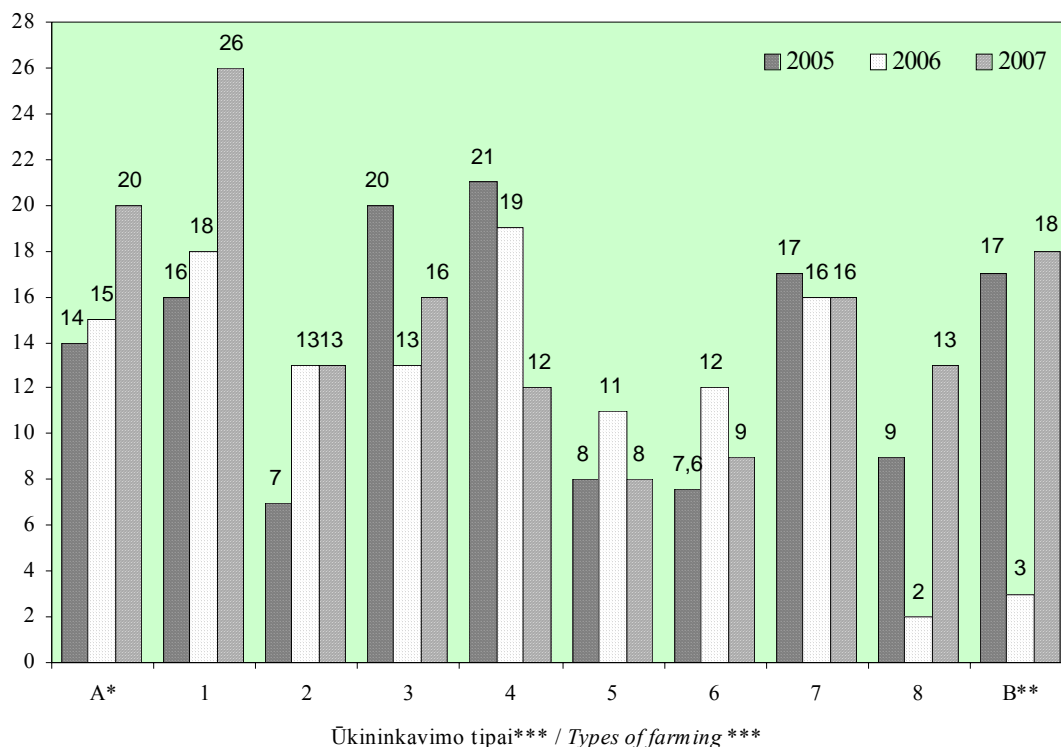
Fig. 3.10. Liabilities per 1 Litas of total assets in 2007, in cents

2007 metais ŽŪB skolos vidutiniškai padidėjo beveik 29 proc., arba 18 proc. punktų daugiau negu prieš metus. Jų 1 ha ŽŪN teko 2095 Lt (2,1 karto daugiau nei ūkininkų ūkiuose). Daugiausia skolų turėjo mišrios augalininkystės – kiaulininkystės, o mažiausia – augalininkystės bendrovės. 1 Lt turto teko 29 ct skolų, arba 30 proc. daugiau nei prieš metus.

Ūkininkų ūkių nuosavas kapitalas 2007 metais padidėjo 20 proc. (5 proc. punktais daugiau nei 2006 m.). Priešingai nei prieš metus, nebuvo nei vienos ūkių grupės, kur jis būtų mažėjęs. Mažiausiai jis padidėjo mažuose pagal plotą ir ekonominį dydį ūkiuose. Didžiausias nuosavo kapitalo vertės metinis prieaugis (26 proc.) buvo javų, rapsų ir Alytaus apskrities, o mažiausias – mišrios gamybos, vyraujant augalininkystei (8 proc.), ir Tauragės bei Telšių apskričių (10 proc.) ūkiuose. Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose šis rodiklis buvo 5 proc. punktais mažesnis, o

palankių vietovių – 17 proc. punktų didesnis už vidutinį, ekologinės gamybos ūkiuose jis vidurkį viršijo 6 proc. punktais.

ŽŪB nuosavo kapitalo vertė per metus vidutiniškai išaugo 18 proc., arba 2 proc. punktais mažiau negu ūkininkų ūkiuose. Daugiausia (23 proc.) ji didėjo augalininkystės ir daržininkystės, sodininkystės, o mažiausiai (11 proc.) mišrioje augalininkystės – kiaulininkystės bendrovėse (3.11 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkų ūkių ūkininkavimo tipai išvardyti 3.9 lentelėje / Types of farming of family farms are listed in table 3.9.

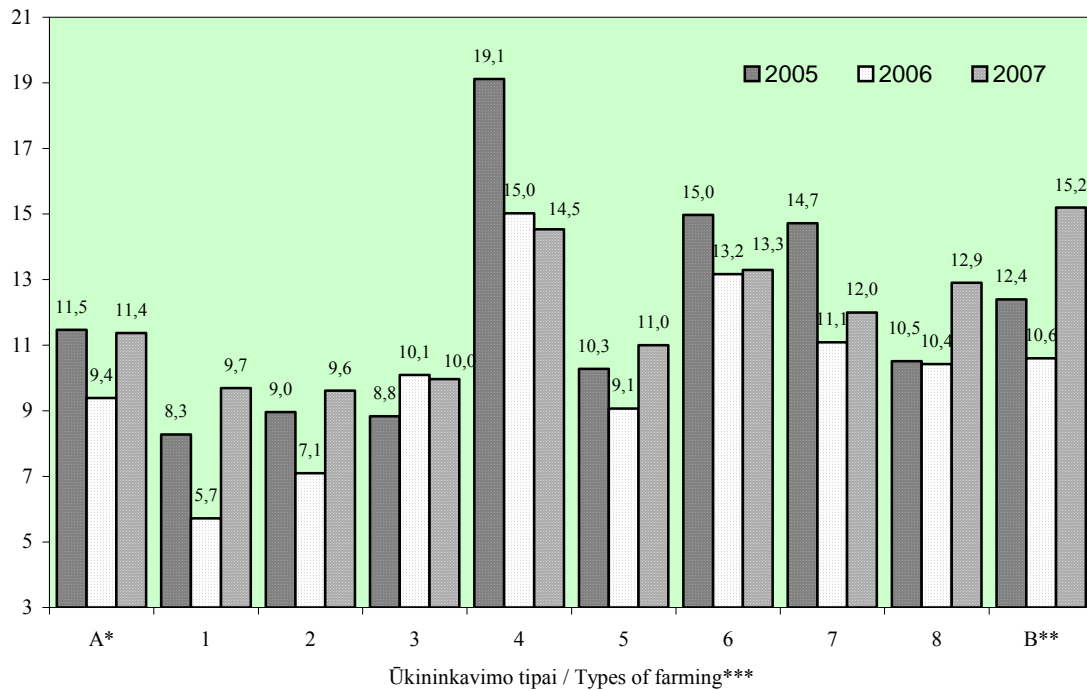
3.11 pav. Nuosavo kapitalo metinis priaugis 2005–2007 metais, proc.

Fig. 3.11. Annual change in net worth in 2005–2007, in per cent

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;

Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2005, 2006. Vilnius: LAEI, 2007.

Bendroji produkcija. Bendrosios produkcijos vertė, tenkanti 1 EDV, 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, ūkininkų ūkiuose vidutiniškai padidėjo 21 proc., tačiau išliko truputį (1 proc.) mažesnė nei 2005-aisiais. Augalininkystės produkcija išaugo net 44 proc., o gyvulininkystės sumažėjo 7 proc. Daugiausia jos pagaminta pienininkystės (14528 Lt) ir Tauragės apskrities (14104 Lt), o mažiausiai – augalininkystės (9613 Lt) ir Vilniaus apskrities (9453 Lt) ūkiuose. Beveik visų ūkių grupių ūkiuose, išskyrus daržininkystės, sodininkystės ir pienininkystės, produkcijos gamyba didėjo.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkų ūkių ūkininkavimo tipai išvardyti 3.9 lentelėje / Types of farming of family farms are listed in table 3.9.

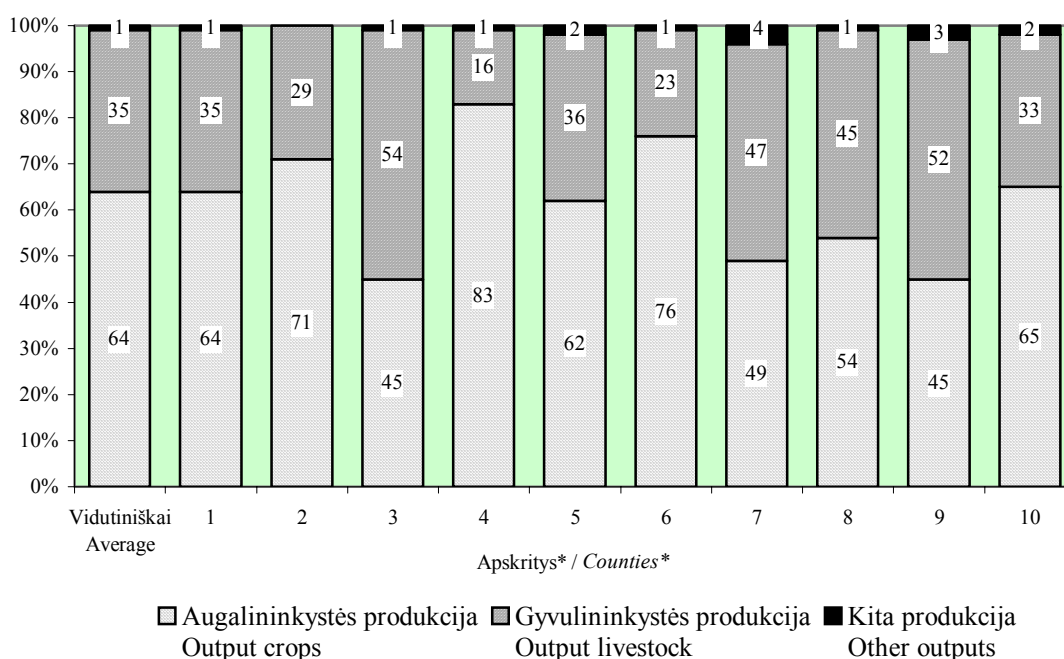
3.12 pav. Produkcijos gamyba 1 EDV 2005–2007 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.12. Output per 1 ESU in 2005–2007, in thousand Lit

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;
Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2006. Vilnius: LAEI, 2007.

Kauno, Marijampolės, Šiaulių ir Panevėžio apskričių ūkininkų ūkiuose bendrosios produkcijos, tenkančios 1 EDV, pagaminta, palyginti su 2006 metais, 29–38 proc. daugiau, o Klaipėdos, Tauragės ir Telšių apskričių ūkiuose – 6–10 proc. mažiau. Palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose bendroji produkcija padidėjo 28 proc., ekologinės gamybos ūkiuose – 12 proc., o nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose – 11 proc.

Augalininkystės produkcijos dalis bendrosios produkcijos struktūroje (3.13 pav.) vidutiniškai padidėjo 10 proc. punktų ir pasiekė 64 proc. – tai tik 2 proc. punktais mažiau negu 2004 metais, o gyvulininkystės produkcijos dalis tiek pat sumažėjo ir sudarė 35 proc. Pajamų iš kitos veiklos dalis (1,4 proc.) beveik nesikeitė, tačiau, kaip ir ankstesniais metais, Tauragės apskrities ūkiuose ji buvo didžiausia (3,9 proc.). Vidutinį šalies lygį ji viršijo nedideliuose pagal plotą ir ekonominį dydį bei Panevėžio, Utenos ir Vilniaus apskričių ūkiuose.

* Apskritis išvardytos 3.9 paveiksle / Counties are listed in figure 3.9.

3.13 pav. Bendrosios produkcijos struktūra ūkininkų ūkiuose 2007 metais, proc.

Fig. 3.13. Structure of total output in family farms in 2007, in per cent

Šaltinis: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008.

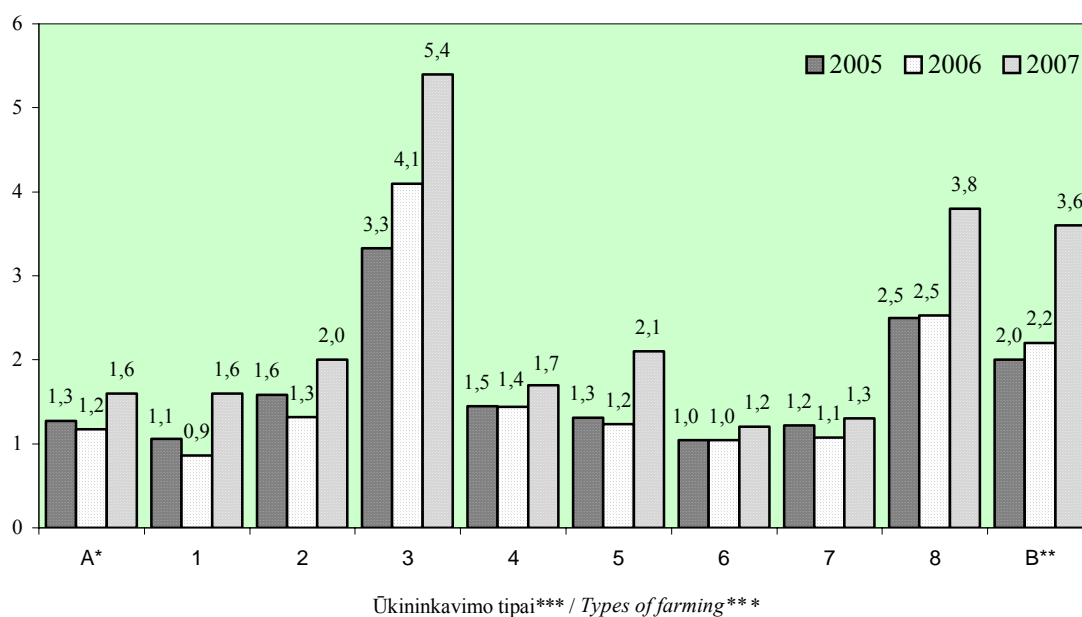
Augalininkystės produkcija vyravo daugumoje ūkininkų ūkių grupių, išskyrus 10–20 ha, mažesnio žemės našumo negu 32 balai, pienininkystės, mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, mišrius augalininkystės – kiaulininkystės ir Klaipėdos bei Utenos apskrities ūkius. Iš augalininkystės produkcijos rūšių didžiausia dalis bendrojoje produkcijoje, kaip ir ankstesniais metais, teko kviečiams (17 proc.) ir miežiams (12 proc.), o rapsams ir bulvėms – po 5 proc., kvietrugiams, rugiams ir avižoms – nuo 1,6 iki 2,4 proc. Javų, rapsų specializacijos ūkiuose kviečių, miežių ir rapsų produkcija sudarė net 75 proc. bendrosios produkcijos. Augalininkystės ūkiuose reikšminga dalis teko bulvių (21 proc.) ir cukrinių runkelių (11 proc.) produkcijai, tačiau kviečių dalis vis tiek buvo didžiausia (25 proc.). Ekologinės gamybos ūkiuose šiek tiek didesnę dalį, palyginti su kitomis augalininkystės produkcijos rūšimis, užėmė rugiai (7 proc.), o nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose – miežiai (8 proc.), kviečiai (7 proc.) ir bulvės (6 proc.).

Didžiausia gyvulininkystės produkcijos dalis bendrojoje produkcijoje buvo mišriuose augalininkystės – kiaulininkystės (71 proc.) ir pienininkystės (70 proc.) ūkininkų ūkiuose. Pieno dalis, palyginti su 2006 metais, sumažėjo 5 proc. punktais ir vidutiniškai šalyje sudarė 23 proc., o galvijienos – 7 proc., kiaulienos – beveik 3 proc. Pieno produkcija mažėjo visuose augalininkystės krypties, mišrios gamybos, vyraujant augalininkystei ir žolėdžiams gyvuliams, Kauno ir Tauragės apskričių ūkiuose. Pienininkystės ūkiuose pienas sudarė 58 proc. (3 proc. punktais mažiau negu 2006 m.), Klaipėdos ir Utenos apskričių ūkiuose – atitinkamai 40 proc. (5 proc. punktais mažiau) ir 38 proc. (2 proc. punktais mažiau) bendrosios produkcijos. Kaip ir 2006 metais, mažiausia pieno dalis buvo Marijampolės (10 proc.) ir Šiaulių (16 proc.) apskričių ūkiuose. Galvijienos dalis bendrojoje produkcijoje vidutiniškai sumažėjo nuo 10 iki

7 proc. Didžiausia jos dalis (19 proc.) – mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, o pienininkystės ir mišriuose augalininkystės – žolėdžių gyvulių – po 11 proc., Utenos, Telšių ir Klaipėdos apskričių (10–12 proc.) ūkiuose.

ŽŪB bendroji produkcija, tenkanti 1 EDV, palyginti su 2006 metais, vidutiniškai padidėjo 43 proc. Augalininkystės produkcijos prieaugis siekė 60 proc., o gyvulininkystės – 28 proc. Šis rodiklis, palyginti su 2006-aisiais, pagerėjo visose ŽŪB grupėse, tačiau jis aukščiausias mišrios augalininkystės – kiaulininkystės ir didžiausio ekonominio dydžio bendrovėse, o prasčiausias – mažesnėse negu 100 EDV ir augalininkystės bendrovėse.

Pardavimų pajamos ir gamybos išlaidos. 1 ha ŽŪN ūkininkų ūkiuose vidutiniškai gauta 1618 Lt pardavimo pajamų, arba 38 proc. daugiau nei 2006 metais. Geriausių rezultatų pasiekė daržininkystės, sodininkystės, mišrūs augalininkystės – kiaulininkystės, Tauragės ir Marijampolės apskričių ūkiai. Daug geresni negu vidutiniai rodikliai ir smulkiuose, turinčiuose iki 10 ha žemės, bei stambesniuose negu 40 EDV ūkiuose. Ekologinės gamybos ūkių pardavimo pajamos beveik per pusę, o nepalankiose ūkininkauti vietovėse išikūrusių ūkių – ketvirtadaliu mažesnės už vidutines. Jos padidėjo beveik visose ūkių grupėse, išskyrus mažesnius nei 10 ha ūkius. Daugiausia pardavimo pajamos didėjo stambiuose pagal plotą ir ekonominį dydį, aukštesnio žemės našumo, augalininkystė besiverčiančiuose, Telšių ir Panevėžio apskričių ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkų ūkių ūkininkavimo tipai išvardyti 3.9 lentelėje / Types of farming of family farms are listed in table 3.9.

3.14 pav. Žemės ūkio veiklos pajamos 1 ha ŽŪN 2005–2007 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.14. Income from agricultural activity per 1 ha UAA in 2005–2007, in thou. Litas

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;

Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2006. Vilnius: LAEI, 2007.

2007 metais pardavimo pajamų struktūra, palyginti su 2006-aisiais, siek tiek pasikeitė: 8,6 proc. punkto padidėjo augalininkystės pajamų dalis ir sudarė beveik 54 proc., 4,7 proc. punkto sumažėjo pieno ir 1,0 proc. punktu – galvijienos pajamų dalis.

Augalininkystės pajamos vyravo tuose ūkiuose, kurie yra didesni nei 100 ha, kur žemės našumas aukštesnis nei 45 balai, kurie įsikūrę palankiose ūkininkauti vietovėse, kurių ekonominis dydis viršija 16 EDV. Didžiausią dalį pajamų iš augalininkystės (98 proc.) gauna daržininkystės, sodininkystės, o iš gyvulininkystės (95 proc.) – pienininkystės ūkiai. Marijampolės apskrities ūkiuose vidutiniškai net 81 proc. pardavimo pajamų tenka augalininkystei, o Klaipėdos apskrities – apie 76 proc. gyvulininkystei.

ŽŪB vidutiniškai 1 ha ŽŪN gavo 3565 Lt pardavimo pajamų, 65 proc. daugiau negu 2006 metais. Didėjant bendrovės ekonominiam dydžiui, šis rodiklis nuosekliai augo. Geriausi rezultatai pasiekti daržininkystės, sodininkystės, o prasčiausi – augalininkystės bendrovėse.

Gamybos išlaidos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2006 metais, ūkininkų ūkiuose padidėjo 12 proc.: pastoviosios – 17 proc., o kintamosios – 7 proc. Pastoviosios išlaidos didėjo visose ūkių grupėse, o kintamosios keliose grupėse truputį sumažėjo dėl to, kad mažėjo gyvulininkystės kintamosios išlaidos. Vidutiniškai šalyje pastoviosios išlaidos buvo truputį (5,2 proc. punkto) didesnės už kintamąsias. Prieš metus šis skirtumas tesiekė 0,8 proc. punkto. Daugiau negu 10 proc. punktų pastoviosios išlaidos viršijo kintamąsias nepalankių ūkininkauti vietovių, ekologinės gamybos, daržininkystės, sodininkystės, Alytaus ir Vilniaus apskrities ūkiuose, o mišriuose augalininkystės – kiaulininkystės ūkiuose atvirkščiai – kintamosios išlaidos 17 proc. punktų didesnės už pastoviąsias.

Daugiausia išlaidų 1 ha ŽŪN padaryta ūkiuose, turinčiuose mažiau negu 10 ha žemės, mišriuose augalininkystės – kiaulininkystės ir daržininkystės, sodininkystės ūkiuose, o mažiausiai – ekologinės gamybos, javų, rapsų, Alytaus ir Utenos apskrities ūkiuose.

Nors išlaidos ūkininkų ūkiuose kasmet didėjo, jų struktūra beveik nesikeitė (3.12 lentelė). 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, truputį sumažėjo pašarų, bet padidėjo pastatų ir technikos priežiūros, žemės mokesčių ir nuomos išlaidų dalys. Kaip ir ankstesniais metais, didžiausia išlaidų dalis teko pašarams ir nusidėvėjimui. Mišrios gamybos ir pienininkystės ūkiuose pašarai išlaidų struktūroje sudarė 30–40 proc.

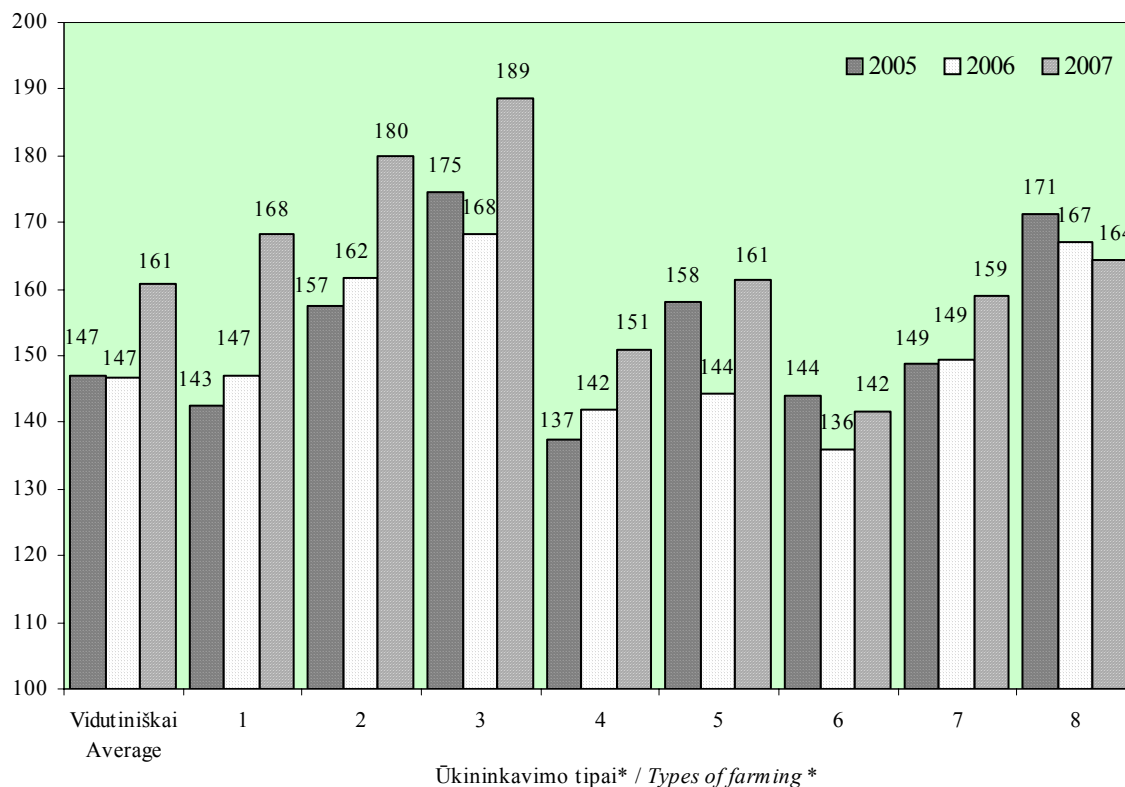
3.12 lentelė. Ūkininkų ūkių gamybos išlaidų 1 ha ŽŪN struktūra 2005–2007 metais

Table 3.12. Structure of production costs in family farms per 1 ha UAA in 2005–2007

Išlaidų rūšys / Costs	2005		2006		2007	
	Lt	%	Lt	%	Lt	%
Pašarai / Feedingstuffs	317	25	336	25	342	22
Nusidėvėjimas / Depreciation	204	16	252	18	285	19
Degalai, elektra / Fuel, electricity	165	13	170	12	184	12
Mineralinės trąšos / Mineral fertilizers	175	14	141	10	158	10
Sėklos / Seeds	125	10	94	7	106	7
Augalų apsaugos produktai Crop protection products	73	6	56	4	61	4
Pastatų ir technikos priežiūra Maintenance of buildings and machinery	62	5	73	5	88	6
Darbo užmokestis / Labour costs	36	3	34	2	50	3
Žemės mokestis ir nuoma / Land tax and rent	40	3	32	2	54	4
Kitos / Other	86	7	182	13	202	13
Iš viso / Total	1283	100	1370	100	1530	100

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;
Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2007. Vilnius: LAEI, 2007.

Ūkininkų ūkiuose 2007 metais 1 ha ŽŪN degalų vidutiniškai sunaudota už 160 Lt, arba 9 proc. daugiau nei 2006-aisiais. Didžiausios degalų sąnaudos – daržininkystės, sodininkystės (189 Lt) ir Marijampolės apskritys (184 Lt), o mažiausios – mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams (142 Lt), ir Tauragės apskritys (140 Lt) ūkiuose. Ekologinės gamybos ūkiuose 1 ha ŽŪN degalų sunaudota už 149 Lt, arba 7 proc. mažiau nei vidutiniškai (3.15 pav.).

* Ūkininkų ūkių ūkininkavimo tipai išvardyti 3.9 lentelėje / Types of farming of family farms are listed in table 3.9.

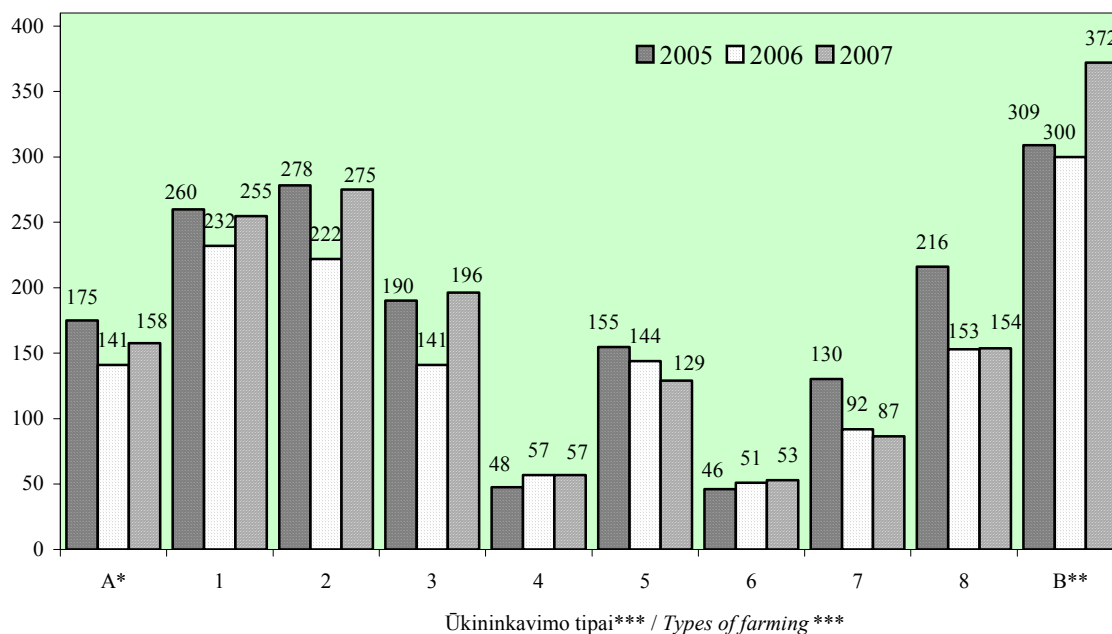
3.15 pav. Ūkininkų išlaidos degalams 1 ha ŽŪN 2005–2007 metais, Lt
 Fig. 3.15. Costs of fuel in family farms per 1 ha UAA in 2005–2007, in Litas

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;
 Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2006. Vilnius: LAEI, 2007.

Mineralinių trąšų išlaidos 1 ha ŽŪN per metus padidėjo 12 proc. ir siekė 158 Lt. Mažiausiai pinigų trąšoms, kaip ir prieš metus, išleista Utenos apskritys (52 Lt), mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams (53 Lt), ir pienininkystės (57 Lt), o daugiausia – augalininkystės (275 Lt), Marijampolės apskritys (344 Lt) ir didesniuose nei 100 EDV (436 Lt) ūkiuose (3.16 pav.).

ŽŪB gamybos išlaidos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2006 metais, padidėjo net 43 proc. Jos didžiausios buvo mišriose augalininkystės – kiaulininkystės, o mažiausios – augalininkystės bendrovėse. Šis rodiklis nuosekliai didėjo, didėjant ūkio ekonominiam dydžiui, bet mažėjo, didėjant plotui. Beveik visų ūkininkavimo tipų bendrovėse, išskyrus mišrią augalininkystės – kiaulininkystės, pastoviosios išlaidos didesnės už kintamąsias. Pastarosios padidėjo maždaug trečdaliu, o pirmosios – net 52 proc.

Augalininkystės kintamosios išlaidos 1 ha ŽŪN padidėjo 20 proc. (augalų apsaugos produktų – 45 proc., mineralinių trąšų – 24 proc., sėklų – 10 proc. ir pan.). Gyvulininkystės kintamosios išlaidos 1 sutartiniam gyvuliui sumažėjo 17 proc. 1 ha ŽŪN sunaudota degalų už 256 Lt, arba 59 proc. daugiau negu ūkininkų ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkų ūkių ūkininkavimo tipai išvardyti 3.9 lentelėje / Types of farming of family farms are listed in table 3.9.

3.16 pav. Išlaidos mineralinėms trąšoms 1 ha ŽŪN 2005–2007 metais, Lt

Fig. 3.16. Costs of fertilizers per 1 ha UAA in 2005–2007, in Litai

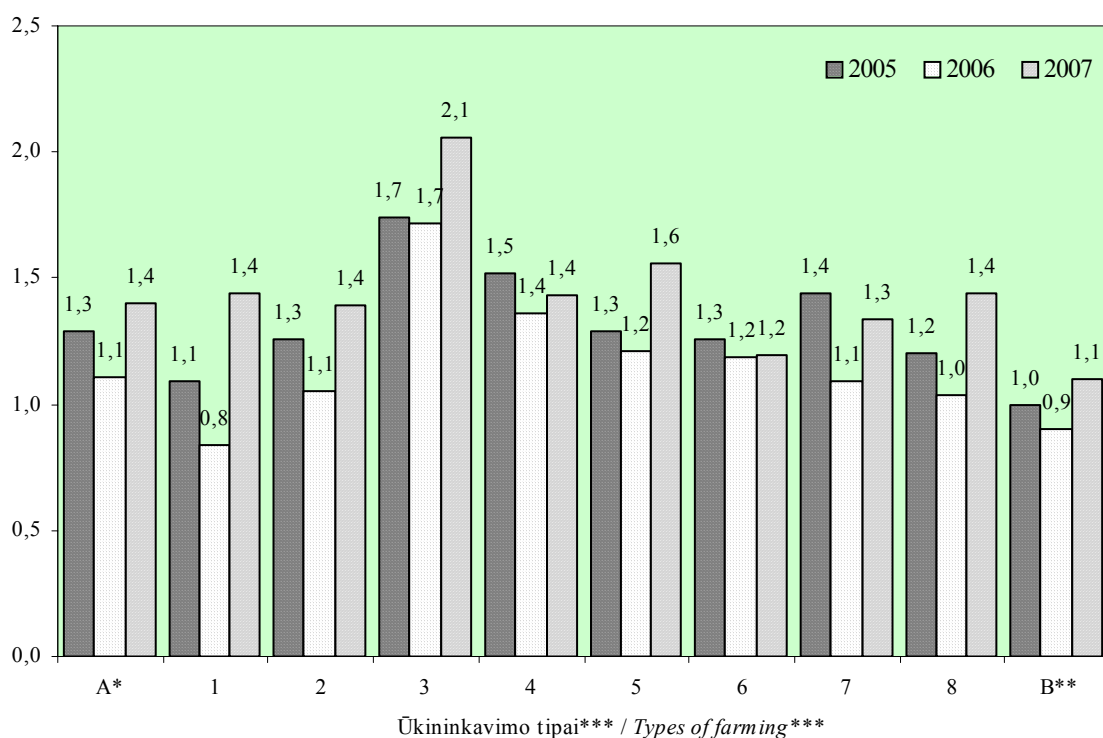
Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;

Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2006. Vilnius: LAEI, 2007.

2007 metais ūkininkų ūkiuose vidutiniškai vienam išlaidų litui teko 1,4 Lt bendrosios produkcijos (26 proc. daugiau nei 2006 m. ir 8 proc. – nei 2005 m.) (3.17 pav.).

Palyginti su 2006-aisiais, šis rodiklis pagerėjo visose ūkių grupėse, labiausiai – aukšto žemės našumo, didelio ekonominio dydžio, augalininkystės krypties ūkiuose. Geriausių rezultatų pasiekta daržininkystės, sodininkystės ūkiuose. Jų rodiklis už šalies vidurkį buvo didesnis beveik 50 proc. Gyvulininkystės ūkių rezultatai artimi vidurkiui arba šiek tiek mažesni. Prieš metus nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiai lenkė palankių vietovių ūkius, o 2007 metais buvo priešingai. Ekologinės gamybos ūkiai, išleidę 1 Lt, pagamino produkcijos už 1,18 Lt, arba 23 proc. daugiau nei prieš metus, tačiau jų rezultatas buvo šeštadaliu prastesnis už vidutinį. Šiaulių apskrities ūkiuose produkcijos santykinai pagaminta daugiausia, šalies vidurkis viršytas 8 proc., o Vilniaus apskrities ūkiuose – 17 proc. mažiau už vidurkį.

ŽŪB 1 Lt išlaidų pagaminta 1,1 Lt bendrosios produkcijos, arba 22 proc. daugiau nei 2006 metais, bet maždaug penktadaliu mažiau nei ūkininkų ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkų ūkių ūkininkavimo tipai išvardyti 3.9 lentelėje / Types of farming of family farms are listed in table 3.9.

3.17 pav. Bendroji produkcija 1 Lt išlaidų 2005–2007 metais, Lt

Fig. 3.17. Total output per 1 Lit of costs in 2005–2007, in Lit

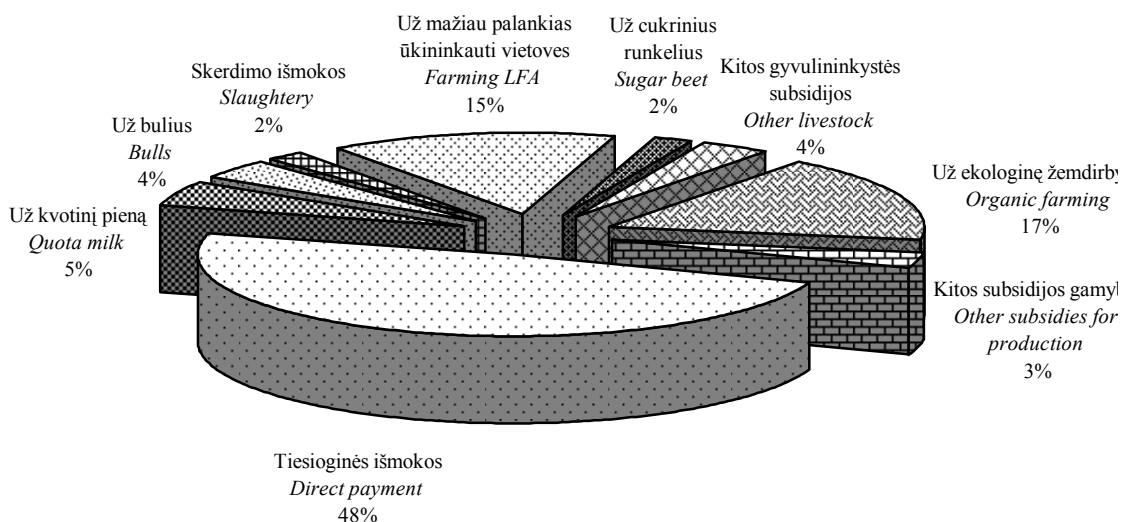
Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;
Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2006. Vilnius: LAEI, 2007.

Bendrasis pelnas ir valstybės parama. 2007 metais ūkininkų ūkių veiklos pelningumo rodikliai gerokai pagerėjo: bendrojo pelno kiekis, tenkantis 1 ha ŽŪN, vidutiniškai padidėjo apie 4 kartus, o 1 EDV – 3,5 karto ir atitinkamai siekė 610 Lt bei 3,24 tūkst. Lt. Beveik visose ūkių grupėse, išskyrus mažesnių negu 10 ha, šie rodikliai buvo geresni nei 2006-aisiais ir abiem atvejais tendencijos buvo panašios. Didžiausias pokytis stambiuose ir pagal plotą, ir pagal ekonominį dydį, ūkininkaujančiuose palankiose tai daryti vietovėse, užsiimančiuose augalininkyste, taip pat Alytaus, Vilniaus, Panevėžio ir Šiaulių apskrities ūkiuose.

ŽŪB, išskyrus tas, kurių ekonominis dydis mažesnis negu 100 EDV, veikla 2007 metais buvo pelninga. Vidutiniškai pelno 1 ha ŽŪN gauta 475 Lt, o 1 EDV – 1694 Lt, bet tai, palyginti su ūkininkų ūkiais, buvo atitinkamai 28 proc. ir 1,9 karto mažiau. Geriausių rezultatų pasiekė daržininkystės, sodininkystės, o prasčiausių – mišrios augalininkystės – žolėdžių gyvulių bendrovės. Didėjant bendrovės žemės plotui ir ekonominiam dydžiui, minėti rodikliai didėjo.

Vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui 2007 metais teko 25,9 tūkst. Lt gamybos subsidijų, 49 proc. jų sudarė tiesioginės išmokos už pasėlius, 17 proc. – už ekologiškos žemės ūkio produkcijos gamybą, po 15 proc. – kompensacinės išmokos ūkininkaujantiems nepalankiose ūkininkauti vietovėse ir gyvulininkystės išmokos. Tačiau subsidijų struktūros skirtumai įvairiose ūkių grupėse gana dideli. Antai ūkių,

kurių žemės našumas didesnis nei 45 balai, palankių ūkininkauti vietovių, mišrių augalininkystės – kiaulininkystės, didesnių nei 100 EDV ūkių tiesioginės išmokos už pasėlius sudarė 65–67 proc., o ekologinės gamybos – tik 9–11 proc. Pienininkystės, mažesnių nei 10 ha ir Klaipėdos apskrities ūkių gyvulininkystės išmokos siekė 30–42 proc., o ekologinės gamybos – tik 3–6 proc. Pastarosios išmokos Vilniaus apskrities ūkiuose sudarė 38 proc., daržininkystės, sodininkystės ūkiuose – 41 proc., o ekologinės gamybos ūkiuose – net 56 proc. (3.18 pav.).

3.18 pav. Gamybos subsidijų struktūra ūkininkų ūkiuose 2007 metais, proc.

Fig. 3.18. Structure of subsidies for production in family farms in 2007, in per cent

Šaltinis: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008.

Gamybos subsidijų suma, tenkanti 1 ha ŽŪN, palyginti su 2006 metais, tepadidėjo 3 Lt, tačiau atskirų paramos rūšių pokyčiai didesni: tiesioginės išmokos už pasėlius ir ekologišią gamybą padidėjo po 17 Lt, parama nelaimės atveju – reta, nes beveik nebuvo stichinių nelaimių ir pan. Subsidijų dydžiai įvairiose ūkių grupėse gana smarkiai skyrėsi. Ekologinės gamybos ūkių subsidijos šalies vidurkį viršijo 2,2 karto ir siekė 1313 Lt, nepalankių ūkininkauti vietovių ūkių subsidijos, kaip ir prieš metus, buvo 1,6 karto didesnės už palankių ūkininkauti vietovių ūkių. Mažiausia gamybos subsidijų gavo mišrūs augalininkystės – kiaulininkystės (467 Lt) ir Šiaulių apskrities (491 Lt), o daugiausia – daržininkystės, sodininkystės (729 Lt) ir Vilniaus apskrities (991 Lt) ūkiai.

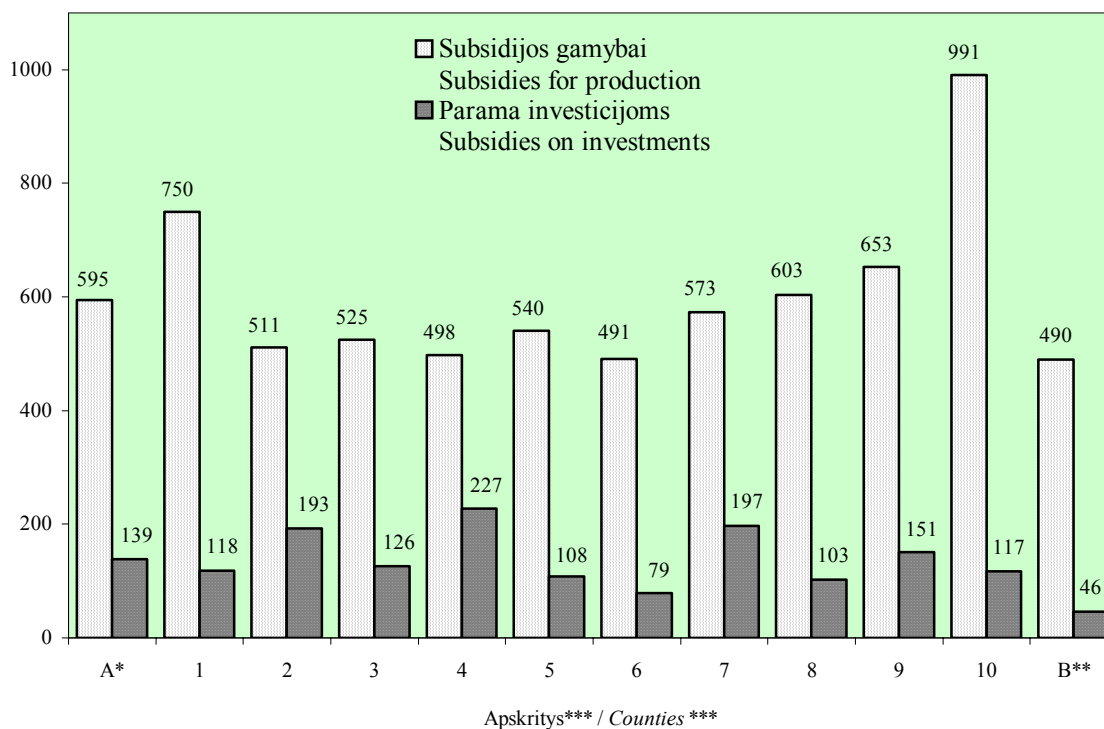
Gamybos subsidijų ŽŪB 1 ha ŽŪN gavo 12 proc. daugiau nei 2006 metais, bet 18 proc. mažiau negu ūkininkų ūkiai. Daugiausia jų gavo daržininkystės, sodininkystės, o mažiausia augalininkystės bendrovės. Gamybos subsidijų struktūroje didžiausią dalį (67 proc.) sudarė tiesioginės išmokos už pasėlius, o parama gyvulininkystei – 16 proc., kompensacinės išmokos už ūkininkavimą mažiau palankiose vietovėse – 5 proc.

Investicinė parama ūkininkų ūkiams, palyginti su 2006 metais, sumažėjo apie 3 kartus. Šios rūšies subsidijų suma, tenkanti 1 ha ŽŪN, vidutiniškai tesiekė 107 Lt. Didžiausia ji buvo daržininkystės, sodininkystės (507 Lt) ir Marijampolės apskrities (216 Lt), mažiausia – augalininkystės krypties (50–76 Lt) ir Telšių apskrities (25 Lt)

ūkiuose. Keletą metų mažėjusi diferenciacija tarp apskričių 2007 metais gerokai padidėjo, o tarp palankių ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkių pasikeitė pastarųjų naudai, nes jie investicinės paramos gavo 30 proc. daugiau negu pirmieji. Investicinės paramos struktūroje, kaip ir ankstesniais metais, vyrauja parama technikai ir įrenginiams įsigyti (3.19 pav.).

2007 metais vidutiniškai vienai ŽŪB investicinės paramos skirta 2 kartus daugiau nei prieš metus, tačiau 1 ha ŽŪN jos teko 2,3 karto mažiau nei ūkininkų ūkiuose. Investicinės paramos dalis bendroje paramos sumoje padidėjo 3,6 proc. punkto ir siekė 8,6 proc. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia jos gavo mišrios augalininkystės – kiaulininkystės, o mažiausiai – augalininkystės bendrovės.

Dėl investicinės paramos mažėjimo bendra subsidijų suma, tenkanti 1 ha ŽŪN, daugumoje ūkininkų ūkių grupių, palyginti su 2006 metais, buvo mažesnė. Vidutiniškai ji tesiekė 76 proc. prieš metus buvusio lygio. Ji nesumažėjo tik mažesniuose nei 20 ha ir daržininkystės, sodininkystės ūkiuose, o daugiausia sumažėjo pienininkystės ir mišriuose augalininkystės – žolėdžių gyvulių (30–32 proc.) ir Telšių, Alytaus, Kauno bei Klaipėdos apskrities (37–39 proc.) ūkiuose.

- * Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.
- ** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.
- *** Apskritis išvardytos 3.9 paveiksle / Counties are listed in figure 3.9.

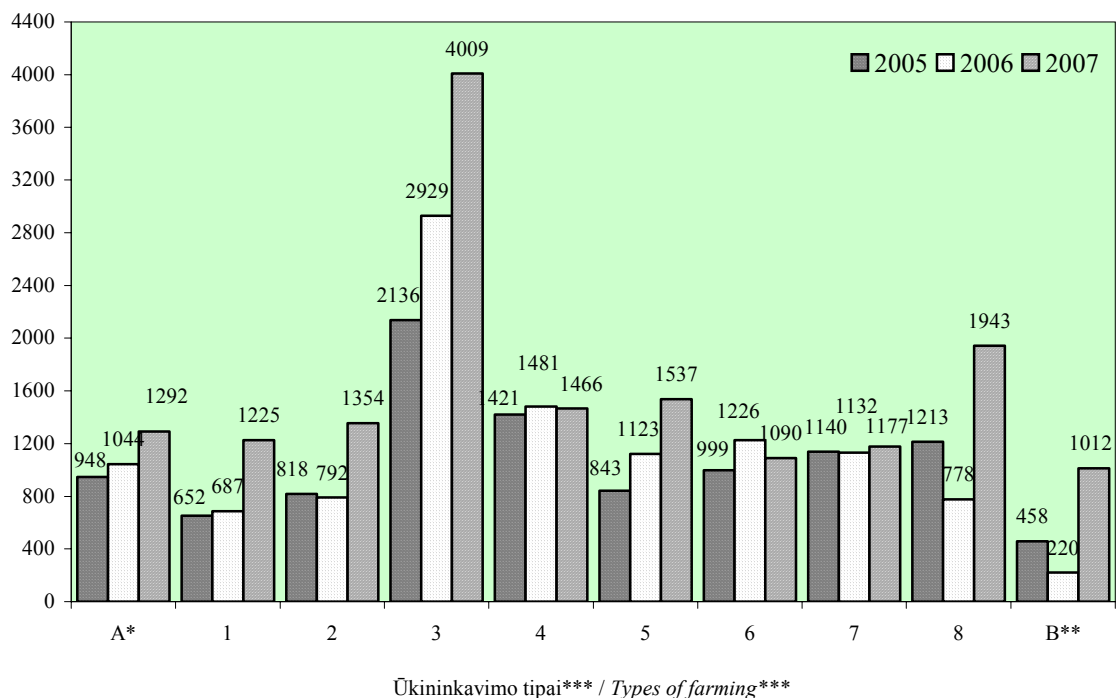
3.19 pav. Valstybės parama 1 ha ŽŪN 2007 metais, Lt

Fig. 3.19. Subsidies per 1 ha UAA in 2007, in Litai

Šaltinis: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008.

2006 metais bendrasis pelnas su subsidijomis didėjo dėl paramos didėjimo, o 2007-aisiais – dėl gamybos augimo. Kadangi bendrosios produkcijos ūkiuose pagaminta gerokai daugiau, bendrojo pelno su subsidijomis, tenkančio 1 ha ŽŪN, ūkininkų ūkiuose vidutiniškai gauta beveik ketvirtadaliu, o ŽŪB – 4,6 karto daugiau. Jau keletą

metų geriausias rodiklis buvo mažesniuose negu 10 ha (2,4 tūkst. Lt) ir daržininkystės, sodininkystės (4,0 tūkst. Lt) ūkininkų ūkiuose. Daugiausia (27 proc.) jis sumažėjo ūkiuose, mažesniuose negu 10 ha, ir po truputį 30–40 ha, 50–100 ha, pienininkystės ir Klaipėdos apskrities ūkiuose (3.20 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkų ūkių ūkininkavimo tipai išvardyti 3.9 lentelėje / Types of farming of family farms are listed in table 3.9.

3.20 pav. Bendrasis pelnas (su subsidijomis) 1 ha ŽŪN 2005–2007 metais, Lt

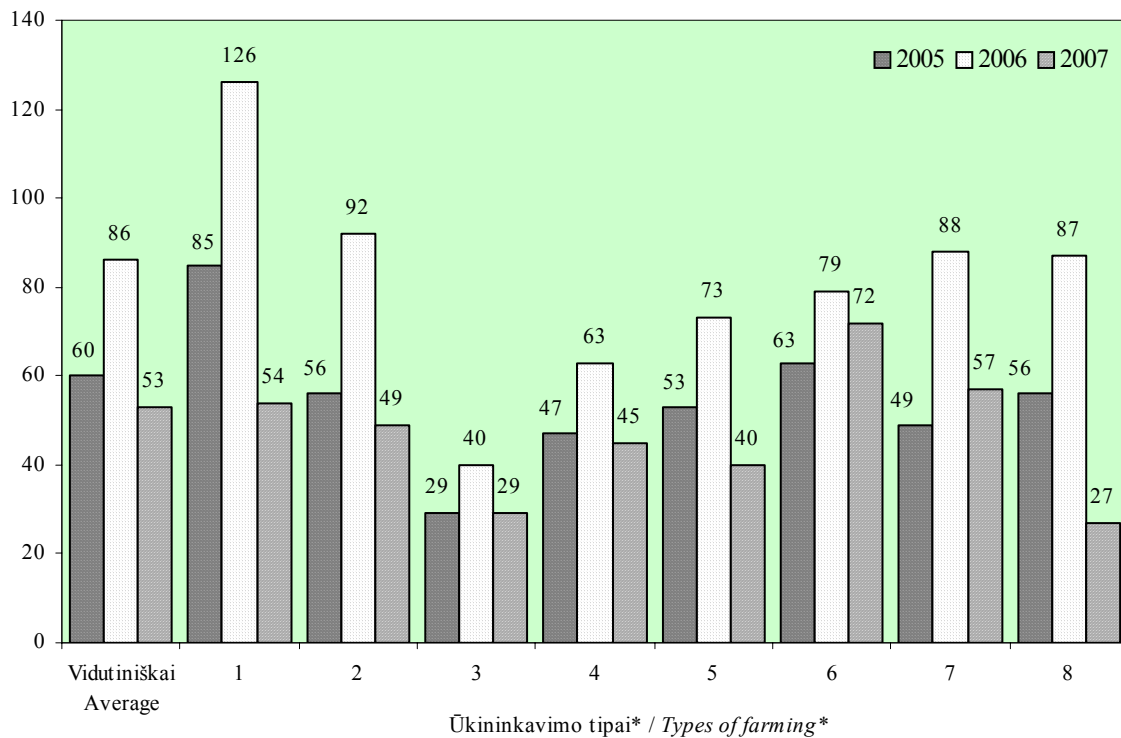
Fig. 3.20. Farm income per 1 ha UAA in 2005–2007, in Litai

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;

Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2006. Vilnius: LAEI, 2007.

Vienam litui išlaidų ūkininkų ūkiuose vidutiniškai gauta 0,8 Lt, o ŽŪB – 0,3 Lt bendrojo pelno (su subsidijomis). Daržininkystės, sodininkystės ūkiuose šis rodiklis vidurkį viršijo beveik du kartus, ekologinės gamybos ūkiuose – 75 proc., o 100–150 ha, nepalankių ūkininkauti vietovių, javų, rapsų ir Alytaus bei Utenos apskričių ūkiuose jis lygus vienetui.

Valstybės paramos dalis ūkininkų ūkių bendrajame pelne (su subsidijomis) sumažėjo iki 53 proc. ir beveik pasiekė 2004 metų lygį. 24–29 proc. ji tesiekė mažesniuose negu 10 ha, mišriuose augalininkystės – kiaulininkystės ir daržininkystės, sodininkystės ūkiuose, o 80 proc. viršijo Vilniaus apskrities ir ekologinės gamybos ūkiuose. Palankių ūkininkauti vietovių ūkių paramos dalis buvo 10 proc. punktų mažesnė už šalies vidurkį, o nepalankių ūkininkauti vietovių – 13 proc. punktų didesnė (3.21 pav.).

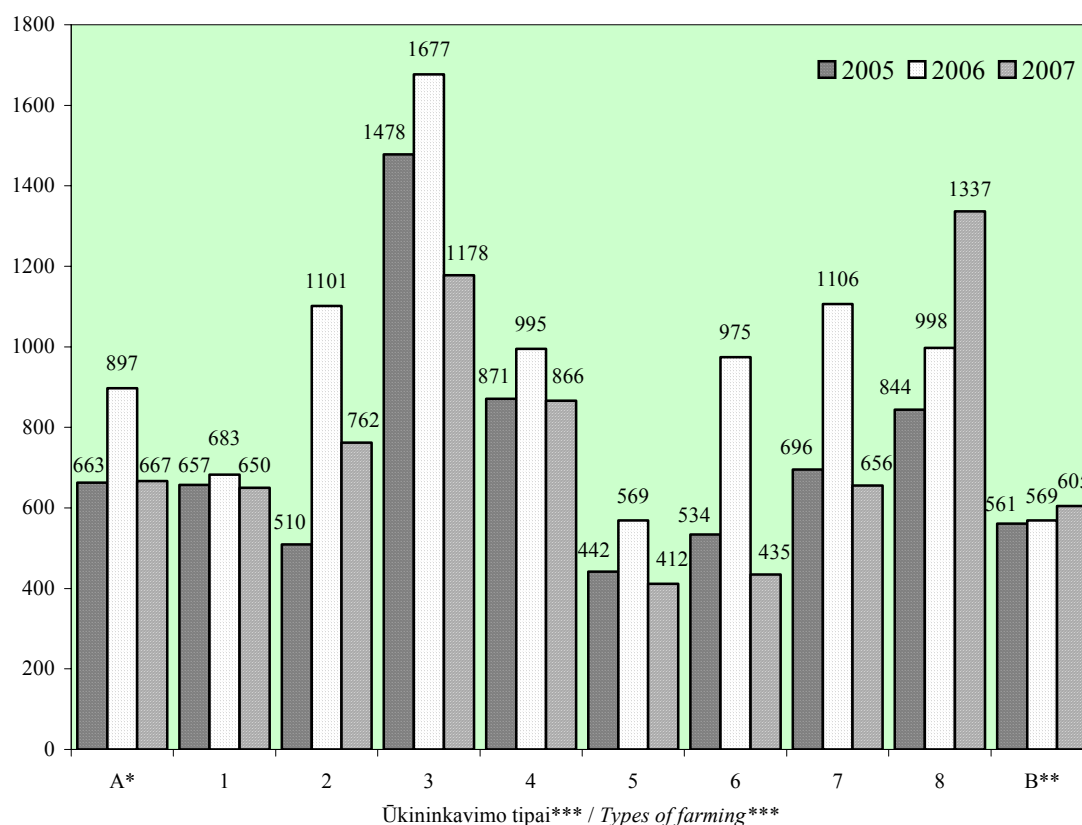
* Ūkininkų ūkių ūkininkavimo tipai išvardyti 3.9 lentelėje / Types of farming of family farms are listed in table 3.9.

3.21 pav. Valstybės paramos dalis ūkininkų ūkių bendrajame pelne (su subsidijomis) 2005–2007 metais, proc.

Fig. 3.21. Share of subsidies in family farm income in 2005–2007, in per cent

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;
Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2006. Vilnius: LAEI, 2007.

Investicijų suma, tenkanti 1 ha ŽŪN, palyginti su 2006 metais, ūkininkų ūkiuose sumažėjo ketvirtadaliu ir tesiekė 667 Lt. Jos mažėjo daugumoje ūkių grupių, išskyrus ūkius, mažesnius nei 20 ha ir didesnius nei 150 ha, didesnius nei 40 EDV, mišrius augalininkystės – kiaulininkystės, Panevėžio ir Utenos apskrities ūkius. Daugiausia investavo mišrūs augalininkystės – kiaulininkystės (2 kartus daugiau negu vidutiniškai), daržininkystės, sodininkystės (1,8 karto daugiau) ir Marijampolės apskrities (1,4 karto daugiau), o mažiausia – mišrios gamybos, vyraujant augalininkystei (62 proc. šalies vidurkio), ir Vilniaus bei Telšių apskrities (79 proc. šalies vidurkio). Išryškėjo tendencija, kad kuo didesnis ūkio ekonominis dydis, tuo didesnės investicijos 1 ha ŽŪN ir 1000 Lt nuosavo turto. Ūkiuose, didesniuose negu 100 EDV ir mažesniuose nei 4 EDV, investicijų 1 ha ŽŪN skirtumas siekė 3,7 karto, o 1000 Lt turto – net 5,1 karto (3.22 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkų ūkių ūkininkavimo tipai išvardyti 3.9 lentelėje / Types of farming of family farms are listed in table 3.9.

3.22 pav. Investicijos 1 ha ŽŪN 2005–2007 metais, Lt

Fig. 3.22. Farm investments per 1 ha UAA in 2005–2007, in Litai

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008;

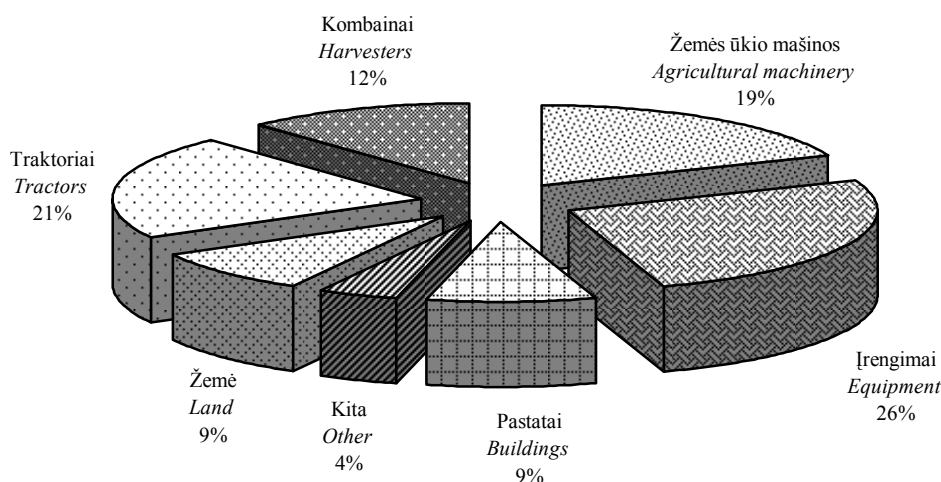
Žemės ūkio respondentinių įmonių duomenys 2006. Vilnius: LAEI, 2007.

Jau keleri metai iš eilės 1000 Lt turto daugiausia investicijų darė javų, rapsų (2007 m. – 1,5 karto daugiau negu vidutiniškai), o mažiausiai – mišrios gamybos, vyraujant augalininkystei (50 proc. vidutinio šalies lygio), ūkiai. Skirtumas tarp Marijampolės apskrities, kur šis rodiklis aukščiausias (168 Lt), ir Tauragės apskrities, kur jis mažiausias, sudarė 2 kartus. Neigiamos grynosios investicijos buvo tik ūkiuose, turinčiuose mažiau 20 ha žemės ir mažesniuose nei 4 EDV.

2005–2007 metais investicijų struktūroje vyravo lėšos, skirtos traktoriams (26–30 proc.) ir įrengimams įsigyti (25–27 proc.). Tačiau 2007 metais struktūra šiek tiek pasikeitė, palyginti su 2006-aisiais. Minėtų investicijų dalys sumažėjo po 2,2 proc. punkto, net 5 proc. punktais – lėšos, skirtos gamybiniam pastatams statyti, bet 3,5 proc. punkto padidėjo investicijos į kombainus, 2,1 proc. punkto – į žemę.

ŽŪB investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, palyginti su 2006 metais, padidėjo 6,3 proc. ir buvo maždaug dešimtadaliu mažesnės negu ūkininkų ūkiuose. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia investicijų padaryta mišriose augalininkystės – kiaulininkystės, o mažiausiai – augalininkystės bendrovėse. Investicijos, tenkančios 1000 Lt nuosavo žemės ūkio turto, sumažėjo 15 proc. Jos didžiausios buvo

daržininkystės, sodininkystės bendrovėse. Didžiausia investicijų dalis teko žemės ūkio mašinoms ir transporto priemonėms (26 proc.) bei traktoriams (20 proc.). Mažiau nei prieš metus investuota į žemę, gamybinius pastatus ir įrengimus.

3.23 pav. Investicijų struktūra ūkininkų ūkiuose 2007 metais, proc.

Fig. 3.23. Structure of investments in family farms in 2007, in per cent

Šaltinis: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2007. Vilnius: LAEI, 2008.

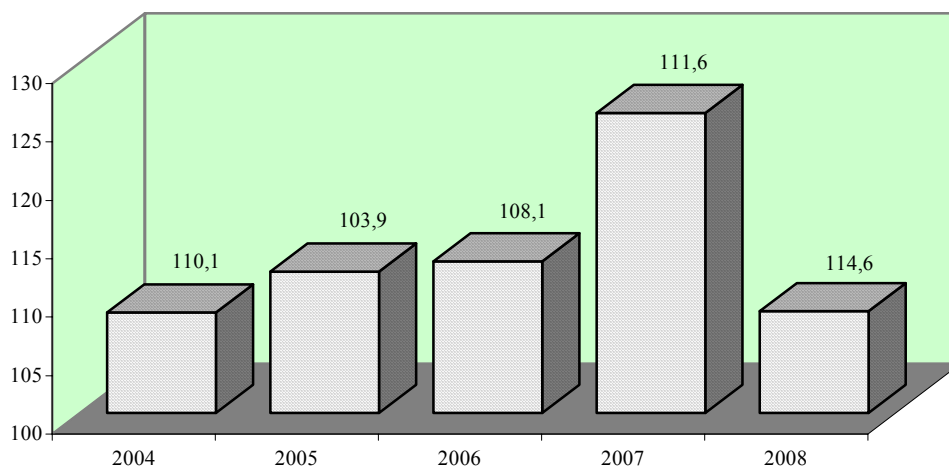
Darbuotojų užimtumas. 2007 metais vidutiniškai viename ūkininko ūkyje buvo užimta beveik tiek pat SD, kaip ir 2006-aisiais (1,9), beveik tokią pačią dalį (12 proc.) sudarė ir samdomas darbas. Tik 0,3 proc. darbo laiko teko ne žemės ūkio veiklai. Didžiausią dalį pastaroji sudarė Utenos apskrities (1,5 proc.) ir didesniuose negu 150 ha (1 proc.) ūkiuose. Smulkausiuose pagal plotą ir ekonominį dydį ūkiuose buvo užimta 15 proc. mažiau SD negu vidutiniškai šalyje, didesniuose negu 150 ha ir 100 EDV jų dirbo atitinkamai 1,9 karto ir 3,3 karto daugiau. Didėjant ūkio plotui ir ekonominiam dydžiui, didėjo ne tik užimtumas, bet ir samdomo darbo lyginamasis svoris. Ūkiuose, didesniuose negu 150 ha, samdomam darbui teko apie pusė, o didesniuose negu 100 EDV – du trečdaliai viso darbo laiko. 23–24 proc. darbo laiko sudarė samdomas darbas augalininkystės ir daržininkystės, sodininkystės, o 5–8 proc. – mišrios gamybos, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ir pienininkystės ūkiuose. Mažiausiai samdomo darbo buvo naudota Telšių apskrities (3,4 proc.), o daugiausia – Vilniaus apskrities (18,7 proc.) ūkininkų ūkiuose. Vienam SD vidutiniškai teko 23,3 ha ŽŪN, daugiausia (50,4 ha) – javų, rapsų, o mažiausia (7 ha) – daržininkystės, sodininkystės ūkiuose.

SD skaičius vidutiniškai vienoje ŽŪB 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, sumažėjo 1,6 proc. ir buvo 42,1 SD. Ir augalininkystėje, ir gyvulininkystėje buvo užimtas beveik vienodas darbuotojų skaičius (apie 43 proc.). Net 14 proc. jų dirbo kitose veiklose. Vienam SD vidutiniškai teko 28,2 ha (augalininkystės bendrovėse – 46,8 ha, o daržininkystės, sodininkystės – 4,2 ha), arba maždaug penktadaliu daugiau negu ūkininkų ūkiuose.

4. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių veiklos rezultatai

4. Survey of manufacture of food products and beverages

Maisto produktų ir gėrimų pramonė yra viena didžiausių Lietuvos apdirbamosios pramonės šakų. 2008 metais šios šakos įmonių produkcijos dalis sudarė 17,8 proc. parduotos apdirbamosios pramonės produkcijos. Parduotų maisto produktų ir gėrimų vertė veikusiomis kainomis buvo 9,8 mlrd. Lt, 8,7 proc. didesnė nei 2007 metais (3.24 pav.).

3.24 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės parduotos produkcijos indeksai 2004–2008 metais (palyginti su ankstesniaisiais metais), proc.

Fig. 3.24. Indices of sold production of manufacture of food products and beverages in 2004–2008 (compared to the previous year), in per cent

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Parduotos produkcijos vertės augimą lėmė ir pardavimų apimtys, ir gamintojų kainų didėjimas.

Statistikos departamento duomenimis, 2008 metais išaugo pieno produktų (pieno konservų, šviežių sūrinių, varškės, nelydytų sūrinių), paruoštų arba konservuotų produktų iš vaisių ir daržovių, dešrų gamyba, tačiau žymiai sumažėjo cukraus ir sviesto gamyba, atitinkamai 44,0 ir 26,8 proc. (3.13 lentelė).

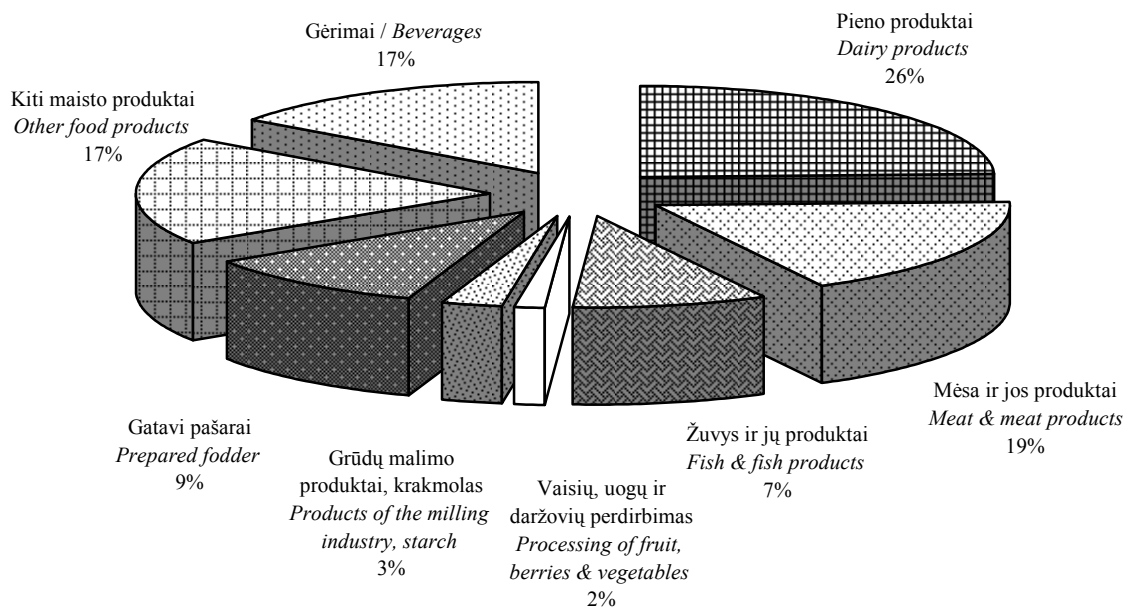
Vidutinės maisto produktų ir gėrimų pramonės produkcijos gamintojų kainos 2008 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2007-ųjų gruodžiu, mažėjo lėčiau nei visos apdirbamosios gamybos, atitinkamai 2,1 proc. ir 3,3 proc. Didžiausią dalį parduotos maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės produkcijos 2008-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, sudarė pienas, mėsa ir jų produktai bei gėrimai (3.25 pav.).

3.13 lentelė. Pagrindinių maisto produktų gamyba 2004–2008 metais, tūkst. t
Table 3.13. Production of main food products in 2004–2008, in thousand tons

Produktai / Products	Gamyba / Production					2008, palyginti su compared to 2007, %
	2004	2005	2006	2007	2008	
Mėsa ir jos subproduktai <i>Meat and meat offal</i>	112,7	155,9	163,7	182,3	168,8	93
Dešros / <i>Sausages</i>	53,4	58,4	57,9	57,6	63,2	110
Švieži (nenokinami ir nekonservuojami) sūriai / <i>Fresh (unripened and uncured)</i> <i>cheese</i>	15,0	17,0	24,2	142
Kiti švieži sūriai / <i>Other fresh cheese</i>	...	3,9	5,8	5,6	6,5	116
Nelydyti sūriai / <i>Non-processed cheese</i>	...	62,2	62,6	52,3	56,3	108
Varškė / <i>Curd</i>	12,1	13,1	17,7	21,5	23,3	108
Pieno konservai <i>Canned dairy products</i>	9,6	11,7	14,8	22,0	29,8	136
Sviestas / <i>Butter</i>	...	8,6	11,3	12,3	9,0	73
Majonezas / <i>Mayonnaise</i>	10,5	8,5	9,7	14,4	14,0	97
Paruošti arba konservuoti produktai iš vaisių ir daržovių / <i>Prepared or</i> <i>preserved vegetables and fruit</i>	9,2	15,5	15,4	18,3	21,5	118
Nekoncentruotos vaisių ir daržovių sultys, mln. l / <i>Non-concentrated fruit</i> <i>and vegetable juice, mill. l</i>	...	9,7	10,3	12,1	10,9	90
Duona ir pyrago gaminiai <i>Bread and pastry products</i>	174,8	190,6	182,8	173,6	169,0	97
Cukrus / <i>Sugar</i>	132,9	110,4	96,6	125,1	70,1	56
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery products</i>	44,5	46,6	49,9	50,7	49,4	97
Natūralūs mineraliniai ir aeruoti vandenys, mln. dal. / <i>Natural mineral</i> <i>and aerated waters, mill. dal.</i>	5,9	13,1	16,5	18,4	17,3	94

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2004–2008 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

2008 metais Lietuvoje pagamintų maisto produktų užsienio rinkose parduota 1,7 proc. punkto mažiau (34,4 proc.). Pažymėtina, kad lietuviškų maisto produktų ir gėrimų pardavimo užsienio rinkose plėtra sparčiausia buvo pirmaisiais narystės ES metais. Pokyčiams iš dalies įtakos turėjo skirtingos kainų kitimo tendencijos vidaus ir užsienio rinkose. 2005 ir 2007 metais gamintojų kainos užsienyje didėjo beveik dvigubai sparčiau nei vidaus rinkoje. 2007 metais vidaus rinkoje parduotų maisto produktų ir gėrimų kainoms išaugus 14,8 proc., užsienio rinkose jos padidėjo 28,9 proc. 2006-aisiais atvirkščiai – užsienio rinkose parduodamų maisto produktų ir gėrimų kainų augimo tempai buvo lėtesni nei parduodamų vidaus rinkoje.

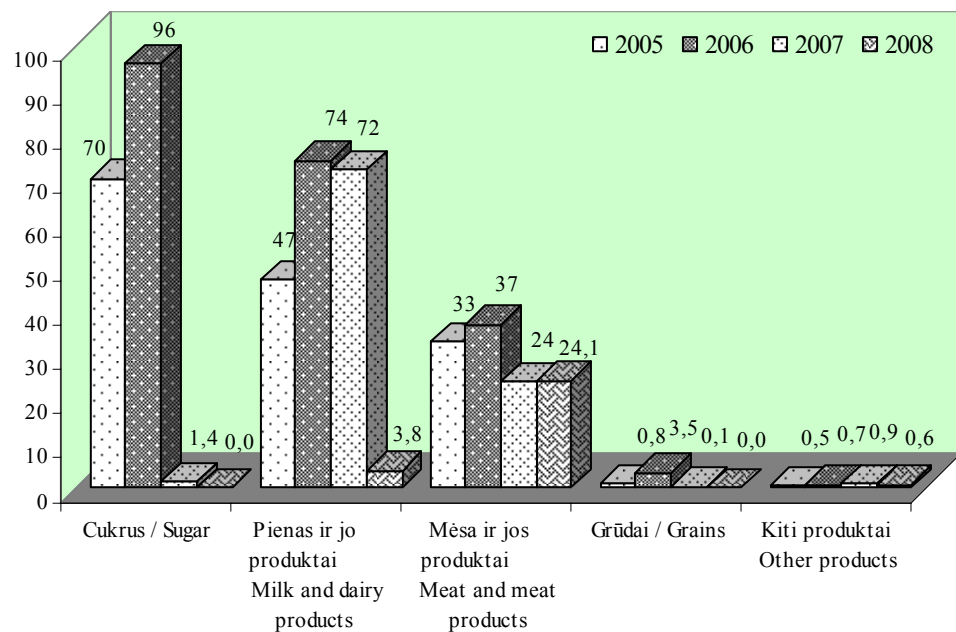

3.25 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės parduotos produkcijos struktūra 2008 metais

Fig. 3.25. Structure of sold production of manufacture of food products and beverages in 2008

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Kainų skirtumą 2005–2008 metais kompensavo už maisto produktų eksportą į trečiąsias šalis mokamos eksporto grąžinamosios išmokos. NMA duomenimis, 2008 metais dėl didesnio kainų skirtumo žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams teko 28,5 mln. Lt eksporto grąžinamųjų išmokų. Tai 68,4 proc. mažiau nei 2007-aisiais. 2008 metais, sumažėjus užsienio rinkose parduodamų produktų kainoms (dėl to sumažėjus kainų skirtumui) ir pasikeitus subsidijuojamų produktų asortimentui, eksporto grąžinamosios išmokos sumažėjo. Didžiausia jų dalis 2008 metais išmokėta už mėsos produktų (2007 m. – pieno ir mėsos produktus) eksportą (3.26 pav.).

3.26 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams 2005–2008 metais išmokėtos subsidijos, mln. Lt

Fig. 3.26. Export subsidies for agricultural and food products in 2005–2008, in million Lit

Šaltinis: NMA 2005–2008 m. veiklos ataskaitos.

Prielaidas gamybos plėtrai sudarė ir vykdoma įmonių rekonstrukcija, modernizavimas, vadybos tobulinimas, kitos pagal ES reikalavimus įgyvendinamos priemonės. Per pastaruosius penkerius metus į materialųjį sektoriaus turtą investuota 2539,5 mln. Lt. Per visą analizuojamąjį laikotarpį materialinės investicijos augo netolygiai. 2008 metais investicijų buvo daugiausia, nors augimo tempas buvo mažesnis nei ankstesniais metais (3.14 lentelė).

3.14 lentelė. Materialinės investicijos 2004–2008 metais

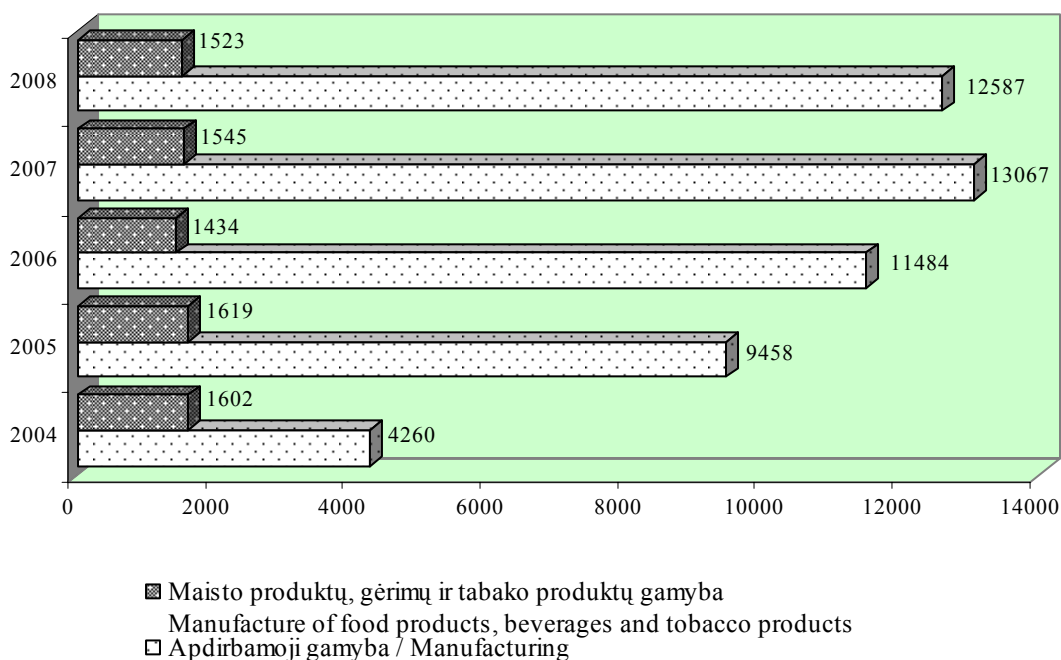
Table 3.14. Capital investment in 2004–2008

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
Apdirbamoji pramonė, mln. Lt <i>Manufacturing, mill. Lt</i>	1648,8	1999,0	2298,2	3176,4	2872,0
pokyčiai, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>changes compared to the previous year, %</i>	0,3	21,2	15,0	38,2	-9,6
Maisto produktų ir gėrimų gamyba, mln.Lt <i>Manufacture of food products and beverages, mill. Lt</i>	436,0	388,0	457,6	589,8	668,1
dalis apdirbamojoje pramonėje, proc. <i>share in manufacturing, %</i>	26,4	19,4	19,9	18,6	23,3
pokyčiai, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>changes compared to the previous year, %</i>	11,9	-11,0	17,9	28,9	13,3

Šaltiniai: Materialinės investicijos ir statyba 2004–2008 m. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

2004–2008 metais vidutinėms metinėms investicijoms į apdirbamosios pramonės materialų turtą, palyginti su laikotarpio pradžia, padidėjus 74 proc., vidutinės metinės investicijos į materialų maisto produktų ir gėrimų įmonių turtą išaugo 53 proc.

Priešingai nei materialinės, kito tiesioginės užsienio investicijos. Nuo analizuojamojo laikotarpio pradžios iki 2006 metų pabaigos maisto produktų, gėrimų ir tabako įmonėse sukauptų tiesioginių užsienio investicijų dalis apdirbamosios pramonės užsienio investicijose mažėjo (2004 m. pabaigoje ji sudarė beveik 38 proc., o 2007 m. pabaigoje – tik 11,8 proc.). Tik 2008 metais ši dalis vėl pradėjo nežymiai augti ir sudarė 12,1 proc. Mažėjo ir įmonių su užsienio kapitalu skaičius (2004 m. pabaigoje užsienio kapitalo lėšų buvo investuota 62-iose, o 2008 m. pabaigoje – tik 49-iose maisto pramonės įmonėse) bei sukauptų investicijų apimtis. 2008 metais sukauptos tiesioginės užsienio investicijos į maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybą buvo 1,4 proc. mažesnės nei 2007-aisiais ir 4,9 proc. – nei 2004-aisiais (3.27 pav.).

3.27 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos apdirbamojoje bei maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje 2004–2008 metų pabaigoje, mln. Lt

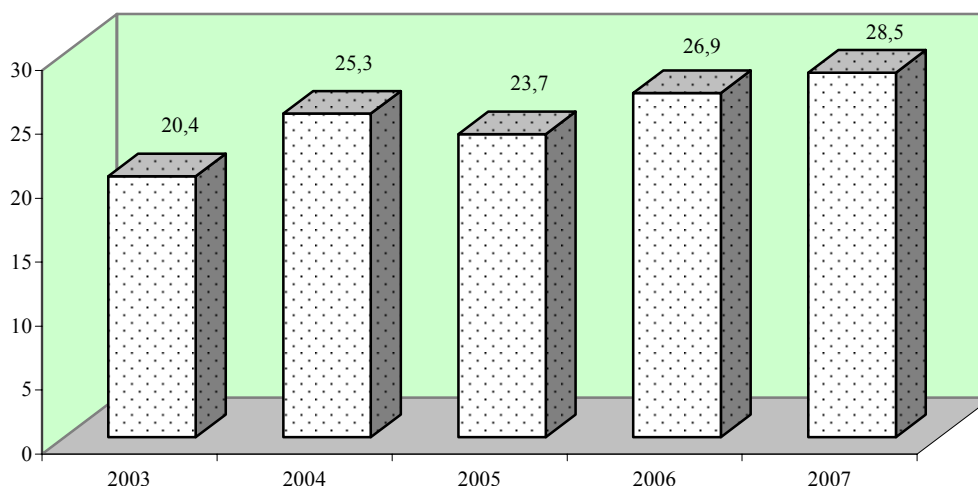
Fig. 3.27. Direct investment in manufacturing and manufacture of food, beverages and tobacco products at the end of 2004–2008, in million Litai

Šaltinis: Prieiga per internetą: < <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1846> > (žiūrėta 2009 m. gegužės 18 d.).

Pažymėtina, kad daugiausia į Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmones yra investavę Danijos (23,5 proc. visų tiesioginių investicijų į maisto pramonę), Šveicarijos (atitinkamai 22,2 proc.), Suomijos (15,9 proc.) Švedijos (15,7 proc.) ir JAV (15,3 proc.) verslininkai.

Bendram investicijų į maisto produktų gamybos įmones augimui įtakos turėjo SAPARD parama, EŽŪOGF parama pagal Lietuvos 2004–2006 metų BPD ir 2007–2013 metų KPP. Pagal šios programos 1 krypties priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ visam 2007–2013 metų laikotarpiui skirta 474,8 mln. Lt paramos. 2008 metais 26 įmonės pateikė paraišką pagal šią priemonę ir prašė 73,5 mln. Lt paramos. 54 proc. paraiškų pateikė mėsos ir pieno sektoriaus įmonės (5 mėsos ir 9 pieno perdirbimo įmonės), likusias – augalininkystės sektoriaus įmonės, jų prašoma paramos suma sudarė 56 proc. visos sumos. Per 2008 metus išmokėta 14,1 mln. Lt paramos.

Teigiamą poveikį gamybos plėtrai darė didėjantis darbo našumas. 2007 metais vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse sukurta pridėtinė vertė veikusiomis einamųjų metų kainomis buvo 28,5 Lt. Palyginti su 2006-aisiais, ji padidėjo 5,9 proc., o palyginti su 2003-aisiais – 39,7 proc. (3.28 pav.). Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje darbo našumas 2007 metais buvo mažesnis nei apdirbamojoje pramonėje ir vidutiniškai šalies ūkyje, atitinkamai 12 proc. ir 7 proc.

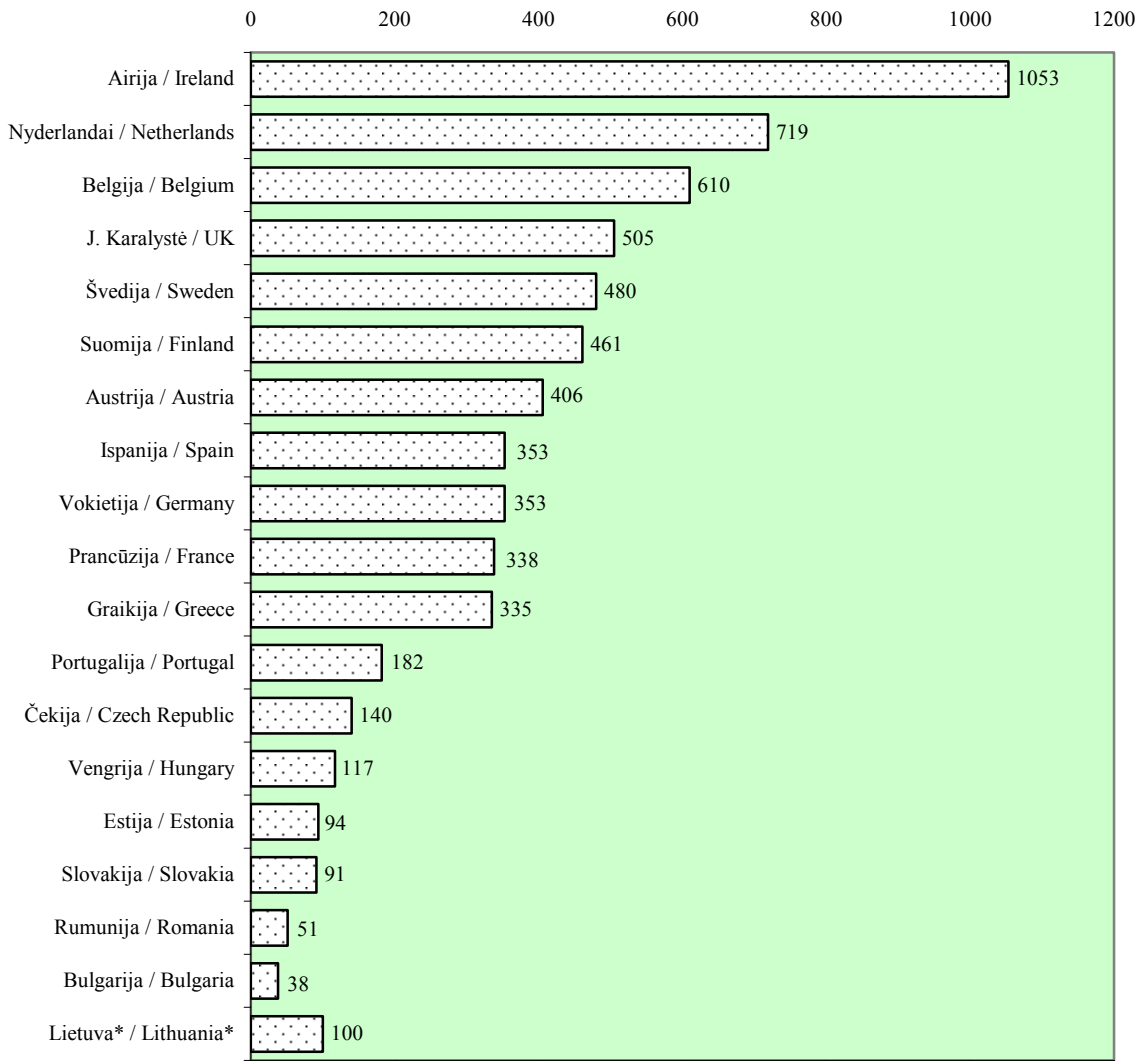

3.28 pav. Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė veikusiomis atitinkamų metų kainomis 2003–2007 metais, Lt

Fig. 3.28. Value added created per 1 hour in manufacture of food products, beverages and tobacco in 2003–2007, in Litas (at current prices of the corresponding year)

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Nepaisant per analizuojamąjį laikotarpį išaugusio darbo našumo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per valandą sukuria kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei ES-15 šalyse. Pagal Eurostato duomenis Nyderlanduose vieno maisto pramonės darbuotojo per valandą sukurta pridėtinė vertė yra daugiau kaip 7, Belgijoje – daugiau kaip 6, o Jungtinėje Karalystėje – beveik 5 kartus didesnė (3.29 pav.).

* 2007 m.

3.29 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbo našumo (per valandą sukurtos pridėtinės vertės) palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2006 metais, proc.

Fig. 3.29. Comparison of labour productivity (value added created per 1 hour) in manufacture of food products, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2006, in per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Darbo našumo augimas yra viena pagrindinių prielaidų, mažinančių didėjančių išteklių kainų neigiamą poveikį įmonių veiklos pelningumui. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių pelningumas (prieš apmokestinimą) 2008 metais buvo mažesnis nei 2007-aisiais (3.15 lentelė).

Ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika rodo, kad iki 2008 metų mažėjo maisto produktų gamybos įmonių einamasis mokumas, t. y. mažėjo santykis tarp trumpalaikio turto ir trumpalaikių išsipareigojimų. Vadinasi, įmonės mažiau kaupia trumpalaikio turto ir turi daugiau trumpalaikių skolų. Tačiau 2008 metais įmonių išiskolinimai (išsipareigojimų santykis su turto) išliko beveik nepakitę (išiskolinimo koeficientas viršija įmonių bankroto įstatymo reglamentuojamą kritinį lygį).

3.15 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų pramonės ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika 2004–2008 metų IV ketvirtį

Table 3.15. Economic and financial risk indicators of manufacture of food products and beverages in the IV quarter 2004–2008

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
<i>Pelningumo rodikliai / Profitability</i>					
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno santykis su pajamomis) / <i>Gross profitability</i>	25,2	22,2	23,0	24,8	17,7
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą santykis su pardavimo pajamomis) / <i>Profitability</i>	5,4	5,4	5,0	8,1	-0,3
<i>Mokumo rodikliai / Solvency</i>					
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto santykis su trumpalaikiais įsipareigojimais) / <i>Current solvency</i>	1,93	1,48	1,29	1,33	1,20
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto, atėmus atsargas, santykis su trumpalaikiais įsipareigojimais) / <i>Critical solvency</i>	1,21	0,92	0,78	0,78	0,73
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo santykis su įsipareigojimais) / <i>Gross solvency</i>	1,47	1,00	0,93	0,94	0,89
<i>Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / Indebtedness and mobility</i>					
Įsiskolinimas (įsipareigojimų santykis su turtu) / <i>Indebtedness</i>	0,40	0,50	0,52	0,52	0,53
Manevringumas (trumpalaikio turto santykis su nuosavu kapitalu) / <i>Mobility</i>	0,81	0,94	0,97	0,98	0,97

Šaltiniai: Įmonių finansiniai rodikliai 2004–2008. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.

Minėtų rodiklių tendencijos rodo įmonių konkurencingumo mažėjimą. Siekiant išlikti maisto produktų rinkose, būtina aktyviau diegti inovacijas, suaktyvinti naujų rinkų paiešką.

5. Alternatyvių žemės ūkiui verslų plėtra kaimo vietovėse

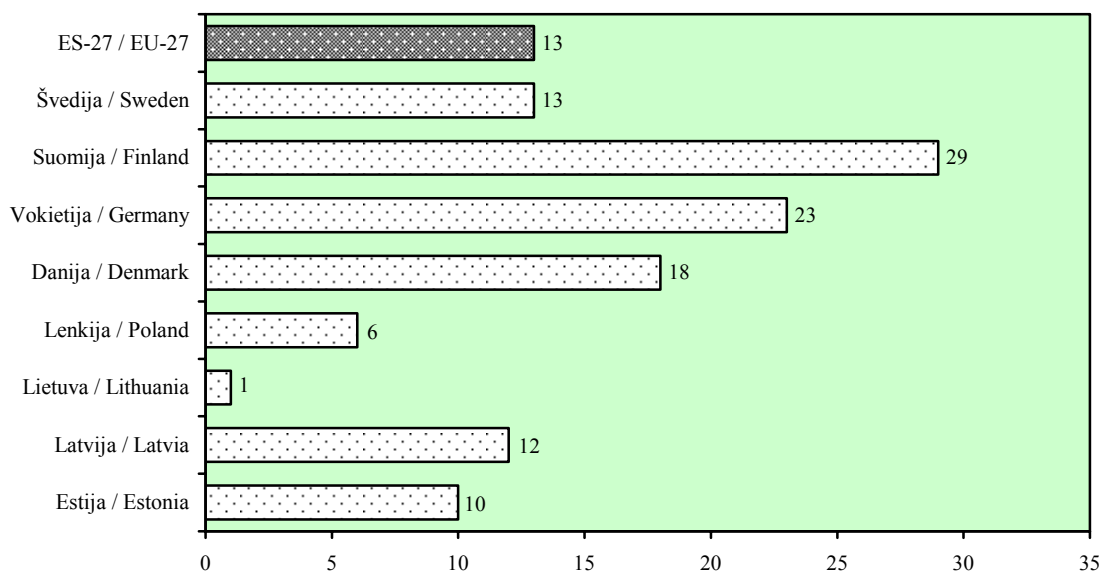
5. Development of alternative businesses in rural areas

Vienas iš gyvenimo kokybės gerinimo kaimo vietovėse veiksnių – verslininkystė, kuri skatina ekonomikos augimą, didina našumą, kuria naujas technologijas, produktus ir paslaugas, keičia bei atnaujina konkurenciją rinkoje. Ekonomikos vystymo teorijos smulkų ir vidutinį verslą apibūdina kaip pagrindinį ekonomikos dinamiškumo veiksnį. Greitais tempais mažėjant kaimo gyventojų užimtumui žemės ūkyje, jiems tenka ieškoti kitų pajamų šaltinių. Dalis kaimo gyventojų prisitaikė prie kintančių sąlygų, dalis – kurie negavo tinkamos paramos ir neprisitaikė prie vietinės darbo rinkos, emigravo.

Alternatyvūs žemės ūkiui verslai turėtų paskatinti pasilikti gyventi ir dirbti kaime daugiau jaunų žmonių, pagerėtų demografiniai rodikliai, sulėtėtų emigracijos procesai. Kaimas taptų gyvybingesnis, o gyvenimo kokybė jame artėtų prie miesto.

Ekonominės veiklos įvairinimo kaime svarbą ir būtinybę lemia ir pastaraisiais metais itin sparčiai mažėjantis užimtųjų žemės ūkio versle skaičius. Lietuvoje darbuotojų dalis žemės ūkyje (įskaitant medžioklę, miškininkystę ir žuvininkystę) 2004 metais sudarė 15,7 proc., 2005 metais – 13,9 proc., 2006 metais – 12,3 proc., 2007 metais – 11 proc., o 2008-aisiais – 7,9 proc. visų šalies užimtų gyventojų. Netgi kaimo vietovėse ūkininkavimas nebėra dominuojanti ekonominė veikla. Per 2004–2008 metus kaimo gyventojų užimtumas žemės ūkyje sumažėjo 22 proc. punktais, ir 2008 metais tik 24,2 proc. kaimo užimtų gyventojų dirbo šios veiklos srityse.

Nors, kaip rodo Statistikos departamento duomenys, vidutinės disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį yra didžiausios dirbančių sau asmenų ir darbdavių, tačiau, mažėjant užimtųjų žemės ūkyje, mažėja ir savarankiškai dirbančių bei darbdavių skaičius. Didžioji dalis atsisakiusių žemės ūkio veiklos dažnai nesiryžta ar neturi gebėjimų imtis verslo ir tampa samdomais darbuotojais. Kaimo vietovėse privačiame sektoriuje samdomų darbuotojų dalis (nuo bendro užimtųjų skaičiaus) per penkerius metus išaugo 23 proc. punktais. Žemės ūkio struktūros tyrimas rodo, kad tik 1 proc. Lietuvos ūkininkų šalia žemės ūkio veiklos užsiima kitomis ne žemės ūkio veiklomis. Tai yra mažiausiai, lyginant su kitomis ES-27 šalimis (3.30 pav.)

3.30 pav. Kai kurių ES šalių ūkininkų, plėtojančių kitas ne žemės ūkio veiklos sritis, dalis nuo bendro ūkininkų skaičiaus 2007 metais, proc.

Fig. 3.30. The share of farmers developing non-agricultural activities in the total number of farmers in selected EU countries, in per cent

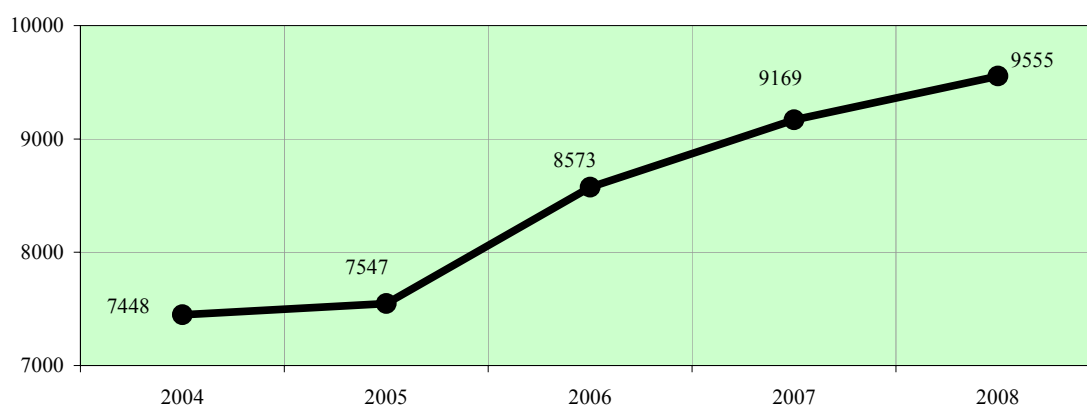
Šaltinis: Eurostato duomenys.

Minėtas tendencijas iš dalies galima pagrįsti menkomis kaimo gyventojų žiniomis apie verslininkystės procesą, per mažais verslumo įgūdžiais, motyvacijos stoka, nepakankamu paramos verslo plėtrai prieinamumu.

Mažų ir vidutinių įmonių plėtra. 2004–2008 metų laikotarpiu kaimo vietovėse didėjo MVĮ skaičius. 2008 metais kaime buvo per 9,5 tūkst. MVĮ, iš jų 74 proc. – mikro įmonės (įmonės iki 10 darbuotojų). Per minėtą laikotarpį MVĮ kaimo vietovėse skaičius išaugo 1,3 karto (vidutiniškai Lietuvoje – 1,2 karto). Vidutiniškai 1000-iui kaimo gyventojų teko 8,6 MVĮ (palyginti su ES vidurkiu, apie 3 kartus mažiau).

Spartesnis MVĮ skaičiaus augimas stebimas nuo 2006 metų – po dvejų narystės metų ES (3.31 pav.). Tam įtakos turėjo ES parama verslo plėtrai, vartotojų perkamosios galios augimas, galimybės konkuruoti ES bendrojoje rinkoje.

Kaimo MVĮ sudarė 15 proc. Lietuvoje veikiančių MVĮ skaičiaus. Tai rodo, kad vis dėlto verslas daugiausia plėtojamas miestuose, kur skiriamas palyginti didelis dėmesys infrastruktūros plėtrai, palankesnės, nei kaimo vietovėse, sąlygos gyventojų verslumo ugdymui, aukštesnė žmoniškųjų išteklių kvalifikacija.

3.31 pav. MVĮ skaičius kaime 2004–2008 metais
Fig. 3.31. Number of SMEs in rural areas in 2004–2008

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Be rinkos, verslo plėtotę viename ar kitame regione lemia žmoniškųjų išteklių potencialas, jų verslumo gebėjimai, konsultavimo paslaugų verslui pasiūla ir kokybė, esamos verslo infrastruktūros būklė. MVĮ skaičiaus regioninė analizė rodo, kad daugiausia MVĮ 2008 metais veikė Kauno, Vilniaus, Šiaulių, Klaipėdos ir Panevėžio apskričių kaimo vietovėse. Šalia didžiausią plėtos potencialą turinčių Lietuvos miestų (Vilnius, Klaipėda) esančiose kaimo vietovėse ir kaimo vietovėse, kur žemės ūkio veikla nėra ta veikla, kuri gali teikti pagrindines pajamas (Tauragės, Alytaus apskritys, išimtis – Utenos apskritis), MVĮ skaičius auga sparčiausiai (3.16 lentelė).

3.16 lentelė. Kaimo MVĮ skaičius apskrityse 2006–2008 metais

Table 3.16. Number of rural SMEs by county in 2006–2008

Apskritis / Counties	MVĮ skaičius / Number of SMEs			Pokytis / Change 2006–2008
	2006	2007	2008	%
Alytaus	400	430	456	107,5
Kauno	1757	1898	1971	108,0
Klaipėdos	908	1004	1062	110,6
Marijampolės	567	573	571	101,1
Panevėžio	964	994	1008	103,1
Šiaulių	1064	1105	1119	103,9
Tauragės	406	459	478	113,1
Telšių	561	603	608	107,5
Utenos	487	494	501	101,4
Vilniaus	1459	1649	1781	113,0
Iš viso / Total	8573	9169	9555	106,9

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Tarp Lietuvos kaimo MVĮ veiklos rūšių dominuoja paslaugų įmonės, užsiimančios prekyba, teikiančios maitinimo ir apgyvendinimo paslaugas. 2008 metais minėtos įmonės sudarė 51 proc. visų kaimo MVĮ. Per 2004–2008 metus sparčiai augo statybos, transporto ir sandėliavimo įmonių skaičius. Kūrėsi finansinio tarpininkavimo, pašto ir nuotolinių ryšių įmonės (3.17 lentelė).

3.17 lentelė. Kaimo MVĮ skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis 2004–2008 metais

Table 3.17. The number of rural SMEs by type of economic activity in 2004–2008

Ekonominės veiklos rūšys Type of economic activity	2004	2005	2006	2007	2008
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė <i>Agriculture, forestry, fisheries</i>	1023	970	1114	1114	1058
Pramonė / Industry	1597	1629	1729	1753	1764
Elektros, dujų ir vandens tiekimas <i>Supply of electricity, gas and water</i>	56	51	42	41	39
Statyba / Construction	240	268	448	639	833
Prekyba / Trade	2869	2956	3529	3303	3341
Viešbučiai, restoranai, kitos paslaugos <i>Hotels, restaurants, other services</i>	983	977	953	1440	1540
Transportas ir sandėliavimas <i>Transport and storage</i>	664	676	707	831	939
Paštas ir nuotoliniai ryšiai <i>Post services and distant communications</i>	10	12	17	20	17
Finansinis tarpininkavimas <i>Financial intermediation</i>	6	8	34	28	24
Iš viso / Total	7448	7547	8573	9169	9555

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Vis daugiau kaimo vietovėse veikiančių įmonių, susijusių su paslaugų sektoriumi, kurios yra ypač „jautrios“ jų teikiamų paslaugų paklausos sumažėjimui. Kita vertus, specifinė kaimo vietovių aplinka – tai galimybė įvairinti teikiamas paslaugas ir pritraukti vartotojus išskirtinėmis teikiamų paslaugų ar parduodamų produktų savybėmis: regioniniai, natūralūs, sveiki, tautinio paveldo produktai, socialinės paslaugos ir pan. Tam būtinos nemenkos investicijos, ypač rinkodarai.

2008 metais 48 proc. kaimo vietovėse veikiančių MVĮ sudarė uždarnosios akcinės bendrovės, 46 proc. – individualiosios įmonės. Stebimi gana ryškūs MVĮ pagal teisinės formas struktūros pokyčiai: 2006–2007 metais dominavo individualiosios įmonės (per 50 proc. MVĮ), o 2008 metais, nors ir nežymiai – uždarnosios akcinės bendrovės. Tai rodo, kad kaimo vietovėse ekonominei veiklai plėtoti naudojama vis daugiau akcinio kapitalo. Mažėja ir įmonių teisinių formų įvairovė. 2006–2007 metais, palyginti su 2008-aisiais, daugiau buvo ūkinių bendrijų, akcinių bendrovių ir kt. MVĮ. Kooperatinių bendrovių dalis išlieka stabili.

2008 metais MVĮ dirbo 109,7 tūkst. darbuotojų, arba 26 proc. visų kaimo užimtųjų. Tai 30 proc. daugiau nei 2004 metais. Vidutiniškai 1-ai mikro įmonei teko 3, mažai – 21, vidutinei – 95 darbuotojai.

2004–2008 metais augo kaimo MVĮ pajamos. Vidutinės metinės pajamos, tenkančios 1-ai MVĮ kaime, per penkerius metus išaugo apie 2,5 karto ir 2008 metais siekė 1741 tūkst. Lt.

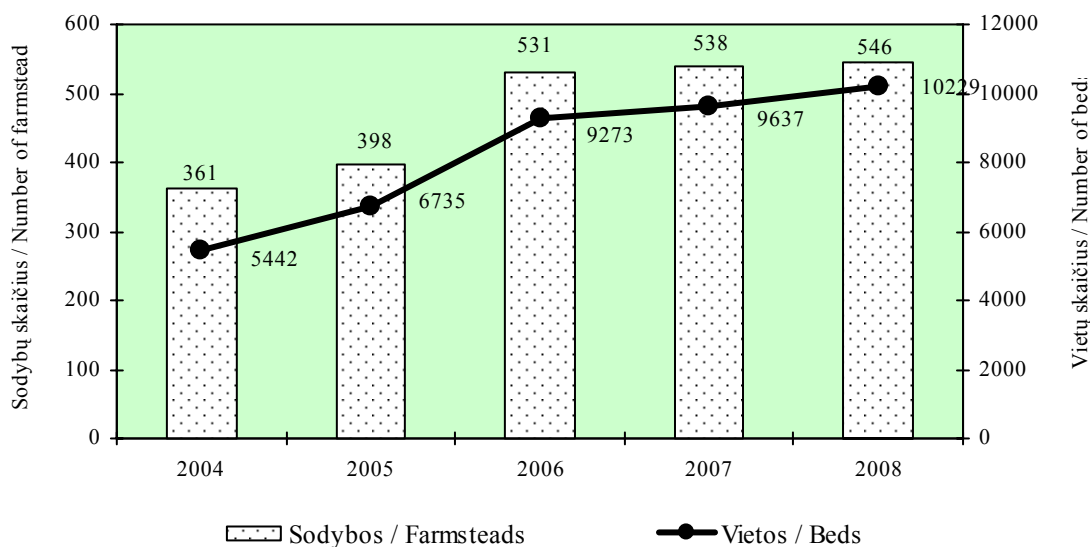
Kaimo turizmas. Padidėjusios šalies gyventojų vartojimo galimybės leido didesnę pajamų dalį skirti laisvalaikiui ir poilsiui kaime. Išaugus vartotojų pajamoms, šie ėmė kelti aukštesnius reikalavimus paslaugų kokybei, o tai skatino verslininkus daugiau investuoti į kaimo turizmo paslaugų kokybę ir įvairovę. Kaimo turizmo paslaugų paklausos augimas, palankios kreditavimo ir valstybės paramos sąlygos, informacija, mokymai ir konsultacijos kaimo turizmo tema bei aktyvi Lietuvos kaimo turizmo asociacijos veikla paskatino gyventojus plėtoti šį verslą. Kaimo turizmas tapo viena sparčiausiai besivystančių alternatyvių žemės ūkiui veiklų kaime. Kaimo turizmo sodybų skaičius 2008 metais, palyginti su 2004-aisiais, buvo 1,5 karto didesnis.

Statistikos departamento duomenimis, 2008 metais apgyvendinimo paslaugas teikė 546 kaimo turizmo sodybos. Valstybinio turizmo departamento prie LR ūkio ministerijos duomenimis, 2009 m. sausio 1 d. buvo 730 kaimo turizmo paslaugų teikėjų – 1,2 karto daugiau nei 2007 metais (3.32 pav.).

Vietų skaičius kaimo turizmo sodybose per 2008 metus išaugo 6 proc. – iki 10,2 tūkst. Vidutiniškai vienai sodybai tenka 19 vietų. Sodybose apsilankė 321,7 tūkst. poilsiautojų. 10 proc. kaimo turizmo sodybose praleidusiųjų nakvynę buvo užsieniečiai. Dauguma jų – iš Lenkijos, Vokietijos, Latvijos.

2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, kaimo turizmo sodybose ilsėjosi 19,1 proc. daugiau poilsiautojų, o 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais – tik 9 proc. daugiau. Poilsiautojų skaičiaus mažėjimo tendencijos rodo, kad 2008 metais Lietuvos gyventojai pirmenybę laisvalaikio praleidimui teikė užsienio šalims. Tai sąlygoja ir turizmo paslaugų kainos, ir teikiamų paslaugų kokybę, ir tinkamos turizmo infrastruktūros, galinčios sumažinti ryškų turizmo sezoniškumą, stoka. Be to, 2008 metais lietuviai labiau rinkosi kokybiškesnes apgyvendinimo paslaugas.

2008 metais vidutinė poilsiautojo poilsio kaimo turizmo sodyboje trukmė buvo 1,9 nakvynės (2007 m. – 2,1).

3.32 pav. Kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius 2004–2008 metais

Fig. 3.32. Number of farmsteads used for rural tourism and number of beds in 2004–2008

Šaltinis: Statistikos departamento prie LRV duomenys.

Poilsiautojai labiausiai pamėgę prie ežerų įsikūrusias sodybas. Dauguma jų atvykdavo tik savaitgaliais. Populiariausias mėnuo poilsiauti kaimo turizmo sodybose – rugpjūtis.

Žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos tikslas – kaimo turizmo plėtros skatinimas mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, kuriose patraukli gamta ir iš tradicinio ūkininkavimo gaunamos mažesnės pajamos. Apie 70 proc. visų kaimo turizmo sodybų veikia savivaldybėse, priskirtose mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms. Daugiausia kaimo turizmo sodybų yra Ignalinos, Zarasų, Trakų, Klaipėdos rajonų savivaldybėse. Apgyvendinimo paslaugas Ignalinos rajono ir Zarasų savivaldybėse teikė po 45 kaimo turizmo sodybas, Molėtų – 38, Trakų – 36, Klaipėdos r. savivaldybėje – 24. Taigi kaimo turizmo skatinimo politika duoda teigiamų rezultatų regioniniu aspektu.

Tačiau kaimo vietovėse nepakanka kitų turizmo paslaugų, tokių kaip kempingai, turistinės stovyklos ir pan. Statistikos departamento duomenimis, 2008 metais veikė 11 kempingų. Vietų skaičius juose – 1496. Trečdalis kempinguose apgyvendintų svečių užsieniečiai: vokiečiai, olandai, lenkai, latviai. Pažymėtina, kad užsienio svečių skaičius Lietuvos kempinguose 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, išaugo 15,7 proc. (buvo 10,8 tūkst.), poilsio įstaigose užsienio svečių sumažėjo 27,6 proc., o moteliuose – 20,6 proc. Didžiausias užsienio svečių skaičiaus augimas buvo kempinguose (2008 m. spalio mėn. – 100 proc., palyginti su 2007 m. spalio, gruodžio – 80 proc.). Tokie rodikliai rodo, kad Lietuvoje ir toliau būtina investuoti į kempingų sektorių.

Tautinis kultūrinis paveldas. Naujasis ES finansinės paramos laikotarpis, būsimieji ES kaimo plėtros politikos pokyčiai paskatino analizuoti tautinio paveldo produktų išsaugojimo problemas ir amatininkystės, kaip verslo, plėtrai kurti specifines teisinės ir finansines prielaidas.

2008 m. sausio 1 d. įsigaliojo Tautinio paveldo produktų įstatymas. Patvirtinta Tautinio paveldo produktų tarybos sudėtis ir nuostatai; Tautinio paveldo produktų, tradicinių amatų mokymo programų, tradicinių mugių sertifikavimo, tradicinių amatų

meistrų sertifikavimo ir atestavimo taisyklės; Tradicinių amatų klasifikacijos aprašas ir tradicinių amatų klasifikacija; Tautinio paveldo produktų atitikties lietuvių etninei kultūrai vertinimo rodikliai.

Į tradicinių amatų klasifikacijos aprašą ir tradicinių amatų klasifikatorių įtraukti 65 Lietuvoje istoriškai susiformavę amatai ir jų produktai. Amatų produktai pripažįstami tradiciniais gaminiais, jei jie:

- gaminami ir amatu verčiamasi iš kartos į kartą ne mažiau kaip 100 metų visoje Lietuvoje ar kuriame nors etnografiniame regione;
- pagaminti naudojant rankų darbą, senąsias gamybos technologijas arba naująsias technologijas, atitinkančias senąsias, išsaugant unikalias tradicines gaminių savybes ir sudėtį.

Paslauga pripažįstama tradicine, jei ji buvo teikiama ne mažiau kaip 100 metų ir yra žinoma kaip etninės kultūros gyvoji tradicija.

Tradicinėmis augalų veislėmis pripažįstamos augalų veislės, kurios augintos arba auginamos Lietuvoje ne mažiau kaip 50 metų.

Tradicinėmis gyvūnų veislėmis pripažįstamos veislės saugotinos pagal Lietuvos ūkinių gyvūnų genetinių išteklių išsaugojimo programą.

Renginys pripažįstamas kaip tradicinė mugė, jei atitinka bent vieną iš šių reikalavimų:

- mugė turi istoriškai susiklosčiusias tradicijas: pirmą kartą įvyko ne mažiau kaip prieš 75 metus ir paliudyta renginio tradicijas įrodančia dokumentine medžiaga, archyviniais įrašais;
- mugėje daugiau kaip pusė parduodamų gaminių, teikiamų paslaugų yra tautinio paveldo produktai.

Amatininkas pripažįstamas tradicinių amatų meistru, jei atitinka bent vieną iš šių reikalavimų:

- turi tradicinių gaminių gamybai ar tradicinių paslaugų teikimui reikalingą kvalifikaciją ir verčiasi tradiciniu amatu ne mažiau kaip 3 metus;
- verčiasi tradiciniu amatu ne mažiau kaip 10 metų;
- turi meno kūrėjo statusą, atitinkantį Lietuvos Respublikos meno kūrėjo ir meno kūrėjų organizacijų statuso įstatymą, ir verčiasi tradiciniu amatu.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinta Ilgalaikė tautinio paveldo produktų išsaugojimo, populiarinimo, sukūrimo ir realizavimo skatinimo strategija ir Tautinio paveldo produktų apsaugos, jų rinkos ir amatų plėtros 2008–2015 metų programa.

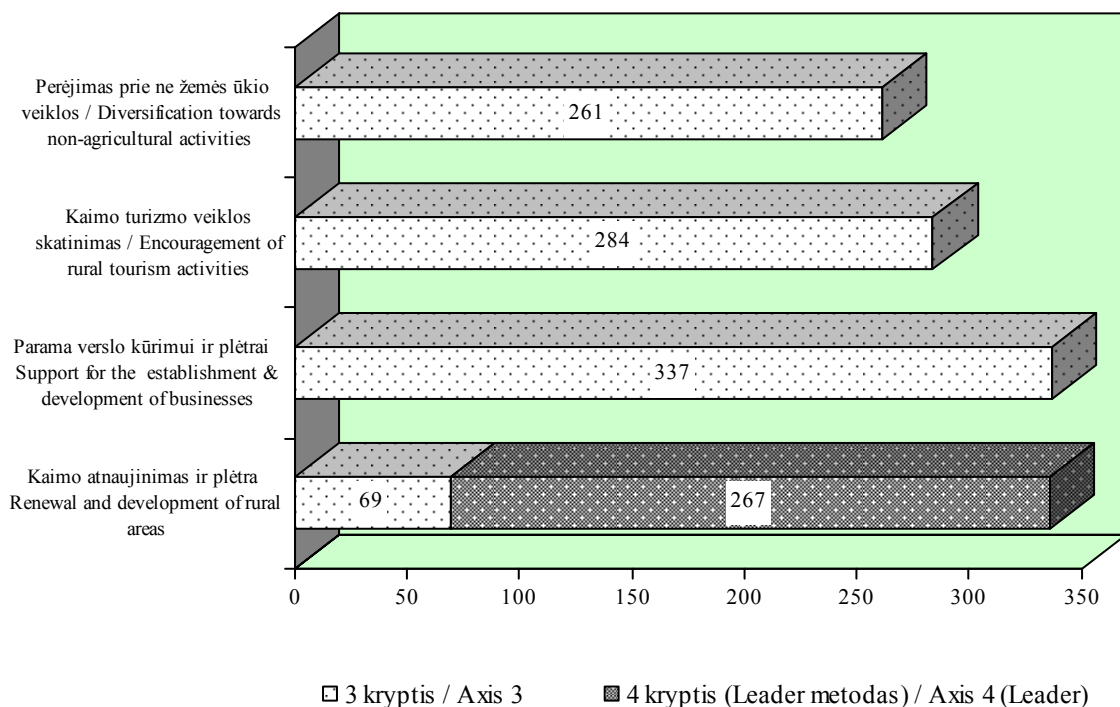
2008 metais ekspertams buvo pateiktos 46 paraiškos 77 tradiciniams gaminiams įvertinti (ekspertų teikimu, tautinio paveldo produktais pripažinti 58 gaminiai: iš jų 39 maisto produktai, 7 drožybos, 6 puodžių gaminiai, kryždirbystė).

Vartotojai taip pat siekia įsigyti tautinio paveldo produktų. LAEI atliktos apklausos, siekiant nustatyti, kokie veiksniai labiausiai lemia vartotojų apsisprendimą įsigyti specifinėmis savybėmis pasižyminčius produktus, duomenimis, 78 proc. apklaustųjų nurodė, kad svarbiausiais veiksnys, lemiantis apsisprendimą įsigyti vieną ar kitą išskirtinį produktą, yra jo išskirtinumas ir specifinės savybės, 59 proc. – kokybė, 42 proc. – žemesnė kaina. Tai rodo, kad vartotojai pasiryžę pirkti, nors ir brangesnę, bet išskirtinę ir kokybišką prekę. 54 proc. respondentų nurodė, kad patraukliausia tokių produktų įsigijimo vieta – mugės ir parodos, 51 proc. – specializuotos krautuvėlės, 27 proc. – turgūs, 20 proc. – prekybos tinklai, 6 proc. norėtų, kad produktus pristatytų į

namus, 2 proc. produktus norėtų įsigyti internetu. Taigi vartotojų požiūriu patraukliausi prekybos būdai – mugės ir parodos bei specializuotos krautuvėlės. Tokia prekybos sistema labai artima europinei kultūrai ir tradicijoms.

Alternatyvūs verslai 2007–2013 metų finansiniu laikotarpiu. Auganti tradicinių ir netradicinių žemės ūkio produktų paklausa vidaus ir užsienio rinkose, augantis paslaugų žemės ir ne žemės ūkio veiklai poreikis, gyventojų vertybių ir poreikių laisvalaikiui pokyčiai skatino kaimo gyventojus, pasinaudojant investicine parama ūkinės veiklos įvairinimui, plėtoti ekonominę veiklą naujomis kryptimis. Parama alternatyvaus verslo plėtrai Lietuvoje teikiama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemones. Šių priemonių įgyvendinimui skiriama 951,6 mln. Lt, 12,2 proc. visos pagal 2007–2013 metų KPP numatytos paramos. Panaši dalis paramos šios krypties priemonėms numatyta ir Estijoje – 12,9 proc., o Latvijoje bus skiriama daugiau – 19,1 proc.

Iš šešių 2005 m. rugsėjo 20 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1698/2005 dėl EŽŪFKP paramos kaimo plėtrai siūlomų priemonių Lietuvoje remiamos keturios, susijusios su perėjimu prie ne žemės ūkio veiklos, parama verslo kūrimui ir plėtrai, kaimo turizmo veiklos skatinimu, kaimo atnaujinimu ir plėtra (3.33 pav.).

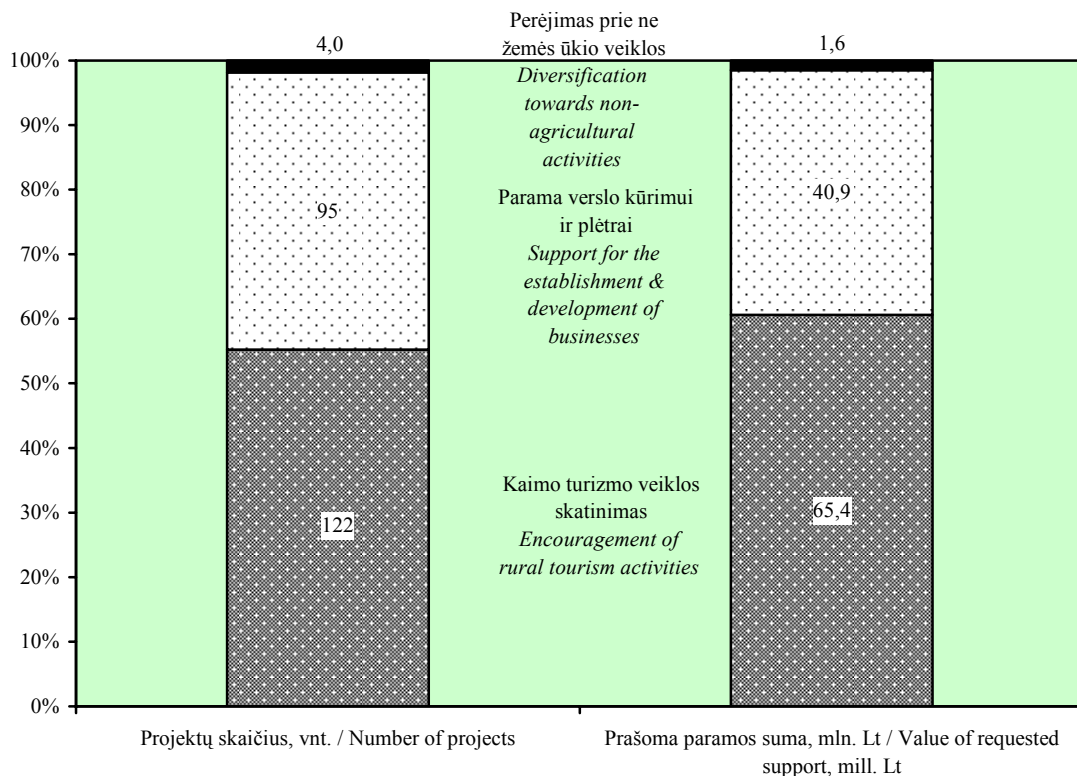
3.33 pav. 2007–2013 metais Lietuvoje finansuojamos kaimo ekonomikos įvairinimo priemonės, mln. Lt

Fig. 3.33. The measures to diversify the rural economy are being financed in Lithuania in 2007–2013, in million Lit

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Per 2008 metus iš viso vertinti buvo pateiktas 221 projektas, iš kurių 122 – kaimo turizmo veiklos skatinimo projektai, 95 – paramos verslo kūrimui ir plėtrai projektai, ir tik 4 – perėjimo prie ne žemės ūkio veiklos projektai (3.34 pav.). Palyginimui: per 2004–2006 metų laikotarpį iš viso buvo pateikta 20 kaimo ekonominės veiklos įvairinimo projektų. Dėl paramos kreipėsi 60 kaimo turizmo sodybų savininkų.

Vidutiniškai vienam projektui, susijusiam su perėjimu prie ne žemės ūkio veiklos, įgyvendinti buvo prašoma 400, verslo kūrimo ir plėtros projektams – 430, o kaimo turizmo projektams – 536 tūkst. Lt paramos.

3.34 pav. Pateiktų vertinti projektų ir prašomos paramos pasiskirstymas pagal III krypties priemones 2008 metais

Fig. 3.34. Projects for evaluation and value of requested support under the measures of Axis 3 in 2008

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Daugiausia projektų pateikė pareiškėjai iš Vilniaus, Utenos, Kauno ir Alytaus apskričių (3.18 lentelė).

3.18 lentelė. Projektų, pateiktų vertinti pagal III krypties priemones, skaičius apskrityse 2008 metais

Table 3.18. The number of projects for evaluation under the measures of Axis 3 by county in 2008

Apskritys <i>Counties</i>	Priemonės / <i>Measures</i>			Iš viso <i>Total</i>
	Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos <i>Diversification towards non-agricultural activities</i>	Parama verslo kūrimui ir plėtrai <i>Support for the establishment and development of businesses</i>	Kaimo turizmo veiklos skatinimas <i>Encouragement of rural tourism activities</i>	
Alytaus	0	6	20	26
Kauno	1	19	18	38
Klaipėdos	0	4	9	13
Marijampolės	0	6	5	11
Panevėžio	0	2	3	5
Šiaulių	0	8	8	16
Tauragės	0	5	3	8
Telšių	1	4	4	9
Utenos	0	14	29	43
Vilniaus	2	27	23	52
Iš viso / <i>Total</i>	4	95	122	221

Šaltinis: NMA duomenys.

Paramai gauti buvo teikiamai labai įvairūs projektai. Daugiausia jų susiję su statybos veikla, medienos apdirbimu, autoserviso paslaugų teikimu.

Naujas finansavimo laikotarpis – tai naujos galimybės ir nauji iššūkiai ekonominės veiklos įvairinimui kaimo vietovėse. Ir toliau verslo plėtra kaimo regionuose išlieka priklausoma nuo investicijų į viešąją infrastruktūrą (kelius, telekomunikacijas), nuo žmogiškųjų išteklių iniciatyvos bei ugdymo, verslo konsultavimo paslaugų pasiūlos ir kokybės, specifinių rinkodaros ir valstybės paramos (regioninės finansų inžinerijos priemonės) priemonių bei nuo to, kaip bus pasiektas sinergijos efektas tarp paramos iš EŽŪFKP ir kitų ES struktūrinių fondų.

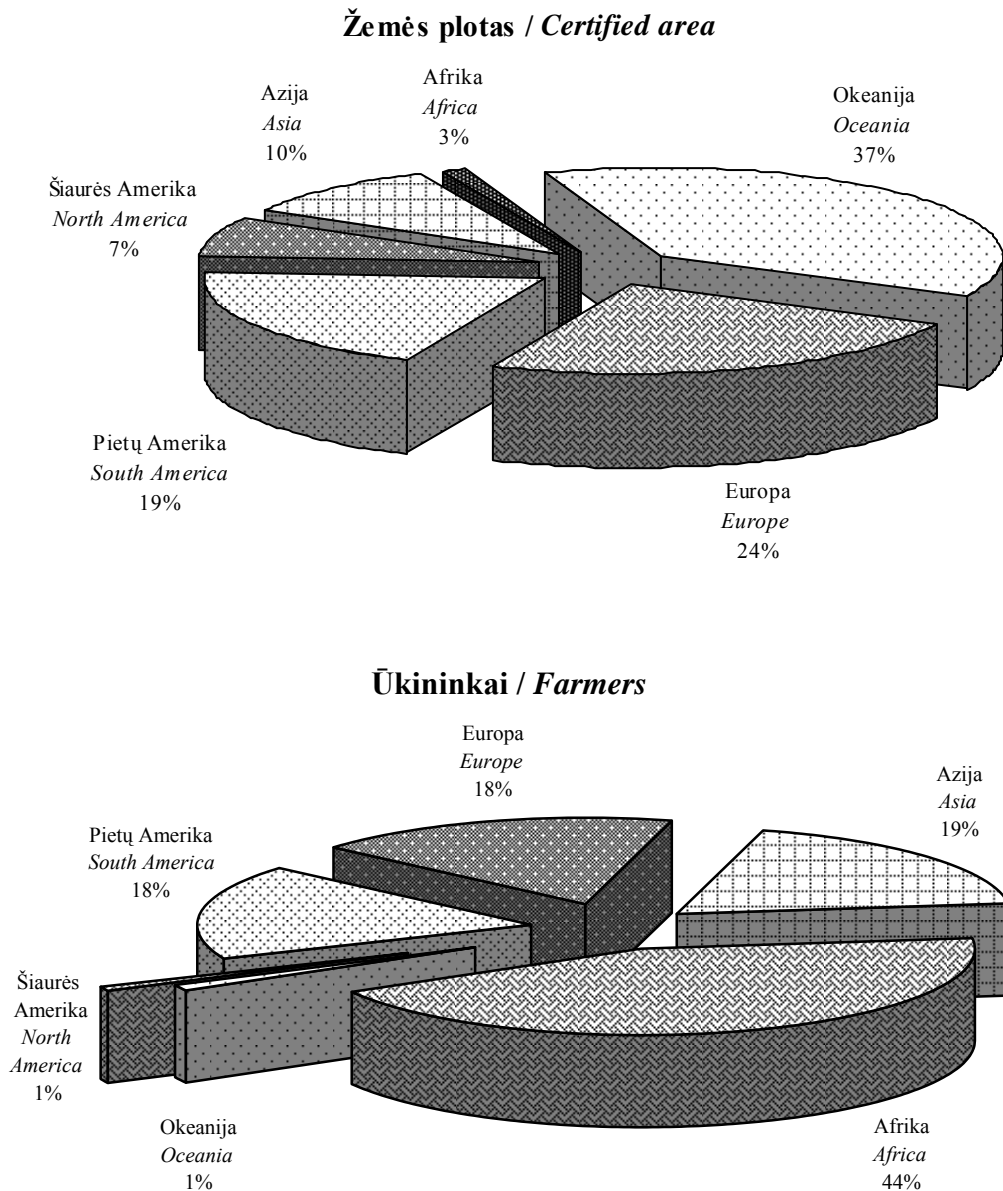
5. Ekologinis žemės ūkis

5. Organic farming

2007 metais pasaulyje buvo 32,2 mln. ha sertifikuoto ekologinės žemdirbystės ploto, palyginti su 2006-aisiais, 5,9 proc. daugiau. Dirbamoji žemė sudarė 37,4 proc., pievos ir ganyklos – 61,3proc. sertifikuoto ploto, o 1,3 proc., arba 0,4 mln. ha, teko akvakultūrai. Nors didžiausi sertifikuotos žemės plotai – Okeanijos šalių grupėje ir Europoje, trečdalis viso ploto buvo besivystančiose Pietų Amerikos, Azijos ir Afrikos šalyse – Argentinoje, Brazilijoje, Kinijoje, Indijoje ir Urugvajuje. Palyginti su

2006-aisiais, sertifikuoto ploto struktūra pasaulyje keitėsi, daugiausia išaugo Pietų Amerikos ir Afrikos dalis – atitinkamai 3 ir 2 proc. punktais, o sumažėjo Okeanijos šalių grupės ir Europos – 4 ir 1 proc. punktais.

2007 metais pasaulyje buvo 141 šalis, kur plėtojamas ekologinės žemės ūkio gamybos būdas ir registruota apytiksliai 1,2 mln. ekologiškai ūkininkaujančių ūkininkų. Beveik pusė ekologiškai ūkininkaujančiųjų buvo Afrikoje, o pagal šalis daugiausia – Ugandoje, Indijoje ir Etiopijoje (3.35 pav.).

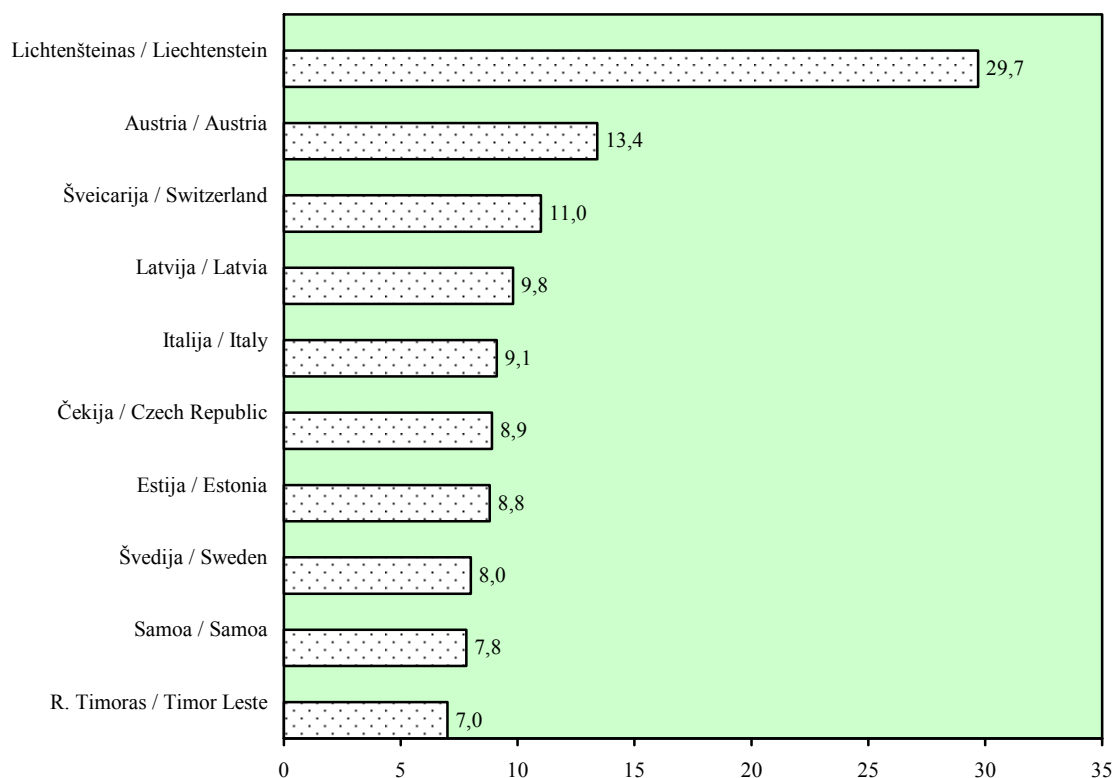

3.35 pav. Sertifikuoto ekologinei gamybai žemės ploto ir ūkininkų pasiskirstymas pasaulyje 2007 metais

Fig. 3.35. World distribution of the certified area and of the number of farmers in 2007

Šaltinis: Willer H., Yussefi M. *The world of organic agriculture. Statistics and emerging trends*, 2009.

24 proc. pasaulyje sertifikuoto ploto tenka Europai. 2007 metais registruota 213 tūkst. ekologiškai ūkininkaujančių ūkininkų, o sertifikuoti plotai apėmė daugiau kaip 7,8 mln. ha, iš kurių 7,2 mln. ha – ES šalyse, kuriose registruota 180 tūkst. ūkių. Ekologinės gamybos plotas sudaro 1,9 proc. visos Europos žemės ūkio ploto, 4 proc. – ES. Ariamoji žemė sudarė 44,9 proc., pievos ir ganyklos – 41,3 proc. viso Europos sertifikuoto ploto. Tarp Europos valstybių daugiausia sertifikuoto ploto buvo Italijoje (1,15 mln. ha), Ispanijoje (0,99 mln. ha) ir Vokietijoje (0,87 mln. ha), tačiau pagal ekologinių plotų dalį nuo visų ŽŪN ir pasaulyje, ir Europoje pirmauja Lichtenšteinas, Austrija ir Šveicarija (3.36 pav.).

3.36 pav. Pasaulio šalys, kuriose 2007 metais ekologinių plotų dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų didžiausia, proc.

Fig. 3.36. World countries with the highest share of organic areas in 2007, in per cent

Šaltinis: Willer H., Yussefi M. The world of organic agriculture. Statistics and emerging trends, 2009.

Didėjant ekologiškų produktų paklausai pasaulyje, pardavimų apimtys 2007 metais išaugo iki 46,1 mlrd. JAV dolerių, t. y. 38,9 proc. daugiau nei 2005-aisiais. Ekologiškų produktų rinka koncentruojasi Europoje ir Šiaurės Amerikoje, kurioms atitinkamai tenka 54 ir 43 proc. pasaulinės apyvartos. Azija, Pietų Amerika ir Australija yra svarbios ekologiškų maisto produktų gamintojos ir eksportuotojos. Pagal šalis didžiausios ekologiškų produktų rinkos yra JAV, Vokietija, Jungtinė Karalystė ir Prancūzija.

Pagal ekologiškų produktų rinkos dydį Europoje, kaip minėta, pirmauja Vokietija, kurios apyvarta 2007 metais siekė 11,5 proc. pasaulinės. Pagal didžiausią ekologiškų produktų dalį rinkoje pirmauja Danija (6,0 proc.), Austrija (5,3 proc.) ir Šveicarija (4,6 proc.). Minėtose valstybėse ekologiškiems maisto produktams išleista daugiausia, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, atitinkamai – 106, 89 ir 105 eurai. Ekologiškų produktų plėtrą skatino auganti paklausa, mažėjančios kainos ir gerėjantis platinimas, nes pagrindiniai platintojai Europoje yra prekybos tinklai.

ES daugiausia ekologiškų maisto produktų gamybos įmonių 2007 metais buvo Italijoje ir Prancūzijoje, atitinkamai 7011 ir 6402. Nagrinėjant pagal atskirus pramonės sektorius, didžiausią dalį sudaro kitos (pagal EVRK – Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių) įmonės. Į šį sektorių įeina duonos, konditerijos, makaronų, cukraus, šokolado, prieskonių ir pagardų, arbatos gamybos įmonės. Lietuvoje, Jungtinėje Karalystėje ir Belgijoje šios įmonės sudaro daugiau kaip 50 proc. visų ekologiškų produktų perdirbimo įmonių. Mėsos perdirbimo įmonių daugiausia Jungtinėje Karalystėje ir Italijoje, nors pagal struktūrą didžiausia dalis – Norvegijoje – 18 proc. Vaisių ir daržovių perdirbimo įmonių daugiausia – Italijoje ir Ispanijoje, tačiau didžiausia dalis buvo Bulgarijoje – 48 proc. Pagal pieno produktų gamybos įmonių dalį struktūroje pirmauja Lietuva – 16 proc. (3.19 lentelė). 2008 metais Lietuvoje veikė 26 sertifikuotos perdirbimo įmonės (iš jų 3 pašarų perdirbimo įmonės) ir 16 produkcijos paruošimo bei prekybos įmonių ir ūkių.

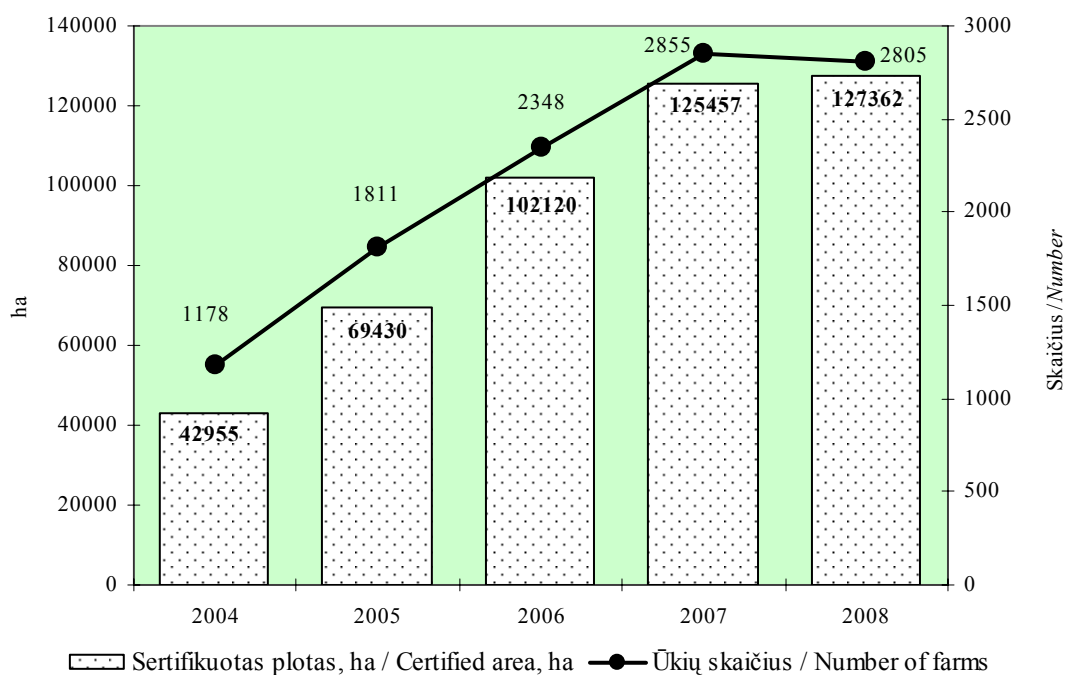
3.19 lentelė. Maisto produktų gamybos įmonių dalis nuo visų ekologiškų produktų perdirbimo įmonių kai kuriose ES šalyse 2007 metais, proc.

Table 3.19. The share of food enterprises in the total number of organic food enterprises in selected EU countries in 2007, in per cent

Šalys / Countries	Sektoriai / Sectors			
	mėsos produktų <i>meat products</i>	vaisių ir daržovių <i>fruit & vegetables</i>	pieno produktų <i>dairy products</i>	kiti <i>other</i>
Belgija / Belgium	9	14	9	51
Bulgarija / Bulgaria	0	48	10	40
Čekija / Czech Republic	7	9	7	31
Graikija / Greece	5	21	5	28
Ispanija / Spain	12	28	3	38
Italija / Italy	4	15	5	29
Latvija / Latvia	7	12	14	12
Lietuva / Lithuania	3	13	16	53
Nyderlandai / Netherlands	11	21	7	35
Suomija / Finland	9	17	5	20
J. Karalystė / UK	14	12	6	52
Norvegija / Norway	18	11	7	n.d.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Lietuvoje 2008 metais buvo 127,4 tūkst. ha sertifikuotų plotų, arba 4,9 proc. 2008 metais deklaruotų ŽŪN. Praėjusiais metais buvusios ilgametės tendencijos iš dalies pasikeitė, t. y. plotas padidėjo 1,5 proc., tačiau ūkių skaičius sumažėjo 2,8 proc. (3.37 pav.) Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, išaugo 26 proc. ir pasiekė 45,4 ha.

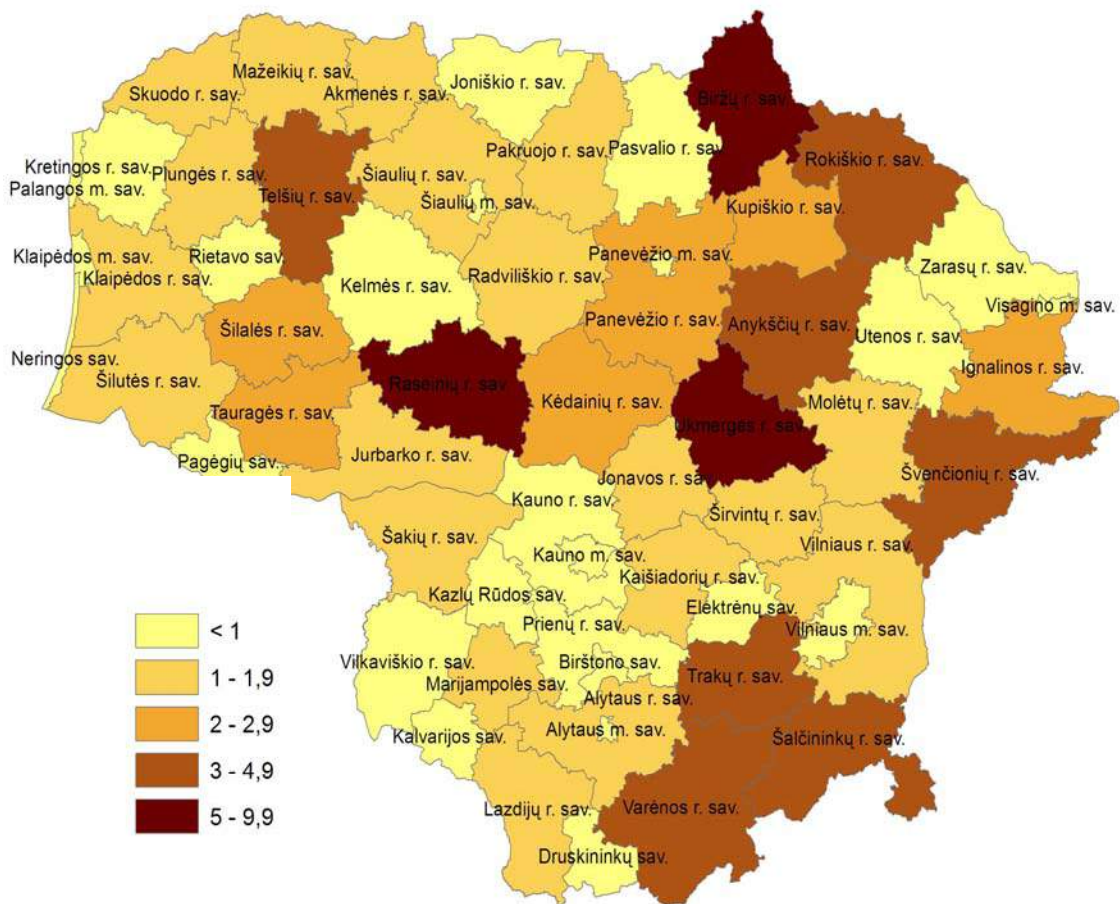
3.37 pav. Ekologinių ūkių skaičius ir sertifikuotas plotas Lietuvoje 2004–2008 metais

Fig. 3.37. Number of organic farms and the certified area in Lithuania in 2004–2008

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Lietuvoje ekologiškai ūkininkaujančiųjų daugiau yra pietrytinėje šalies dalyje, mažiau – palankiose ūkininkauti vietovėse ir karstiniame regione, kuris apima dalį Biržų ir Pasvalio savivaldybių, taip pat Raseinių bei Ukmergės savivaldybėse (3.38 pav.).

2004–2008 metais ekologinis ūkininkavimas žymiai sparčiau plėtojosi palankiose ūkininkauti vietovėse – 5,5 karto, nepalankiose – 2,0 karto. 2008 metais ekologiniai plotai palankiose ūkininkauti vietovėse sudarė 47 proc., o nepalankiose – 53 proc., palyginti su 2004-aisiais, sumažėjo 23 proc. punktais (3.20 lentelė).

3.38 pav. Ekologinio ploto dalis savivaldybių žemės ūkio naudmenose 2008 metais, proc.

Fig. 3.38. The share of organic area in agricultural land by municipality in 2008, in per cent

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

3.20 lentelė. Sertifikuotų žemės ūkio naudmenų pokytis 2004–2008 metais*

Table 3.20. Changes in certified agricultural area in 2004–2008*

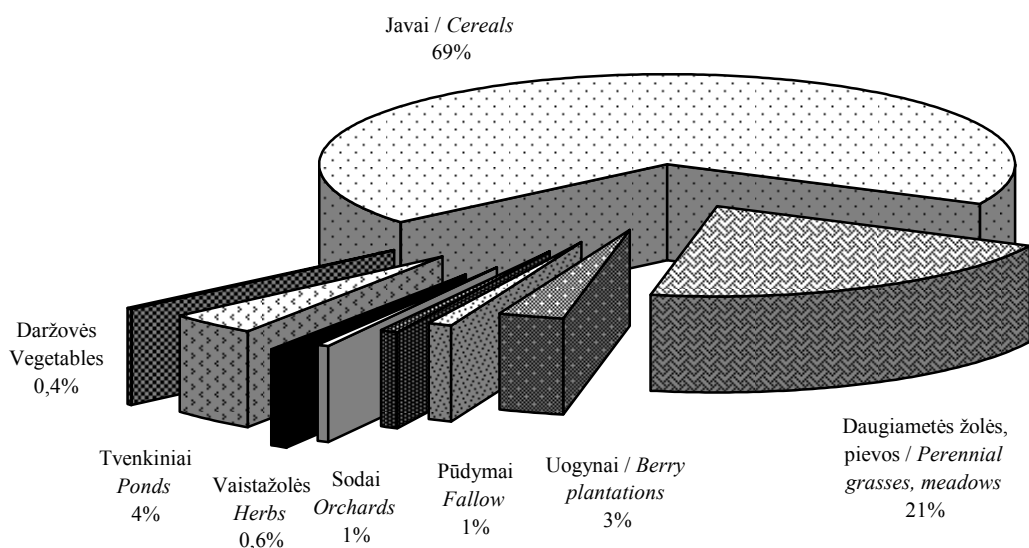
Vietovės Areas	Ekologinių ŽŪN plotas, tūkst. ha Area of organic agricultural area, thou. ha					Pasiskirstymas, proc. Distribution, %				
	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008
Mažiau palankios ūkininkauti Less favoured areas	32,4	46,4	54,3	63,1	64,4	76	67	56	52	53
Palankios ūkininkauti Normal areas	10,5	23,0	42,3	57,3	57,8	24	33	44	48	47
Iš viso / Total	42,9	69,4	96,6	120,4	122,2	100	100	100	100	100

* 2004–2008 m. be žuvininkystės ūkių / Fish farms excluded in 2004–2008.

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Ekologinių ūkių stambėjimo tendencijos, siekiant didesnės išmokų sumos (maksimali išmokų suma buvo neribojama), iškreipia ekologinio ūkininkavimo esmę ir prasmę. Stambūs ūkiai dažniausiai užsiima tik augalininkyste, o tai neatitinka darnaus vystymosi nuostatų. Dėl šių priežasčių nuo 2007 metų buvo sumažinta parama už auginamų javų plotą apie 50 proc. ir priimtas sprendimas apriboti maksimalią išmoką žemės ūkio valdai iki 150 tūkst. Lt per metus. Išmokos baigiamos išmokėti tik pateikus ekologiškos produkcijos realizavimą patvirtinančius dokumentus. Dėl to rinkoje pagausėjo ekologiškų produktų.

Šalies ekologinių pasėlių struktūroje 2008-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, dominavo varpiniai ir ankštiniai javai (3.39 pav.). Grūdiniai augalai ekologiniuose ūkiuose užėmė 76,2 tūkst. ha, arba 59,8 proc. ŽŪN. Daugiametės žolės, ganyklos, pievos sudarė 21 proc. sertifikuoto ploto, pūdymai – 1 proc. Sodai ir uogynai sertifikuotuose ūkiuose užėmė 5,4 tūkst. ha – 4 proc. viso sertifikuoto ploto. Beveik pusę jų sudarė serbentai (2,7 tūkst. ha), šaltalankiai (1,1 tūkst. ha).

3.39 pav. Ekologiškų augalų ploto (įskaitant pūdymus) struktūra 2008 metais

Fig. 3.39. Structure of organic crop area (fallow incl.) in 2008

Šaltinis: VŽĮ „Ekoagros“ duomenys.

Ankštinių ir varpinių javų pasėlių struktūroje 2008 metais, kaip ir ankstesniais metais, vyravo varpiniai. Palyginti su 2007 metais, labiausiai padidėjo rugių pasėlių plotai – 20 proc., tačiau 30 proc. sumažėjo miežių (3.21 lentelė).

2007 metais ES daugiausia ekologiškų javų buvo auginama Italijoje, Ispanijoje ir Vokietijoje. Pagrindinės ekologiškų kviečių augintojos buvo Vokietija, Prancūzija ir Jungtinė Karalystė, o rugių – Lietuva ir Austrija. Didžiausi ekologiškų miežių pasėlių plotai buvo sertifikuoti Italijoje, Lietuvoje ir Austrijoje, o avižų – Italijoje, Danijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Daržovių plotai didžiausi Italijoje, Latvijoje ir Jungtinėje Karalystėje.

3.21 lentelė. Sertifikuotų javų pasėlių struktūra 2006–2008 metais

Table 3.21. Structure of certified area under cereal crops in 2006–2008

Pasėliai / Crops	Plotas, ha / Area, ha			2008, palyginti su compared to 2007, %
	2006	2007	2008	
Grikliai / Buckwheat	9282	8669	8657	100
Miežiai / Barley	9384	13169	9243	70
Kviečiai / Wheat	8040	8751	8313	95
Rugiai / Rye	7370	14364	17282	120
Ankštiniai javai / Leguminous crops	19430	14583	15381	105

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Ekologinė gyvulininkystė – būtina sudėtinė ekologinio žemės ūkio dalis. Norint išlaikyti darnią ūkininkavimo sistemą, ūkiuose turėtų būti laikomi gyvuliai, kurių mėšlas reikalingas dirvos derlingumui išsaugoti ir pagerinti ūkininkaujant ekologiškai. 2008 metais Lietuvoje buvo 811 sertifikuotų gyvulininkystės ūkių. Palyginti su 2007-aisiais, jų sumažėjo 1 proc. Daugiausia ekologinės gyvulininkystės ūkių yra Šilalės, Raseinių, Telšių ir Klaipėdos savivaldybėse. Stambių ekologinės gyvulininkystės ūkių skaičius auga.

Ūkiuose daugiausia ekologiškai auginama avių (3.22 lentelė). Palyginti su 2007-aisiais, jų skaičius išaugo 21 proc., melžiamų karvių – 18 proc., žymiai sumažėjo ekologiškai auginamų triušių.

3.22 lentelė. Sertifikuotų gyvulių skaičius ekologiniuose ir pereinamojo laikotarpio ūkiuose pagal rūšis 2006–2008 metais

Table 3.22. Number of certified livestock in organic and in-conversion farms by kind of animal in 2006–2008

Gyvulių rūšis Kind of animal	2006	2007	2008			iš viso total
	iš viso total	iš viso total	ūkio statusas / status of the farm			
			ekologinis organic	P2*	P1*	
Melžiamos karvės Dairying cows	6273	7961	7783	1276	339	9398
Karvės žindinės Suckler cows	...	1508	1636	254	68	1958
Buliai reproduktoriai Bulls breeders	60	68	74	13	1	88
Galvijų prieauglis iki 2 m. Young cattle < 2 year	8670	8963	8942	1685	603	11230
Arkliai / Horses	...	377	384	43	26	453
Kiaulės / Pigs	...	275	258	21	0	279
Avys / Sheep	8507	10539	11075	1669	33	12777
Ožkos / Goats	659	740	840	14	19	873
Triušiai / Rabbits	...	239	60	0	0	60
Paukščiai / Poultry	...	751	1029	36	11	1076

* P2 – antrų metų pereinamojo į ekologinį laikotarpio / Second year in-conversion.

** P1 – pirmų metų pereinamojo į ekologinį laikotarpio / First year in-conversion.

Šaltinis: VšĮ „Ekoagros“ duomenys.

2008 metais buvo sertifikuota 13 žuvininkystės ūkių, užimančių 5,2 tūkst. ha. Populiariausios žuvis ekologinės gamybos ūkiuose – karpiai. Šiek tiek mažiau populiarios lydekos, karosai, lynai, baltieji amūrai, peledės, sterka.

Ekologiškų grūdų šalies reikmėms daugiausia superka sertifikuotos grūdų perdirbimo įmonės, duonos gamybos įmonės ir žuvininkystės ūkiai, auginantys ekologiškas žuvis. 2008 metais, ŽŪIKVC duomenimis, šios įmonės supirko 2,2 tūkst. t ekologiškų grūdų, arba 27 proc. mažiau nei 2007-aisiais. Didesnioji dalis ekologiškų grūdų buvo eksportuota arba parduota kaip įprastinė produkcija ir sunaudota pašarams.

3.23 lentelė. Šalies reikmėms supirktų ekologiškų grūdų kiekis 2005–2008 metais

Table 3.23. Amount of organic cereals procured for in-country use in 2005–2008

Grūdų rūšys / Cereals	Kiekis, t / Amount, t				2008, palyginti su compared to 2007, %
	2005	2006	2007	2008	
Kviečiai / Wheat	458	518	1330	724	54
Rugiai / Rye	380	1021	1098	820	75
Avižos / Oats	38	59	120	104	87
Miežiai / Barley	100	192	46	228	496
Kvietrugiai / Triticale	141	217	385	303	79
Iš viso / Total	1211	2007	2978	2179	73

Šaltinis: ŽŪMPRIŠ duomenys.

Labai išsiplėtė ekologiškų pieno produktų asortimentas – siūloma pieno, kefyro, grietinės, sūrio, įvairių skonių jogurto, ožkų pieno ir sūrių iš jo. Sertifikuoti kelių rūšių šokolado ir mėsos gaminiai.

Pastarųjų metų tendencija, kad ekologiški produktai tik truputį brangesni nei tradiciniai, 2008 metų antrąjį pusmetį žymiai pakito. Pavyzdžiui, 2008 metų gruodžio mėnesį mažmeninės prekybos centruose ekologiškos bulvės buvo brangesnės už tradicines 2,3 karto, svogūnai – 3,7 karto, kopūstai – 4,1 karto. Mažesnis kainų skirtumas buvo tarp pieno produktų ir kruopų (3.24 lentelė).

3.24 lentelė. Kai kurių ekologiškų ir tradicinių produktų kainos mažmeninės prekybos centruose 2008 metų gruodžio mėnesį, Lt/kg

Table 3.24. Prices of selected organic and traditional products in supermarkets in December 2008, in Litas per kg

Produktai / Products	Ekologiški Organic	Tradiciniai Traditional	Skirtumas, proc. Difference, %
Bulvės / Potatoes	3,43	1,49	230
Kopūstai / Cabbage	2,99	0,73	410
Svogūnai / Onion	5,00	1,34	373
Geriamasis pienas / Drinking milk	3,99	2,45	163
Jogurtas / Yoghurt	2,49	1,90	131
Juoda duona / Brown bread	8,00	4,73	169
Manų kruopos / Semolina	3,88	2,81	138

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvoje ekologiniam žemės ūkiui ir ekologiškiems produktams skiriamas vis didesnis dėmesys. Tokio dėmesio išraiška tapo šalies ekologiškų produktų akcentavimas tradicinėse tarptautinėje maisto pramonės, žemės ūkio ir sodininkystės parodose-mugėse „Žalioji savaitė“ („Grüne Woche“) Vokietijoje. Gana sėkmingai savo veiklą vykdo ekologiškų produktų kooperatyvai „Ekokraštas“ (Raseinių raj.), „Padegsnys“ (Molėtų raj.), „EKO Žemaitija“, TŪB „Mėta“ ir kiti. Į šią veiklą vis labiau įsitraukia ir kaimo bendruomenės (pvz., Kelmės r. Budraičių bendruomenė, įkūrusi ekologiškų produktų perdirbimo mikro įmonę).

7. Vidaus vandenų žuvininkystė

7. Inland fisheries

Lietuvos vidaus vandenų bendras plotas – 2,6 tūkst. kv. km, t. y. 4 proc. šalies teritorijos. Šalyje yra daugiau kaip 6000 ežerų. Dauguma jų labai maži, 2827 ežerai didesni kaip 0,5 ha. Šalyje tik 13 ežerų, kurių plotas didesnis nei 1000 ha, 19 – nuo 500 iki 1000 ha, 117 – nuo 100 iki 500 ha. Beveik visi didesnieji ežerai yra pratakūs. Pagal LR Vyriausybės patvirtintą sąrašą šalyje yra 957 valstybinės reikšmės ežerai, kurių bendras plotas – 75,4 tūkst. ha.

Daugiausia ežerų yra Aukštaičių aukštumoje. Ežeringiausias Žeimenos baseinas, jame – 528 ežerai. Mažai ežerų Žemaičių aukštumoje, kai kuriose Vidurio žemumos dalyse jų nėra visai.

Lietuvoje yra 1589 tvenkiniai (24,4 tūkst. ha). Šalyje 29,9 tūkst. upių, upelių, upokšnių ir kanalų, ilgesnių nei 0,5 km. Tik 19 upių – ilgesnės nei 100 km ir 816 – nei 10 km.

LR jūros aplinkos apsaugos įstatyme Kuršių marios priskirtos vidaus vandenų kategorijai.

2008 metais vidaus vandenyse buvo sugauta 4609 t žuvų – 12,2 proc. mažiau nei 2004-aisiais. Daugiau kaip pusė (65 proc.) visų vidaus vandenų žuvų išauginama akvakultūros tvenkiniuose. Natūraliuose vidaus vandenyse 2008 metais buvo sugauta 1601 t žuvų, daugiausia – Kuršių (77,5 proc.) ir Kauno mariose (9,2 proc.), upėse – 10,7 proc. Kiti vidaus vandens telkiniai, ypač ežerai, svarbesni mėgėjiškai žūklei.

Didžiausią reikšmę verslinei žvejybai turi Kuršių ir Kauno marios, Nemuno žemupys. Daugelis upių yra svarbios žuvų migracijai, praeivių ir sėslių žuvų reprodukcijai, rekreacinei žuvininkystei. Ežeruose sugaunama nedaug žuvų (2008 m. – 24,1 t).

Kuršių mariose sužvejojama daugiau žuvų nei visuose kituose natūraliuose vidaus vandens telkiniuose kartu. Įregistruotos net 58 Kuršių mariose gyvenančių žuvų rūšys – daugiausia gėlavandenių ir praeivių žuvų. Jūrinės žuvys – upinės plekšnės ir strimelės dažniausiai sužvejojamos šiaurinėje marių dalyje.

3.25 lentelė. Vidaus vandens telkiniuose sugautos verslinės žuvys 2004–2008 metais, t
Table 3.25. Commercial fish catches in inland waters in 2004–2008, in tons

Sugavimo vieta / <i>Place of catch</i>	2004	2005	2006	2007	2008
Vidaus vandens telkiniai: / <i>Inland waters:</i>	4281	3559	3654	5259*	4610*
Kuršių marios / <i>Curonian Lagoon</i>	1237	1167	1107	1363	1240
Kauno marios / <i>Kaunas reservoir</i>	230	150	133	156	148
ežerai / <i>lakes</i>	31	30	27	26	24
upės / <i>rivers</i>	75	182	157	292	172
polderiai / <i>polders</i>	19	8	5	29	10
versliniai tvenkiniai / <i>commercial ponds</i>	2689	2014	2225	3378	3008

* Iš jų atitinkamai 6,9 t ir 7,5 t sugauta kitose vandens talpyklose / *of which 6,9 t and 7,5 t, respectively, in other water reservoirs.*

Šaltiniai: Aplinkos ministerijos, ŽŪM duomenys;
 Lietuvos žemės ūkis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2007.

Kuršių marių baseino verslinės žuvys sąlyginai skirstomos į tris ekologines grupes: praeives, pusiau praeives ir vietines sėsliąsias. Pirmajai grupei priklauso lašišos, jūriniai sykai, žiobriai, unguriai. Pusiau praeivės – vėgėlės ir sterikai – labiau susitelkia Nemuno deltos atšakose ir prie intakų žiočių neršto metu. Trečiajai – gausiausiai ekologiškai grupei – priklauso lydekos, karšiai, lynai, karosai. Šios žuvys nuolat gyvena Kuršių marių akvatorijoje, marių įlankose.

Kuršių marių ichtiofauna įvairi. Svarbiausios yra kuojos, karšiai, sterikai, ešeriai, žiobriai, plakiai, stintos, unguriai, lydekos, vėgėlės. Vertingų rūšių žuvų išteklių Kuršių mariose yra palyginti stabilūs. Metinė verslinė produkcija pastarųjų penkerių metų laikotarpiu sudarė 1107–1363 t. Siekiant Lietuvos Kuršių marių dalyje gerai išnaudoti žuvų išteklius, jos suskirstytos į 48 žvejybos barus.

Nemuno žiotys ir deltos atšakos yra pagrindinės daugelio vertingų rūšių žuvų nerštavietės, svarbios viso Nemuno baseino, ypač Kuršių marių žuvų išteklių reprodukcijai.

Kiekvienais metais nustatomi karšių, sterkų ir stintų sugavimo limitai. Šiaurinėje Kuršių marių dalyje dėl padidėjusio vandens sūrėjimo žuvys pasitraukia į pietinę Rusijos Federacijai priklausančią Kuršių marių dalį, todėl šiaurinėje dalyje šių žuvų sugaunama mažiau nei ankstesniais metais.

Kauno mariose verslinės žvejybos metų limitas – 140–160 t, daugiausia sugaunama kuojų, karšių, plakių, sterkų, ešerių, karosų, Nemuno žemupyje – stintų. 2004–2008 metais Nemuno žemupyje buvo sužvejojama nuo 34 iki 277 t stintų. Be to, upėse sugaunama ungių, karšių, ešerių, ežeruose – kuojų, ungių, ešerių, lydekų, sterkų ir kitų žuvų (3.26 lentelė).

Pastačius Kruonio hidroakumuliacinę elektrinę, sudarytas dirbtinis aukštutinis 306 ha dydžio baseinas, į kurį iš Kauno marių vanduo keliamas siurbliais. Visas baseino tūris – 48 mln. m³. Baseinas yra 100 m aukščiau Kauno marių vandens lygio. Jame gyvena apie 30 žuvų rūšių, vyrauja kuojos, karšiai, plakiai, ešeriai, sterikai. Verslinės žvejybos metų limitas – 7–11 t, žvejyba pradėta 1999 metais.

**3.26 lentelė. Natūraliuose vidaus vandenyse sugautos verslinės žuvis
2004 ir 2008 metais, t**

Table 3.26. Commercial fish catches in natural inland water bodies in 2004 and 2008, in tons

Žuvis Fish species	Metai Year	Vandens telkiniai / Water bodies					Iš viso Total
		Kuršių marios Curonian Lagoon	Kauno marios Kaunas water reservoir	ežerai lakes	upės rivers	polderiai polders	
Kuojos Roach	2004	506,2	162,7	9,5	21,2	1,2	700,8
	2008	398,3	84,1	4,4	0,7	1,4	488,9
Karšiai Bream	2004	387,9	17,3	5,2	8,1	15,9	434,4
	2008	345,9	12,2	1,2	2,5	2,6	364,4
Sterkai Pikeperch	2004	109,2	10,4	1,2	0,7	–	121,5
	2008	81,9	8,6	0,1	0,2	0,0	90,8
Stintos Smelt	2004	27,4	–	–	33,8	–	61,2
	2008	37,8	–	–	157,8	–	195,6
Žiobriai Vimba	2004	54,9	–	–	0,02	–	54,92
	2008	161,1	0,0	–	0,1	–	161,2
Ešeriai Perch	2004	41,6	8,6	2,6	3,7	0,01	56,51
	2008	57,1	5,8	2,2	0,0	0,1	65,2
Karosai Goldfish	2004	14,8	5,8	0,5	0,2	0,6	21,9
	2008	20,4	4,4	0,2	0,0	1,8	26,8
Lydekos Pike	2004	7,3	1,0	3,5	0,2	0,6	12,6
	2008	14,1	1,3	1,1	0,1	1,5	18,1
Karpiai Carp	2004	0,0	1,7	0,7	0,0	–	2,4
	2008	0,2	0,2	0,2	...	0,0	0,6
Unguriai Eel	2004	9,7	–	3,2	3,1	–	16,0
	2008	6,8	–	1,5	5,2	–	13,5
Kitos Other	2004	77,6	22,0	5,0	4,3	0,5	109,4
	2008	100,1	31,3	13,2	2,3	2,6	152,5
Iš viso Total	2004	1236,6	220,5	31,4	75,32	18,81	1591,63
	2008	1223,7	147,9	24,1	171,9	10,0	1577,6

Šaltinis: Žuvininkystės departamento prie ŽŪM duomenys.

Vidaus vandenyse žvejoja apie 240 žvejybos laivų ir valčių, daugiausia – Kuršių mariose. Jose 2008 metais žvejojo 71, Kauno mariose – 8 žvejybos įmonės ir kooperatinė bendrovė „Kauno marių žuvis“, jungianti 4 žvejybos įmones. Ežeruose ir vandens talpyklose 2008 metais žvejojo apie 25, polderiuose – 14 įmonių. Upėse nėges žvejojo 12, ungurius – 27 įmonės.

Žuvų įvairovė ir gausa priklauso nuo upių dydžio, biotopinės struktūros, ekologinių veiksnių. Įvairių dydžių upių žuvų bendrijų biomasė svyruoja nuo 2 iki 250 kg/ha. Populiariausia verslinė žvejyba Nemuno žemupyje. Tai migruojančių stintų žvejyba.

LR Vyriausybė 2004 m. rugsėjo 8 d. nutarimu Nr. 1144 (Žin., 2004. Nr. 137-4995) patvirtino 169 ekologiniu ir kultūriniu požiūriu vertingų upių ar jų ruožų sąrašą. Pagal jį atlikta saugomų ir globojamų rūšių žuvų paplitimo ir gausumo analizė, įvertinti upių hidrologiniai rodikliai. Prie hidroelektrinių uztvankų įrengiami žuvų praėjimo

takai. Jie leidžia praeivėms ir pusiau praeivėms žuvų rūšims (nėgėms, lašišoms, šlakiams, žiobriams, unguriams, kt.) migruoti iš žemutinio bjefo į aukštutinį ir atvirkščiai.

Upėse ir ežeruose vis labiau griežtinama verslinės žvejojimo tvarka: ribojamas galimų sugauti žuvų kiekis, didinamas leidžiamų naudoti tinklų akių dydis, nustatomas žvejojimo periodas. Pagal žvejojimo kvotų vidaus vandenyse skyrimo taisyklės mažesniuose kaip 200 ha vandens telkiniuose (išskyrus upes) žvejojimo kvota skiriama tik vienam naudotojui. Žuvų išsaugojimo vidaus vandens telkiniuose politikos formavimo funkcijos pavestos Aplinkos ministerijai. Verslinė žvejojimo kvota vidaus vandens telkiniuose vykdoma pagal aplinkos ministro patvirtintas Verslinės žvejojimo Lietuvos žuvininkystės vidaus vandens telkiniuose taisyklės, o žvejojimo kvotos naudotojams paskirstomos pagal Žuvininkystės departamento prie ŽŪM generalinio direktoriaus patvirtintas Žvejojimo kvotų skyrimo vidaus vandenyse taisyklės.

Daugelį metų vidaus vandenių žuvininkystėje prioritetą buvo teikiamas verslinei žvejojimui ir akvakultūrai. Tačiau dėl ežerų, upių, ir kitų įvairaus dydžio ir gylio vandens talpyklų gausos šalyje patrauklios sąlygos mėgėjiškai žvejojimui. 2004 metais buvo priimtas LR mėgėjiškos žūklės įstatymas. Daugiausia mėgėjai sugauna lydekų, kuojų, ešerių, karšių, karosų, raudžių, karpį, lynų, plakių, vėgėlių, aukšlių ir kt. žuvų. Perspektyvus mėgėjiškos žūklės objektas – vėžiai, plintantys daugumoje Lietuvos vandenių.

Natūraliuose vidaus vandenyse žuvų išteklių apsauga, sugaunamų žuvų kontrolė, žvejų mėgėjų sugautų žuvų apskaita turėtų būti efektyvesnė. Būtina optimizuoti žvejojimo įmonių ir individualių žvejų skaičių, sutvarkyti Kuršių marių žuvų iškrovimo vietas.

Žuvininkystė. Šalyje skiriamas dėmesys žuvų ištekliams atkurti. Migracijos takų priežiūrai, žuvų įveisimui nenuomojamuose vandens telkiniuose ir kitoms priemonėms valstybė kasmet skiria 7–9 mln. Lt. Žuvų išteklių atkūrimo darbus vykdo Lietuvos valstybinis žuvininkystės tyrimų centras (LVŽŽTC), Laukystos žuvų veislynas, žuvininkystės bendrovės ir individualūs (fiziniai asmenys) vandens telkinių nuomininkai. LVŽŽTC veisia ir introdukuoja į vidaus vandenį lašišų, šlakų, sykų, lydekų, sterkių jauniklius bei vėžius, vykdo selekcijas, mokslinius ir eksperimentinius, migracijos takų priežiūros darbus.

Siekiant dar labiau praturtinti vidaus vandens telkinių išteklius, reikėtų didinti privataus sektoriaus indėlį į žuvininkystę.

Verslinė tvenkinių žuvininkystė. Tvenkinių žuvininkystė – ūkio šaka, turinti ekonominės, socialinės ir rekreacinės reikšmės, padedanti plėsti žuvų asortimentą, įdarbinti kaimo žmones. Tvenkiniuose žuvis augina 18 akvakultūros bendrovių ir apie 50 ūkininkų.

Akvakultūros tvenkinių projektinis plotas – 10,5 tūkst. ha, apie 5,0 tūkst. t prekių žuvų per metus. Deja, dėl ribotos produkcijos paklausos rinkoje išnaudojama tik dalis pajėgumų. Lietuvos tvenkinių žuvininkystėje vyrauja mikro ir mažos įmonės.

Apie 96 proc. tvenkinių produkcijos sudaro karpiai. Tačiau akvakultūros bendrovėse žuvų asortimentas plečiamas. Auginami upėtakiai, eršketai, šamai, lydekos, karosai, peledės, lynai, augalėdės žuvys. Daugiausia žuvų parduodama šalies vidaus rinkoje, dalis eksportuojama. 2004 metais buvo išvežta 871 t, 2005-aisiais – 283 t, 2006-aisiais – 413,7 t, 2007-aisiais – 1205 t, 2008-aisiais – 801 t prekių gyvų karpų ir kitų žuvų.

Lietuvoje sukaupia vertingų verslinių lašišinių šeimos žuvų – vaivorykštinių upėtakių auginimo patirtis. Upėtakai auginami LVŽŽTC Žeimenos filiale, kituose objektuose. Zarasų rajone AB „Vasaknos“ pastatytas modernus upėtakių ir eršketinių žuvų veisimo cechas ir auginimo baseinai.

Tvenkinių žuvininkystės produkcijos kainas formavo jų pasiūlos ir paklausos santykis rinkoje. 2004–2008 metais žuvų pardavimo didmeninė kaina svyravo nuo 5,6 iki 7,5 tūkst. Lt/t, o vidutinė savikaina – nuo 4,4 iki 5,3 tūkst. Lt/t. Tvenkinių žuvininkystės produkcijos savikainai įtakos turėjo materialinių išteklių kainos, įžuvinimo, darbo užmokesčio išlaidos. Pašarai sudarė vidutiniškai 32–35 proc., įžuvinimo medžiaga – 16–28 proc., darbo užmokestis – 13–14 proc. sąnaudų. Tvenkinių žuvų prekinės produkcijos vertė (faktinėmis pardavimo kainomis) 2004 metais buvo 13,1 mln. Lt, 2005-aisiais – 13,4 mln. Lt, 2006-aisiais – 17,0 mln. Lt, 2007-aisiais – 22,3 mln. Lt, 2008-aisiais – 21,8 mln. Lt.

3.27 lentelė. Akvakultūros bendrovių žuvų pardavimo apimtys ir kainos 2004–2008 metais

Table 3.27. Quantities and prices of fish sold by pond farms in 2004–2008

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
Parduota žuvų, t: / Fish sold, t:	2689	1998	2225	3378	3008
vidaus rinkoje / domestic market	1818	1715	1811	2173	2207
eksportuota / export	871	283	414	1205	801
Gyvų karpių vidutinė didmeninė kaina, Lt/t Average sale prices of live carp, Lt/t	5036	6685	7493	6657	7461
Gyvų karpių vidutinė mažmeninė kaina, Lt/kg Average retail price of live carp, Lt/kg	6,35	8,75	10,28	9,46	...

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2007. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2007;
Žuvininkystės departamento prie ŽŪM duomenys.

Bendrojoje ES rinkoje didėja konkurencija, žuvininkystės įmonių veikla tampa sudėtingesnė. Siekiant išsilaikyti rinkoje, būtina toliau stiprinti tvenkinių ūkio gamybinį potencialą, rinkodarą ir vadybą.

Valstybė skatina ekologinę žuvininkystę, todėl šalies vidaus vandenyse plėtėsi šios žuvininkystės veikla. 2003 metais buvo sertifikuoti 10 tvenkinių žuvininkystės bendrovių žuvų auginimo plotai, 2006 metais – 14, 2007-aisiais – 13 (šio ūkininkavimo būdo atsisakė UAB „Kintai“), 2008 metais – 13.

3.28 lentelė. Ekologinių tvenkinių plotas ir juose išauginta prekinė žuvų produkcija 2004–2008 metais

Table 3.28. Certified pond area and marketable fish production in 2004–2008

Rodikliai / Indicators	2004	2005	2006	2007	2008
Plotas, ha / Area, ha	3825	4728	5169	4940	5161
Produkcija, t / Production, t	607	647	868	1335	1410
dalis visoje tvenkinių žuvų prekinėje produkcijoje, proc. <i>share in total pond marketable fish production, %</i>	22,6	32	39	39,5	46,9
dalis visoje vidaus vandenu žuvų produkcijoje, proc. <i>share in total fish production in inland waters, %</i>	14,2	18,2	23,8	25,4	30,6

Šaltinis: Žuvininkystės departamento prie ŽŪM duomenys.

Nacionalinio biudžeto lėšomis 2004–2008 metų laikotarpiu buvo įgyvendinama žuvų ligų profilaktikos programa ir remiama ekologiškų žuvininkystės produktų gamyba.

3.29 lentelė. Nacionalinio biudžeto parama akvakultūrai 2004–2008 metais, tūkst. Lt

Table 3.29. Support from national budget for aquaculture in 2004–2008, in thousand Lit

Paramos kryptis / Kind of support	2004	2005	2006	2007	2008
Žuvų ligų profilaktikos programos vykdymas <i>Fish diseases prevention programme</i>	797	1166	1231	1543	1722
Ekologiškų žuvų auginimas <i>Production of organic fish</i>	740	923	1071	1022	1054
Iš viso / Total	1537	2089	2302	2565	2776

Šaltinis: Žuvininkystės departamento prie ŽŪM duomenys.

Parama akvakultūrai, panaudojus ES fondų ir nacionalinio biudžeto lėšas, padėjo šio žuvininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimui bei aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimui.

REZIUMĖ

Lietuvai tapus ES nare, žemės ūkio finansavimas gerokai išaugo – įdiegti nauji tiesioginės ir investicinės paramos instrumentai, reformuotos valstybės paramos priemonės. Lietuvos biudžeto lėšų dalis, skirta žemės ūkiui finansuoti, 2004–2008 metais išaugo 2,16 karto (iki 2 930,7 mln. Lt). ES dalis buvo 1587,6 mln. Lt, arba 54,2 proc.

2007 metais patvirtinta Lietuvos 2007–2013 metų KPP – pradėtas naujas programavimo laikotarpis, pakito valstybės paramos priemonių sudėtis, tiesioginių išmokų skyrimo principai. 2008 metais pakoreguotos paramos skyrimo taisyklės pagal Lietuvos 2007–2013 metų KPP priemones, eksporto gražinamųjų išmokų mokėjimo tvarka, buvo pradėtos svarstyti ES BŽŪP tolimesnės raidos kryptys, priimti nauji teisės aktai. Šie žemės ūkio politikos pokyčiai turės įtakos tolesnės paramos žemės ūkio ir maisto produktų gamintojams teikimo sąlygoms, apimčiai, administravimo nuostatomis ir jų darnai.

2008 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ir maisto ūkio produktų už 8876 mln. Lt (20,8 proc. daugiau nei 2007 m.), importuota už 8105 mln. Lt (32,9 proc. daugiau). Prekybos balansas nuo 2005 metų teigiamas, tačiau 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo. Užsienio prekybos apyvarta išaugo daugiau nei 24 proc. 2008 metais žemės ir maisto ūkio produktų eksportas sudarė 16,0 proc. viso prekių eksporto, importas – 11,2 proc. importo. Tikėtina, kad ekonominės krizės metu, kai labiau paklausios kasdieninio vartojimo prekės, prekyba žemės ir maisto ūkio produktais sudarys dar didesnę Lietuvos užsienio prekybos dalį.

Bendroji žemės ūkio produkcija 2008 metais sudarė 7214,9 mln. Lt, palyginti su 2007-aisiais, 4 proc. daugiau. Žemės ūkyje ir maisto pramonėje buvo sukurta 7,4 proc. šalies bendrosios pridėtinės vertės, iš jos žemės ūkyje – 3,9 proc., maisto pramonėje – 3,5 proc. Išliko tos pačios žemės ūkio šakų plėtros tendencijos. Augalininkystės produkcijos bendroji vertė 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, išaugo 2 proc., gyvulininkystės – 7 proc. Tai lėmė bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūrinius pokyčius. 2008 metais ji padidėjo 3,8 proc. punkto ir sudarė 56,5 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės.

Žemės ūkio produkcijos gamybos apimtis ir struktūrinius pokyčius lėmė ir nuolat besikeičianti rinkos konjunktūra. 2008-aisiais grūdų ir daržovių buvo supirktas atitinkamai 36 proc. ir 32 proc. daugiau nei su praėjusiais metais, o rapsų, vaisių ir uogų bei cukrinių runkelių – mažiau (atitinkamai 9, 30 ir 58 proc.). Pieno supirkimo apimtis išaugo 2 proc., gyvulių ir paukščių, kiaušinių – sumažėjo atitinkamai 11 ir 6 proc.

2008 metais Lietuvoje buvo 108 tūkst. įregistruotų ūkininkų ūkių, 602 ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės. Pagal visų žemės ūkio subjektų 2008 metais deklaruotas ŽŪN ir pasėlius vidutinis ūkis šalyje buvo 14,4 ha ŽŪN. Išliko didelė smulkių pusiau natūrinių ūkių dalis, solidus ūkininkaujančiųjų amžius.

Lietuvoje darbuotojų žemės ūkyje dalis 2004–2008 metais sumažėjo nuo 15,7 iki 7,9 proc. Net kaimo vietovėse žemės ūkio verslas nebėra dominuojanti ekonominė veikla. 2008 metais tik 24,2 proc. kaimo užimtų gyventojų dirbo šiose veiklos srityse. Tai lėmė ekonominės veiklos įvairinimo kaime svarbą. 2008 metais kaimo vietovėse buvo daugiau nei 9,5 tūkst. MVI, iš jų 74 proc. mikro įmonės. MVI

dirbo 109,7 tūkst. darbuotojų, arba 26 proc. visų kaimo užimtųjų. Tai 30 proc. daugiau nei 2004-aisiais. Vienai mikro įmonei teko 3, mažai – 21, vidutinei – 95 darbuotojai. Kaimo turizmas tapo viena sparčiausiai besivystančių alternatyvių žemės ūkiui veiklų kaime. 2009 m. sausio 1 d. buvo 730 kaimo turizmo paslaugų teikėjų, arba 1,2 karto daugiau nei 2007-aisiais.

Būsimieji ES kaimo plėtros politikos pokyčiai paskatino analizuoti tautinio paveldo produktų išsaugojimo problemas ir amatininkystės, kaip verslo, plėtrai kurti specifines teisinis ir finansines prielaidas. 2008 metais įsigaliojo Tautinio paveldo produktų įstatymas. Į tradicinių amatų klasifikacijos aprašą įtraukti 65 Lietuvoje istoriškai susiformavę amatai ir jų produktai.

2008 metais ekspertai įvertino 77 tradicinių gaminių 46 paraiškas (tautinio paveldo produktais pripažinti 58 gaminiai: 39 maisto produktai, 7 drožybos, 6 puodžių gaminiai, kryždirbystė).

SUMMARY

Membership of Lithuania in the EU facilitated to increase funding for agriculture by introducing new instruments of direct and investment support, reorganising alongside the state support measures. Over the 2004–2008 period the proportion of means allocated for agriculture in the state budget increased 2.16 times and reached 2930.7 million Litass, of which 1587.6 million Litass or 54.2 per cent was granted from the EU funds.

In 2007 the Lithuania's National Rural Development Programme for 2007–2013 was approved and the new programming period started. The content of state support measures and the principles for awarding direct payments were changed. In 2008 the rules of support allocation were revised according to the measures of National Rural Development Programme for 2007–2013, including the procedure for export refund payments; discussions of guidelines for further development of the EU common agricultural policy started, and new legal acts were adopted. Such changes in the agricultural policy will subsequently influence the conditions of granting support to the producers of agricultural and food products, the amount of the support, administration and coherence.

In 2008 the value of exported agricultural and food products amounted to 8 876 million Litass (by 20.8 per cent more than in 2007), and the value of the imported products made up 8 105 million Litass (by 32.9 per cent more). The trade balance was positive since 2005, however, in 2008, as compared with 2007, it decreased. The turnover of foreign trade increased by more than 24 per cent. The export of agricultural and food products in 2008 accounted for 16.0 per cent of the total export of goods, and the import – for 11.2 per cent of the total amount of import. During the period of economic crisis, when daily commodities are more in demand, it may be presumable that trade in agricultural and food products will cover a larger part in Lithuania's foreign trade.

In 2008 gross agricultural output amounted to 7214.9 million Litass and, in comparison with 2007, increased by 4 per cent. The gross value added created in agriculture and the food industry made up 7.4 per cent of the total national gross value added (3.9 per cent in agriculture, and 3.5 per cent in the food industry). Similar

tendencies continued in the development of agricultural sectors. In 2008, as compared to 2007, the gross value of crop production increased by 2 per cent, and that of livestock – by 7 per cent. In 2008 the gross agricultural production increased by 3.8 per cent point and accounted for 56.5 per cent of the value of gross agricultural production.

The scope and structural changes in agricultural production were influenced also by the continuously changing market conjuncture. In 2008 the purchase of grain and vegetables accounted for 36 per cent and 32 per cent, respectively, more as compared with the previous year, while rapeseed, fruit and berries, and sugar beet – less by 9 per cent, 30 per cent and 58 per cent, respectively. The amount of milk purchased increased by 2 per cent, but the purchased amounts of livestock and poultry, and eggs decreased by 11 per cent and 6 per cent, respectively.

In 2008 the number of registered farmers farms amounted to 108 thousands, and the number of agricultural companies and other agricultural enterprises was 602. With reference to the data of crop declarations of all agricultural entities, in 2008 the average farm size was 14,4 ha UAA, or by 7,5 per cent larger than in 2007. A comparatively large proportion of small semi-subsistence farms run by elderly farmers remained.

The share of employees in agriculture during the period of 2004–2008 decreased from 15.7 per cent to 7.9 per cent of the total number of population in Lithuania. Agricultural business is no longer the dominating economic activity even in the rural areas of the country. In 2008 only some 24.2 per cent of employed rural population were involved in agricultural activities influencing the importance of diversification of rural economic activities. In 2008 over 9.5 thousand of SME were in rural areas, including 74 per cent of micro-enterprises, where 109.7 thousand of workers were employed in 2008, or 26 per cent of all employed rural population. It makes 30 per cent more than in 2004. One micro-enterprise had on the average 3 employees, small – 21, and medium – 95 employees. Rural tourism has become one of the most rapidly developing alternatives to agricultural activities in rural areas. The number of tourism services providers at the beginning of 2009 amounted to 730, or 1.2 times more than in 2007.

Future changes in the EU rural development policy encouraged to analyse problems of upholding national and ethnographic heritage products, and creating specific legal and financial preconditions for the development of crafts as business activity. In 2008 the Law on National Heritage Products was enforced. The Description of the classification of traditional crafts cover 65 crafts and products traditionally and historically developed in Lithuania.

In 2008 experts received 46 applications for the assessment of 77 traditional articles (experts recognised 58 articles as products of national heritage, including 39 food products, 7 articles in carving, and 6 – in pottery, cross-making).

SANTRUMPOS / ABBREVIATIONS

AB – akcinė bendrovė
BPD – Bendrasis programavimo dokumentas
BVP – bendrasis vidaus produktas
BŽŪP – bendroji žemės ūkio politika
EDV (angl. *ESU*) – europinis dydžio vienetas
ES (angl. *EU*) – Europos Sąjunga
EŽŪOGF – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas
ES-12 – šalys, į ES įstojusios 2004 ir 2007 m.
ES-15 – senbuvės ES šalys
ES-27 – visos ES šalys narės 2007 m.
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
KN – kombinuotoji nomenklatūra
KPP – Kaimo plėtros 2007–2013 metų programa
LAEI – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
LR – Lietuvos Respublika
LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė
LVŽŽTC – Lietuvos valstybinis žuvininkystės tyrimų centras
MVĮ – mažos ir vidutinės įmonės
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra
NVS – Nepriklausomų valstybių sandrauga
PVM – pridėtinės vertės mokestis
SAPARD – Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa
SD (angl. *AWU*) – sąlyginis darbuotojas
UAB – uždaroji akcinė bendrovė
ŪADT (angl. *FADN*) – Ūkių apskaitos duomenų tinklas
VĮ – valstybės įmonė
VšĮ – viešoji įstaiga
VVG – vietos veiklos grupės
ŽŪB – žemės ūkio bendrovė
ŽŪIKVC – Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIS – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪN (angl. *UAA*) – žemės ūkio naudmenos
ŽŪPGF (angl. *RCGF*) – Žemės ūkio paskolų garantijų fondas

Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2008. Autorių kolektyvas: R. Melnikienė – vadovė... [et. al.]. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2008. – 198 p.: iliustr., lent., reziumė (angl.).

ISSN 1822-5101

Pateikta Lietuvos žemės ir maisto ūkio praėjusių metų analitinė apžvalga.
Leidinyi skirtas valdymo ir savivaldos, mokslo ir mokymo institucijų atstovams, visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkiu, žuvininkyste ir kaimo plėtra.

UDK 338.43(474.5)
Li 334

Atsakingas už leidinį V. Skulskis
Redaktorė ir korektorė V. Šilaikienė
Maketavo V. Girgždienė
Į anglų kalbą vertė R. Dudienė, V. Girgždienė
Viršelio dizainas: dizaino studija DABA

2009 06 30 12,5 sp. l. Užsakymo Nr.
Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
V. Kudirkos g. 18, LT-03105 Vilnius
Spausdino